

**GULÂM HUSEYN SÂİDÎ'NİN HAYATI, TİYATRO
ESERLERİ, DAHHÂK İSİMLİ TİYATRO ESERİNİN
ÇEVİRİSİ VE TAHLİLİ**

Nurdan KABAN

**Yüksek Lisans Tezi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN
2014**

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

Nurdan KABAN

**GULÂM HUSEYN SÂİDÎ'NİN HAYATI, TİYATRO ESERLERİ,
DAHÂK İSİMLİ TİYATRO ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN

ERZURUM-2014

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

08/07/2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "GULÂM HUSEYN SÂİDÎ'NİN HAYATI, TİYATRO ESERLERİ, DAHHÂK İSİMLİ TİYATRO ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE TAHLİLİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

08/07/2014

Nurdan KABAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Asuman Gökhan danışmanlığında, Nurdan Kaban tarafından hazırlanan bu çalışma 08 / 07 / 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Ahad EMİRÇUPANI

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İlknur Emekli

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 08 / 07 / 2014

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GULÂM HUSEYN SÂİDÎ (1936- 1985)

1.1. HAYATI.....	11
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	34
1.3. ESERLERİ	37

İKİNCİ BÖLÜM

SÂİDÎ'NİN TİYATRO ESERLERİ VE ÖZETLERİ

2.1. TİYATRO ESERLERİNİN ÖZETLERİ.....	43
2.1.1. Penc Nemâyişnâme ez Meşrutiyet (Meşrutiyet Döneminden Beş Oyun)..	43
2.1.2. Cânşîn(Vekil)	57
2.1.3. Dikte ve Zâviye	59
2.1.4. Pervarbendân (Çiftlikte Esaret):	64
2.1.5. Çeşm der Berâber-i Çeşm (Gözün Kaşılığında Göz)	68
2.1.6. Mâr der Ma'bed (Mabet'te Yılan).....	70
2.1.7. Çûp be Desthâ-yi Verzîl (Elleri Sopalı Verzilliler).....	74
2.1.8. Bihterîn Bâbâ-yi Dünyâ (Dünyanın En İyi Babası)	77
2.1.9. Agâ-yi bî Külâh, Agâ-yi bâ Külâh (Külâhsız Bey, Külâhlı Bey).....	81
2.1.10. Kelâte Gul (Gül Köyü)	86
2.1.11. Agıbet-i Gelem Fersâyî (Tükenen Kalemim Sonu)	92
2.1.12. Reg ve Rîşe-i Derbederî (Perişanlığın Nesev ve Kökü).....	100
2.1.13. Kârbâfekhâ der Senger (Hendekte Hileli İşler).....	105
2.1.14. Mâ Nemîşenevîm (Biz İşitmiyoruz)	110
2.1.15. Şebân Ferîbek (Gençlik Aldatmacası).....	112

2.1.16. Peyâm-i Zen-i Dâna (Bilgin Kadının Mesajı)	116
2.1.17. Vây ber Mağlûb (Yenilene Vay).....	121
2.1.18. Perdedâran- i Ayine Efruz.....	122
2.1.19. Otello der Zemine-yi Acayip (Otello Acayip Bir Yerde)	125
2.1.20. Pîgmâlyon.....	127
2.1.21. Dahhâk	127
2.1.22. Gîçî ve Tenâb (Makas ve İp)	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAİDÎ'NİN DAHHÂK ADLI OYUN ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE TAHLİLİ

3.1. DAHHÂK.....	132
------------------	-----

ÜÇÜNCÜ PERDE

GİRİŞ

3.2. DAHHÂK OYUN ESERİNİN İNCELENMESİ	255
3.2.1. Oyun Eserinin Şekilsel Olarak İncelenmesi.....	255
3.2.1.1. Tiyatronun Temel Unsurları	255
3.2.1.1.1. Kişiler	255
3.2.1.1.2. Oyunun Sahnelendiği Yer	259
3.2.1.1.3. Zaman	261
3.2.1.1.4. Eserin Uslûbu	263
3.2.1.2. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri	263
3.2.1.2.1. Anlatma-Gösterme Tekniği.....	263
3.2.1.2.2. Tasvir Tekniği	264
3.2.1.2.3. Diyalog Tekniği	265
3.2.1.2.4. İç Monolog	266
3.2.2. Oyun Eserinin Tematik Açıdan İncelenmesi	266
3.2.2.1. Otorite ve Yönetim	266
3.2.2.2. İhanet	268
3.2.2.3. Korku	269
3.2.2.4. Güvensizlik	270
3.2.2.5. Yalnızlık.....	271

SONUÇ.....	273
KAYNAKÇA	276
EKLER.....	278
EK 1. GULÂM HUSEYN SÂİDÎ HAKKINDA BAZI GÖRSELLER.....	278
ÖZGEÇMİŞ.....	281

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GULÂM HUSEYİN SÂİDÎ'NİN HAYATI, OYUN ESERLERİ, DAHHÂK İSİMLİ
TİYATRO ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE TAHLİLİ

Nurdan KABAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN

2014, 282 Sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN
Yrd. Doç. Dr. Ahad EMİRÇUPANI
Yrd. Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

Bu çalışmanın amacı, İran Edebiyatında özellikle oyun yazarlığı alanında önemli bir yere sahip olan Gulâm Huseyn Sâidî'nin oyun eserlerinin tanıtılması ve *Dahhâk* isimli oyun eserinin incelenmesidir. Çalışma giriş, üç bölüm ve bir ekten oluşmaktadır. Giriş kısmında İran'da tiyatro sanatının gelişimi ve bu gelişmeyi etkileyen unsurlara değinilmiştir.

Birinci bölümde yazarın hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde yazarın oyun eserlerinin özetleri ve eserlere ilişkin dikkatler yer almaktadır.

Üçüncü bölümde yazarın *Dahhâk* adını taşıyan oyun eserinin çevirisi ve eserin dramatik ve tematik tahlili yapılmıştır.

Ekte ise Gulâm Huseyn Sâidî'ye ait görseller yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro, İran Tiyatrosu, Gulâm Huseyn Sâidî (Gevher Murad), Dahhâk.

ABSTRACT**MASTER THESIS****GULAM HUSEIN SAIDI'S LIFE, WORKS OF TEATR, LITERARY
PERSONALITY AND TRANSLATION AND EXAMINATION OF HIS
DAHAK THEATR****Nurdan KABAN****Advisor: Assist. Prof. Dr. Asuman GÖKHAN****2014 Page: 282****Jury: Assist. Prof. Dr. Asuman GÖKHAN
Assist. Prof. Dr. Ahad EMİRÇUPANI
Assist. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ**

The purposes of this study is to introduce the teatr Works of Gulam Husein Saidi who has important place in the Persian Literature especially in teatr, to translate and to examine the teatr *Dahhak*. The study consists of prolog, three parts and one addition. The development of the art of Persian Theatr and factors affecting these developments take place in prolog.

In the first part is given information about life, Works of art and, literary personality.

In the second part take place translations of teatr Works and determinations about these teatr Works.

In the third part is made translation of teatr *Dahhak* written by Gulam Husein Saidi and is made dramatic and thematic analysis of teatr *Dahhak*

Furthermore, a few Pictures of Gulam Husein Saidi are presented.

Keywords: Theatr, Persian Theatr, Gulam Husein Saidi (Gevher Murad), Dahhak.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

1- Farsça alfabede bulunan harflerin Türkçe alfabeğe göre karşılıkları aşağıdaki gibidir:

Sesliler : آ-أ-إ-ی : â ی- : î و- : û
 : a, e -ِ : ı, i -ُ : o, u

Sessizler:

ف	: f	ر	: r	ب	: b
ق	: k	ز	: z	پ	: p
ک	: k	ژ	: j	ت	: t
گ	: g	س	: s	ث	: s
ل	: l	ش	: ş	ج	: c
م	: m	ص	: ş	چ	: ç
ن	: n	ض	: d, z	ح	: h
و	: v	ط	: t	خ	: h
ه	: h	ظ	: z	د	: d
ی	: y	ع	: '	ذ	: z
		غ	: ğ		

2-İzafet kesresiyle birbirine bağlanan bileşik terkiplerdeki izafetin okunuşu, telaffuz edildiği gibi gösterilmiştir.

3-Aslı Arapça veya Farsça olup da Türkçe'de yaygın olarak kullanılan özel isimler ile telaffuz edilmesinde zorluk çekilmeyen diğer bazı özel isimler de Türkçe'de kullanıldığı gibi yazılmıştır. Ali, Rıza, Ekrem gibi.

4. Başında harf-i tarif bulunup Arapça'dan Farsça'ya geçen kelimelerin telaffuzu Arapçadaki gibi yazılmıştır.

KISALTMALAR DİZİNİ

çev. : Çeviren

s. : Sayfa

c. : Cilt

ÖNSÖZ

Sanatın ve edebiyatın tüm dallarında olduğu gibi “Tiyatro”nun gelişimi de çeşitli aşamalardan geçerek oluşmuştur. Toplumunu etkileyen her unsur, halkın sanata bakışını ve sanattan istifade ediş koşullarını belirlemede etkilidir. Toplumun sevinç, keder, öfke ve iftiharlarını yansıtmada en etkili yöntemlerden biri olan “Tiyatro” sanatı, zaman içinde toplumun ihtiyaçları ile farklı anlamlar kazanmış ve bu alanda usta yazarların, oyuncuların ve oyunların sergilenmesi için mekânların, araç gereçlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İran toplumu da Şah zamanında daha fazla olmak üzere “tiyatro” sanatı ile yakından ilgilenme fırsatı elde etmiş ve bu alanda usta yazarlar yetiştirmiştir. Bu yazarlardan biri de özellikle siyasi temalı oyunlarıyla tanınan Gulâm Huseyn Sâidî’dir. Onun oyunlarıyla adeta İran Tarihi sahneye konular ve toplumun o dönemde yaşadıkları görülür. Oyun eserleri, hem Şah rejiminde hem de İslam Devrimi sonrasında toplumun genel yapısını yansıtır. Yayınlanma ve sahnelenme fırsatı bulan oyun eserleri geniş halk kitlelerine ulaşarak toplumsal bilinç oluşturmayı amaçlar. Her oyun eseri kendi içinde, kendine özgü konuları ele alıyor olsa da eserlerin ana teması; halkın ilmî ve fikrî yoksulluk ve acizlik içinde bulunmasıdır.

Çalışmada çevirisi ve incelemesi yapılan *Dahhâk*, Şah yönetimi zamanında o dönemin yöneticilerine atıfta bulunmak için kaleme alınmış bir eserdir. Bu nedenle de, o dönemde sansürlenmiş eserlerden olmuştur. Eserin basılması yazıldıktan yıllar sonra, hatta Sâidî’nin vefatından on beş yıl sonra meydana gelmiştir.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmada Gulâm Huseyn Sâidî’nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri, beş perdeden ve kırk iki sahneden oluşan *Dahhâk* isimli oyun eseri dramatik ve tematik açıdan incelenmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, Yrd. Doç. Dr. Asuman GÖKHAN’a ve tüm hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

GİRİŞ

İRAN'DA TİYATRO SANATI ve XX. YY. İRAN'IN SİYASİ DURUMU

I. İran Tiyatrosu

İran'da tiyatro sanatı çok eski tarihlere dayanmaktadır. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, İran'da bugünkü Avrupa tiyatrosu tarzında bir tiyatro sanatı bulunmamaktadır. Şöyle ki; İran oyun sanatı efsane ve olağanüstü alametlerden doğmuştur. Gülünç halk hikâyelerini sade bir dille anlatan *lûtî*'ler ile bizdeki meddahlara benzeyen *masharalar* halk tarafından oldukça beğenilirdi. Hz. Hüseyin ve Kerbelâ olaylarını konu alan, Hz. Ali ve diğer imamların ölüm günlerinde ve adakların yerine getirildiği günlerde düzenlenen *taziyenâme* adı verilen oyunlar bulunmaktaydı. *Şehname*'den bölümler okurken el kol hareketleri ve mimikleriyle halkı eğlendiren *nakkâl* veya *şehnâmehân*'lar vardı. Bayram, düğün, yeni doğan çocuğa isim koyma günlerinde gezgin bir çalgıcı grup tarafından icra edilen, toplum hayatındaki olayların şaka ve alayla birlikte eleştirildiği, bizde ki Karagöz-Hacivat oyun tipine benzeyen *Pehlivân-ı keçel*, *Arûs-i hâlû*, *Çehâr sandûk* gibi oyun tipleri de yer almaktaydı. Bir trompetçi ve bir davulcu ile birlikte halk şarkıları söyleyerek program düzenleyen kuklacıya *heymeşebbâzî* adı verilmekte idi.

İlk İran tiyatrosu *Reşt* şehrinde faaliyet göstermiştir. İlk defa kadınların ve tengâhların(orta oyuncuların) oluşturduğu bir toplulukla *Âdem ve Havvâ* tiyatro oyunu olarak Tahran'da icra edildi. İran tiyatrosunun batı tiyatrosu ile aşına olması ve İran toplumunun bir kültür olarak tiyatroyu benimsemesi, belirli aşamalar kat ederek oluşmuştur.

İranlıların batıya siyasi amaçlı yaptıkları ziyaretler, İran'dan batıya eğitim amacıyla gönderilen öğrenciler vasıtasıyla bir takım sanat oyunlarının İran'a getirilmesi sağlandı. İran'da ikamet eden batılı elçilikler ile tüccarların hobi ve sohbet maksatlı tiyatro oyunları tertip etmeleri ve saraylıları, makam sahiplerini bu oyunlara davet etmeleri ile İran'da tiyatro kültürü oluşmaya başladı.

Kaçar Padişahı *Nâsıruddîn Şah* zamanında açılan *Dârulfunûn*, batıdan alınan eserlerin tercümesinde akademik açıdan en önemli makam olmuştur. Burada birçok

eserin çevirisi yapılarak İran tiyatrosuna uyarlandı. İlk adapte edilen oyunlar arasında Molière'nin komedileri yer almaktadır.¹ Oluşturulan Mekteb-i Molière'de, Türkçeden Farsçaya çevirdiği eserlerle tanınan İranlı ilk oyun yazarı, Mîrzâ Fethalî Âhundzâde'dir. Mîrzâ Âka Tebrîzî'nin de Âhundzâde'nin tesiri altında çok sayıda çeviri ve telif oyunu bulunmaktadır.²

Bir diğer aşamada, *Nâsiruddîn Şah*, resmî ziyaretler ve bilimsel alandaki görüşmeler sebebiyle Batı'ya ve Rusya'ya birçok ziyaretler yapmıştır. Avrupa şehirlerinde kendi "*Sefernâme*"lerinde de belirttiği gibi halkın tiyatro ve benzer sanatlara olan ilgisini görmüş ve oralardaki tiyatro sanatını, mimarî tarzıyla birlikte ülkesine getirmiş, halkı bale, opera, tiyatro salonu gibi pek çok kavramla tanıştırmıştır. Bu sayede, İran'da tiyatro alanındaki gelişmeler ivme kazanmış ve Şah, Batı'dan resmî ziyaret için gelen konuklara kendi ülkesinin tiyatro eserlerini seyrettirmeye ve hatta bu alanda Batı'lı ülkelerle rekabet edebileceklerini göstermeye başlamıştır.

Meşrutiyet Devrimi'nin ve ona tâbi olanların, İran'da tiyatro sanatının değişimine ve gelişimine katkısı çok büyük olmuştur. Özellikle yurt dışında eğitim görmüş olan aydınlarla, ülke içindeki diğer aydınlar, çeşitli gruplar ve dernekler oluşturarak İran'ın tanıtımında birlikte çalışmışlardır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı tiyatro alanında olmuştur. *Encümen-i Ehût*, 1912 yılında kurulmuş ve İran'da konser, oyun gibi faaliyetleri yönetmiştir.

Nâsiruddîn Şah'ın Rusya ve Batı seferleri, Meşrutiyet Devrimi, *Dârulfunûn* üniversitesinin kurulması ve burada akademik olarak oyun çevirilerinin yapılması gibi gelişmeler 1951 yılında *Millî Tiyatro* adıyla, İran'ın ilk tiyatro grubunun kurulmasına vesile oldu. *Millî Tiyatro*'nun kurulması ile çeşitli gruplar farklı isimlerle siyasî hedeflerini geliştirmek ve tebliğ etmek için tiyatrodan istifade ettiler. Kurum olarak resmi makamlar ve halk tarafından da benimsendi. *Millî Tiyatro*'nun tüm giderleri, eğitim ve yetiştirme hayır kurumlarının bütçesinden karşılandı hatta bu şekilde yurt dışına da birçok öğrenci gönderilip bu alanda eğitim almaları sağlandı. Bu öğrenciler İran'a döndüklerinde yeni İran tiyatro sanatının temellerinin atılmasına katkı sağladılar.

¹ Gevher Murad, *Külahlı Bey Külahsız Bey*, (Çev.: Mehmet Kanar), İstanbul 1996.

² Yahyâ Âryanpûr, *Ez Nîmâ ta Rûzgâr-i Mâ*, Tahran 1996, III, 434.

Halk, Meşrutiyet devriminin getirdiklerinden, tiyatro sayesinde tam anlamıyla haberdar olmuştur. Ülkede çeşitli partiler bulunup, geleneksel bir üslup ile halkı bilgilendirmeye çalışmışlardır ancak tiyatro oyununun kurgusu ve izleyiciye verdiği mesaj daha etkili olmuştur. Henüz ülkede televizyon yoktur ve radyo da belli bir ölçüde toplumda yaygındır. Okuma oranının düşük olması basılan eserlerin sayısının az olmasına yol açmaktadır. Bu durumda ülkedeki tiyatro izleyicileri birbirlerinden, maksatları açısından ayrılmış bulunuyordu. Bir kesim sırf meşguliyet, hobi olsun diye, bir kesim siyasî eğilimlerinden dolayı, başka bir kesim de sadece izlemek için tiyatro oyunu tercihinde bulunmuştur. Halkın kabul ettiği tiyatro şekilleri ve ülkede hâkim olan siyasî arayış, oyun eserinin seçiminde ve icrasında zemin teşkil etmekteydi. Kısaca, bu dönemin tiyatrosu insanlara yaygın siyasî görüşü tebliğde ve onları yeni partilerin tarafına çekmede büyük rol oynamıştır. Yani tiyatro, o dönemin yaygın siyasî çizgi ve yollarından ilham almaktaydı.

Bu dönemde şekillenen en önemli olaylardan biri de *Millî Tiyatro Grubu*'nun İran kimlikli oyunlara kavuşmasıdır. Bu grubun genel sekreteri, Şahin Serkisyân olmuş ve Abbâs Cevânmerd ve Ali Nâsırîyân bu gruba katılmışlardır. Bu grup, edebiyatçıların ve aydınların toplantı yeri haline gelmiştir.

Günlük meseleleri mizahla eleştiren komediler, yoğun izleyici kitlesine ulaştı. Aynı şekilde hafifmeşrep ve eğlendirici komedilerin de pek çok izleyicisi oldu. 1959-1979 yılları arasındaki bu devrenin ilkeleri; millî oyun yazarlarını temel farklılıklarıyla eleştirmek, millî meselelerden tecrübeler elde etmek, kaliteli tiyatro eğitim merkezlerini güçlendirip her alanda yetişmiş insan gücü sağlamak, dünyaca meşhur ve tecrübeli yazarların eserlerinin tercümelerinden yararlanmak ve yabancı hocalardan bazılarını tiyatro eğitimi için ülkeye davet etmektir.³

Kaçar Hanedanlığının (1792-1926) sonlarından, edebiyat ve sanat alanında büyük bir gelişme yaşanan 1962 yılına kadar olan dönemde İran Tiyatrosu üç kısma ayrılmaktadır:

³ Âryanpûr, s. 440.

I.I. Devre-i İtiraz (İtiraz Devresi)

İran halkının uyanışı ve meşrutiyet hareketlerinden 1922 yılına kadar olan dönem *itiraz devresi* olarak adlandırılır. İran tiyatrosunun hiçbir dönemi bu açıklıkta olmamıştır. Fakat bu dönemde yazarın mesajı, oyuncularından biri aracılığıyla bölünmüş olarak veriliyordu. Sorun, henüz tiyatrodaki somut ve belirgin bir tarzın olmamasından kaynaklanıyordu. Bu tecrübesizlik, tiyatrodaki yeni bir şivenin ve yeni bir tarzın meydana gelmesinde etkili oldu.

Bu devrede öne çıkan en önemli oyun yazarı, Ahmed Mahmûdî'dir.

I.II. Devre-i İftihârât (İftihar Devresi)

Bu devrede meşrutiyet hareketleriyle şekillenen *nasyonalizm(milliyetçilik)* akımının cereyan ettiği görülmektedir. Tiyatro, tüm millî meselelerden bir kurtarıcı ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır. *Mîrzâde Aşkî (Başına Buyruk Şehzade)* oyun eserleri, Ebu'l Hasan Furûgî, Eddevele Tenderîke, Alî Nasr, Sâdık Hidâyet gibi yazarlar tarafından değişik şekillerde tekrar edilerek bu dönemin önemli bir zenginliği haline gelir. Daha genç bir nesil de, kendi yazılarında günlük sorunlara dikkat çekerler. Bu iki görüş de eşzamanlı devam eder. Tarihi ve yarı destansı mevzular, bu dönemin yazılarının çoğunda göze çarpmaktadır. Dünya görüşü ve tarihe bakış açısı açısından mümtaz bir şahsiyet olan Geryegûrî Keykân, bu dönemin tiyatro yazarlarından ve tarihi tahlil eden ilk kişidir.

Rıza Kemal Şehrizâd, eserlerinde aşıkâne bir tarz ve kadın ruhunu yansıtan yönleriyle karşımıza çıkmaktadır. Kadın unsurunu, dramatik olaylarda işlemiştir.

I.III. Devre-i Sahne (Sahne Devresi)

1942 yılından sonra bu devre yaklaşık 15 yıl sürer. Bu devrede, oyun yazarlığına kadar, sahne ile ilgili birçok aşama yer alır. Oyunculuk ve rejisörlük alanında pek çok gelişme kaydedilir. Bu nedenle bu devreye, *sahne devresi* adı verilir.

1957 yılında Şahin Serkisyân aracılığıyla, Ali Nasriyân'ın yazdığı *Bülbül Serkeşte (Şaşkın Bülbül)* oyunu sahneye konulur. Bu oyunda meselelere, yerli görüş ve hikâyelerle dikkat çekilmektedir. Bu oyun başarılı olur ve tiyatroya çeşitlilik bahşetmek

için bir yol açar. Bu çalışmanın ardından, Gulâm Huseyn Sâidî'nin eserleri yayımlanır. Bu eserlerin nitelik ve niceliği, İran tiyatro grupları için, dikkate değer bir temel oluşturmaktadır.

1966 yılında İran Kültür ve Sanat Bakanlığı tarafından düzenlenen tiyatro festivalleri, oyun yazarlığı işi için çeşitli ortamlar meydana getirmekle birlikte, İranlı yazarlardan başarılı oyunlar sahnelenmesine de vesile olur. Bu festivallerle eş zamanlı olarak, yabancı eserlerin tercümesi ve icrası da daha geniş bir alanda sürdürülür.

Alî Nâsırîyân “*Be negâh Teatr Al (El Tiyatrosuna Bir Bakış)*”, Behmen Farsî “*Güldân (Vazo)*”, Gulâm Huseyn Sâidî “*Çup be Desthâyi Verzîl (Elleri Sopalı Verzilliler)*”, Behrâm Beydâyî “*Send-i Bâd-i Behrî (Denizin Kumlu Rüzgârı)*”, Ekber Râdî “*Efûl (Batış)*”, Bîjen Müfid “*Şehr-i Kissa (Şehir Hikâyesi)*”, İsmâil Hallac “*Geldûne Hanım*”, Pervîz Seyyâd “*Muste'cir (Kiracı)*”, Ferîde Fercâm “*Hâne-i bî Bozorgter (Daha Büyük Olmayan Ev)*” İran Tiyatrosunun son şeklini almasında büyük rol oynayan yazarlar ve eserleridir.⁴

II. XX. Yüzyılda İran'ın Siyasî Durumu

Hız. Ömer zamanında Kadisiyye (636-637) ve Nihavend (642) savaşlarından sonra Müslümanların eline geçen İran toprakları, tarih boyunca, Emeviler, Abbasiler, Safariler, Samaniler, Tahiriler, Buveyhiler, Selçuklular, Moğollar, Harzemşahlar, İlhanlılar, Timurlular, Türkmenler, Safeviler, Zendler, Kaçarlar ve Pehleviler tarafından hâkimiyet altına alınmıştır. Bu hanedanlıkların bazısı, İran topraklarının tamamını hâkimiyeti altına alırken, bazıları sadece bir bölümünde etkili olabilmıştır.⁵

1846-1896 yıllarına gelindiğinde ise, İran yönetiminde Nâsiruddin Şah bulunmaktaydı. Nâsiruddin Şah, elli yıllık yönetim süresi içinde yaptığı işlerle, topluca veya bireysel anlamda özgürlük düşüncelerinin doğmasına önemli katkı sağladı. Şah, 1873, 1877 ve 1889 yıllarında Avrupa'ya ziyaretler düzenlemiş, yurt dışına öğrenci gönderilmesi ve yurt dışında öğretmenlerin getirilmesini sağlamıştır. Bu çabaları, ülkenin o anki ekonomik bunalımını çözmemiştir ancak, daha sonra gerçekleştirilecek olan yenilik hareketlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Uzun süren Rus-İran

⁴ www.balkon.ir, Nesrin Sâlârî, *Gulam Huseyn Saidî*, Erişim Tarihi: 15. 01. 2011.

⁵ Arif Keskin, *İran'ın Çağdaşlaşma Süreci*, Erişim Tarihi: 10.02.2006, <http://savalan.blogcu.com/arif-keskin-iran-in-cagdaslasma-sureci/450858>

savaşları, İran'ı ekonomik olarak çok zayıflatır, toprak kaybetmesine neden olur. Rusya ve İngiltere'nin, İran'ın ekonomik ve stratejik konumundan doğan imkânları ele geçirmelerine yol açar. Nâsuriddin Şah yabancı ülkelere tanıdığı imtiyazlarla büyük bir kesimin tepkisini alır ve Panislamizm'in (tüm Müslüman ülkelerin tek bir çatı altında toplanmasını savunan görüş, ümmetçilik) savunucularından olan Seyyid Cemâleddîn-i Efgânî'in hayranlarından Mirza Rızâ-yı Kirmânî tarafından 1896 yılında öldürülür. ⁶

Rusya-Japonya savaşının Rusya'nın yenilgisi ile sonuçlanmasının ardından, Rusya'daki baskıcı yönetim suçlanmış ve şeker fiyatları aşırı artmıştır. Bu gelişmelerin ardından 1905 yılında Rusya'da meydana gelen Sosyalist Devrimi İran'da da yönetime karşı olan kesimleri cesaretlendirir hatta Şah'ın yurt dışına yaptığı pahalı ziyaretler bu kesimin eleştiri konusu olur. İran'ın borçlu olduğu bir Rus bankasının, içinde medrese ve kabirlerin bulunduğu bir arsada banka yapma teşebbüsünde bulunması ve bu duruma yönetimin izin vermesi üzerine halk ayaklanır, binayı yakar. Bütün bu gelişmeler meşrutiyet taraftarları tarafından memnuniyetle karşılanırken, son olarak Tahran hâkimi Alâu'd-Devle'nin şeker fiyatlarını artırdıkları gerekçesiyle tüccarlardan on yedi, mollalardan da iki kişiyi tutuklamasının ardından meşrutiyet taraftarları ülkenin dört bir tarafına dağılarak Meşrutiyet Devrimine zemin hazırlarlar.⁷1905 yılı içerisinde Meşrutiyet Devrimi son şeklini alır. Yine bu dönemde "*Muhâceret-i Sagîr*" (Küçük Göç) adı verilen, talebe, tacir, ulema ve halktan oluşan bir grubun, Tahran yakınlarındaki Şeyh Abdu'l-Azîm türbesine sığınmaları ile ilgili olayla artık Meşrutiyet Devrimi kaçınılmaz hale gelir.⁸ Dış borç, cehalet, kötü yönetim, yoksulluk ve işsizlikle boğuşan İran'da, Tebriz, İsfahan ve Şiraz'a yayılan hareketlerle, 1906 yılı Haziran ayında, çarşılar kapanır, bilim adamları Kum şehrine gider. Yönetimde bulunan Muzafferüddin Şah, halkın bu coşkusundan korkup, tehlikeyi sezer ve 5 Haziran 1906 yılında Meşrutiyet Fermanını imzalayarak, halkın seçtiği kişilerden oluşan Millî Meclis'in kurulmasını kabul eder. ⁹

Meşrutiyet Devriminin ardından, İran'ın siyasî ve sosyal hayatı artık bir daha eski günlere dönmez. Temelde sosyal ve ekonomik sorunlar değişmemekle birlikte, meclisin açılması ile ülkede demokratik bir ortam oluşturulmaya çalışılır. Sosyal

⁶ Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul 1999, s. 19.

⁷ Kanar, s.25.

⁸ Keskin, Erişim Tarihi:10.02.2006.

⁹ Kanar, s. 27.

hareketlerle İran halkının bilinç düzeyi artırılır ve Osmanlı, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin kanunlarından alıntılar yapılır. Ömrünün son günlerinde Muzafferüddin Şah, 51 maddelik anayasayı imzalar. Vefatından sonra, 1 Aralık 1906 tarihinde yerine oğlu Muhammed Ali Mirza geçer.¹⁰

1907 yılında Rusya ve İngiltere'nin, İran topraklarından yararlanmak istemesi üzerine, Millî Meclis ve Yönetimde bulunan Muhammed Ali Şah arasında fikir ayrılığı çıkar. Ülkede büyük bir karışıklık meydana gelir, Şah tahttan indirilerek yerine, 1909 yılında 13 yaşındaki veliaht Ahmed Mirza getirilir.¹¹ İran üzerindeki emellerinden vazgeçmeyen Rusya ve İngiltere, İran'ı işgale başlarlar. Ruslar, Tebriz ve Kazvin civarında, İngilizler ise İran'ın bol petrolü güney kesimlerinde hâkimiyet kurarlar. Özellikle petrol alanlarının işgali, İran'ı altından kalkması zor bir borç batağına iter. Tüm bu gelişmeler sürerken, Millî Meclis 1912 yılında kapatılır, tüm gazetelerin yayınına son verilir.¹²

1914 yılında Kaçar Hanedanının son padişahı Ahmed Şah yönetime gelir. Aynı yıl I. Dünya savaşı başlar.¹³ I. Dünya savaşı sırasında İran toprakları, Rusya ve İngiltere tarafından işgal edilir. Ahmed Şah'ın dirayetsiz ve tecrübesiz yönetiminin sonucu olarak, İran'da sık sık hükümet değişir. Birinci Dünya savaşında önemli şehirleri yıkılan İran'da halk, fakirlik ve cehaletle de karşı karşıya kalmıştır. Sonunda işçi, köylü, şehirli ve çiftçilerden oluşan bir grup ayaklanarak, o dönemde meydana gelen isyanların en büyüğü olan Cengel ayaklanmasını çıkarırlar (1915-1921).¹⁴

Rusya'nın, 1917 yılında Bolşevik İhtilalinden sonra askeri birliklerini İran'dan çekmek zorunda kalmasının üzerine İngilizler, İran'ın tamamını işgal ederler. Rus ordularının 1920 tarihinde yeniden Kuzey İran'a girmesiyle de o bölgeden çekilirler.

12 Kasım 1925 yılında, Kaçar hanedanı aleyhine muhalefetin artması ve güçlenmesi üzerine meclis, Kaçar Padişah'ı Ahmed Şah'ı tahttan indirerek Kaçar hanedanlığına son verir.¹⁵ Pehlevî Hanedanlığından Rızâ Han İngilizlerin de desteği ile 1925'te "*Rızâ Pehlevî*" unvanıyla İran Şah'ı olur. Rızâ Han, İran'da birçok reforma

¹⁰ Kanar, s. 28.

¹¹ Kanar, s.34.

¹² Kanar, s. 35.

¹³ Kanar, s. 35

¹⁴ Kanar, s. 39.

¹⁵ Kanar, s. 40.

imza atar. 1928 yılında İran'ın yabancı devletlerle olan tüm anlaşmalarını tek taraflı bozar, verilen tüm imtiyazları geri alır. Trans-İran demiryolunu yaptırarak tüm şehirleri birbirine bağlar. Bankaları ve iletişim ağını millileştirir ve ilk üniversitenin kurulmasını sağlar. Ülkesini modernleştirme çabasıyla Rızâ Pehlevî, siyasi ve sosyal birçok yeniliği ülkesine getirmekle birlikte, İngilizlerin İran üzerindeki çıkarlarını korur, ülkesini laikleştirme girişimleriyle de 1935 yılında kadınların İslâm hükümlerine göre örtünmelerini yasaklayan kanun çıkarır. Ülkenin her yanından bu yasaya karşı tepkiler yükselir. Aynı zamanda Şah, ülkedeki aydınlarla sürekli işbirliği yapmasına ve görüşlerini almasına rağmen, yazarlar ve sanatkârlar tarafından da diktatör olarak nitelendirilmektedir.

II. Dünya savaşında Rızâ Pehlevî'nin Nazi Almanya'sıyla işbirliği yapması üzerine 1941'de Rus ve İngiliz kuvvetleri İran'ı işgal eder. Bu olay üzerine Rızâ Pehlevî, tahttan çekilerek, yerine oğlu Muhammed Rızâ Pehlevî'yi getirir.

Muhammed Rızâ Şah, yönetime geldiğinde çok ciddi iç sorunlarla karşılaşır. Bir yandan ülkede halk ayaklanmaları, diğer yandan 1942 yılında kurulan sol bir parti olan Tudeh Partisinin, Şah üzerinde kurmaya çalıştığı baskı Muhammed Rızâ Şah'ı hayli güç duruma sokar. Almanya ile işbirliğinin bozulmasının ardından, Almanya'nın yerini Amerika Birleşik Devletleri yeni bir güç faktörü olarak doldurur. Tudeh Partisi, artık şiddete başvurur, hatta bir Tudeh üyesi, Şubat 1949 yılında Muhammed Rızâ Şah'a suikast düzenler. Bu olayın ardından Tudeh Partisi kapatılarak, ülkede sıkıyönetim ilan edilir. Ülke genelinde, Şahın diktatörlüğüne karşı çeşitli oluşumlar meydana gelir.

Muhammed Rızâ Şah 1950'de hanedan topraklarını, topraksız köylülere dağıtmak üzere bir vakfa devreder ancak bu girişim sonuçsuzlukla neticelenir. Meşrutiyet hareketinin köylülerin arasına nüfus edememesi gibi Meşrutiyet edebiyatının toprak reformuna önemli bir ilgisi olmamıştır. Bu dönemde büyük mülk sahipliği yaygınlaşarak köylüler üzerindeki baskı ve zulüm artar.¹⁶

1951 yılında başbakan Musaddık, İran petrolünü millileştirir. Bu karar, batılı şirketler tarafından İran'a ambargo uygulanmasına neden olur. Ardından İran, ekonomik kriz ile yüz yüze kalır. 1953 yılında İran petrolünden mahrum kalan İngilizlerin de halkı kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmasıyla, İran'da İngiltere Büyük Elçiliğini de kapattırılmış

¹⁶ Hasan-i Mîr Âbidînî, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı II*, (Çev.: Hicabi Kırlangıç), Ankara 2002, s. 85.

bulunan Musaddık'a karşı eylemler düzenlenir, halk ayaklanır. Musaddık, Şah tarafından hapse atıldıktan sonra, 1954 yılında petrol krizi çözülür. İran, 1955 tarihinde Türkiye, Irak, Pakistan ve İngiltere'nin yer aldığı Bağdat Pakti'na girer.

Muhammed Rızâ Şah, 1953 yılında ülkede çıkan ayaklanma yüzünden yurt dışına kaçar. Amerika'nın desteği ile aynı yıl yeniden tahtına döner. Bu olay, Amerikanın İran üzerindeki nüfusunun artmasına neden olur. 1955 yılında ise, Amerika'nın desteği ile istihbarat örgütü Savak kurulur.

Muhammed Rızâ Şah, 1962 yılında, tarihte Ak Devrim olarak bilinen, kadınlara seçme hakkı verilmesi ve kadınlara eğitim hakkı tanınması gibi kadınlara yönelik reformları, okuma-yazma seferberliği ve toprak reformu gibi köklü yenilikleri içeren bir atılımda bulunur. Bu reform hareketiyle Şah, toprak sahiplerinin elinde birden fazla köy bulunmamasını, fazla toprakların devlet eliyle satın alınıp, topraksız köylülere dağıtılmasını amaçlar ve bu reform 1963 yılında halk oylamasına sunulur. Burada Şah'ın asıl hedefi, halk ile kendi arasında engel olarak gördüğü aşiret, ulema, toprak zenginleri gibi güç odaklarını kaldırmak ve sosyal, ekonomik adaleti sağlamaktır. Reforma karşı, bu güç odakları tarafından organize edilen ciddi bir direniş olması üzerine, Şah'ın adamları tarafından direniş, bazı yerlerde korkunç katliamlarla kırılmaya çalışılır. Toprak elde eden köylüler de, bu toprakları ekip biçecek teknolojiye sahip olmadığından, topraklarını başka çıkar gruplarına kaptırıp şehirlere göç etmek zorunda kaldılar. Böylece reform amacına ulaşmamakla birlikte, ülke genelinde yönetim ve İran gizli servisi (Savak) aleyhine mitingler düzenlenir, Halkın Fedailer ve Halkın Mücahitleri örgütleri hareketlenir ve rejim- halk kavgası resmen başlamış olur.

Mollalardan olan ve Şah aleyhine vaazlar veren Humeyni, Şah tarafından idam cezasına çarptırılır. Şiilerde "Âyetullah" makamına yükseltilen kişiye idam cezası verilmediği için Humeyni, mollalar tarafından hemen "Âyetullah" makamına getirilir. Şah, Humeyni'yi idam edemeyince onu sürgüne gönderir. Uzun yıllar, Türkiye ve Irak'ta sürgün hayatı yaşayan İmam Rûhullah Mûsevî Humeyni,1 Şubat 1979 tarihinde İran'a döner. Humeyni'yi en büyük dinî otorite kabul eden geniş bir halk kitlesi Şah'a karşı ayaklanır ve ordu bu isyanı bastırmakta muvaffak olamaz.

Muhammed Rızâ Şah, ülkeyi terk eder, bir süre Amerika Birleşik Devletleri ve Mısırda sürgün hayatı yaşadıkten sonra 27 Temmuz 1980 yılında Mısırda vefat eder.

1979 yılında İran’da İslam Devrimi resmen gerçekleştirilir. 1 Nisan 1979 tarihinde de yapılan halk oylamasına dayanılarak, ülkede İslâm Cumhuriyeti ilan edilir. Böylece, Pehlevî Hanedanlığı ve ülkedeki laikleşme hareketi tamamen sona erdirilmiş olur. Ayetullah Humeyni, İslam Devrimi’nin dinî lideri ve İran İslam Cumhuriyeti’nin kurucusu olarak, 1989 tarihinde vefatına kadar ülkeyi yönetir.¹⁷

İran Tiyatrosunun biçimlenmesinde, başlangıçta halkın inanç, adet ve geleneklerinin daha etkili olmasının ardından, Kaçar ve Pehlevî Hanedanlıkları dönemlerinde, ülkenin kültür ve sanat gelişiminde, siyasi durumun yanında, Batı’daki sanat gelişmelerinin takip edilmesi etkili olur. Sonunda cezaya çarptırılmak dahi olsa, bu dönemde sanatın her alanında aykırı görüşlere rastlanılır. Ancak İslam Cumhuriyeti sırasında, Batı’ya yönelişe şiddetle karşı çıkan anlayış ve baskın siyasi görüş, her sanat dalının İslam’ın kabul ettiği sınırlar çerçevesinde yapılmasını öngörür. Bu öngörünün sanatkârların pek çoğu tarafından tasvip edilmemesi ve sanatkârların toplumda bir bilinç oluşturmayı hedeflemeleri nedeniyle bu dönemde İran Tiyatrosunu şekillendiren en önemli unsurun siyaset olduğu görülür.

Bu çalışmada, İran edebiyat ve sanat tarihinin XX. yüzyıl oyun ve hikâye yazarlığının temsilcileri arasında yer alan ve birçok eseri defalarca sahnelenip, çeşitli dillere çevrilen yazar Gulâm Huseyn Sâidî’nin hayatı hakkında bilgi verildikten sonra, oyun eserlerinin özetlenmesi ve “*Dahhâk*” isimli tiyatro eserinin tahlilinin yapılması amaçlanmıştır.

¹⁷ İsmail Safa Üstün, *DİA*, “İran”, İstanbul 2000, XXII, 403.

BİRİNCİ BÖLÜM

GULÂM HUSEYN SÂİDÎ (1936- 1985)

1.1. HAYATI

13 Ocak 1936 yılında Tebriz’de fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babasının adı Alî Esger, annesinin adı Tayyibe’dir. Ailesinin ikinci çocuğudur ancak ablası henüz on bir aylık bir bebekken gözlerini dünyaya kapatmıştır. Kendisinden sonra dünyaya gelen ve hem kardeşim hem de en yakın arkadaşım diye nitelendirdiği erkek kardeşi Ali Ekber ile aralarında sadece on dört ay fark vardır. Kız kardeşi Nâhid ise 1943 yılında dünyaya gelmiştir.

Yoksul bir çocukluk geçiren Sâidî, büyük annesi, büyük babası ve ailesiyle birlikte büyük, toprak bir evde yaşıyordu. Ülkedeki pek çok çocuk gibi, oyuncakları, kil ve topraktandı. Kendisinin ve kardeşlerinin beşikleri dahi olmamıştı. Onların beşikleri, annelerinin ve büyük annelerinin ayaklarıydı. Sâidî, belki bu sebeple, küçük bir çocukken babasıyla el ele tutuşup, ablasının mezarını ziyarete gittiklerinde, ablasının kabrini küçük bir beşiğe benzetip, onu bu beşikte uyuyan bir bebek olarak düşünmüştür.

Yazarın dedesi, Kaçarlar zamanında kâtiplik yapan, “Sâidu’l Memâlik” adını taşıyan soylu bir ailenin mensubudur. Ancak, dedesinin zamparalığı, ailenin zor günler yaşamasına sebep olmuş ve dedesi oğlunu kendi geçimini kendisinin sağlaması için evden kovmuştur. Başlangıçta bir terzi yanında çıraklığa başlayan Ali Esger, bir ortakla birlikte dükkân tutar. Kısa bir süre sonra da ortağının kızıyla evlenip, iç güveysi olarak evlerine yerleşir. Terzi dükkânında işler yolunda gitmemeye başladığında ise bir devlet dairesinde, maaşı çok az, sade bir devlet memuru olarak işe başlar.

Sâidî’nin annesi ile arasında sadece 15 yaş fark vardır. Bu sebeple, büyük annesinin vefatına kadar, sanki annesi onun kız kardeşidir, abla-kardeş birlikte büyümüşlerdir. Evlerinin dışındaki dünya, kardeşleri ve kendisi için sırlarla dolu, garip bir dünyadır. Sâidî, kardeşleriyle birlikte dış dünyadan kopuk bir şekilde, çoğu zaman ya evlerinin penceresinden dışarıyı seyretmekte, ya da etraftaki sesleri dinlemektedir.¹⁸ Hatta komşularını, ayak seslerinden, yürüyüşlerinden tanımakta ve çocuklarını

¹⁸ Kanun Nevisendegân-i İran(der tebid ‘d), *Saidî be rûyet Saidî*, Paris 1990, s. 3.

koşmalarından ayırt etmektedir. Saidî, tüm hayatı boyunca peşini bırakmayan “ölüm” olgusuyla da, dışarıdaki seslere kulak verdiği bir sırada tanışır, büyük anne ve büyük babasının telaşlı ve hararetle konuşmalarından komşuları olan yaşlı bir adamın öldüğünü anlar. Bu olay olduğunda henüz 10 yaşındadır ve “ölüm” kelimesi ilk defa o gün zihninde derin bir yara bırakır. Aileyi derinden etkileyen ilk ölüm ise, büyük annelerinin ölümü olur. Hayatının ilerleyen yıllarında da sevdiklerinden, değer verdiklerinden birçoğunu kaybeder ve 40 yıl boyunca ölüm onu adeta adım adım takip eder.

Sâidî, kardeşleri ile birlikte ilk okuma-yazma eğitimini, ikinci vakitleri dedelerinden alır. Babası da oğlunun eğitimiyle bizzat alâkadar olur ve ona okula gitmeden önce okuma-yazma öğretir. 1943 yılında Tebriz’de Bedir İlkokulu’na başlar. Düzenli, tertipli, çekingen, ürkek, oyundan, spordan ve yaramazlıktan nefret eden, çocukluk günlerinin eğlence ve mutluluklarında kaçan bir çocuktur. Her zaman evham ve hayale gark olmuş, kitap ve okul aşığı bir talebedir. Uzun kış gecelerinde, evlerinde elektrik olmayan Sâidî, gaz lambasının altına oturur, gözleri uykudan kapanana kadar, ardı ardına hikâyeler okur.¹⁹ Sadece hikâyeye okumakla kalmayan Sâidî, ilkokul yedinci sınıftan başlayarak hikâyeler yazar ve bu hikâyeleri, sınıfta kompozisyon öğretmeni ve arkadaşları için okur. Bir gün öğretmeni elinde bir dergi ile sınıfa gelir ve ona “*Utan! Kendim yazdım diye söylediğin hikâyeye, bu dergide yayınlanmış. Demek ki sen hikâyeleri bu dergiden alıp yazıyorsun, kendinin yazdığını söylüyorsun.*” diye sert bir şekilde çıkışır. Hâlbuki Sâidî, yazdığı hikâyeleri “*Sohen*” dergisinde, takma bir ad ile yayınlamakta ve karşılığında haftada bir tümen almaktadır. Kompozisyon öğretmenininkastettiği hikâyenin adı “*Âfitâb ve Mehtâb*”dır.²⁰

Sâidî, ilkokulu bitirmeden, İkinci Dünya Savaşı başlar. Her yer işgal kuvvetleri tarafından saldırıya uğramaktadır. Sâidî ve ailesi bir köye gidip saklanmak zorunda kalırlar. Büyük babası, vefatına kadar yastığının altında tuttuğu bir kama ve sonradan toprağa gömdükleri bir tüfikle evlerini korur. Bu yıllarda halkın gösterdiği her bir direniş hareketi, zamanla ölümsüz birer kahramanlık hikâyesine dönüşür.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Pehlevî Hanedanlığında işlerin %90’ı Rusların elinde ve idaresinde bulunmaktadır. Sâidî, Bedir İlkokuluna giden bir çocukken, “*Der râh-i Veten (Vatan Yolunda)*” isminde Türkçe yazılan bir gazete yayımlanır. Rus

¹⁹ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 4.

²⁰ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 9.

askerleri tarafından da bu gazeteler, okullara dağıtılır. Sâidî, tam bir okuma aşığı olduğundan askerden bir tane de kendisine vermesini ister, ancak asker ona hem küfür eder hem de bir tokat atar. Bunun yazara göre açıklanacak insanî bir yönü yoktur, okumak suç mudur? Yazarın diğer bir acı hatırası da şöyledir: Büyük anne ve büyük babası o dönemlerde buğday dükkânı işletmektedirler. Bütün çabaları tüm buğdayı satabilmek olan yaşlı çiftin dükkânına bir Rus askeri gelir ve herkesin gözleri önünde tüm buğdayı yere saçar.²¹ Saidî, Demokratların yönetimde olduğu bir yılı, 1945 yılını değerlendirirken, çocukluk hatıraları arasında, şehirde meydana gelen değişimlerden, caddelerin asfalt yapıldığından, halkın gezmesi, akşamları çıkıp dolaşması için alanlar, bahçeler inşa edildiğinden bahseder.²²

Demokrat Fırkasının yönetimden düşmesinin ardından, meşrutiyet karşıtları tarafından meşrutiyet yanlılarının evlerine girilir ve evler yağmalanır. Bunun üzerine meşrutiyet yanlıları, evlerini bırakıp giderler. Sâidî ve ailesinin yaşadığı mahallede de böyle bir olay yaşanır, bir askerin evi ayakkabıcı olan bir kişi ve yetişkin çocukları tarafından yağmalanır. Demokrat parti taraftarlarından, sol görüşlü olanlardan o kadar çok kişi öldürülür ki, ölümler Tebriz’de bir mezarlığa ancak üst üste konularak sığdırılır. Kafkaslardan, Rusya’da o dönem yaşanan devrimden kaçan muhacirler de bu katliamdan nasiblerini alırlar. Bu muhacirler sadece ülkelerinden kaçıp gelen, solcu bile olmayan insanlardır. Halk caddelere çıkar, askerin gelip katliamı durdurmasını bekler ancak asker geldiğinde katliamlar çoktan yapılmış olur. Sâidî’nin bu olaylar sırasında yanı başında duran, bir aktar olan esnaf komşuları, öldürülür. Mahallerindeki hamamın sahibi yaşlı adam da öldürülür. Sâidî’nin dedesi de meşrutiyet karşıtıdır ancak yaşanan olayları o da tasvip etmemektedir.

Sâidî, 1949 yılında Mansur Lisesi’ne başlar.²³ Bu yıllar, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasî açıdan kötü bir durumda olduğu yıllardır. Bu dönemde çevresinde olup bitenleri daha çok hissetmeye başlayan yazar, millî uyanışın da başladığı dönemle eş zamanlı olarak 1949 yılında siyasî faaliyetler içinde yer alır ve “*İlk Saçmalamalarım*” diye nitelendirdiği yazıları, Tahran’ın sanat ve siyasî gazetelerinde yayınlanır. Gizli faaliyet gösteren “*Genç Demokratlar Fırka*” sı için çalışmakla birlikte “*Feryat*”,

²¹ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 17.

²² Kanun Nevisendegân-i İran, s. 16.

²³ Cevâd Mecâbî, *Şinahnâme-i Gulâm Huseyn Saidî*, Tahran 2000, s. 7.

suikastle öldürülen Su'ûd adında ermeni asıllı kişiye ait olan “*Su'ûd*” ve “*Azerbaycan Gençleri*” gazetelerinin sorumluluğunu alır. Günde birkaç saat aralıksız yazılar yazar. Röportajlardan, başmakale, yorum ve hikâyelerin tanzimine kadar pek çok işle ilgilenir. Demokrat Fırka tarafından, lise çağında olan bu gençler, köylere gönderilir. Gençler, köylüleri bir meydanda toplayıp “*Köy ağaları sizlere zulüm etmiştir, hakkınızı hukukunuzu yemiştir!*” diyerek, Demokratların başını çektiği reform hareketlerine zemin hazırlarlar. Bütün bu işlerle uğraşırken henüz sakalı bıyığı çıkmamış bir çocuktur. Musaddık'ın başbakanlık yaptığı dönemdir. Azerbaycan Demokrat Gençler Fırkası, Tudeh Partisi ile aynı çizgide Musaddık hükümetine karşı muhalif bir siyaset izler. Sâidî'nin de içinde yer aldığı gençler topluluğu, Demokrat Gençler Fırkası tarafından caddelere dökülür ve geçlere, “*Musaddık'a ölüm*”, “*Emperyalizmin işçisi Musaddık*” gibi sloganlar attırılır. Yazar daha sonra, yaptıkları işi, milliyetçiliğe uygun olmayan, korkunç bir günah olarak görür, atılan sloganları da saçmalık olarak niteler. Hatta bunun telafisi için 1976 yılında, Musaddık'ın konuşmaları üzerine ayrıntılı bir önsöz hazırlaması kendisine önerildiğinde ise bunu kabul edip hazırlar.²⁴

Musaddık'ın İran petrollerini millileştirme girişimlerinin İngilizlerin çıkarlarına ters düşmesi sonucu İngilizlerin halkı kışkırtması ile ülke genelinde ortaya çıkan büyük ayaklanmaların ardından Sâidî, iki ay gizlenir ancak 1953 yılında henüz on sekiz yaşında iken tutuklanır ve birkaç ay zindanda kalır.²⁵ Bu yazarın ilk mahkûmiyetidir. Bu zindanda boş durmayan Sâidî, “*Nohud Her Âş (Her Aşa Nohut)*” adında uzun bir hikâyeye yazar, ancak bu hikâyenin basımı yapılmamıştır. Zindana atılması sadece gazetelerde yazı yazmasından kaynaklanmamaktadır. Çünkü iki komutan ve bir emniyet müdürü, yakaladıkları gençlere önce birkaç tokat atıp, “*Hayatınızı mahvetmeyin, gidin okulunuza devam edin, iyi bir öğrenci olun, ne işiniz var bu işlerle!*” diyerek bağırıdıktan sonra zindanın kapısını açarlar ve gençleri tekmeleyerek dışarı atarlar. Yazar, gazete faaliyetlerinin dışında, siyasî faaliyetlere de katılır. Sâidî, Tebriz'de Taş köprü adı verilen bir yerde ayda birkaç kere, kendisi gibi gençlerin rejim karşısında durmak için toplandıklarını, örgüt mensuplarından, silahın nasıl kullanılacağını ve namlusunun yerini dahi bilmeden silah istediklerini anlatır.²⁶

²⁴ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 10.

²⁵ Mecâbî, s. 6.

²⁶ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 10.

Sâidî, 1955 yılında Tebriz Tıp Fakültesine girer. 1960 -1961 yıllarında tıp fakültesinden mezun olur.²⁷ Tıpta ihtisas eğitimi için Tahran'a gelir ve psikiyatri bölümünü seçer. Bir süre gündüz polikliniğinde çalışır. Yazar, ara sıra fakültede sınıfa depresyon hastası olan 10 -20 kişi getirir. Amacı, soru cevap yoluyla depresyona neden olan etkenlerin neler olduğunu ortaya koymaktır. Ancak onun bu çalışması, sınıfa insanları getirip siyasi propaganda yapıyor iddiasına ve Savak istihbarat örgütünün de faaliyeti ile üniversiteden atılmasına neden olur. Bir tıp kitabı okumanın yerine, on roman okumayı tercih eden yazar için bu durum üzücü olmaz. Fakülteden atılınca oraya geri alınana kadar onun önündeki en iyi seçenek, seyahatlere çıkmaktır. Bu vesile ile başladığı yolculuklar sayesinde, 1974 yılında tutuklanmasına kadar geçen sürede birçok yer görür.

“Sohen” dergisi ile birlikte çalışmaya, 1955 yılında başlar. “*Morg-i İncîr (İncir Kuşu)*” ismini taşıyan hikâyesi ve hem hikâye hem de bir oyun kitabı olan “*Pîgmelôn*” adlı eseri, 1955 yılında, Tebrizde basılır.

1957 tarihinde “*Hânehây-i Şehr-i Rey (Rey Şehrinin Evleri)*” hikâyesi Tebriz’de basılır. Aynı tarihte, *Sohen* dergisinde yazarın “*Leylâclar (Leylaklar)*” adındaki oyunu yayınlanır.²⁸

Sâidî, Tahran’da siyasi faaliyetleri olan veya en azından siyasi istekleri olan yazarlarla, sanatkârlarla irtibat halindedir. “*Garb Zedekî*” kitabını yazdıktan kısa bir süre sonra ya da o kitabın basılmasıyla eş zamanlı olarak, bu şahsiyetlerden biri olan Celâl Âl Ahmed ile 1958 yılında tanışır ve bu tanışmanın onun hayatında önemli bir yeri vardır. Aralarında birçok fikir ayrılığı olmasına rağmen, haftada bir iki gün bir araya gelip konuşurlar. Aralarındaki en büyük ihtilaf mezhep ve din hususundadır. Âl Ahmed, Koyu bir Humeynî taraftarıdır ve eserlerinde sıkça Humeynî’nin sözlerine yer verir. Bir keresinde Sâidî’ye, birlikte Humeynî’yi görmeye gitmeyi teklif eder ancak kendisiyle aynı görüşe sahip olmayan yazar, bu teklifi kabul etmez. Sâidî, Celâl Âl Ahmed’in fevkalade dikkatli, iyi birisi olduğunu ancak acele ve hızlı kararlar verdiğini söyler. Dostlukları, Celâl Âl-i Ahmed’in vefatına kadar sürer.²⁹

²⁷ Cevad Mecabî, s. 7.

²⁸ Cevad Mecabî, s. 7.

²⁹ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 22.

Sâidî bir gün Tebriz’de “Marifet” isimli bir kitapçıda iken oraya üzerinde eski bir kıyafet bulunan, ürkek görünümlü genç bir öğrenci gelir. Yazar, onu tanımamaktadır. Öğrenci kitapçıya, *Çernişevski* (devrimci demokrat hareket önderi)’nin bir kitabını istediğini söyler, kitapçıdan “yok” cevabını alır. Sâidî, bu genç çocuğun bu kitabı istemesine şaşar, kendisine seslenir, çocuk korkar. Çocuğa, kitabın kendisinde olduğunu söyler ve birlikte Şah devriminden önce bahçede bir yerde, sandık içine sakladığı kitapların arasından o kitabı almaya giderler. Tarih, 1958 yılını göstermektedir ve Sâidî, o gençle yani Samed-i Behrengî ile tanışır. Samed Behrengî, ilerleyen yıllarda ücretli öğretmenlik yapar ve Sâidî’nin önerisi ile öğrencileri için hikâye yazıp okur. Böylelikle Samed Behrengî, yazarlığa başlar. Güzel bir hikâye olan “*Küçük Siyah Balık*”, “*Âreş*” dergisinde yayınlanır. Samed Behrengî’nin ölümü, onu oldukça etkilemiştir. Celâl Âl Ahmed, Samed-i Behrengî’nin Savak ajanları tarafından öldürüldüğünü iddia eder ve hatta yazılarında bunu dile getirir. Sâidî ise Âl Ahmed’in aksine, onun Eres Nehrine düşüp ölmesinde Savak’ın rolü olmadığını düşünür. Çünkü Samed-i Behrengî, o manada siyasi bir oluşum içinde bulunmamıştır, sadece bir miktar sol görüşe yatkındır.³⁰

Sâidî’nin Behrûz Dehgânî ve Menâf Felekî gibi gençlerle tanışması da yine 1958 yılına rastlar. Menâf Felekî, genç bir halıcı çırağıdır. Sâidî, bu gençlerle sık sık bir araya gelir. 1971 yılında, Menâf Felekî idam edilir. Behrûz Behrengî ise, Saidî’nin bu gençler arasında gördüğü en istisna kişilerdendir. Fakir bir ailesi vardır. Bazen sohbet etmek için onların evine giderler. Behrûz Behrengî’nin Eşref ve Ferengîs adında iki kız kardeşi vardır ve çarşaf giyinirler. Behrûz’un, kız kardeşleri üzerindeki etkisi büyüktür. Rejime karşı alenî faaliyetleri vardır. Kız kardeşlerinden Ferengîs, idam edilir. Behrûz’un Eres ırmağındaki cesedini de, Ferengîs’in eşi, Kazım bulur. O genç ve cesur delikanlı o olaydan sonra evine kapanır ve lavaboda bileklerini keserek intihar eder.³¹

Sâidî, 1959 yılında, tek perdelik bir oyun olan “*Sâyehây-i Şebâne (Gece Gölgeleleri)*” oyununu kaleme alır ancak bu oyun basılmamıştır. 1960 senesinde, “*Kâr Bâfekhâ der Senger (Kuyuda Hileli İşler)*” adındaki oyunu, Tahran ve Tebriz’de yayınlanır. Kısa hikâyeler mecmuası “*Şeb Neşînî bâ Şukûh (Görkemli Gece Misafirliği)*” oyunu Tebriz’de yayınlanırken, Sâidî bu tarihte iki perdelik bir oyun olan

³⁰ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 23.

³¹ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 20.

“*Sefer-i Merd-i Heste (Hasta Adamın Yolculuğu)*” oyununu kaleme almış ancak basımı yapılmamıştır.³²

Tıp fakültesini 1961 yılında bitiren Sâidî, aylar süren yıldırıcı tartışmalardan sonra kabul edilen “*Azerbaycan’da Sosyal Psikonevrotik Hastalıklar*” çalışması ile mezuniyet diplomasını alır. Yine bu tarihte, “*Kelâte Gül (Gül Köyü)*” oyunu Tahran’da gizli bir şekilde yayınlanır.³³

1962 yılına gelindiğinde ise, Sâidî Tahran’a gelir ve kadın hastalıkları ve doğum alanında ihtisasa başlar ancak bu bölümün kendisine uygun olmadığını düşünür ve askerlik hizmetine başlamanın kendisi için daha iyi olacağına karar verir.³⁴ Disiplinli bir düzeni sevmemesine rağmen Tahrandaki Saltanat Garnizonunda doktor olarak, rütbesiz er unvanıyla askerlik hizmetine başlar. Sâidî, askerde hasta olan rütbelileri muayene ediyor, antibiyotik, vitamin gibi ilaçları yazıyor ve rütbelilere, dört beş gün istirahat veriyordu. İş yorucu değildi ancak bir itibar görmediği kesindi. Komutan kendi evine gidip çocuklarını muayene etmesini emrederken hangi ilaçları vereceğini dahi söylerdi. “*Mâni’i Âteş (Ateşten Engel)*” adındaki eserini, askerlik hizmeti süresince, siyasi geçmişinden dolayı pek çok eziyete maruz kalması üzerine kaleme alır. Bir gün Muhammed Rızâ Şah’ın, teftiş için garnizona geleceğini söylerler. Sâidî, diğer askerler gibi üniforma giymemektedir. Komutan emreder ve kendisine bir üniforma verilir. Ancak üniforma, onun için oldukça büyüktür. Denetim zamanı gelir ve denetiminde, üniformanın Sâidî’nin olmadığı anlaşılır ve ona ceza verilir.³⁵ Askerlik hayatı hakkında, “*Sedâ-yi Hûn (Kanlı Ses)*” ve “*Pâdgân Hâkisterî (Gri Garnizon)*”, adındaki kısa hikâyelerini kaleme almış ve bu hikâyeleri, onun ölümünden sonra, “*Kelek*” dergisinde yayımlanmıştır.³⁶

Sâidî, hekimlik alanında ilk muayenehanesini Rey şehrinde, çimento fabrikasının yanında açar. Daha sonra kendisi gibi doktor olan kardeşi Ali Ekber ile birlikte 1962 yılında, Tahran’ın güneyinde Dilgoşâ Mahallesinde, 24 saat açık bir klinik işletir. Genel tıp hekimliği konularında hastalara hizmet veren yazar, sürekli muayenehanede kalır. Klinik işlettiği sırada pek çok ilginç olay yaşar. Bir gece kliniğin

³² Cevâd Mecâbî, s. 8.

³³ Cevâd Mecâbî, s. 8.

³⁴ Cevâd Mecâbî, s. 8.

³⁵ Kanun Nevisendegân-i İnan, s. 20.

³⁶ Cevâd Mecâbî, s. 9.

kapısı çalınır. Sâidî, kalkar bakar ancak kimse yoktur. Kapı tekrar çalınca dışarıya bakar ve yerde çarşafa sarılı bir kişiyi görür. Birilerinin bu kişiyi öldürüp, suçu onun üzerine atmak için kapısının önüne attıklarını düşünür ancak, karanlıkta iki tane yaşlı adamı fark eder. Çarşafa sarılı adam, Horasan meydanında ağır yaralanır, bu iki yakını da onu otobüse bindirip, gecenin bir yarısı iyileşir umuduyla kliniğe getirirler, ancak artık çok geçtir. Yine bir gün onu klinikten alıp bir eve götürürler. Yazar eve girdiğinde yaşlı kadınlar toplanmış, ağıtlar yakmaktadırlar. Herkesi dışarı çıkarır. Yatakta bir kadın vardır ve doğum yapmak üzeredir. Doğumu yaptırır ancak bebek nefes alamamaktadır. Seri hareketlerle, bebeğin boynuna dolanan göbek kordonunu keser ve bebeğin solunum refleksini uyarmak için bebeğin sırtına, eliyle birkaç kere vurur. Bebek ağlamaya başlar. Sâidî o an için, hayatında ilk defa mutluluk hissini tattığını söyler. Yıllar sonra bir gün, bir kabir ziyareti sırasında iki kadın yazarın yanına gelip, kurtardığı o çocuğu gösterirler. Şimdi sakalı ve bıyığı çıkmış bir gençtir Mustafa.³⁷

1962 tarihinde, Sâidî haftalık yayınlanan “*Âreş*” ve “*Ketab-ı Hefte*” dergilerinde çalışmaya başlar. Ahmet Şamlû, Pervîz Nâtil Hanlerî, Rıza Berâhenî, Mahmut Âzâd Tarânî, Sîrûs Tâhbâz, Muhammednekî Berâhenî, Rıza Seyyid Hüseyinî, Behmen Farsî, Bih Âzîn, İsmail Şâhrevedî, Cemal Mîrsâdikî gibi şahsiyetlerle tanışması ve dostluklarının başlaması da bu tarihte vuku bulur.³⁸ Adı geçen şahsiyetlerle, kendi kliniğinde sık sık bir araya gelip sohbetler edip dergi veya kitap yayınlarından bahsederler. Sâidî’ye göre bu fevkalâde bir durumdur ve birçok kişinin söylediği “*1961 -1971 yılları arasındaki 10 yıllık süre, İran’ın yazar ve edebiyatçılarının çiçek açma devridir*” sözünü kendisi de tasdik etmektedir.³⁹

Sâidî’nin kliniğinin karşısındaki evi, kıdemli bir baş çavuş satın alır. Baş çavuş sürekli onu takip etmektedir. Zaman zaman da kliniğe baskın düzenlenir ve kliniğin telefonu da sürekli dinlenir. Sâidî, kliniğe gelen hastalarla ilgilenmenin yanı sıra telefon eden yakın dostlarının akrabaları için, devlet hastanesine ve hastaların evlerine de gider. Bir gün, bir tanıdığıının karısı telefon açar ve eşinin çok hasta olduğunu, bu sebeple gelip bakmasını söyler. Telefon kapanır kapanmaz, askerler gelir, onu alıp götürürler ve sorguya çekerler. Sorguya çekenlerin, Emniyet Müdürlüğünden polisler mi yoksa Savak

³⁷ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 27.

³⁸ Cevâd Mecâbî, s. 9.

³⁹ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 42.

istihbarat örgütünün ajanları mı olduğunu bilmemektedir. Sâidî, kliniğini çeşitli insan grupları için hatta sol görüşlü insanlar için toplantı yeri yapmakla itham edilir. Aynı zamanda, halkı savunan çetelerin üyelerini, *Mücahit* olarak adlandıran Sâidî, her bir mücahit için biyografi de hazırlar. Ancak tutuklanma sebepleri arasında bu biyografiler yer almamıştır.⁴⁰

Sayısını hatırlayamadığı kadar çok tutuklanma ve hücreye kapatılma olayı yaşayan yazar, tutuklu geçirdiği sürelerle ilgili pek çok hatıra paylaşır. Askerler tarafından alınmasının ardından, sürekli işkenceye maruz kalan Sâidî'ye, sürekli "*Anlat*" denilir. "*Neyi anlatayım?*" diye sormasının ardından ise, işkenceye daha şiddetli bir şekilde devam edilir. Tutukluluğu süresince hep tek kişilik hücrelerde tutulur. Sadece 15 günde bir, iki yanında gardiyan nezaretinde hava almaya çıkarılır. Yine bir havalandırma esnasında, gardiyanlardan biri yerden bir taş alır ve hiç tereddüt etmeden, yukarıda, çatının kenarında duran kuşa atar. Kuş taşın isabet etmesiyle ölür ve Sâidî'nin tam önüne düşer. Kuşa bir süre yaş dolu gözleriyle bakan Sâidî, kendi kendine "*En azından artık çilesi bitti, kurtuldu. Ya benim çilem, benim ki ne zaman son bulacak?*" der. Başka bir mahkûmiyeti de, devlet kanalıyla site şeklinde evler inşa etmek isteyen arkadaşlarının, "*Bünyâd*" adıyla kurdukları şirkette, ona kendileriyle çalışmayı teklif etmeleri üzerine yaşanır. Şöyle ki; Sâidî'ye yapacakları 500 adet sitenin her biri için monografi (inceleme yazısı) hazırlamasını teklif ederler. Yazar, işle ilgili yer ve detayları inceledikten sonra işi yapmaya karar verir ve çok ciddi bir şekilde çalışmaya başlar. Gündüzleri, Semnan yakınlarındaki Lâsgerd adı verilen yere gidip akşamları bir otelde istirahat ederler. Bir akşam birkaç kişi gelir, Sâidî'ye annesinin ölüm döşeğinde olduğunu söylerler. O, evine telefon etmek isteyince telefonun kesik olduğunu söylerler ve olup biteni anlamadan kendisini bir arabanın içinde bulur. Sâidî'ye tuzaktır bu. Yazarı gece saat 00.30'da Tahran'dan gelen bir jipe verirler. El ve ayaklarını bağladıkları Sâidî'yi alıp, hızlı bir şekilde Tahran'a götürürler ve bir eve kapatarak pek çok işkenceler yaparlar hatta bir an öldürmek dahi isterler.⁴¹ Mahkemeye çıkmak isteyen yazara her seferinde dozu artırılarak işkence uygulanır. Bir gün, Sâidî gibi ele geçirdikleri kimseleri önceden öğrettikleri metinlerle televizyon programına çıkarmak isterler. Program soru-cevap yoluyla ilerlemektedir. Televizyon programının

⁴⁰ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 28.

⁴¹ Kanun Nevisendegân-i İran, s. 29.

direktörlüğünü, genç bir kız iken epilepsi hastalığı nedeniyle Sâidî'ye gelen, sonradan kansere yakalanıp, Londra'da vefat eden "Pervîz Nîkhâh" isminde eski bir hastası yapar. Amaçları, halk nezdinde itibar gören bu kişileri ekranlara çıkarıp, rejime karşı çıkmakla hata yaptıklarını söyletmek ve halktaki direncin de kırılmasını sağlamaktır. Sâidî, bu şekilde televizyona çıkmayı kabul etmez. Onu alıp götürürler ve çok şiddetli işkencelere maruz bırakırlar. Sonra serbest bırakılan yazar, yaklaşık iki ay kendine gelemez. Hali oldukça bitkin olan yazarı arkadaşlarından biri, İran'ın kuzeyinde deniz kenarında bulunan kendi villasına götürür. Bir süre burada kalan yazar, günümüze kadar basımı yapılmamış olan "*Hengâme Ârayân (Hengâme Arayan)*" isimli oyun eserini kaleme alır. Onun orada kalıp istirahat edemediğini aksine sürekli yazarak kendini harap ettiğini gören arkadaşları, Onu alıp evine götürürler.⁴² Sâidî'ye kız kardeşi gazetede kendisiyle ilgili haberi gösterir. Gazetede, onun büyük bir fotoğrafının ardından, kendisine söyletmedikleri ile hapisane dosyasında bulunan bir takım bilgileri yayınlamışlardır. Yazar, kendi ağzından çıkmış gibi yayınlanan bu sözleri öfkeden çıldıracak bir halde okur. Gazetenin adı "*Keyhân*"dır.⁴³

1963 yılında, "*Deh Lâl Bazî (On Pantomim)*" adını taşıyan, Sâidî'nin eserleri arasında, dönemin toplumsal olaylarını sözsüz olarak dile getirdiği, pandomim sanatı açısından da İran'da ilk olan oyunlarından "*Fakir*" televizyonda icra edilir. Yine bu tarihte, Toplumsal Araştırmalar ve İncelemeler Kurumu ile işbirliği yapar ve "*İlheçî*" eseri, bu müessese aracılığı ile yayınlanır. İlmî alandaki makaleleri de yine bu yılda, "*Psikologluk*" dergisinde okuyucuyla buluşur. Doktor Muhammed Nakî Berâhenî ile birlikte, Artur Cersild'in "*Kendini tanımak*" adlı eserin tercümesini yapar. "*Kalp, Kalp ve Tansiyon Hastalıkları*" isimli eserin çevirisini de, Doktor Muhammed Ali Nagşîye ile beraber yapar ve her iki tercüme eser 1963 yılında Tebriz'de basılır.

Azerbaycan seferini, 1964 yılında gerçekleştiren Sâidî, bu yolculuğun ürünü olan "*Heyâv yâ Mişkîn-i Şehr (Heyav ya da Misk Kokulu Şehir)*" eserini aynı yıl kaleme alır. Elia Kazan'a ait olan "*Amerika Amerika*" isimli film senaryosunun çevirisini, yine bu tarihte Doktor Muhammed Nekî Berâhenî ile birlikte yapar ve pandomim eserlerinden biri olan "*der İntizâr (Bekleyiş)*", "*Âreş*" dergisinde yayınlanır.

⁴² Kanun Nevîsendegân, s. 30.

⁴³ Kanun Nevîsendegân, s. 31.

Tahran’da, İntişârât-ı Nîl (Nil Yayın) vasıyasıyla da, “*Ezâdârân-ı Bîl (Matemli Kürek)*” adını taşıyan ve Sâidî’nin ardı ardına sekiz adet hikâyesini içeren eseri basılır.

1965 yılında, yazarın “*Çûp be Desthây-i Verzîl (Eli Sopalı Verzilliler)*” oyunu, Mervârîd yayın tarafından, Tahran’da yayınlanır ve Cafer Vâlî’nin rejisörlüğünde Sengelec Salonunda sahnelenir. 1964 yılında kaleme aldığı eseri “*Heyâv yâ Mişkîn-i Şehr (Heyav ya da Misk Kokulu Şehir)*”, Sosyal Araştırmalar ve İncelemeler Müessesesi vasıtasıyla, 1965’de yayınlanır. “*Bihterîn Babay-i Dünya (Dünyanın En İyi Babası)*” oyunu, Şafak Yayınları tarafından Tahran’da yayınlanır ve İzzetullah İntizâmî rejisörlüğünde, Salon Sengelec’de sahnelenir. İki bölümden oluşan uzun hikâyesi “*Maktel (Ölüm Yeri)*”i kaleme alır. Yine bu tarihte, Sâidî, Fars Körfezinin güneyine ve kıyı kesimlerine, o bölgelerde yaşayan halkın, sosyal durumunu, adet ve geleneklerini incelemek üzere yolculuklar yapar.⁴⁴

Sosyal Araştırmalar ve İncelemeler Kurumu aracılığı ile “*Ehl-i Hevâ (Nefis Ehli)*” eseri, Tahran’da Cevâne Yayınları tarafından da “*Dendîl*” isimli hikâyesi, 1966 yılında yayınlanır. Yine aynı tarihte “*Penc Nemâyışnâme ez İnkılâb-ı Meşrûtiye (Meşrutiyet İnkılâbından Beş Oyun)*” adını taşıyan eseri Tahran’da, Eşrefî Yayınları tarafından basılır. “*Bamhâ ve Zîr-i Bâmhâ (Çatılar ve Çatıların Altındakiler)*”, “*Ez Pâ Oftâde (Yorgunlar)*” isimli oyunları, Cafer Vâlî’nin rejisörlüğünde, televizyonda gösterime girerken, aynı tarihte “*Nene Ensî*” adındaki tiyatro oyunu da, Salon Sengelec’de sahnelenir. Takvimler yine 1966’yi gösterirken, Cafer Vâlî’nin rejisörlüğünde, Sâidî’nin “*Gurghâ (Kurtlar)*” ve “*Gâv (İnek)*” isimli oyun eserleri televizyonda yayınlanır.

1967 yılına gelindiğinde Sâidî’nin, “*Vâhemehây-i bî Nâm u Nişân (Ünvansız Kuruntular)*” ismini taşıyan hikâyesi, Tahran’da Nil Yayınları tarafından basılır ve “*Ârâmeş der Huzûr-i Dîgerân (Diğerlerinin Huzurunda Rahatlık)*” adlı hikâyesi, Nâsır Tekvâyî tarafından televizyon filmi haline getirilir. “*Ây bî Külâh, Ây bâ Külâh (Külâhsız Bey, Külâhlı Bey)*” adını taşıyan oyun eseri, Tahran’da Nil Yayınları tarafından yayınlanmasının hemen ardından, Cafer Vâlî’nin rejisörlüğünde Salon Sengelec’de sahneye konulur. Bu oyunun Türkiye’de Prof. Dr. Mehmet Kanar tarafından 1999 yılında çevirisi yapılmıştır. Aynı tarihte, beş adet oyun içeren eseri,

⁴⁴ Mecâbî, s. 9.

“*Hâne-i Rovşenî (Aydınlık Ev)*”, Eşrefî Yayınları tarafından, Tahran’da basılır. “*Hâne-i Rovşenî (Aydınlık Ev)*”, Ali Nesîriyân tarafından, “*Davet*” ve “*Dest Bâlây-ı Dest (El El Üzerinde)*” isimli oyunları, Cafer Vâlî tarafından aynı yıl sahnelenir. 1967 yılında Davut Reşîdî rejisörlüğünde sahnelenen oyun eseri, yine aynı tarihte televizyonda yayınlanır.⁴⁵

1967 yılında, Kültür ve Sanat Bakanlığı tarafından İran Yazarlar Ocağı kurulması planlanır. Bu oluşumla yönetim, ülkedeki yazar, şair ve sanatkârları tek bir çatı altında toplamak yani kendi taraflarına çekmek ister. Hepsine ayrı ayrı mektup gönderip davet ederler. Sâidî ve diğerleri bu oluşuma, amacından dolayı karşı çıkarlar. Bu esnada bazı eserlere sansür uygulanmaya başlar. Bir gün bir kitabının baskısı için Nil Yayınevinde iken, kitabının yayınına engel olunur. Sâidî, çok sinirlenir, kırgınlıkla da kötü sözler söyler. O esnada orada bulunan, diğerleri tarafından tanınan ama Saidî’nin henüz tanışmadığı bir zat, ona sansürden neden bu kadar rahatsız olduğunu sorar ve “*Neden gidip başbakan ile konuşmuyorsun?*” der. Sâidî, ismi Davut Remzî olan bu zatla tanışır. Davut Remzî, başbakan ile kendilerine bir görüşme ayarlayabileceğini söyler, Sâidî’nin telefon numarasını alır ve yayınevinden ayrılır. İki gün sonra telefon çalar, arayan Davut Remzî’dir. Başbakanla görüştüğünü ve kendisinin görüşmeyi kabul ettiğini iletir. Sâidî, Celâl Âl-i Ahmet, Rızâ Berâhenî ve Sîrûz Tahbâz ile bir araya gelerek gitme kararı alırlar. Tarih 1967 yılını gösterirken yazar ve beraberindekiler, başbakanın yanına giderler. Bir saat süren bir bekleyişin ardından, Başbakan kendilerini saygıyla karşılar. Hep birlikte Başbakanın odasına girip otururlar. Tüm mevzuları, özellikle sansürle ilgili meseleleri anlatmaya başlar. Ancak Âl Ahmet, meseleyi tıpkı kendi yazılarında olduğu gibi sert bir üslûp ile dile getirince, Başbakan, “*Bu şekilde olmaz, aranızdan bir temsilci seçin onunla konuşalım.*” der. Herkes, Saidî’yi görüşmeci olarak seçer. Sâidî, toplantılarda kitap sansürüne şiddetle karşı olduklarını ifade ederken, karşı taraf da bir çözüm arayışına girer ancak, “yazar” diye getirdikleri bir grup, onun kabul etmeyeceği önerilerde bulunur. Sâidî, “*Eğer bunlar yazar ise ben gideyim diğerleri gelsin!*” diyerek tepki gösterir. Ancak hiçbir netice alamaz. Bu grup, her gün başka bir kural ve öneriyle gelir fakat Sâidî kabul etmez. Bir gün, yazarların eser üzerindeki haklarının kaybolmaması için, sansürlenmiş kitapların millî kütüphanede kaydının tutulmasını teklif ederler. Yazar, uzatılan öneriler metnini

⁴⁵ Mecâbî, s. 10.

yırtıp, toplantıyı terk eder ve caddede bulunan Firûze Kafe'ye gider. Arkadaşlarına, görüşmelerden hiçbir netice alınmadığını söyler. Sâidî, bir teşkilat kurmayı düşünür, düşüncesini diğerleriyle paylaşmasının ardından hep birlikte, İran Yazarlar Ocağını kurmaya karar verirler. Bir süre, Salon Gendrîz'de bir araya gelirler, sayıları gittikçe artar ve 20 kişiye ulaşır. Ancak, bu toplantıyı rahat bırakmazlar ve toplananların bir kısmını tutuklarlar. Tutuklananların bir kısmı dövülür, bir kısmı da tehdit edilir. Böylelikle, bu toplantılara ara verilir. İnsanlarda oluşan korku neticesinde, şiir gecesinde evvelki bir yıla kadar, hiçbir faaliyet yapılamaz.⁴⁶

1968 yılına gelindiğinde Sâidî, Cihan-ı Nev, Firdevsî, Hûşe, Negîn ve Cenghây-i Edebî dergileriyle çalışmaya başlar. Bir yandan da bu tarihte, dokuz adet hikâye içeren “*Ters ve Lerz (Korku ve Titreme)*” isimli eseri Zemân Yayınları tarafından, içinde iki tane oyun bulunan “*Dikte ve Zâviye*” eseri de Nil Yayınları tarafından Tahran'da basılır. “*Dikte ve Zâviye*” oyunu yayınlanmasının ardından, Davut Reşîdî'nin rejisörlüğünde Salon Sengelec'de sahneye konulur. Sâidî, 1968 senesinde “*Karadağ*” isimli eserinin bazı bölümlerini tamamlamak için Azerbaycan'ın Karadağ bölgesine yolculuk yapar.

1969 yılında, Tahran'da Eşref Yayınları tarafından “*Top*” isimli romanı Nil Yayınları tarafından, Sâidî'nin film senaryosu olarak kaleme aldığı “*Fesl-i Gestâhî (Cesaret Dönemi)*” ve Tahran gibi diğer büyük şehirlerde de Muhammed Ali Caferî'nin rejisörlüğünde sahnelenen “*Pervarbendân (Besili Kullar)*” adını taşıyan oyun eseri basılır. “*Gom Şode-i Leb-i Deryâ (Deniz Kenarında Kaybolmuş)*” isimli çocuk hikâyesi, Çocuk ve Gençlerin Düşüncesini Geliştirme Kurumu vasıtasıyla yayınlanır.⁴⁷

“*Vay ber Mağlûb (Yenilene Vay!)*” oyun eseri, Tahran'da 1970 yılında, Nil Yayınları tarafından yayınlanıp, Davut Reşîdî'nin rejisörlüğünde Salon Sengelec'de icra edilir. Yine bu tarihte, “*Cânîşîn (Vekil)*” adını taşıyan oyun eseri Nil Yayınları tarafından Tahran'da yayınlanır. “*Mâ Nemîşinevîm (Biz İştmiyoruz)*” isimli oyun eseri de yine Tahran'da, 1970 yılında Peyâm Yayınları tarafından basılır. Ancak bu dönemde uygulanan sansürün bir delili olan “*Dahhâk*”, bu tarihte basılamaz.⁴⁸

⁴⁶ Kanun Nevîsendegân, s. 33.

⁴⁷ Mecâbî, s. 10.

⁴⁸ Mecâbî, s. 11.

Pehlevî yönetimi sırasında, halkın rejime karşı sesini, aleni bir şekilde çıkarmaya başlaması, dindar gençlerin oluşturduğu çetelerin mücadeleleriyle olur. Bodrum katlarında birkaç kişi toplanır, bir duyuru hazırlayıp etrafa asarlar. Zaman zaman silahlı kavgalar içine girseler de faaliyetleri bundan öteye gitmeyen bu gruplar arasında birlik yoktur. Yine, siyasi faaliyet yürüten gruplar da bodrum katlarında toplanır. Bu devrede, herkesin ne olduğu bilinir. Bazılarının bir ayağı zindanda, bir ayağı evlerindedir. O, Halkın Fedayisi Çeteleriyle sürekli ilişki halindedir. Sâidî, bu ilişkiyi daha çok kültürel bir ilişki olarak niteler. Yazar, kendilerinin ve onun bu ilişkiden dolayı yakalanmaması, zarar görmemesi için azamî dikkat gösterdiklerini belirtir. Sosyalist bir insan olan Sâidî, onların yolunun doğru olduğuna inanır ve “*Eğer 2000 tümenim olsa, 100’ü benim, geri kalan 1900’ü onlarındır*” diyerek onlara desteğini belirtir. Silahların birini öldürmek için değil, yalnız savunma maksatlı kullanılmasını savunmasına rağmen daha önceden satın aldığı silahları dahi onlara verir. Kendi kliniğinde çoğunlukla bu çetelerin mensubu kişilere hizmet vermektedir. Her an bir ölüm ve yaralanma olayına maruz kalan bu gençlere, eserlerinden elde ettiği gelirlerle iki tane ambulans satın alır. Çatışmalarda ölen gençlerin hikâyelerini yazarak, gizli bir şekilde basılmasını sağlar. Bu gençlerin arasında, küçüklüğünden beri kendisinin büyüttüğü ve o dönemde gözü pek bir genç olan Feth Ali Pinâhiyân da vardır. Sâidî, bu genci, cesur, yiğit ve fedakâr olarak nitelerken, her zaman yanında silah ve siyanür kapsülü taşıdığından bahseder. Bu genç, zengin ve nüfuslu bir iş adamını ve Horasan Meydan’ında 12 Savak ajanını öldürür.⁴⁹ Yazar, Halkın Fedayisi Çeteleriyle olan ilişkisini, İslam Devrimine kadar sürdürür. Devrimden sonra bu çeteler dağılır ve yeni gruplar oluşur. O ise yeni oluşan bu grupları yakînen tanımamaktadır.⁵⁰

1971 yılında, “*Çeşm der Berâber-i Çeşm (Göz Karşılığında Göz)*” isimli oyun eseri, Emîr Kebîr Yayınları tarafından, Tahran’da basılır ve 1972 yılında bu oyun, Hürmüz Hidâyet’in rejisörlüğünde sahneye konulur. Sâidî, 1961 yılından 1971 yılına kadar olan dönemi, Şah rejiminin aşağılayıcı tavrına, insanları değersiz görmesine ve insan şerefini önemsememesine rağmen kültür, sanat ve edebiyat açısından fevkalâde bir dönem olarak ifade eder. Ancak Savak istihbarat servisi ajanlarının faaliyetlerini

⁴⁹ Kanun Nevîsendegân, s. 32.

⁵⁰ Kanun Nevîsendegân, s. 40.

artırmasının ve korkunç katliamlarda bulunmasının neticesinde bu güzel devir, 1971’de sona erer.

Sâidî’nin diğer iki oyun eseri olan “*Nene Ensî*” ve “*Bâmhâ ve Zîr-i Bâmhâ (Çatılar ve Çatıların Altları)*” 1972 yılında Cafer Vâlî’nin rejisörlüğünde sahnelenir.

Zamanın itibarlı yazarlarıyla bir araya gelen Sâidî, 1973 yılında “*Elifbâ*” dergisini hazırlar. Eylül ayında bu kitabın ilk cildi, aralık ayında ikinci cildi ve 1974 yılının şubat ayında da bu derginin üçüncü cildi basılır.

1974 yılı Haziran ayında Sâidî, Savak istihbarat örgütü tarafından, Semenân yakınlarında bulunan Lâsegerd’e yeni kurulan kasabalara dair bir yazı yazmak üzere gittiği esnada yakalanır ve önce Kazel Kale zindanına, ardından bir yıl süre ile tek kişilik hücrede tutulduğu, Evîn zindanına konulur. Sâidî, “*Tatar Hendân (Gülen Tatar)*” isimli romanını bu zindanlarda yazar. Çocuklar için kaleme aldığı “*Kelâte Nân (Ekmek Köyü)*” isimli hikâyesi, Emîr Kebîr Neşriyat tarafından Tahran’da basılır. Aynı yılın Temmuz ayında da “*Elifbâ*” dergisinin dördüncü cildi yayınlanır. 1971 yılında sansür zamanı Bihniğâr yayınları tarafından basılan “*Mâr der Mâbed (Mâbede Yılan)*” adındaki oyununa atıfla, “*Mâr der Mihrâb (Mihrâpta Yılan)*” oyun eserini kaleme alır. Yine aynı tarihte, “*Bâzî Temâm Şod (Oyun Bitti)*” hikâyesi, “*Elifbâ*” dergisinin, baş kısmında yayınlanır.⁵¹

1975 Yılıının Mayıs ayında, hapisneden çıkan Sâidî’nin aynı yılın Haziran ayında, Elcezîre televizyonunda “*Bir Garibim*” isimli bir röportajı yayınlanır. “*Agîbet-i Gelem Fersâyî (Tükenen Kalemin Akıbeti)*” adını taşıyan ve iki tane oyun içeren eseri, âgâh yayınları tarafından Tahran’da basılır. “*Âfiyetgâh (Huzur Yeri)*” isimli film senaryosunu bu yılda kaleme alır ve bu eser, onun vefatından sonra 1979 yılında yayınlanır.

Tebriz’e yolculuk yapması ve vefatından sonra 1980 yılında yayınlanan “*Gârîbe der Şehr (Şehirde Yabancı)*” isimli romanını kaleme alması, 1976 yılına rastlar.

1977 yılının Mayıs ayında “*Elifbâ*” dergisinin altıncı cildinin basılmasının ardından haziran ayında Sâidî, annesinin vefatıyla sarsılır. Ancak kısa bir süre sonra yine işlerine devam eder ve kendisi gibi kalem ehli olan 39 kişi ile birlikte, beyan, yazı

⁵¹ Mecâbî, s. 11.

ve yayında uygulanan sansürün kaldırılması için, Haziran ayının sonlarında Başbakan'a bir mektup gönderir. Ardından da, Yazarlar Kanunu için faaliyetlere başlar. Sansürle alakalı olarak ikinci itiraz mektubunu, bu kez kalem ehli 113 kişi eşliğinde Ağustos ayında Başbakan'a hitaben yazarlar. Dâryûş Mihrcûyî tarafından film haline getirilen “*Âşgâldûnî (Bir Çöp Kutusu)*” adındaki senaryosunu, yine bu yılda *Daire-i Mînâ* isimli dergide yazar. “*Mâh Asel*” isimli oyun eseri, Tahran'da Emîr Kêbîr Yayınları tarafından basılır. Yine tek perdelik bir oyunu olan “*Reg ve Rîşe-i Derbederî (Derbederliğin Kökü ve Aslı)*” bu yılda, “*Elifbâ*” dergisinin altıncı bölümüyle birlikte basılır.⁵² Sâidî'nin eserlerinden bir kısmı yine bu yılda Rusça, İngilizce ve Almanca'ya çevrilir.

1977 yılında, Sâidî on gece süren, Göthe Derneği Şiir Geceleri adıyla bir program düzenler.⁵³ Bu iş için, geniş bir alan olan, Alman ve İran Kültür Derneğinin yerini kiralar. Gelen kişilerin sayısı her geçen gün artar. Gerçekten de yoğun bir ilgi vardır. Kapıda ise, bu faaliyet polis tarafından adım adım takip edilir. Konuşmalar aşırı radikal değildir. Sâidî, ilk gece konuşmacı olarak Sîmîn Dânişver'i davet eder ve Sîmîn Dânişver, Kur'ân ayetleriyle konuşmasına başlar. Sâidî, dinî içerikli konuşmalar yapılmasını doğru bulmaz ancak gelen insanların çoğu dindar insanlardır. Diğer gecelerde de çoğunluğu yazarlardan oluşan birer konuşmacı yer alır, örneğin dördüncü gece Sâidî'nin konuşma sırasındadır. Onun konuşması “*Sanat ve sanat benzeri, sanatkâr ve sanatkâr benzeri*” konuları üzerine olur. Bazı geceler de şiir okumaları yapılır. Gecelere, başta üniversite öğrencileri olmak üzere, her çeşit insan katılır. Geceler oldukça güzel geçer. Çoğunluğu Emniyet Müdürlüğünden ve silahlı olan polisler, her gece kamyonla kapıda beklerler. Her yeri kuşatırlar ve bir iki tehdit dışında herhangi bir olumsuzluk yaşanmaz. Son geceye bir de kamera getirilir ve kayıt yapılır. Bu kayıtlar daha sonra yayınlanmıştır. 1978 yılında da, bu toplantılardaki konuşmalar kitap haline getirilip, “*Deh Şeb (On Gece)*” adıyla Emîr Kêbîr yayınları tarafından basılır.⁵⁴

Sanat Üniversitesi öğrencileri, iki kez bu gecelerin tekrarını isterler. Sâidî'den olumlu yanıt alamayınca da kendileri, Sanat Üniversitesinde bu geceleri tertip etmeye başlarlar. Ancak, bir süre sürdürülen bu faaliyete artık göz yumulmuyordur. Öğrenciler

⁵² Kanun Nevîsendegân, s. 55.

⁵³ Mecâbî, s. 12.

⁵⁴ Kanun Nevîsendegân, s. 35.

ve konuşmacılar, kendilerini 48 saat süreyle üniversiteye kapatırlar. Tek gayeleri, bu sohbet gecelerine devam etmektir. Fakat 48 saatin sonunda, zor kullanarak yanlarına gelen polis güçleri tarafından zincirlerle dövülürler. Dayaktan kurtulmak için kaçarlar, ancak yaralı ve açtırlar. Sâidî ile bir dönem ortak geçmişleri olan gençler, ona sığınır. Saidî ve kardeşi Ali Ekber, gençlerin yaralarına bakarlar, komşuları da çocuklar için yemek getirirler. Bu olay, sokak kavgalarını da tetikleyen olay olur. İlk başlarda üniversite öğrencilerinin başını çektiği grupları, daha sonraları köylerinden göçüp gelen ve şehrin dış mahallerinde yaşayıp, işi gücü olmayan insanlar oluşturur. Bu insanlar, sigara kaçakçılığı, bilet karaborsacılığı gibi işlerle uğraşırlar ve bu kişilerin sokak eylemlerine katılmaları ile işler farklı boyuta taşınır. Sâidî, Humeynî hükümetinin bu insanlardan oldukça fazla istifade ettiğini söyler.⁵⁵

1977 yılının ekim ayında, Tahran Film Festival’inde Sâidî’nin “*Dâyire-i Mînâ (Mine Dairesi)*” isimli filmi, Dâryûş Mihrcûyî’nin rejisörlüğünde gösterilir.⁵⁶

1977 yılında Sâidî, bir müddet Kaliforniya’da kız kardeşinin yanında bulunduğu bir sırada, kendisine bir telefon gelir. Telefon bir haber ajansındandır. Mühendis Mînâçî adında bir şahsın, Şah rejimi aleyhine röportaj vereceğini, ancak Amerikan Doğu Yayın Derneği tarafından tanınmadığını, yazarın da bu dernekte hatırı sayılır bir itibarı olması nedeniyle kendisini tanıyorsa, onu tanıtmamasını ve birlikte röportajda yer almasını isterler. Sâidî, Mühendis Mînâçî’yi tanıdığını söyler ve gidip birlikte demeç vermeyi kabul eder. Binbir güçlkle bilet ayırttırır ve bu şahıs sırf Şah aleyhine konuşabilsin diye sekiz saat süren bir uçak yolculuğu yapar. Yazar, iki gün sonra aynı yerden yine bir telefon alır ve kendisine Mînâçî’nin “*Saidî komünisttir, Müslüman değildir ve onunla birlikte görünmeye hazır değilim!*” dediği iletilir. Mühendis Mînâçî, İran’da sansürün mimarlarıdır ve yazarlara “*Merak etmeyin her şey yolunda olacak, düzelecek.*” diyen de kendisidir.⁵⁷

1978 yılının başlarında, Pehlevî Hanedanlığının devrilmesinin ardından, Şubat ayının sonlarında Ayetullah Humeynî’nin adamları, sokaklarda daha az silah kullanırlar. Tüm gazeteleri ele geçirirler ve Humeynî lehine haberler yayınlatırlar. Önceden sadece eserlerde olan sansür, artık her yerdedir. Sokaklarda dahi, sansür uygulanmaktadır ki

⁵⁵ Kanun Nevîsendegân, s. 36.

⁵⁶ Mecabî, s. 12.

⁵⁷ Kanun Nevîsendegân, s. 44.

insanlar artık rahat konuşamaz. Humeynî'nin İran'a gelişiyle de, İslam Cumhuriyeti fiilen kurulur. Bir gecede kimliklerin üzerindeki mühürler değişir ve kimliklere İnkılâp mührü vurulur. Sâidî, İslam Devrimi olduğu vakit, bir iş için Abadan'a gitmesi gerektiğinden, İran'ın Güneyindedir. Sokakların dilinden bir şeylerin değiştiğini anlar ve durumun daha önceden yazarlara ve diğerlerine söylediği gibi olduğunu görür. Her yere Humeynî'nin adamları getirilir ve bundan kendisi de nasibini alır. Şöyle ki, monografi (inceleme yazısı) yazmak için anlaştığı şirket, yönetimi değişen petrol şirketinden parasını alamaz ve elleri boş Abadan'dan ayrılırlar.⁵⁸

Sâidî, haziran ayında Amerikalı yazarlar Derneğinin daveti üzerine Amerika'ya yolculuk yapar. Newyork'ta, basına İran'da gerçekleşen Devrimle ilgili bir röportaj verir. Oradan Londra'ya gider ve Ahmet Şamlu'nun yardımıyla kültürel ve siyasi bir gazete olan, "*Îrânşehr*" gazetesini yayınlar. Aynı yılın ocak ayında, İran'a dönen Sâidî, İran Yazarlar Ocağı ile birlikte faaliyetlere başlar. Humeynî ile görüşmeye gidip gitmeme hususunda uzun uzun tartışıldıktan sonra, İran Yazarlar Ocağını üyelerinden, 16-17 kişilik bir toplulukla, Humeynî'ye huzurunda okumak için, uygulanan sansüre dair tepkilerini dile getiren bir metin hazırlarlar. Metnin başı "Hazreti Ayetullah Humeynî" şeklindedir. Yani, ne imam ne önder gibi sıfatlara ne de metinde dinî bir ibareye yer vermezler. Metni okuması için de Bâkır Pörhâm görevlendirilir. Metni hazırladıktan sonra gidip randevu alırlar ve 15 gün sonraya randevu verilir ancak randevu almalarından bir gün sonra, Humeynî'nin ofisinden bir telefon gelir ve "*Gelebilirsiniz, beyefendi sizi bekliyor.*" denilir. Sabah erkenden 16 -17 kişi yola çıkarlar. Aralarında tek kadın, Sîmîn Dânişver'dir ve başı örtülüdür. Diğerler arasında, Cevâd Mecâbî ve Bâkır Pörhâm gibi şahsiyetler yer alır. Humeynî ile görüşmeye alınmadan önce, Refah Medresesinin binasında mülakata alınırlar. Sonra da her tarafi halılarla kaplı bir yerde bekletilirler. O esnada Filistin'in lideri Yaser Arafat da oraya gelir ve bir an Saidî'nin tam yanında durur. Askerlerin bahçeyi doldurmasının ardından Yaser Arafat uzaklaşır. Uzun bir süredir bekletilmektedirler. Bir süre sonra yanlarına bir genç gelir ve Sâidî'ye doğru yaklaşıp elini uzatıp onunla el sıkışır ve onu öper, sonra diğerleriyle tokalaşır. Sâidî, bu gencin Humeynî'nin oğlu olduğunu öğrenince çok şaşırır çünkü bu genci daha önceden tanımaktadır. O, kendisine âlimlerle ilgili ilanlar getiren bir gençtir. İlanların hiç biri Humeynî ile ilgili olmamıştır. Bir müddet daha

⁵⁸ Kanun Nevîsendegân, s. 39.

bekledikten sonra Humeynî gelir ve herkes ayağa kalkar, odayı pek çok asker doldurur. Humeynî selam bile vermeden sobanın yanına gidip oturur. Bâkır, elindeki metni Humeynî'ye okumaya başlar fakat Humeynî yaşı itibari ile okunanları işitemeyince Bâkır, ona doğru biraz daha yaklaşır ve önünde diz çökerek okur. Ardından Humeynî, “*Siz sadece İslam hakkında yazmaya mecbursunuz, çünkü İslam mühimdir!*” der ve kimsenin konuşmasına müsaade etmez. Aralarında bulunan şair, Humeynî için yazdığı şiiri takdim ederken, Sîmîn Hanım da elini öpmek ister ancak Humeynî'nin hiç mecali yoktur, “*Luzumu yok!*” der, ardından muhafızlar elleriyle Saidî ve diğerlerine “*çıkın*” işareti yapar. Çaresiz çıkarlar. Sâidî, yol boyunca bu görüşmenin iyi olduğunu düşünür, en azında sansürü istemediklerini ve sansür karşısında direneceklerini söylemiş olduklarını düşünür çünkü ona göre, yazdıkları metin bunu çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Saidî kendi kendine, “*Devi görmek, devin korkusunu azaltıyor.*” der. Evinin yolunda, duvarlarda ve arabaların üzerinde “*Bir lider gitti, liderzade geldi.*” yazılı olduğunu görür ve başkalarının kendilerinden önce sansüre karşı itirazda bulduklarını düşünür.⁵⁹

Sâidî, Devrim zamanında bir gazete yazarına dönüşür ve “*Keyhan*”, “*İtlâ'at*”, “*Âyendegân*” gazetelerinde her gün yazı yazar. Neden hikâye yazamıyorum diye öfkelenmektedir. Şah rejimini diktatör bir rejim, İslam Devrimini de totaliter bir rejim olarak tanımlayan Sâidî, Diktatörlüğün yalnız cezalandırdığını, Totaliterliğin ise tümünden yok ettiğini söyler. Ona göre Devrim, ülkenin aydınlarını yavaş yavaş yok eder ve Humeynî döneminde iki tür yazar vardır. Birincisi, İmamın istediğini yazan, onu öven, yanında makam elde eden ancak ondan geriye bir şey kalmayan türdür. Diğeri, umudunu kaybeden ve dört duvar arasında yazmaya mahkûm edilen, ancak ondan geriye derin izler kalan türdür. İslam Devrimi döneminde yazar ve şairlerin çoğu, Humeynî'nin tarafına geçer, geride direnen az sayıda yazar ve şair kalır. Çünkü eğer, yazar veya şair emperyalizmi kötülemez, Amerika aleyhine yazılar yazmaz ve İmam'ı (Humeynî'yi) övmez ise, hainlikle suçlanır. Ya sessiz kalınmalı ya da Humeynî'nin tarafında yer alınmalıdır diye düşünen Sâidî'ye göre bu devrede sanat yeteneği, tuhaf bir şeye dönüşmüştür.⁶⁰

⁵⁹ Kanun Nevîsendegân, s. 48.

⁶⁰ Kanun Nevîsendegân, s. 42.

Sâidî'nin bir eleştirisi de, Humeynî Devriminin, inkılâp olarak nitelendirilmesinedir. Çünkü ona göre inkılâp, yeni fikirler düşünmek, araştırmak ve düşündüğünü söylemektir. Ancak düşündüğün, yazdığın ve söylediğin onların çizgisinde olmazsa, darağacı hiç de uzak değildir. Sâidî'nin mensubu olduğu gazetelerden biri olan, “Âyendegân” gazetesinin bir grup yazarı, Yazarlar Ocağı ile birlikte çalışır. Bu ocak, üzerinde Emperyalizme karşı bir söz bulunan pankart hazırlamalarını ve bunu Amerikan konsolosluğunun karşısındaki binaya asmalarını ister. Pankart asılır ancak sözleri çok sert olmadığı için kaldırılır. Ardından “Âyendegân” gazetesi kapatılır ve Sâidî, Muhsin-i Yelfânî ve diğerleri toplanıp, demokrat partililerle gazete çalışanlarından bazılarını Paris'e uğurlarlar. Geride kalan kişiler de gazetenin kapatılmasını doğru bulmadıklarını birkaç yerde söyledikleri için yaklaşık 60 gün Evîn zindanına atılırlar. Yazar, bu devreyi “*Tufan*” diye adlandırmaktadır. Çünkü bu toplumun katliydi ve onlara göre toplum katli mubahtı, tüm görüşleri bu gerekçeyle katlediyorlardı. Yine ona göre bu trajedinin acı sonunda, herkes birbirini hainlikle suçluyor ve birbirine iftira atıyordu.⁶¹

1979 yılının kış aylarında, Sâidî'nin çocuklar için kaleme aldığı hikâyesi “*Kelâte kâr (İş köyü)*” Emîr Kebîr yayınları tarafından Tahran'da basılır.

1979 yılının bahar mevsiminde Sâidî, İran Yazarlar Ocağının kâtiplik heyeti üyeliğine, bir yıl süre ile seçilir. Yine aynı yıl, “*Cuma Kitabı*”nın ilk sayısında “*Vâgon-e Siyâh (Siyah Vagon)*” isimli hikâyesi yayınlanır. 1980'in Mart ayında, Doktor Musaddık'ın sözlerinden oluşan “*Âlbum-i Nevâr (Aydınlığın Albümü)*” adlı eserini hazırlar.⁶²

Sâidî 1980 yılında pek çok hikâye ve oyun yazar. Bunlardan çoğu basılmamış şekliyle, bir kısmı da tamamlanmamış ve isimsiz olarak kalır. Basımı yapılmayan hikâye ve oyunlarının bazılarının isimleri şöyledir: “*İskender ve Semender der Girdibâd (Girdapta İskender ve Semender)*”, “*Bûse-i Ezrâ (Bakire Öpücük)*”, “*Hâne Bâyed Temîz Bâşed (Ev Temiz Olmalı)*”, “*Cûcetîgû (Kirpi)*”, “*Hermen-i Sûzhâ (Yangınlar Harmanı)*”, “*Bârân (Yağmur)*”, “*Perendegân der Tevîle (Kuşlar Kervanda)*”.

⁶¹ Kanun Nevîsendegân, s. 44.

⁶² Kanun Nevîsendegân, s. 56.

Yıllar öncesinden yazmaya başladığı uzun hikâyesi “*Sefernâme-i Sefîrân-i Hediv-i Misr be Diyâr-ı Emîr-i Tâtârâhâ (Tatarların Emîr’inin Diyarına, Mısır Hükümdarının Elçilerinin Sefer Namesi)*” isimli eserinin bir bölümü 1981 yılında, *Âreş* dergisinde basılır. Yine *Âreş* dergisinde “*Şenbe Şurûğ Şod (Cumartesi Başladı)*” adını taşıyan hikâyesi basılır. “*Heyyât Cádû Şod (Terzi Cadı Oldu)*” isimli tek perdelik oyunu, “*Mihmânî (Misafirlik)*”, “*Sandiviç*” ve “*Âşufte Hâlân-i Bîdârbeht (Açık Bahtın Perişanları)*” adını taşıyan hikâyeleri, “*Âdiye*”, “*Dünya-yi sohen*”, “*Ketab be Nigâr*” ve “*Âreş*” dergilerinde yayınlanır.⁶³

Sâidî, İslam Devriminin başlangıcından itibaren, “*Âyende*”, “*Keyhân*” ve “*İtlâ‘at*” gazetelerinde her gün rejim aleyhine yazılar yazar. Kendi tabiriyle “*Bu şekilde rejim karşısında durmaya*” çalışır. Bu yazılardan dolayı tehdit telefonları almaya başlayan Sâidî, gazetelerin kapanmasından önce, bir yıl süreyle çatı katında bir odada yarı gizli bir hayat yaşar. Rejim karşıtı olan arkadaşları çoğunlukla onun yanına gelir ve gizli yayınlar yaparlar. Rejim muhafızları babasını ve cerrah olan kardeşi Ali Ekber’i sürekli telefonla arayarak kendi iyilikleri için Sâidî’nin yerini söylemelerini isterler. 1980 yılının bahar mevsimine gelindiğinde, İran yazarlar Ocağının faaliyetleri daha da sınırlandırılır. Haziran ayında Sâid Sultanpûr idam edilir ve Yazarlar Ocağının mekânı işgal edilir. Rejim Muhafızları, Şah rejimine karşı olması sebebiyle, yıllarca zindanlarda kalan yakın bir arkadaşını yakalayıp öldürürler. Ardından da Sâidî’nin izini bulurlar, evine baskın yaparlar fakat alt komşusu olan kadının haber vermesi sayesinde Sâidî, çatının arkasından yola atlayarak kaçmayı başarır. Bütün geceyi, bir film stüdyosunun arkasında gizlenerek geçirir. Sabah arkadaşlarına gider ve arkadaşları tarafından saçları kesilir, sakalı tıraş edilir ve görünüşü, kıyafetleri değiştirilir. Bir süre bir grupta birlikte yaşayan Sâidî, sürekli yer değiştirir. Altı yedi ay, sürekli gizlenir.⁶⁴ Bu gizlendiği yerlerden biri, boş bir bayan terzisi dükkânıdır. Birkaç ayı burada geçiren yazar, sürekli karanlıkta yaşar, perdeleri açmaz ve ışık yakmaz. Terzi makineleri ve alçı mankenler arkadaşı olur. Bu halde, sürekli yazı yazar ve yazdıklarıyla toplamda bin sayfadan fazla kısa hikâye meydana gelir. Bu süre içinde de kardeşini tutuklarlar ve Sâidî’nin yerini öğrenebilmeleri için sürekli babasını tehdit ederler. Sonunda arkadaşları onun için bir kaçış planı tertiplerler. Yazar, iki gözü yaşlı ve yüreği öfkeli ülkesini terk etmeye razı

⁶³ Mecâbî, s. 13.

⁶⁴ Kanun Nevîsendegân, s. 6.

olur. 1981 yılının sonlarında, dağların, derelerin üzerinden geçerek İran sınırını geçip Pakistan'a ulaşır. Burada, UNESCO'nun girişimleri ve birkaç Fransız avukatın yardımıyla Fransa vizesini alır ve 1982 yılının Nisan ayında Fransa'ya ulaşan Sâidî, ardından Paris'e gider. Paris'te her akşam bir başka arkadaşının evinde kalır. İlk günden itibaren, intihar etmemek için sürekli yazdığından bahseder. Paris gözüne bir kartpostal gibi görünür ve kendisi o kartpostala ait olmayan ancak orada yaşayan biridir sadece. Geceleri uyumadan geçirmeye çalışır, sabaha karşı uyur ve aralıklı birkaç saat olan uykusunda sürekli renkli kâbuslar görür. Sürekli vatanını düşünür ve unutmamak için vatanının sokaklarının isimlerini yüksek sesle tekrar eder. Kendisini Paris'e yabancı hisseder ve bundan dolayı ne bir alış-veriş yapar ne de Fransızca öğrenme çabasına girer. Ruhun ve madden çok bunalımlı günler geçirir. Hatta bir gün ölümü pahasına da olsa İran'a dönmeye karar verir ancak arkadaşları onu kalmaya razı ederler. Sâidî, ülkesinden ayrı olmayı "*Gurbette olmak en kötü işkence. Hiçbir şey bana ait değil ve ben de onlara ait değilim. Böyle yaşamak benim için, tek kişilik hücrelerde geçirdiğim yıllardan daha kötü.*" cümleleriyle dile getirir.⁶⁵

1983 yılının Ocak ayında, Sâidî, Bedrî Lenkerî Hanım ile Paris'te evlenir.⁶⁶ Aynı yılın kış mevsiminde yazarın İran kültür ve sanatını yaşatan en önemli unsur olarak nitelendirdiği "*Elifbâ*" dergisinin, Paris'teki birinci cildi yayınlanır. 1983 yılının yaz mevsiminde de, İran'da, İran Yazarlar Ocağının üyeleri sürgüne gönderilir.

Yazar, 1983 yılının Nisan ayında, Sâdik Hidâyet konulu bir konferans verir. Mayıs ayında, Washington'da bulunan "*İranşehr*" gazetesıyla bir röportaj yapar. "*Elifbâ*" dergisinin ikinci cildi bahar aylarında ve üçüncü cildi de yaz aylarında yayınlanır. Saidî, ağustos ayında B.B.C.'ye bir röportaj verir. 1983 yılının Ekim ayında, İslam Cumhuriyetinin insanları mahkûm ettiği hücrelere itiraz etmek için, sürgünde olan İran Yazarlar Ocağının Yazar Heyeti üyelerinden iki kişi ile beraber Frankfurt Dünya Kitap Fuarına giden Sâidî, bu fuarda İslam Cumhuriyetinin hücrelerinin dağıtılması isteğiyle alakalı olarak Frankfurt'ta kasım ayına rastlayan tarihlerde, çeşitli gazetelere demeçler verir. Aynı yılın sonbahar mevsiminde, "*Elifbâ*" dergisinin dördüncü cildi Paris'te basılır. Bu yılda, İran'dan Fransa'ya gelen ünlü fotoğrafçılar için bir

⁶⁵ Kanun Nevîsendegân, s. 7.

⁶⁶ Kanun Nevîsendegân, s. 57.

mukaddime yazar.⁶⁷ Yine bu yılda, Bedrî Lenkerî Hanım ile evlilik yapmasına rağmen evlendikten sonra çok uzun birlikte yaşamamış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Çünkü karısına hitaben mektuplar yazar ve ayrılık hasretinden bahseder. Mektuplarında, “*Neden vatanımdan ayırırım, eşimden ayrı yaşıyorum, ben vatanımı istiyorum, karımı istiyorum*” şeklinde ifadeler yer alır. Hatta eşine yazdığı bir mektubunda, parasının olmadığından, günlerdir bir şey yemediğinden ve intihar etmek için bir yere gittiğinden ve karısı aklına gediği için vazgeçtiğinden bahseder. Yine Sâidî, “*Cehennemde yaşamak*” olarak nitelendirdiği sürgün hayatında, çok kötü huylu bir kişi olduğundan bahseder ve “*Kendime tahammül edemiyorum bilmiyorum diğerleri bana nasıl tahammül ediyor!*” der.⁶⁸

Sâidî, Türk sinemasının ünlü simalarından olan, Türkiye’den 1980 yılında hapisten izinli çıktığı bir sırada yut dışına kaçıp ömrünün son yıllarını Paris’te geçiren Yılmaz Güney ile Paris’te tanışır. Birlikte film projesi dahi kararlaştırırlar ancak Yılmaz Güney, 1983 yılında mide kanseri nedeniyle vefat eder. Bu ölüm, onu derinden etkiler.⁶⁹

“*Sürgün*” dediği Paris yıllarında, Fransızca’yı öğrenmeye çaba göstermemesi onu, eserlerinde Farsçanın tüm zarafetini kullanmaya yöneltir.⁷⁰

1984 yılının Şubat ayında, Londra İndeks dergisine bir röportaj verir. Aynı yılın Mart ayında Dünya Kadınlar Günü münasebeti ile İsveç’te bir konferansa katılır. 1985 senesi 5 Nisan’da, Ziyâ Sadıkî ile birlikte Harvard Üniversitesi’nde *Çağdaş İran’ın Sözel Tarihi’ni* müzakere ederler. Aynı yılda, “*Elifbâ*”, “*Şûrâ*” ve “*Âzâdî*” mecmualarında çeşitli konularda makaleleri yayınlanır. 1984 yılının kış aylarında, “*Elifbâ*” dergisinin beşinci cildi basılır. Yine aynı kış, birkaç film senaryosu yazar.

1985’de, Nisan ayında “*Otello der Zemîn-i A’cîp (Otello Acayip Bir Yerde)*” isimli oyun eseri, Nâsır Rahmânî Nejâd’ın rejisörlüğünde Pariste Salon Mezzin de la’de sahnelenir. Aynı oyun eseri, Nevruz Bayramı münasebetiyle ikinci kez tiyatrodaki sahneye konulur. Haziran ayında da bu oyun Londra’da sahnelenir ve kayda alınır. Sâidî, Ağustos ayında “*İndeks*” dergisiyle bir röportaj daha yapar. Sonbahar aylarında ise “*Elifbâ*” dergisinin altıncı ve son cildi basılır.

⁶⁷ Kanun Nevîsendegân, s. 56.

⁶⁸ Mahnâme Maral, 25. Sayı, Tahran 2012, s. 229.

⁶⁹ www. Anthropology insan şinâsî ve ferheng, *Gulam Huseyn Saidî*, Erişim Tarihi: 25.08.2011, <http://www.ghabil.com/article.aspx?İd:292>.

⁷⁰ Kanun Nevîsendegân, s. 8.

1985 yılının Kasım ayının ikisine gelindiğinde Sâidî, kan kusması nedeniyle, Paris'te Saint Antovan Hastanesine kaldırılır. Yaklaşık iki yıldır durumu kötü olan Sâidî'nin artık nefes alması güçleşir ve solunum cihazına bağlanarak nefes alması sağlanır. Kasım ayının 23'ünde, 21 günlük tedaviye olumlu sonuç vermeyen Sâidî, o günün sabahı gözlerini, bir hastane odasında bir daha açmamak üzere kapatır. Morga konulan naaşı, vefatından altı gün geçtikten sonra Paris'te Pere Lachaise Kabristanının 85. bölümüne, Sâdık Hidâyet'in kabrinin yakınına defnedilir.⁷¹

Sâidî artık tüm evhamlarından tüm korkularından kurtulur. Gurbet elde uykuya yenilmesin diye çaba gösterdiği gözleri, artık ebediyen derin bir uykuya dalar. 50 yıllık kısa bir ömür sona ererken, geride neredeyse yarım asırda üretilen ancak asırlara sığdırılmayacak olan eserler kalır.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Sâidî, 13 -14 yaşlarında, daha ilkokul yedinci sınıfta “*Sohen*” dergisinde takma bir isimle hikâye yazarlığına başlar. Hikâyelerini kaleme almadan önce okuduğu çok sayıda eser ve toplumsal olayların yoğun ve yıkıcı etkilerine tanık olması eserlerini yazmada en büyük kılavuzu olur. Meşrutiyet Döneminde henüz bir çocuk olmasına rağmen Sâidî, gerek yazılarıyla gerek de bedenen fiili bir şekilde siyasi yaşamın içinde yer alır. Bundan dolayı söylenebilir ki, eserlerinde siyasi unsurlardan kaynaklanan olaylar ve eleştiriler çokça yer alır. Eleştirisi kimi zaman yönetime kimi zaman da cahil olarak gördüğü halka karşıdır.

Hikâyelerini Farsça kaleme alan yazar, yalnız “*Gurghâ (Kurtlar)*” adlı eserini kendi anadili olan Azerbaycan Türkçesi ile yazar ancak sansür zamanı bu eserin baskıları toplatılır.⁷²

Eserlerinde dili oldukça sadedir. Günlük konuşma diline daha çok yer verdiği eserleri diyalog ağırlıklıdır. Sâidî'nin hikâyelerinde yer alan kuruntu ve kinayeler, toplumun viraneliğini yok etmek içindir. Hikâyelerde işaret ve sırlar karışık değildir. Akıcı ve özenli maceralar, yansımalarla büyüler. Hikâyelerde yer alan toplum, neslin değişiminin ve modernleşmesinin neden olduğu köklerin kaybolmasında avarelikten

⁷¹ Kanun Nevîsendegân, s. 57.

⁷² Mecabi, s.

kurtulup renkli ve parlatılmış mesleklere yapışmışlardır. Yine hikâyelerde yer alan toplumun bir bölümü de toplumdaki her şeye gözlerini kapatanlar, yani uyuyanlar olarak tabir edilmektedir.⁷³

Sâidî, bir yandan yazılar yazıp eser üretirken bir yandan da insanlarla daha fazla temas kurup diyaloglar geliştirebileceği ve hikâyeler oluşturmasında kendisine katkı sağlayacak bir arayış içine girer ve tıp okumaya karar verir. Hikâyelerinde, aldığı tıp eğitiminin özellikle de psikoloji üzerine yaptığı ihtisasın etkileri oldukça fazladır. Sürekli olarak toplumun evhamlarından, kuşku ve korkularından bahsederken “toplumsal histeri”ye oldukça fazla değinir. Özellikle “*Dahhâk*” ve “*Pîgmalyon*” oyunlarında yer alan başrol karakterleri bunu yansıtır. Eğitim almış insanları da zaman zaman bu cahilliğin içine sokar. Örneğin; “*Külâhsız Bey, Külâhlı Bey*”, “*Gül Köyü*” gibi eserlerinde iki ayrı doktor karakterine yer verir ancak bu iki ayrı karakter de toplumun diğer fertleri gibi aciz, korkak ve boyun eğen bireyler olarak okuyucunun ve izleyicinin karşısına çıkar. Yine “*Çeşm der Berâber-i Çeşm (Göz Karşılığında Göz)*” isimli oyunda hâkim, işine rüşvet karıştıran biri olarak karşımıza çıkar. Eserlerinde kadın karakterlere, toplumun kadına bakış açısından dolayı daha az yer veren Saidî’nin eserlerinde yer alan tüm yaşlı kadınlar aciz ve hastadır, tüm genç bayanlar da mutlaka psikolojik sorunlar yaşayan ve ayılıp bayılan kadınlardır. Oyundaki genç erkek karakterler ise mücadeleciler ve bulunduğu durumdan kurtuluş arayan kimselerdir.

Eserlerinde, siyasi yönetimin uygulamalarına itirazlar, yine toplumsal öğelerle dile getirilir. Meşrutiyet dönemindeki toprak reformunu anlatan “*Kelate Gül (Gül Köyü)*” ve “*Penc Nemâyişnâme ez Meşrutiyet (Meşrutiyetten Beş Oyun)*” oyunları bunun en iyi örnekleridir.

Ahlakî unsurların az rastlandığı eserlerinde dinî temalar yer almaz. Öykülerin dünyası yokluk, hurafeler, cinnet ve ölüm korkusuyla harmanlanmış hüznendirici bir atmosfere sahiptir. Eserlerinde yoksulluk edebiyatından kaçınır ve kültürel yoksulluğun toplumsal yıkımlarını dile getirir.⁷⁴

Sâidî’nin eserlerinde tasvir en göze çarpan unsurlardan biridir. Hemen hemen tüm mekân ve şahısların tasvirleri yapılır. Mesela, eğer hikâye veya oyunda bir oda

⁷³ Sunshaddow. persian ir /post/78/, *Nigâh be Âsâr u Sebki Nevîsendegî Gulam Huseyn Saidî*, Erişim Tarihi: 02.04.1386.

⁷⁴ Hasan Mîr Âbidînî, s. 87.

varsa mutlaka dağıktır. Az sayıda eşya vardır ve sandalyeler gelişi güzel yerleştirilmiştir.

Hikâye ve oyunları kadar televizyon filmleri ile de adında söz ettiren Sâidî'nin çeşitli ülkelerde gösterilen filmleri vardır. “*Gav (inek)*” bu filmlerden biridir. İran’da Humeynî, basına röportaj verirken kendisine televizyon filmi izleyip izlemediği sorulur. Humeynî, televizyonda “*Gav*” gibi bir film olursa izlediğini söyler.⁷⁵ Ancak Humeynî'nin filmini beğendiği yazar, eserlerinden ve görüşlerinden dolayı ülkesinde bile değildir.

Sâidî, XX. yüzyılın en önemli düşünce akımlarından olan “*sürrealizm*”den oldukça fazla istifade eder. Hissi ve zihni işlerinin tamamında, bilinçaltı ve rüyaların, hayallerin gücünden yararlanma anlamına gelen “*sürrealizm*”i kullanır. Sâidî, “*sürrealizm*”e gerçeklerden kaçmak için başvurmaz, aksine hikâye ilerledikçe, günlük meselelerin yayıldığı konu üzerinde, tuhaf vesilelerle kendi kara mizahını ortaya koyar.

Sâidî, yazar unvanı ile İran edebiyatında kendine has bir tarza sahiptir. Yazarın edebiyatı korku edebiyatıdır. Bu yüzden, garip bir şekilde meydana gelen saldırılardan oluşan korku, onun bütün hikâyelerini kaplar. Acı bir gülümseme eserin derinliğine nüfus eder ve yeni bir durum ortaya çıkar.

Sâidî, siyasi içerikli oyun yazmada döneminde öncü olarak kabul edilir. Eserleri, ele aldığı konular itibariyle dönemin siyasî ve toplumsal sorunlarını yansıtmaktadır.

Yerinden yurdundan ayrılan köylüler, şüpheli ve hedefsiz aydınlar, toplumsal hayatın dışında başıboş yaşayan dilenciler ve kimsesizler, Sâidî korkak ve perişan toplumu oyuna sokana kadar, bu eserlerde canlı ve ikna olmuş bir şekilde huzur bulurlar. Sıradan toplum sanatçılarının aksine sanki fakirlikten, yoksulluktan sakınır ve kültür fakirliğini, toplumun aşağılanmış tabakalarıyla ve hor görülmüş insanlarla göstermeye çalışır. Sâidî, hikâyelerinde dert bilir bir eda ile bazen toplumla ilişkilendirdiği sıkıntıları, akıcı bir şekilde özetler ve hikâyeyi bir çeşit hastalık tedavisi şeklinde sona erdirir. Fakat toplumsal ve siyasi açıdan sona ermeler onun eserlerinde

⁷⁵ Kanun Nevîsendegân, s.

artar, uzun yıllar yönetimi ele geçirme korkusu ve güvensizliği ile karşı karşıya olan halkın ümitsiz ve perişan düşüncelerini hikâyeye katar.⁷⁶

Sâidi, oyun eserlerini kaleme alırken Tahran'da kabristan ziyareti sırasında bir mezar taşının üzerinde gördüğü “Gevher Murat” ismini kullanmıştır.⁷⁷

1.3. ESERLERİ

Hikâyeleri:

1. *Hânehâ-yi şehri-i Rey (Rey şehrinin evleri)*, Tebriz'de 1957 yılında basıldı.
2. *Şeb Neşîni bâ Şukuh (İhtişamlı Gece Misafırlığı)*, 12 hikâyelik bir mecmua halinde, Emir Kebir yayınları tarafından 1960 yılında Tahran'da ikinci baskısı yapıldı.
3. *E'zâdârân-i Beyel (Izdıraplı Beyel)*, 8 adet hikâyeden oluşan eser, Nil yayınları tarafından 1964 yılında Tahran'da basıldı.
4. *Dendîl*, 4 hikâyeden oluşur ve Cevâne yayınları tarafından 1966 yılında Tahran'da basıldı.
5. *Vâhemehâ-yi bî Nâm-u Nişân (İsimsiz Kuruntular)*, 4 hikâyeden oluşur, Nil yayınları tarafından 1967 yılında Tahran'da basıldı.
6. *Ters ve Lerz (Korku ve Titreme)*, arka arkaya 6 adet hikâyeden oluşur, Zemân yayınları tarafından 1968 yılında Tahran'da basıldı.
7. *Gûr ve Gehvâre (Mezar ve Beşik)*, 3 adet hikâyeden oluşur, Âgâh yayınları tarafından 1977 yılında Tahran'da basıldı.
8. *Şikeste Bend (Kesik İp)*, tamamlanmamış uzun bir hikâyedir.
9. *Bâzî Temâm Şod (Oyun Bitti)*, Elifbâ dergisinin birinci sayısında yayımlanır.
10. *Nohud Her Âş (Her Yemekte Nohut)*, 1953 yılında kaleme alınmış ancak basılmamıştır.
11. *Morg-i İncîr (İncir Kuşu)*, 1956 yılında Sohen dergisinde yayımlandı.
12. *Sedâ Hûn (Kanlı Ses)*, 1962 yılında “Kelek” dergisinde yayımlandı.

⁷⁶ Marziye Câferî, *Sebk-i Gulam Huseyn Saidî*, Erişim Tarihi: 25.08.2011, <http://hafteh.ca/articles/culture/5045>.

⁷⁷ Mecâbî, s. 15.

13. *Pâdgâh Hâkisterî (Gri Garnizon)*, 1962 yılında “*Kelek*” dergisinde yayımlandı.
14. *Mâni‘ Âteş (Ateşten Engel)*, 1962 yılında yazılan eser basılmamıştır.
15. *Vâgon-i Siyâh (Siyah Vagon)*, “*Ketab-ı Com‘e*” dergisinin birinci sayısında, 1979 yılında yayımlandı.
16. *Şenbe Şurû‘ Şod (Cumartesi Başladı)*, *Âreş* dergisinde yayımlandı.
17. *Ey Vây To Hem (Eyvah sen de mi?)*, “*Âreş*” dergisinde yayımlandı.
18. *Mihnemâyî (Misafirlik)*, “*Âdiye*” dergisinde yayımlandı.
19. *Ruh-e Çâh (Kuyunun Ruhu)*, “*Defterhây-i Zemâne*”de yayımlandı.
20. *Sandviç*, “*Ketâb be Nigâr*”da yayımlandı.
21. *Âşufte Hâlân-i Bîdâr Baht (Uyanık Bahtın Perişanlığı)*, “*Âreş*” dergisinde yayımlandı.
22. *Şekâyet (Şikâyet)*, 1958 yılında kaleme alındı.
23. *İskender ve Semender der Girdibâd (Girdapta İskender ve Semender)*, yılında kaleme alındı ancak basımı yapılmadı.
24. *Buse-i U‘zrâ (Bakire Öpücüük)*, yılında yazılan eserin basımı yapılmamıştır.
25. *Hâne Bâyed Temîz Başed (Ev Temiz Olmalı)*, yılında yazılan eser basılmamıştır.
26. *Cûcetîgî*, yılında kaleme alındı ancak basılmadı.
27. *Mehdî-yi Dîger (Diğer Mehdî)*.
28. *Râz (Sır)*, “*Ketâb-ı Hefte*”de yayımlandı.
29. *Sâye be Sâye (Gölgede Gölge)*
30. *Gudret-i Tâze (Yeni Güç)*, “*Ketâb-i Hefte*”de yayımlandı.
31. *Âfitâb ve Mehtâp (Güneş ve Mehtap)*, altıncı dönem Sohen dergisinin ikinci sayısında Nisan ayında, 1955 yılında yayımlandı.
32. *Arûs (Düğün)*, 1962 yılında “*Âreş*” dergisinin üçüncü sayısında yayımlandı.

Oyunları:

1. *Pigmelyôn*, 1956 yılında kaleme alındı.

2. *Kârbâfekhâ der Senger (Kuyuda Hileli İşler)*, 1960 yılında Tahran ve Tebriz'de yayımlandı.
3. *Kelâte Gul (Gül Köyü)*, 1961 yılında Tahran'da yayımlandı.
4. *Çûp be Desthâ-yi Verzîl (Eli Sopalı Verzilliler)*, Mervârîd yayınları tarafından 1965 yılında Tahran'da basıldı.
5. *Bîhterîn Bâbâ-yi Dünyâ (Dünyanın En İyi Babası)*, Şafak yayınları tarafından Tahran'da 1965 yılında yayımlandı.
6. *Penç Nemâyişnâme ez İnkılâb-i Meşrutiyet (Meşrutiyet İnkılâbından Beş Oyun)*, Eşrefî yayınlarından Tahran'da, 1966 yılında yayımlandı.
7. *Ây bî Külâh, Ây bâ Külâh (Külâhsız Bey, Külâhlı Bey)*, Nil yayınları tarafından üç kere yayımlanan eser, 1967 yılında sahnelendi.
8. *Hâne-i Rovşenî (Aydınlık Ev)*, Eşrefî yayınları tarafında 1967 yılında Tahran'da yayımlandı.
9. *Dikte ve Zâviye (Dikte ve Meydan)*, Nil yayınları tarafından, oyun mecmuasının ikinci sayısında, 1968 yılında Tahran'da yayımlandı.
10. *Pervâr Bendân (Besili Kullar)*, Nil yayınları tarafından Tahran'da 1968 yılında basıldı.
11. *Vây ber Mağlûb (Vay Yenilene)*, Nil yayınları tarafından Tahran 1970 yılında basıldı.
12. *Cânşîn (Vekil)*, Nil yayınları tarafından Tahran'da 1970 yılında basıldı.
13. *Çeşm der Berâber-i Çeşm (Göz Karşılığında Göz)*, Emîr Kebîr yayınları tarafından 1971 yılında basıldı.
14. *Âgıbet-i Galem Fersâyî (Tükenen Kalemın Sonu)*, Âgâh yayınları tarafından, oyun mecmuasının ikinci sayısında 1973 yılında Tahran'da yayımlandı.
15. *Mâh A'sel*, Emîr Kebîr yayınları tarafından Tahran'da 1978 yılında basıldı.
16. *Mâr der Mâbed (Mabette Yılan)*, Bih Nigâr yayınları tarafından Tahran'da 1993 yılında basıldı.

17. *Otello der Serzemîn-i A'cîp (Otello Tuhaf Bir Yerde)*, William Shakespeare'nin oyunlarından bir kahraman olan Otello'nun maceralarının İran'a uyarlanmış şeklidir. Paris'te kaleme alındı.
18. *Perdedârân Âyine Efrûz (Ayna Yakan Hikâyeciler)*, Paris'te yazıldı.
19. *Leylâchâ (Leylaklar)*, "Sohen" dergisinde 1957 yılında yayımlandı.
20. *Dahhâk*, 1998 yılında Bih Nigâr yayınları tarafından Tahran'da yayımlandı.
21. *Hengâme Ârâyân (Hengâme Arayan)*, henüz bu eser basılmamıştır.
22. *Sefer-i Merd-i Heste (Hasta Adamın Yolculuğu)*, dört perdelik bir oyundur ancak basılmamıştır.
23. *Hermen-i Sûzhâ (Yangınlar Harmanı)*, *Bârân (Yağmur)*, *Perendegân der Tavîle (Kuşlar Seferde)* ve tek perdelik bir oyun olan *Gerbehâ (Kediler)* oyun eserleri 1959 yılında kaleme alındı.
24. *Hâne-i Berfî (Karlı Ev)*, tek perdelik bir oyundur ve basımı yapılmadı.
25. *Şâdî-yi Nâbhengâm (Zamansız Mutluluk)*, bu eser tamamlanamamıştır.
26. *Şebân Ferîbek (Aldatıcı Gençlik)*, tek perdelik bir oyundur.
27. *Gâyûrân Şeb (Kıskanç Gece)*, tek perdelik bir oyundur ve basılmamıştır.
28. *Kâsedhâ (Ulaklar)*.
29. *Tike Gebl ez Tike Şoden, Tike Be'd ez Tike Şoden (Parçalanmadan Önce Parça, Parçalandıktan Sonra Parça)* isimli eser basılmamıştır.
30. *Mârâz-e Ser Borîde mî Tersânî (Baş Kesen Hastalıktan Korkuyorsun)*, basımı yapılmamıştır.
31. *Tebi'dî-yi Yemgân (Yemgân Sürgünü)*, basılmamıştır.
32. *Hâne-i Berfî (karlı Ev)* oyunundan *Endîşe ve Hüner (Düşünce ve Sanat)* isimli eser, 1958 yılının Ocak ayında yayımlandı.
33. *Muhâkeme-i Mîrzâ Rızâ Kirmânî (Mîrzâ Rızâ Kirmânî'nin yargılanması)*, "Sedâ" dergisinde yayımlandı.
34. *Heyyât cādû şod (Terzi Cadı Oldu)*, "Âdîne" dergisinde yayımlandı.

35. *Merg ve Rîşe-i Derbederî (Perişanlığın Aslı ve Ölümü)*, “Elifbâ” dergisinde yayımlandı.

Romanları:

1. *Tûp (Top)*, Eşrefî yayınları tarafından 1969 yılında basıldı.
2. *Tâtârhendân (Gülen Tatar)*, 1974 yılında basıldı.
3. *Garîbe der Şehr (Şehirde Yabancı)*, Esperk yayınları tarafından 1990 yılında basıldı.
4. İsimsiz ve tamamlanmamış bir roman, 1972 yılında kaleme alındı.
5. *Cây-i Pence der Hevâ (Havada Pençe Yeri)*, tamamlanmamış ve basımı yapılmamıştır.
6. *Kervân-ı Sefîrân-i Hediv-i Mısır be Diyâr-ı Emîr-i Tâtâr (Tatar Emîr'inin Diyarında, Mısır Hükümdarının Elçilerinin Kervanı)*.
7. *Maktel (Ölüm Yeri)*, basımı yapılmamıştır.

Film Senaryoları:

1. *Fesl-i Getâhî (Cesaret Zamanı)*, Nil yayınları tarafından Tahran'da 1969 yılında basıldı.
2. *Gav (İnek)*, Âgâh yayınları tarafından 1971 yılında Tahran'da yayımlandı.
3. *A'fiyetgâh (Huzur Yeri)*, Esperk yayınları tarafından Tahranda 1989 yılında basıldı.
4. *Mâ nemî Şinevîm (Biz İştmiyoruz)*, Peyâm yayınları tarafından 1970 yılında Tahran'da yayımlandı.
5. *Movlûs Korpûs bâ Dâryûş Mihrcûyî (Daryuş Mihrcuyi ile Movlus Korpus)*, basımı yapılmamıştır.
6. *Dâyire – i Mînâ (Mina Dairesi)*, basımı yapılmamıştır.
7. *Doktor Ekber*, basımı yapılmamıştır.
8. *Rönesans*, basımı yapılmamıştır.
9. *Mâsehâ-yi Bâdî (Başlangıç Kumları)*, kısa bir film için bir hikâyedir.

Çocuk Hikâyeleri:

1. *Kelâte Nân (Ekmek Köyü)*, Emîr Kebîr yayınları tarafından 1974 yılında Tahran'da basıldı.
2. *Kelâte Kâr (İş Köyü)*, Emîr Kebîr yayınları tarafından 1978 yılında Tahran'da basıldı.
3. *Gomşode-i Leb-i Deryâ (Deniz Kenarında Kayık)*, Çocuk ve Gençlerin Düşüncesini Geliştirme Ocağı tarafından 1969 yılında Tahran'da basıldı.
4. *Yekî Yek Dûne (Biri Bir Tane)*, "Elifbâ" Dergisi'nde yayımlandı.

Pantomimleri:

1. *Deh Lâlbâzihâ (On Pantomim)*, Peyâm yayınları tarafından 1963 yılında Tahran'da basıldı.

Tercümelere:

1. *Şinâht-i Hîştên (Kendini Tanımak)*, Arthur Cersild'in bu eserini Muhammed Nekî Berâhenî ile çevirisini yaptıktan sonra 1963 yılında Tebriz'de basıldı.
2. *Gelp ve Bîmârîhâ-yi Gelbî ve Feşârhûn (Kalp ve Tansiyon Hastalıkları)*, Muhammed Ali Nekşîye ile çevirisi yapılan eser, 1963 yılında Tebriz'de basıldı.
3. *Âmerika Âmerika*, Elia Kazan'a ait olan eserin çevirisi, Muhammed Nekî Berâhenî ile birlikte yapıldı ve Emîr Kebîr yayınları tarafından 1964 yılında basıldı.

Monografileri:

1. *Karadağ*, basımı yapılmadı.
2. *İlheçî*, Sosyal Araştırmalar ve İncelemeler Müessesesi tarafından 1963 yılında basıldı.
3. *Heyâv Ya Mişgîn-i Şehr (Heyav Ya Misk Kokulu Şehir)*, Sosyal Araştırmalar ve İncelemeler Müessesesi tarafından 1965 yılında basıldı
4. *Ehl-i Hevâ, (Nefis Ehli)*, Sosyal Araştırmalar ve İncelemeler Müessesesi tarafından 1966 yılında basıldı
5. *Sâvceblâğ*, basımı yapılmadı.

İKİNCİ BÖLÜM

SÂİDÎ'NİN TİYATRO ESERLERİ VE ÖZETLERİ

2.1. TİYATRO ESERLERİNİN ÖZETLERİ

2.1.1. Penc Nemâyişnâme ez Meşrutiyet (Meşrutiyet Döneminden Beş Oyun)

Ez Pa Neyoftâdehâ(Ayaktan Düşmemişler)

Kişiler:

- Hoca
- Mezarıcı
- Molla Menâf
- Cellât Abbas
- Muhammed Hoca
- Tebriz valisi Samed Han
- Mücahit
- Ajanlar
- Halk

Türbenin içinde hoca, kendi kendine yüksek sesle hadis tekrar eder ve elindeki mum kovasından mum alıp, boş mumluklara yerleştirir. Dışardan, sokaktan halkın uğultu halindeki sesi gelir. Kabirci koşarak türbenin kapısının önüne gelir. Hoca korkuyla kabirciye bakar ve ne olduğunu sorar. Kabirci, mezarlığa birini getirdiklerini söyler. Hoca “*adam diri mi yoksa ölü mü?*”der. Kabirci;

-Mezarlığın dışından davul sesi geliyordu. Ben mezarlıkta mezar kazarken askerler ve cellâtlar geldi. Mezarlıkta bir örtü açıp, bıçak ve satırları hazırladılar. Başını kesecekleri kişiyi bekliyorlardı. Cellâtların canlı canlı insanı öldürüp, bize vermelerine tahammül edemiyorum, diyerek konuşmasını tamamlar.

Halk, türbenin etrafında toplanmış olan biteni seyretmektedir. Davul sesi eşliğinde halkın “*öldürün, öldürün*” sesleri işitilir.

Bu sefer oraya infaz için, cellâtların reisinin başka bir yerde işinin olması nedeniyle, onun çıraklarından ve yardımcılarında olan Abbas gelir.

Hoca:

-Başı kesilecek adam kim?

Mezarcı:

-Molla Menaf Kelichâni, bir meşrutiyetçi ve bir mücahit, der.

Molla Menâf, 5-6 aydır başka bir mezarlıkta bulunan bir kabir içinde gizlenmektedir. Ancak ajanlar tarafından yakalanır. Yönetim meşrutiyete karşıdır ve meşrutiyet lehine bir şey söyleyen yakalanır ve başı kesilir. Mollalar, bu riske rağmen yine de halkın zihnini açmak ve meşrutiyeti meşru göstermek için konuşurlar. Molla Menaf da bu kişilerdendir.

Molla Menâf bir gömlek ve şalvarla dağınık saçları ve perişan görünümüyle sahneye gelir. Halkın “*öldürün öldürün*” sesleri yükselir.

Abbas ve diğerleri ellerinde Molla Menâf ile türbenin önüne gelirler. Molla, bir anda Abasın elinden kurtulup türbenin içine girer ve türbedeki mezara sarılır. Cellât Abbas ve diğerleri her ne kadar kötü insanlar da olsalar ellerinde bıçak ve kılıçla, kanlı elbiseleri ile türbeye girmeye çekinirler. Bu arada halk “*yakalayın yakalayın*” diye bağırılmaktadır. Abbas, elinde bıçak ve kılıçla türbenin önüne kadar gelir. Molla Menâf’ dan dışarı çıkmasını ister. Molla, Abbas’ın sözlerine hiç aldırmış etmeden, mezara sarılı vaziyette “*Allah’ım beni bunlardan kurtar*” diye duaya başlar. Abbas, hocası olan cellâttan korkmaktadır ve molladan ısrarla dışarı çıkmasını ister. Diğer ajanların Molla’yı dışarı çıkmaya ikna çabaları da fayda vermez.

Ajanlardan biri cellâtların reisi olan Muhammet Hoca’nın olayı duyup gelmekte olduğunu söyler. Abbas hocasının mollayı elinden kaçırdığını, işini yapamadığını görmesini istemez. Bu defa Molla Menâf’a yalvarır:

-Kendini düşünmüyorsan beni düşün, çocuklarım var, çocuklarımı düşün, beni de senin gibi öldürürler, dışarı çık, der.

Bu arada ajanlar da molla ile dalga geçerek:

-Bir mucize mi bekliyorsun? Muhammed Hoca gelince ikinizi de öldürecek, dışarı çık. Hem kendin rahatla hem de Abbas'ı kurtar, derler.

Muhammed Hoca'nın gelmesiyle Abbas da bıçağı kılıcı bırakıp türbenin içine kaçar ve Molla gibi mezara sarılır. Muhammed Hoca, üzerindeki kanlı kıyafetine ve elindeki bıçağa bakar ve türbeye giremez. Molla ve Abbas'ı dışarı çıkarmaya çalışır ama başarılı olamaz.

Abbas üzerindeki kıyafeti çıkarır ve tövbe eder. Allah'tan, buradan sağlam kurtulmayı diler. Ajanlar Abbas'a:

-Dışarı çık, olayı olduğu gibi Muhammed Hoca'ya anlat o seni affeder, anlayış gösterir. Onun seninle işi olmaz, der.

Ancak Abbas kabul etmez. Askerler, Tebriz Valisi ve Muhammed Ali Şah'ın komutanı olan Samet Han'ın geldiğini haber verirler. Muhammed Hoca strese girer, tekrar Abbas ve Molla'yı türbeden çıkmaları için ikna etmeye çalışır ancak başaramaz.

Samed Han, Muhammed Hoca'nın yanına gelir ve Muhammed Hoca kendisine tüm olan biteni anlatır. Samed Han askerlere dönerek:

-Mezarlıktan taş ve toprak getirin ve türbenin kapı ve camlarını taş ve toprakla kapatıp duvar örün, emrini verir.

Abbas emri duyunca, bir süre düşünür ve dışarı çıkmaya karar verir. Abbas dışarı çıkıp teslim olur. Ancak Molla türbede kalır. Askerler, türbenin pencerelerine ve kapısına duvar örmeye başlar. Molla oturmuştur ve bir mucize beklemektedir. Türbenin tüm çıkışları duvarla kapatılır ve bu esnada türbenin içindeki mezar açılır, içinden bir mücahit dışarı çıkar. Mücahit:

-Bu mezar bizim kaçış yolumuz. Bugüne kadar kim burada hapsolduysa bizim yardımımızla kurtuldu, der ve oyun biter.

Oyuna Dair Dikkatler

Meşrutiyet zamanında, meşrutiyetçilerin yaşadıklarına dikkat çekmenin amaçlanıldığı oyunda, meşrutiyetçi bir kişinin elim sonu ve yönetimin caniliği konu edilmektedir. Yönetim meşrutiyetçilere karşıdır ve faaliyetlerine göz yummaz,

yakalandıkları yerde öldürülmeleri için cellâtlar görevlendirir. Toplumun bu olaya seyirci kalması ve desteklemesi de eleştiri konularından biridir.

Gurghâ(Kurtlar):

Kişiler:

- Birinci asker
- İkinci asker
- Üçüncü asker
- Dördüncü asker
- Beşinci asker
- Sarhoş rus askeri

Eski bir evin üst katında, bahçeye açılan büyük ve camsız pencereli bir oda, odanın karşı duvarında bir soba ve yerde de bir ceset vardır. Oda boş, ortam sessizdir. Ortamın sessizliğini merdivenlerden gelen ayak sesleri bozar. Ayak sesleri bir askere aittir. Odanın kapısı kilitli olduğunu fark eden asker, kapının arkasında birinin olduğunu düşünerek seslenir:

- Odada kim var? Kapıyı aç, benim her şeyden haberim var. Kapıyı aç, kimseye bir şey söylemeyeceğim. Cenazeyi alayım, sen nereye istersen git, senin burada olduğunu kimseye söylemem!

Asker bu şekilde bir kaç kere seslendikten sonra birkaç omuz darbesiyle kapıyı açar. Asker silahlıdır odanın her tarafını kontrol ettikten sonra, cesede bakar ve cesedin bir Rus askerine ait olmadığını görür. Hemen cesedin kıyafetlerini çıkarır ve cesede Rus askeri kıyafeti giydirir. Merdivenlerden ayak sesleri işiten asker telaşlanır ve cesetten çıkardığı giysileri sobanın arkasına gizler. Kapı çalınır. Odanın içinde bulunan asker:

-Kimsiniz, mücahit misiniz?

Gelen iki tane askerdir ve birinci asker gibi maksatları Rus askerinin cesedini bulmaktır. Çok geçmeden askerler:

-Evet, biz de mücahidiz, diye cevap verirler. Odanın içindeki asker:

-Ben de sizdenim, der. Ancak kapıyı açmaz. İki asker ısrarla kapıyı açmasını söyler ama birinci asker açmaz. Sonunda, ikinci asker:

-Kapıyı aç, cesedi almaya geldik, der. Birinci asker telaşa kapılır ve:

-Hangi cesedi? Diye sorar.

İkinci asker cevap verir:

-Senin öldürdüğün cesedi!

Birinci asker:

-Ben kimi vurmuşum? Diye sorar ve şapkasını başına takar.

Diğer iki asker tekrar kendisinde kapıyı açmasını isterler ancak birinci asker kapıyı açmaz. Bunun üzerine ikinci ve üçüncü askerler kapıyı omuz darbesiyle açarlar.

Rus konsoloslugu tarafından, “Yaşa” adında öldürülen bir Rus askerinin cesedi aranmaktadır ve bulana konsolosluk 1000 manat verileceğini duyurmuştur. Herkes bu cesedin ve dolayısıyla da ödülün peşindedir. İki asker de odanın içine girdiklerinde yerde yatan Rus askeri kıyafetli cesedi görünce sevinirler ve ödülü alacaklarını düşünürler. Birinci asker kendilerine yerde yatan cesedin Rus askerine ait olmadığını, kendisinin o kıyafetleri giydirdiğini söyler ancak onları ikna edemez. Birinci asker cesetten çıkardığı kıyafetleri sobanın arkasından çıkarır gösterir, yine de onları inandıramaz. Hatta ikinci asker o kadar sinirlenir ki sobanın arkasından çıkan kıyafetleri ve birinci askerin kafasındaki şapkayı alır ve pencereden dışarı atar ve ikinci asker, birinci askere dönerek:

-Artık kim inanır senin meşrutiyetçi olduğuna? Hem Rus askerini bulduk hem de katilini, der.

Birinci asker:

-Ben İtimâdü'd-Devle'nin adamlarıyım. Eğer başıma bir şey gelirse; kendisi kimseyi sağ bırakmaz, der.

İkinci asker, birinci askerin söylediklerine aldırmaksızın, cesedi teşhis etmesi için bir Rus askeri getirmeye gider ve birinci askerin kaçmaması için başına, üçüncü askeri bırakır.

İkinci asker gidince, birinci asker üçüncü askerden kendisini bırakmasını ister. Üçüncü asker ise, tüm ısrarına rağmen kabul etmez. Birinci asker, pencereye doğru koşar ve çatıya çıkmak için hamle yapar. Ancak üçüncü asker onu ayaklarından yakalar. Aşağı çekmeye çalışırken birinci askerin pencereden düşmesine neden olur. Bu esnada tüm olayı kapının ardından izleyen dördüncü asker içeri girer ve pencereden aşağıya düşen askere bakmakta olan üçüncü askeri, silahıyla boynundan vurur, üçüncü asker de pencereden aşağıya düşer. Dördüncü asker, sevinçle cesede bakar ve “*cesed benim, parayı ben kazandım*” der.

Dördüncü asker yaşadığı sevinçle cesede bir tekme atar ve cesedin bir devlet askeri olan amcası Garip Han’a ait olduğunu fark eder. Şaşırır ve odanın her yerine göz gezdirerek:

-Seni kim öldürdü? Diye feryat eder.

Bu sırada dışarıda bulunan biri, “*Yaşa’nın cenazesi o evde*” diye insanları oraya yönlendirmektedir. Odanın kapısından bir asker daha görünür, yanında cesedi teşhis etmesi için sarhoş bir Rus askeri vardır. Beşinci asker, yerde cesedi görünce:

-Yaşasın, Yaşa’nın cesedini buldum, para benimdir, der.

Dördüncü asker ise beşinci askere:

- Bu cesed benim amcam olan Garip Han’a aittir, Yaşa değildir, der.

Ancak beşinci asker üst yüzbaşı, dördüncü askerin sözüne aldırılmaz çünkü o cesedin Yaşa’ya ait olmasını istemektedir. Rus askerinden cesedi teşhis etmesini ister. Sarhoş olan Rus askeri de cesede bakar ve Yaşanın cesedi olduğunu tasdik edip yüksek sesle ağlamaya başlar ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun meşrutiyet dönemini konu almaktadır. Meşrutiyetçilere, yönetimle birlikte karşı duran Rus askerleri, meşrutiyetçiler tarafından öldürülür. Ardından meşrutiyetçiler ya da diğer askerler bu cesetleri teslim edip ödül alırlar. Oyun, kişilerin ödülü alma hırsıyla, ödülü sahte bedenler üzerinden dahi elde etmeye çalıştıklarının bir göstergesidir. Askerler üzerinden konu ele alınsa da toplumun genelinde, değerlerin zayıfladığına işaret eder. Yazar, bu eserinde dönemin toplumsal sorunlarından birini,

insanların kendi menfaatleri için her şeyi yapılabilmelerini traji-komik bir şekilde eleştirir.

Nene Ensî:

Kişiler:

-Ensi Nene

-Ensi Nene'nin oğlu İsmail

-Komşu Rukiye Hanım

-Rukiye Hanım'ın oğlu Muhammed

-Rukiye Hanım'ın diğer oğlu

-Askerler

-Halk

Sahne, birkaç sokağın açıldığı küçük bir meydandır. Karanlık ve dar sokaklarda alçak ve iç içe girmiş evlerin pencereleri bu sokaklara açılır. Nene Ensî'nin evi de bu sokaklardan birinde yer alır. Nene Ensî, evinin önünde yıkanmış patatesleri, yaktığı ateş üzerinde bir tencerede haşlayıp mahalle sakinlerine satar.

Nene Ensî'nin yine haşlanmış patates sattığı bir gün, komşusu Rukiye Hanım, Nene Ensî'ye doğru yaklaşır ve sert bir üslupla konuşmaya başlar. Nene Ensî'i neden bu şekilde konuştuğuna bir anlam veremez ve:

-Ne oldu? Diye sorar.

Rukiye Hanım:

-Dün gece askerler evimize geldiler ve oğlum Muhammed'i yakalayıp götürdüler. Kesinlikle senin oğlun İsmail, oğlumun evde olduğunu onlara haber vermiştir. Oğlun İsmail, devletin memurlarına katılıp, cellâtin çiraklığını kabul etti. Mahallenin mücahit ve meşrutiyetçilerini devlete söylüyor ve askerlere onları yakalattıyor, der.

Rukiye Hanım'ın konuşmasının ardından Rukiye Hanım'ın diğer oğlu da Nene Ensî'nin yanına gelir ve oğlu İsmail'i kötümeye başlar. Bir süre Nene Ensî'nin başında durup bu şekilde konuşurlar ve sonra uzaklaşırlar. Bu esnada sokaktan

geçmekte olan iki asker durumu fark ederler. Nene Ensî'nin yanına koşarak gelip ne olduğunu sorarlar. Nene Ensî "*bir şey yok*" der ve haşladığı patateslerden ikram ederek onları uzaklaştırır. Ancak Nene Ensî'nin akli komşusunun söylediklerine ve oğlu İsmail'e takılır.

Hızlı bir şekilde haşlanmış patates tezgâhını toplayan Nene Ensî, evine girer. Kapının önüne gelen iki genç Nene Ensî'ye seslenerek:

-Tebrikler, oğlun cellât olmuş. Suçsuz günahsız insanları öldüreceği için oğlunu da tebrik ederiz. Böyle işlerin ömrü çok kısa olur. Allah katında bu yaptıklarının hesabını nasıl verecek? Derler.

Sokağın başından İsmail'in geldiğini gören gençler hemen kaçarlar. Nene Ensî, oğluna gerçekten bu işleri yapıp yapmadığını sorar. Annesine "*evet bu işi yapıyorum*" diyen İsmail, bu işlerden para kazandığı için yaptığının kötü olduğunu düşünmemektedir. Nene Ensî de oğlu İsmail'e sinirlenir ve onu evden kovar.

Yine bir gün Nene Ensî, sokakta haşlanmış patates satarken Rukiye Hanım yanına gelir. Birkaç kötü söz sarf ettikten sonra oğlu Muhammed'in mezarlığa götürüldüğünü ve başının kesileceğini söyler. Ardından da oğlunun kurtulması için bir şey yapmasını rica eder. Rukiye Hanım, Nene Ensî'den "*Eğer Muhammed'e bir şey olursa, mücahitlerin kendisini yakalayacaklarını ve öldüreceklerini*" söyleyerek oğlu İsmail'i tehdit etmesi ister.

Nene Ensî, Rukiye Hanım'ın dediğini yapar. İsmail, annesinin söylediklerine hiçbir tepki vermeden cebinden bir miktar para çıkarır. Paralar kanlıdır. Nene Ensî çok sinirlenir ve önünde duran patatesleri, hızlı hızlı atarak oğlunu evden dışarı çıkarır.

Gece olunca İsmail eve gelir ve kapıyı çalar. Nene Ensî:

-Nereden geldiysen oraya git, ben kapıyı açmayacağım! Der.

İsmail:

-Muhammed kaçmış. Askerler benim yaptığımı düşünüyorlar. Birkaç defa Muhammed'in yanına gidip yemek götürmüştüm Son gidişimde de askerlerden, son gecesi olduğu için elini ve ayağını çözmelerini rica ettim. Muhammed de kaçmış. Bu gece gelip tüm mahalleyi arayacaklar. Birkaç asker sesi geliyor, der.

Hemen evin önünden koşarak uzaklaşır. Sokağın karşısında Muhammed'i görür. Muhammed ile İsmail iki eski arkadaştır. Muhammed'in kendisini görünce korktuğunu anlayan İsmail, Muhammed'e kurtulduğuna sevindiğini söyler. İsmail, Muhammed'i hapisanede ziyarete gitmekle biraz olsun kendini rahatlatmıştır. O gece baskında askerlerin kimleri alacağını bilen İsmail, Muhammed ile birlikte hepsine haber verirler.

İkisi de Nene Ensî'ye "*Allah'a ısmarladık*" dedikten sonra, İsmail, üzerindeki kanlı kıyafetleri çıkarır, sokağın ortasına atar. Başka bir sokaktan, Muhammed ve İsmail birlikte uzaklaşırlar. Nene Ensî de evine girer kapıyı kapatır. Askerler, yerde İsmail'in sokağın ortasında duran kıyafetini görürler.

Sabah olunca, Nene Ensî her zaman ki gibi sokağa çıkar ve haşlanmış patateslerini satmaya koyulur. Hava güneşli ve insanlar mutludur. Nene Ensî de keyif içinde patatesleri kâselere doldurur. Silahlı iki asker sokağa girerler ve Nene Ensî'yi tehdit içeren sözlerle yanlarına çağırırlar. Nene Ensî'nin gelmemesi üzerine askerler ona doğru yaklaşır. Bunu fark eden halk, Nene Ensî'nin önünde adeta bir duvar oluştururlar ve hiç hareket etmeden gözlerini, tüfekleriyle nişan alan askerlere dikerler.

Oyuna Dair Dikkatler

Meşrutiyet Döneminde insanlar, para ve makam için her türlü devlet işini kabul ediyorlardır. Oyun, bu işleri zorunluluktan kabul eden iyi kalpli, nazik insanların işi sonuna kadar götüremediğini göstermektedir. Çünkü işin sonunda zarar görenler, bu insanların ailesi, sevdikleri ve dostları oluyor. Toplumsal kenetlenmenin bir örneğinin verildiği oyunda yine meşrutiyet döneminin katı yönetimi eleştirilmektedir.

Hânehâ râ Herâb Konîd (Evleri Yıkın):

Kişiler:

-Beylerbeyi

-Han Kîşî

-Kedhodâ

-Bâlâ Yüzbaşı

-Askerler

Sakin ve sessiz bir yerde, uzak bir mahallede bir ev ve evde altı tane kapının açıldığı büyük bir oda vardır. Odaların camlı kapıları, odayı daha aydınlık yapar. Orta duvarda, bahçeye açılan küçük bir pencere vardır. Sokağın diğer tarafı, başka bir sakin sokağa açılmaktadır. Evin karşısında da büyük bir ev yer almaktadır.

Askerler, eve girerler ve tüm kapıları açıp kontrol ederler. Birkaç dakika sonra, Beylerbeyi ve Han Kîşî birinci kapıdan odanın içine gelirler. Mutlu bir yüzle eve bakarlar. Çünkü ev sahibi her şeyi bırakıp evi terk etmiştir. Beylerbeyi askerleriyle birlikte eve el koyar. Beylerbeyi:

-Bu evi, Rus konsolosluğunun bize hediye ettiğini söyleriz. Ancak Rus konsolosu Miller'den böyle bir şey görülmemiştir. O halde, Hacı Emir Nizam bize bağışladı deriz, der.

Han Kîşî de, Beylerbeyi'nin sözlerini tasdik eder.

Beylerbeyi, bir süre önce Rus Konsolosu Miller'le görüşmüş ve meşrutiyetçilerin evlerini havaya uçurmak için ondan dinamit almıştır. Hacı Emir Nizam'ın ikili oynaması üzerine meşrutiyetçiler tarafından Hacı Emir Nizam'ın iki oğlu öldürülür. Beylerbeyi de, Hacı Emir Nizam'ın oğullarının intikamını almak için, meşrutiyetçilerin evlerini Rus Konsolosundan aldıkları dinamitlerle patlattıklarını söyler. Meşrutiyetçilerin de buna karşılık kendilerinin evlerinden birkaç tanesini havaya uçurduklarını belirtir. Nasıl olduğunu açıklayamasa da asıl düşmanlarının içlerinde olduğundan şüphelenir.

Beylerbeyi, herkesin oraya toplanmasını ister ve gece kimsenin evine gitmeyeceğini emreder. Kendisi uyumak için küçük ve camları az olduğu için daha güvenli olduğunu düşündüğü odayı seçer. Odanın penceresinden karşıdaki büyük ev görünmektedir. Beylerbeyi, evi birkaç dakika seyrettikten sonra ev, büyük bir patlamayla havaya uçar. Dışarıdan askerlerin sesi gelir. Ancak hiç kimse ne olduğunu anlamamıştır. Beylerbeyi, kendilerini korkutmak için böyle yaptıklarını söyler. Askerlerden biri de Rus askerlerinin işi olduğunu belirtir.

Askerler dışarıda üşümeye başlarlar ve yüksek sesle konuşmaya başlarlar. Bunun üzerine Beylerbeyi, askerlerin odaya gelmelerini söyler. Bir süre sonra Kedhodâ (köy ağası) sahneye gelir ve Beylerbeyine iyi bir haber getirdiğini söyleyerek anlatmaya başlar:

- Bizim evlerimize yönelik yapılan patlatma olaylarının hepsi Bâlâ Yüzbaşı'nın işi. Bu gün Bâlâ Yüzbaşı'nın evine biri girdi ve Yüzbaşı sivil kıyafetli iken o kişiyle evden birlikte çıktı. Araştırdım, o adamın bir Rus olduğunu öğrendim. Bâlâ Yüzbaşı kesinlikle bu adamlara yardım ediyor.

Beylerbeyi, Kedhodâ'nın sözlerine inanır. Askerleri yanına çağırıp hazır olmalarını ve Bâlâ Yüzbaşı gelir gelmez, Bey'in işaretleriyle onu yakalamalarını emreder.

Kedhodâ:

-Ben artık hiç kimseye güvenmiyorum. Kendi gözlerime ve hatta size dahi güvenmiyorum Efendim. Sabah ne yaptınız, nereye gittiniz ve kimlerle oldunuz bilmiyorum, der.

Bir süre sonra Bâlâ Yüzbaşı mutlu bir şekilde gülümseyerek içeri girer. Askerler Beylerbeyinin işaretini beklerler. Bâlâ Yüzbaşı konuşmaya başlar:

-Bu gün pek çok harika şey oldu. Meşrutiyetçilerin evleri nasıl patlattıklarını ve nereden dinamit bulduklarını öğrendim. Bu gün bir kişi evime geldi ve her şeyi bana anlattı. İşin içinde altı mücahit ve üç gürcü var. Gürcüler, dinamit yapıyorlar ve diğerleri, bizim ve Rus askerlerinin giysilerinden giyinip, öncede işaretledikleri evleri havaya uçuruyorlar. O kişinin kendisi de mücahitlerden. Ancak sıra kendi amcasının evine gelince, diğerlerini ikna edemiyor. Bizden amcasının kurtulması için mücahitleri yakalamamızı istiyor. Birlikte gittik ve bana onların yaşadıkları evi gösterdi.

Kedhodâ, Bâlâ Yüzbaşı'ya:

- Kar gelmek üzere, askerleriniz dışarıda üşüyorlar, der.

Bâlâ Yüzbaşı, askerleri için bir yer göstermesini söyler. Kedhodâ:

- Burada kalacak mıyız, yoksa gidecek miyiz bilmiyorum, der.

Beylerbeyi, "*Askerleri içeri alın, herkes burada kalıyor!*" dedikten sonra, sabah Hacı Emir Nizam'ın kendisine verdiği, patlatılacak evlerin bulunduğu mahallerinin listesini eline alır ve mahalleleri Kedhodâ ile Bâlâ Yüzbaşı'ya paylaşır. Bu esnada Han Kîşî, elinde büyük bir kutu ile odaya girer ve:

-Hacı Emir Nizam hazretleri size bu hediyeyi göndermiş, der.

Beylerbeyi, Kedhodâ ve Bâlâ Yüzbaşı kutunun etrafına toplanır. Bâlâ Yüzbaşı, Beylerbeyine hitaben:

- Acele etmeyin önce çivileri çıkarın, der.

Beylerbeyi, güçlü bir hamle ile çivileri çıkarmaya başlar. O esnada askerler ve bu üçü kutunun etrafında halka olmuşlardır. Kutu açılır, büyük bir patlama sesinin ardından ev virane olur ve insanların korkunç bağışmaları duyulur.

Oyuna Dair Dikkatler

Meşrutiyet Döneminin karmaşık ve vahşetle sonuçlanan olaylarından birinin daha sahnelendiği oyunda, insanların evlerinde can güvenliklerinin kalmadığına, kimin dost kimin düşman olduğunun kestirilemediğine ve insanların evlerini terk etmek zorunda kalındığına dikkat çekilmektedir. Devlet ve millet arasında büyük bir ayırım yapılmakta olduğu ve devlet tarafında görünen kişilerin dahi birbirlerine güvenmedikleri anlaşılıyor.

Bâmhâ ve Zîr-i Bâmhâ(Çatılar ve Çatıların Altındakiler):

Kişiler:

-Fatma

-Fatma'nın kızı Kübra

-Fatma'nın erkek kardeşi Süleyman

-Ali Misû'nun oğulları Hasan ve Hüseyin

-Rubabe Hanım

-Mürteza

-Askerler

Renkli camlarla süslü kapısının bahçeye açıldığı, odaların ve bahçenin renkli camlardan gelen ışıklarla renklendiği büyük bir evde, sokağa açılan küçük bir pencere ve odayı tavana bağlayan tahta bir merdiven yer alır. Evin odası, ufak ve eski eşyalarla süslüdür.

Sokaktan “Çocukları affedin, çocukları affedin!” diyen insanların sesi gelir. Fatma'nın kızı Kübra, evin kapısını açar ve sesleri dinler. Fatma da bahçeye gelir ve

seslere kulak verir. Sonra ikisi de küçük pencereden sokağa bakarlar. Tam o sırada kapı çalınır. Fatıma aceleyle odaya girer ve sandıktan eski bir önlük çıkarıp duvardaki silah ve mermilerin üzerine örter. Askerler eve girerler ve evin her yerini ararlar.

Askerler, meşrutiyetçilerden olan ve şehit edilen Ali Misû'nun iki oğlunu aramaktadırlar. Çocukların yanında bir çanta dolusu para vardır. Ali Misû her şeyini satıp meşrutiyet yolunda harcamış bir adamdır.

Askerler evi iyice ararlar ancak çocukları bulamazlar. Çocukların orada olmadıklarına kanaat getirince de evden ayrılırlar.

Fatıma ve Kübra sakince otururlar. Birden çatıdaki pencereye vurulduğunu işitirler. Her ikisi de korkarlar. Ama dayanamazlar ve çıkıp pencereyi açarlar. Gelen komşuları Rubâbe'dir. Rubâbe yavaşça aşağıya iner ve Ali Misû'nun çocuklarının kendi evinde olduklarını söyler ve:

-Şimdi tüm mahallede askerler arama yapıyorlar. Sizin evi aradılar. Bizim eve gelmeden çocukları sizin eve bırakayım. Evde yiyecek bir lokma yoktu ve çocuklar açlar, diye devam eder.

Fatıma çocukların kendi evine gelmesine izin verir. Rubâbe de oğlunu ve çocukları, kendi evinin çatısından geçirip Fatıma'nın evine getirir. Bu arada da askerler sokakta dolaşmaktadır. Rubâbe çocukları bıraktıktan sonra kendi evine geçer ancak çatıda askerler onu fark ederler ve hemen silahlarıyla ona ateş ederler. Olayı gören Fatıma, Kübra ve Ali Misû'nun çocukları çok üzülürler. Korktukları için çatıya çıkıp kadına bakamazlar.

Fatıma'nın erkek kardeşi Süleyman kapıyı çalar. Ali Misû'nun çocuklarının orada olduğunu gören Süleyman çok şaşırır ve:

-Sabahtan beri ben ve on arkadaşım her yerde sizi arıyoruz, der.

Süleyman, ev güvenli olmadığı için çocukları evden dışarı çıkarmayı düşünür. Çünkü komşulardan biri her an haber verebilir ve askerler eve gelebilir diye düşünmektedir. Sonra askerler anlamadan çocukları evden çıkarmak için bir plan yapar. Planına göre, gece yarısı önce Hüseyin'i sonra da Hasan ve Kadir'i evden çıkaracak, üstlerine yırtık ve eski dilenci kıyafetleri giyeceklerdir. Sandıktan eski kıyafetleri çıkarıp giyerler. Süleyman para dolu çantayı boşalttırır ve taş doldurur. Sonra evdekilere

Allah'a ismarladık der ve dışarı çıkarlar. Hasan, balkondan Hüseyin'in ardından endişeyle bakar. Fatıma da dua etmektedir. Sokaktan Süleyman ve Hüseyin'in "*Allah rızası için yardım edin!*" sesleri gelmektedir. Bir süre sonra kapı çalınır. Hasan ve Fatıma, 'Süleyman ile Hüseyin mi geldi' diye düşünürken Fatıma kapıya ilerler ve gelen kişinin sesinden Mürtezâ olduğunu anlar. Mürtezâ, Fatıma'da çabucak kapıyı açmasını ister ve:

-Çocukların burada olduğundan haberim var. Yardıma geldim. Çocukları bana ver onları kendi evime götüreyim, orası daha güvenlidir. Komşu komşuya böyle günde yardım eder. Ben kaç yıldır Rus vatandaşlığı almışım şimdi kimse izinsiz benim evimi arayamaz. Hiç merak etmeden çocukları bana emanet edin. Çocukların burada olduğunu herkes biliyor, er ya da geç burayı tekrar aramaya gelirler, der.

Fatıma, Mürtezâ'nın söylediklerine inanır ve Hasan ve Kadir'i çantalarıyla birlikte Mürtezâ'ya teslim eder. Kübra dışarıya doğru başını uzatır ve sokakta bekleyen Rus ve devlet askerlerini görür. Annesine haber verir, Fatıma yaptığı hatanın farkına varır ancak Mürtezâ çocukları onlara teslim eder.

Süleyman, Hüseyin'i arkadaşının evine bırakıp Hasan ve Kadir'i de götürmek için geri döner. Fatıma olan biteni Süleyman'a anlatır. Süleyman hem ablasına hem de Mürtezâ'ya kızar.

Tekrar Mürtezâ'nın sesi dışarıdan gelir. Mürtezâ:

-Hadi çocuklardan çaldığınız parayı bize verin, parayı ne yaptınız? Paraları geri verin, diye bağırır.

Askerler evi kuşatmıştır. Süleyman Mürtezâ'ya:

-Hangi parayı? Ali misu'nun parasını mı? der. Sonra Kübra'ya döner, Kübra'dan lambayı söndürmesini ve silahı kendisine vermesini ister. Fatıma ve Kübra'ya da evin çatısından çıkıp kaçmalarını söyler. Fatıma, onun da gelmesini ister ancak Süleyman kalmakta direnir. Ardından silahıyla pencereden Mürtezâ'ya nişan alır ve onu öldürür.

Sokaktan "*Evi topla patlatalım, meşrutiyetçilerin evi kesinlikle patlatılmalıdır*" sesleri duyulur. Çok geçmeden de top arabası evin önüne gelir ve ev virane olur.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyunda yine meşrutiyet döneminde yaşanan öldürülme olaylarına değinilirken, aynı sokakta bir yandan komşuları için fedakâr davranışlarda bulunan insanların yanı sıra, para için kendi komşularını feda eden insanlar konu edilir. Ne meşrutiyetçiler ne de çocukları güvende değildir. Toplum fertlerinde güven duygusu kalmamıştır.

2.1.2. Cânşîn(Vekil)

Kişiler:

- Birinci kişi
- İkinci kişi
- Üçüncü kişi
- Eski vekil
- Halk

Dağınık olan evin salonundan karanlık bir depoya bir kapı açılır. Bu yarı açık duran kapının önünde üç adam kahkahalarla gülerler. O kadar çok gülerler ki, adeta gülmekten nefesleri kesilir. Sonra bir süre sessizlik yaşanır. Üçünün de suratı ciddî bir hal alır ve birinci adam, sanki depoda biri varmış gibi bağırmağa başlar. Ardından her üçü de depoya hitaben:

-Senin hükümetin sona erdi. Bak, şimdi nasıl bir hale geldin? Hiç bu günleri düşünmüyordun. Zaman geçti ve senin başına neler getirdi. Ne celalin ve büyüklüğün vardı ama nereye gitti? Şimdi sıra bizde, bak ki sana nasıl davranacağız, seni öldüreceğiz ya da öldürmeye gerek yok, yaptıklarının cezasını zaten çekeceksin! Tarzında konuşmalar yaparlar.

Bu üç kişi de hükümette vekil olmak için adaydırlar. Birbirilerini rakip gördüklerinden dolayı sürekli tartışırlar ve her biri kendisini daha üstün görür, diğerini vekil olarak kabul etmez. Üç adam da ileride yapacaklarını planlamışlardır ancak mantıklı bir şekilde ifade edemezler.

Dışarıdan, salonun penceresinin arkasından insanların ‘vekil, vekil’ diye bağırma sesleri gelir. Birinci kişi pencerenin önüne doğru koşar ancak diğer iki kişi gitmesine izin vermezler. Birinci adam, kendinden emin bir şekilde:

-Beni çağırıyorlar, vekil benim, der. Ancak diğer ikisi onunla dalga geçerek gülerler. Birinci adam ise vekil için en uygun kişinin kendisi olduğunda ısrarlıdır.

Üç adam da sürekli vekillik için uygun adayın kendisi olduğunu savunur ve halkın karşısında konuşma hakkının kendisinde olduğunu söylerler. Sonunda, üçünün de halkın karşısında konuşma yapmasına razı olurlar ancak bu defa da kimin önce konuşacağına karar veremezler. İlk olarak salonda kendilerine hitaben bir konuşma yapmaya karar verirler ve masanın etrafında oturup yapacakları konuşma üzerine düşünürler. Her üçü de düşünceye dalmışken perdeler kapanır.

Oyunun ikinci perdesi, halkın ‘vekil, vekil, vekil’ sesleriyle açılır. Birinci adam, masa başında uyumuştur. İkinci adam, gözlerini kapatıp ellerini başının üzerine koymuştur. Üçüncü adam ise, gözlerini açıp ikinci adama bakıp kapatır sonra yine açıp etrafa bakar tekrar gözlerini kapatır. İkinci adam aniden uyanır, yüksek sesle konuşma yapmaya başlar. Diğerleri konuşmasına izin vermezler ve tekrar üç adam arasında, ilk kimin konuşma yapacağı ve düşüncelerini ifade edeceği ile ilgili tartışma başlar. İkinci kişi diğerlerine:

-Evvelâ üçümüz bilim ve zekâmızı karşılaştırıp sonra konuşacağız. Çünkü dışarıda halk, bizi birbirimizle mukayese edecektir, der.

Ardından birbirlerine bilimsel ve mantıksal bir şeyler sormaya başlarlar. Ama üç adam da bu konularda yetersiz olduklarından, akıllarından geçenleri gelişigüzel söylemeye, hayat hikâyelerini anlatmaya başlarlar. Hatta birinci adam, çok yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu söyler ve ağlamaya başlar. Sonra da fakirlikten geldiği için vekilliğin kendi hakkı olduğunu ifade eder. Ardından yine üçü arasında kavga başlar. Her biri bir diğerine sürekli vurur, kıyafetlerini paramparça ederler ve üçü de yere yığılır. Sonra aniden, kapısı yarı açık olan deponun kapısı tamamen açılır. İçeriden kısa boylu, çirkin ve tuhaf görünümlü hatta bin yıllık işkenceden çıkan bir şeytan gibi bir adam çıkar. Bu adam eski bir vekildir ve elinde silahı vardır. Dışarıdan ‘vekil, vekil’ diye seslenen halka doğru yürür. Bu arada üç adam korktukları için deponun içine

girerler. Eski vekil oturup silahıyla halka doğru nişan alır. Peş peşe ateş sesleri ve insanların acı feryatları, bağırımları işitilir.

Oyuna Dair Dikkatler

Meşrutiyet Döneminde meclise seçilen vekillerin konu edildiği bu oyunda, vekil olmak isteyen insanların cahilliği ve hırsı eleştirilir. Üç kişi aralarında anlaşma sağlayamazken halkı nasıl idare edeceklerdir? Vekil olan kişilerin vasıfları da, vekillikleri sona erince dehşet saçacak kapasitededir. Yani yine son söz silahındır, baskıcı yönetimindir. Halkın seçme hakkı var gibi gözüke de aslında yoktur. Kimin elinde silah varsa güçlü olan, söz hakkı olan ve son sözü söyleyen odur. Oyunun sonunda yaşanan katliam da baskın yönetime, halkın seçme hakkının olmadığına ve güvenli bir ortamın mevcut olmadığına işaret eder.

2.1.3. Dikte ve Zâviye

Dikte (Yazı):

Kişiler:

- Müdür yardımcısı
- Çocuk
- Başarılı çocuk
- Başarısız çocuk
- Öğretmen

Bir kara tahta ve sıraların bulunduğu bir sınıfta bir öğrenci, kara tahtanın yanında durur. Yaşlı ve düşük omuzlu Müdür yardımcısı, elinde uzun bir tahta sopa ile sınıfa girer. Yüzünde sebepsiz bir gülümseme vardır. Hayli müşfik bir edayla çocuğa doğru yaklaşır ve birazdan gireceği sınavla ilgili tavsiyelerde bulunur. Öğrenci bu sınav sonunda ya geçip birinciler arasında yer alacak, ya da başarısız olacaktır. Müdür yardımcısı, öğrenciye:

-Başarmak için iki yol vardır. Birincisi, tamamen Hoca'yı dinlemektir. Ne söylerse dinleyeceksin, başka seçeneğin yok. Her ne derse kabul edeceksin. İkincisi itaat

etmektir. İtaatkâr olursan gözlerine ihtiyacın olmaz hatta gözlerin bağı yürüyebilirsiniz. İnşallah sınavın iyi geçer, der.

Müdür yardımcısının konuşmasının ardından öğretmen sınıfa girer. Bir metni dikte ettirmeye başlar. Öğrenci de öğretmenin söylediklerini aklından geçirip yazmaya çalışır. Öğretmen:

-Umut kurtulmanın tek yoludur. Umut inançtır. Ben gözüm ve kulağım bağı her şeyi kabul edeceğim, der.

Ancak öğrenci, öğretmenin söylediğinin tam tersini yazar. Bir ara Müdür yardımcısı, öğrencini yazdıklarına göz atar ve söylenilenin aksini yazdığını görünce, öğrenciye çok kızar. Hoca da, öğrenciye düzeltilmesi için bir şans daha verip cümleyi baştan söyler. Ancak öğrenci yazdıklarını düzeltmez. Sınıfa kilolu bir adam, bir el arabasıyla gelir ve arabadan birkaç oyuncak çıkarıp öğrenciye verir. Ama öğrenci, oyuncakları kabul etmez. Biraz sonra, uzun boylu bir adam, içinde işkence aletleri ve silah olan bir arabayla sınıfa gelir. Öğretmenler, öğrencinin fikrini değiştirmeye çalışırlar fakat öğrenci, bir türlü yazdıklarını değiştirmez.

Öğretmen, sınava girip başarılı olan ve birinciler arasında yer alan bir öğrenciyi sınıfa getirir. Öğretmen:

-Nasıl başardın?

Başarılı öğrenci:

-Öğretmenlerimi dinledim ve başardım.

Öğretmen:

-Peki, hayatın nasıl?

Başarılı öğrenci:

-Çok mutluyum her şey yolunda.

Öğretmen:

- Akşamları ve sabahları ne hissediyorsun?

Başarılı öğrenci:

- Akşamları evimde huzur içinde uyuyorum, sabah da güven içinde ve mutlu bir şekilde okula geliyorum, her istediğim oluyor, diye cevap verir.

Ardından öğretmenler, başarısız olan bir öğrenciyi sınıfa getirirler. Öğrenciye başarısızlığının nedenini sorarlar ancak dili boğazından kesilmiş olan öğrenci cevap veremez.

Müdür yardımcısı, tekrar öğrenciden fikrini değiştirmesini ister. Öğrenci değiştirmez. Bu arada zil sesi duyulur ve müdür, yanında üç başarılı öğrenci ile sınıfa girer. Müdür, her üç öğrencinin eline sırayla silah verir ve tahtanın yanında duran, fikrini değiştirmeyen öğrencinin karşısında, üç öğrenciyi sıralar. Öğrencilerin üçü aynı anda ateş etmeye başlar ve tahtanın yanında duran öğrenci yere düşer.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun, baskın yönetim anlayışının eğitim ve öğretimde de hâkim olduğunu işaret eder. Yazar'a göre yönetim, aydın insanların yetişmesine izin vermiyor ve aydınların toplumda yer alamayacaklarını göstermeye çalışıyordur. Oyun, hocasıyla aynı zihniyette olan öğrencinin mutlu ve güven içindeki yaşamını, hocasıyla karşıt görüşlere sahip öğrencinin ise hazin sonunu gözler önüne seriyor. Yazar oyununda kara mizahını güçlü bir şekilde aktarmaktadır. Umut duygusunun toplumda nasıl değiştirilmeye çalışıldığını gözler önüne seren oyunda, baskı ve itaat, umudun yerini almaya çalışmaktadır.

Zâviye (Meydan):

Kişiler:

- Yaşlı kadın
- Gözlüklü adam
- Filozof
- Filozof'un yanındaki adam
- Şair
- Gazeteci
- Polis
- Halk

Sağ ve sol tarafında iki caddenin yer aldığı, etrafı dikenli tellerle çevrili meydana, bir kapı ile girilir. Meydanın çevresi, binalar ve ağaçlarla kaplıdır. Meydanda, iki küçük bank ve meydana yüksekte bakmayı sağlayan basamaklar vardır. Meydanın her yerine kâğıt çöpler dağılmıştır.

Yaşlı bir kadın, meydandaki bankların birinde uzanmış uyumaktadır. Gözlüklü bir kişi de diğer bankta oturmaktadır. Gözlüklü adam, yaşlı kadının bankının altındaki çantayı fark eder ve çantayı almak için yavaşça ilerler, çantayı alır. Yaşlı kadın tam bu esnada uyanır ve:

- Çantayı bırak, içinde hiçbir şey yok. Senden önce başka biri paraları aldı ve gitti! Der.

Kadının elinde, hem silah gibi kullandığı, hem de olayları halka anlatmak için yararlandığı bir boynuz vardır. Gözlüklü adam, çantasını çalmaya çalıştığını kimseye söylememesini, hatta karşılığında kendisine para vereceğini söyler. Kadın başta kabul etmez ve boynuzu ağzına tutup olayı halka anlatmaya karar verir. Ancak paranın miktarını duyunca boynuzu ağzından uzaklaştırır. Adam, parayı kadına verir fakat yine de ona güvenemez ve:

- Eğer bir yanlışlık yaparsan, hem parayı geri alırım hem de sana neler yaparım, gerisini sen düşün! Diye yaşlı kadını tehdit eder.

Yaşlı kadın kendisini tehdit eden gözlüklü adama çok kızar ve elindeki boynuzla ona vurmaya çalışır. Bu arada meydana bıyıklı bir kişi girer. Yaşlı kadın bıyıklı adamı görünce:

- Ortalığı karıştıran geldi, diye boynuzu ağzına tutup bağırır.

İki kişi arasında tartışma yaşanır. Yaşlı kadın elindeki boynuzla bıyıklı adamın peşine düşer.

Meydana bir filozof gelir. Herkes onu görünce gülmeye ve dalga geçmeye başlar ve “*âlim geldi, âlim geldi*” diye bağırırlar. Filozofun yanında sıradan bir insan vardır. Bazıları Filozofa:

- Bu adam kim? Diye sorarlar. Filozof:

- Kendisiyle otobüste tanıştım. Benim söylediklerimi iyice dinlemesi ve sonra düşünmeye başlaması hoşuma gitti. Benimle, buraya gelmesini rica ettim, kabul etmedi. Ben de zorla, kendisini buraya getirdim, der.

Halk, filozofun bu sözleri üzerine yine gülmeye ve onunla dalga geçmeye başlar. Filozof'un yanındaki adam da, gitmeye çalışır ancak filozof izin vermez. Etraftaki bazı adamlar da ortalığı karıştırıp, filozofun aleyhinde bir şeyler söylerler. Filozof gitmeye çalışan adamı ikna etmeye çalışır, ancak fayda vermez, adam kalmamakta ısrarlıdır.

Bu arada meydana bir şair girer. Kimsenin yüzüne bile bakmadan basamaklara yönelir ve yukarı çıkar. Şair konuşmaya başlar ancak insanlar:

- Aşağıya in, konuşma, diye bağırır.

Ancak şair onlara aldırmış etmeden konuşmasına devam eder ve:

- Ben başarısız değilim, yolumdan dönmem. Kendime inanıyorum. Benden korkmayın, korkmayın ki sizin uykulu vicdanlarınızı uyandırayım! Der. Ancak hiç kimse onu dinlememektedir.

Şair, yukarıda konuşma yaparken kendi fotoğrafını çeken gazeteciyi fark eder. Hemen aşağıya iner ve gazetecinin elinden fotoğraf makinesini almaya çalışır. Şair, ifşa edilmekten ve ele geçirilmekten korkmaktadır. Bu arada gözlüklü adam onların yanına gelir ve:

- Eğer sen sadece işini yapıyorsan benim de fotoğrafımı çek, adam rahatlasın, der ve hızlı bir şekilde basamaklardan yukarı çıkıp poz vermeye başlar. Ardından da önündeki kalabalığa hitaben konuşmaya başlar. Saçma sapan konuşmaktadır ancak insanlar onu alkışlarlar. Filozof:

- Yeter, zaman kaybetmeyelim. Konu çok önemli, der ve yine insanlar ona gülerler. Ardından, öyleyse sırayla konuşma yapalım ve bu arada kamerayla çekim yapılsın, diye ekler.

Yine herkes onunla dalga geçer. Akabinde basamakların üzerine bıyıklı adam çıkar ve ne söyleyeceğine şaşırılmış vaziyette kalır. Filozof ise, aşağıda âlimane bir şekilde konuşmasına devam eder. Ancak insanlar yere oturup, kulaklarını parmaklarıyla kapatırlar. Filozofu dinleyen tek kişi, zorla yanında getirdiği sıradan kimsedir.

Polis memuru meydana girer ve:

- Yalnız bir dakika vaktiniz var! Der.

İnsanlar yerden kalkarlar ve kendi kendilerine konuşmaya devam ederler, kimse kimseyi umursamaz. Yalnız iki kişi:

- Biz konuşamadık bize zaman kalmadı. Haftaya sıra bizde, derler.

Yaşlı kadın:

- Kim erken gelirse, önce o konuşma yapacak, der.

Bu arada filozofun yanında zorla gelen kişi basmıklarda yukarıya çıkıp:

- Beni dinleyin, der. Ancak kimse dikkate bile almaz.

Polis meydandan herkesi dışarı çıkarır. Ardından çöpçü meydana girer, meydana bir miktar çöp döküp dışarı çıkar.

Oyuna Dair Dikkatler

Yazar bu oyununda, cahil ve tek düze bir düşünce yapısına sahip olan bir toplumu konu alır. Toplumun dar görüşlülüğü ve gerçekten bilgili olan insanın sözlerine değil de güçlü olanın sözlerine itibar etmeleri eleştirilir. Aslında toplumda farklı görüşleri dile getirebilme potansiyeli vardır ancak bu toplumun, aykırı ve kendilerini düşünmeye sevk edecek fikirleri dinlemeye tahammülü yoktur. Hiç kimse tam manasıyla karşısındakinin sözlerine itibar etmemektedir. Aydınların ve yazarların üzerindeki baskı ve korku, şairin gazetecinin işini yapmasına dahi şüphe ile bakması ile ortaya konulmaktadır.

2.1.4. Pervarbendân (Çiftlikte Esaret):

Kişiler:

-Mim

-Mim'in yakın arkadaşı

-Hâkim

-Mim'in amcası

- Mim'in babası
- Mim'in hocası
- Çiftlik sahibinin karısı
- Birinci adam
- İkinci adam

Yerleşim yerinden uzakta, ineklerin ve kuzuların seslerinin işitildiği bir çiftlikte, büyük ve iki katlı bir bina vardır. Binanın ikinci katında iki odalı bir ev, evin eski ve ikinci el mobilyalarla döşeli olan büyük odasında da, biri başka bir odaya, diğeri koridora ve merdivenlere açılan iki kapı yer alır.

Mim, ülkedeki aydın ve fikir adamlarından biridir. Aynı zamanda hikâyeler yazan bir yazardır. Mim, ülkesindeki devlet ve hükümet adamları hakkında araştırmalar yapar ve bu araştırma sonuçlarını yazıya döker. Yazılarını da çok açık ve net bir şekilde yayınlamaya başlar. Bu durum, hükümetin hoşuna gitmez ve devlet memurları onu yakalamak için peşine düşerler. Son olarak Mim, üst düzey bir devlet adamı hakkında bir yazı yazar.

Oyunun birinci perdesinde, Mim'in yakın bir arkadaşı bu hadiseyi işitip yanına gelir. Mim'e burada can güvenliğinin olmadığını, şehirden uzak bir yerde bulunan, yakın bir ahababının çiftliğinde kendisini saklayabileceğini söyler. Mim çaresiz kabul eder. Mim, çiftliğe doğru yola koyulur. Çiftlikte, Mim'in yakın arkadaşının dışında iki adam ve çiftlik sahibinin karısı, Mim'i beklemektedir. Çiftlik, uzak ve kimsenin bilmediği bir yerdedir. Arkadaşı, görünürde Mim'in güvende olması için çiftlikte olmasını ister. Evde tüm hazırlıklar yapılır. Telefonun fişi prizden çekilir, ikinci katın tüm pencereleri kapatılır. Ev sahibesi olan kadın da, çorba pişirmiştir. Uzaktan araba sesi işitilir ve Mim arabadan iner, evin içine girer. Mim'in yakın arkadaşı olan birinci adam Mim'e dönerek:

- Hakkında yazı yazdığın devlet adamı, Mebôdî öldürüldü. Cinayeti senin yaptığını düşünüyorlar. Memurlar senin peşindeler ve seni yakalarlarsa seni öldürecekler, der.

Mim, bu haberi duyunca evde kalmak istemez. Gidip o kişiyi öldürmediğini ispat etmek ister. Ancak etrafındaki arkadaşı ve diğer iki adam tarafından gitmesine izin

verilmez. Arkadaşı Mim'i ev sahibi bayanla tanıştırır. Bayan, kendisini çok nazik bir şekilde karşılar ve sonra yemek için sofrayı hazırlar. Kadın Mim için rahat kıyafetler getirir, getirdiği kıyafetler mahkûm kıyafetidir.

Oyunun ikinci perdesinde, artık Mim o evde bir tutukludur. Kendisi de bunun farkındadır. Tüm pencereler açılmayacak şekilde kapalıdır ve hiç kimse ile görüşmesine müsaade edilmemektedir. Artık Mim yememe ve hiç konuşmama kararı alır. Bir gün amcası, babası ve hocası, Mim'i ziyarete gelirler. Mim'den artık yazarlıktan vazgeçmesini isterler. Mim, hiç konuşmaz. Amcası, babasını suçlayarak:

- Sen, bu çocuğu iyi terbiye edemedin. İlk baştan, bu çocuğun yazmasına ve düşünmesine izin vermeyecektin, der.

Bu sözleri işiten babası, Mim'in üzerine doğru yürüyerek:

- Bizim şu halimize bak! Seni asla affetmeyeceğim, başımıza neler getirdin! Hem kendine yazık ettin hem bize. Sen beni hasta ettin, diye kızar.

Amca bu defa Mim'in hocasına hitaben:

- Okuldayken bu çocuğun bu kadar açık zihinli olmasına izin vermeyecektiniz, diyerek onu da suçlar.

Mim, çok sinirlenir ve her üçünden de gitmesini ister. Hapishane hayatı, Mim'i sinirli ve kimseye tahammül edemez bir hale getirmiştir. Artık kimseyi kendine yakın görmez. Babası, amcası ve hocası çaresiz bir şekilde, Mim'i ikna edemeden evden ayrılırlar.

Arkadaşı olan kişi, birinci adam ve ikinci adam, Mim'e:

- Sanki bu evden ve bizden sıkıldın. Seni, bir başka arkadaşın evine götürelim, derler. Ardından üçüncü adam, Mim'i zorla götürmek ister. Ancak Mim, kabul etmez. Mim'i ısrarla ikna etmeye çalışırken bir ses duyarlar ve telefon sesi zannederler ancak, saat zilin sesi olduğunu anladıklarında gülerek odadan dışarı çıkarlar ve sahnenin perdesi kapanır.

Üçüncü perde, çiftlik evinin birinci katında, büyük bir salonda açılır. Büyük bir masanın etrafında hâkim, Mim'in amcası, hocası, üç adam ve kadın oturur. Hepsinin elinde, birer içki kadehi vardır ve geçmiş günlerden, hatıralardan bahsederler ve

kahkahalar atarlar. Hâkim, Mim'i de yanlarına getirmelerini ister. Herkesten de Mim'e karşı nazik ve iyi davranmalarını rica eder. Mim, yanlarına gelir. Ancak adamlar daha fazla dayanamazlar ve Mim'in konuşmadığını, yemek yemediğini, kaç kere kaçış planı yaptığını ve kaç defa da şoförlerle mektup göndermeye çalıştığını söylerler ve şöyle devam ederler:

- Gönderdiği mektupların hepsi elimizde, hiç biri yerine ulaşmadı. Biz, ona çok iyilik yaptık ama bu adam hiç birini anlamıyor!

Başından beri, sözde Mim'e yardım etmek için orada bulunan ve iyi niyetli görünen hâkim gülerken:

- Belki siz çok fazla iyi davranmışsınızdır! Der ve Mim'e kızmaya başlar. Ardından Mim'i döver ve onun boğazını sıkarak tehdit eder ve:

- Diğer yazıların, evrakların nerede? Bu işleri kimlerle yapıyorsun? Kimler sana yardım ediyor? Tarzında sorular sorar.

Mim, hiç birine cevap vermez. Masadakileri her biri bir taraftan bir şey söyler. Mim'in cahil amcası dahi hâkimin tarafında yer alır, Mim'e yardım etmez. Hâkim, kemerini çıkarıp Mim'i kemeriyle dövmeye başlar. Mim, yine suskundur. Kadın, hâkime döner ve:

- Yeter çocuğa ne yaptın? Der. Bu esnada Mim, hâkimin elinden kurtularak koltuğa oturur. Adamlar, kadını yemek sofrası hazırlaması için mutfağa gönderir. Kadının tepkisinden kurtulan hâkim, Mim'i dövmeye devam eder. Kadın, tekrar salona girer ve aynı manzarayı görür. Hâkim, kadından özür diler ve herkes masanın başına geçer. Mim, koltukta otururken masa başında oturan adamların sarhoş olduğunu fark eder. Arkasındaki pencereyi açık bir şekilde gören Mim, hızlı bir şekilde kalkıp pencereden dışarıya atlar. Masadakiler, sadece Mim'in atlama sesini duyarlar. Adamların içinde en güçlüleri olan üçüncü adam, hemen evden dışarı çıkıp merdivenlerden iner. Hâkim ve diğerleri, camdan bakarlar. Tek el silah sesi duyulur. Sonra herkes, tekrar masanın başına toplanıp yemeğe devam eder.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun, yönetimin tasvip etmeyeceği yazılar yazan yazarların, nelerle karşılaştığını gösterir. Toplumda arkadaş-düşman ayrımı kalmadığı, herkesin artık bir

düşman olabileceği vurgulanır. Oyundaki yazarın neredeyse tüm ailesi kendisine düşmandır. Aile üyeleri de kendilerini kurtarma çabasına girerek siyasi davranırlar. Yazarlar, işkence ve mahrumiyet uygulamaları ile mevcut düzene itaat etmeye mecbur bırakılırlar. Ve maalesef ne kadar dayanırlarsa dayansınlar son hep aynıdır, ölüm...

2.1.5. Çeşm der Berâber-i Çeşm (Gözün Kaşılığında Göz)

Kişiler:

-Hâkim

-Cellât

-Hırsız

-Bakkal

-Demirci

-Neyzen

Hâkim, yatağından kalkar, perişan bir şekilde etrafına bakar. Kanepenin altından bir tıkırtı işitir. Eğilir ve kanepenin altına bakar. Cellatın yatağın altına gizlendiğini fark eder. Hâkim, cellâta:

- Beni sen mi uyandırdın? Diye sorar.

Cellât:

- Hayır. Son zamanlarda rahat uyuyamamanızın nedeni, adaletin icra edilememesidir. Bu nedenle vicdanınız rahat değil ve uyuyamıyorsunuz. Üç günden daha fazla bir süredir göz çıkaramıyoruz. Ben iyi biliyorum ki, bugün bir göz çıkarırsak sizin içiniz rahatlar, der.

Hâkim, cellâta suçlu bir kişiyi bulup getirmesini emreder. Cellât, aceleyle sahneyi terk eder ve hâkime, bir konuda şikâyet için gelen genç bir erkeğe rastlar. Bu genç erkek, yaşlı bir kadının evine hırsızlık için girmiştir. Ancak gecenin karanlığında önünü görememiş ve ip sarma makinesinin demir teli, adamın gözüne girmiştir. Genç adam, bu olayda gözünü kaybeder ve buna neden olan kişinin kisasıyla cezalandırılmasını ister. Genç erkek olayı hâkime anlatır ve hâkim hemen yaşlı kadının yanına gelmesini ister. Cellât, yaşlı kadının evine gider ve hâkimin yanına gitmesi

gerektiğini söyler. Yaşlı kadın, hâkimin huzuruna gelir. Hâkim, kadına sebebini söyledikten sonra cellâta, yaşlı kadının bir gözünü çıkarmasını emreder. Ancak yaşlı kadın, kendisinin bu işte bir suçunun olmadığını, bu olayda asıl suçlunun bu ip sarma makinesini satan kişi olduğunu söyler. Hâkimin:

- Bu ip sarma makinesini nereden aldın? Sorusuna yaşlı kadın ‘bakkaldan almıştım’ cevabını verir.

Hâkim, kadının haklı olduğunu düşünür ve cellâtı bu defa, bakkalın yanına gönderir. Bakkal, yanına birkaç hediye alıp cellât ile beraber hâkimin yanına gelir. Hâkim, olayı anlatır. Bakkal da:

- Ben, bu makineyi demirciden aldım. Eğer suçlu arıyorsanız, benim bu işte bir suçum yok, demirci suçludur, der.

Hâkim, bu defa da cellâtı demircinin yanına gönderir. Demirci, hâkimin huzuruna gelir ve olayın ne olduğunu anlayınca üzgün bir şekilde:

- Siz, eğer benim gözümü çıkarırsanız, sizin için kılıç yapacak kimseyi bulamazsınız. Keşke sizin yolunuzda gözümü feda edebilsem! Bu, beni çok mutlu ederdi. Ancak etrafta bir sürü işe yaramayan göz var. Mesela, avcının gözü... Avcı silahla avlanırken sağ gözünü kapatır, der.

Hâkim, demirciye hak verir. Cellât, hâkimin huzuruna avcıyı alıp getirir. Olayı öğrendikten sonra avcı:

- Evet, silah kullanırken sağ gözümü kapatırım ancak avı bulmak için, iki gözüme de ihtiyacım var, der.

Hâkim, çok sinirli bir şekilde:

- Bugün de göz çıkaramadık, adaleti yine icra edemedik, der.

Avcı, hâkim ve cellâta yardımcı olmak ister ve:

- Mahkemenin neyzeni, ney çalarken iki gözünü de kapatıyor. Gözleri kapalıyken daha iyi çalıyor. Dünyanın en ünlü müzisyenleri de kör olan kişilerdir, der.

Avcının bu sözlerinin üzerine cellât, neyzenin yanına gider. Neyzene hitaben:

- İyi ney çalamıyorsun çünkü gözlerin kör değil, der. Cellât, neyzeni alıp hâkimin yanına götürür. Hâkim, neyzenin ney çalmasını ister. Neyzen de gözlerini

kapatıp çalmaya başlar. Hâkim, neyzene doğru yaklaşır ve gerçekten de ney çalarken gözlerine ihtiyacı olmadığını görür. Hâkim, cellata eli işaret eder ve cellât da adamın gözlerini çıkarır. Ney sesi kesilir. Hafif bir bağırma sesi duyulur ve neyzen başının üzerine yere düşer.

Oyuna Dair Dikkatler

Toplumun adalet sisteminin çökmüşlüğüne eleştirildiği bu oyunda, yazar karakterler üzerinden hem makam sahiplerinin hem de sıradan insanların artık vicdan muhasebesi yapamadığını dile getirir. Asıl suç, oyunun başında ‘hırsızlık’ iken, oyunun sonunda en masum kişi cezalandırılır. Belirli yasalara göre hüküm vermesi gereken, hâkim her konuştuğu insandan sonra fikrini değiştirir. Oyun, insanların zihninde ‘adalet duygusunun egemen olmadığı bir toplumda hangi sorun çözüme kavuşabilir?’ sorusunu ortaya çıkarıyor.

2.1.6. Mâr der Ma‘bed (Mabet’te Yılan)

Kişiler:

- Tüccar
- Tacir
- Hâkim
- Tüccarın iki tezgâhtarı
- Öğretmen
- Tüccarın karısı
- Memur
- Yaşlı kadın
- Genç ve dul kadın
- Kasap
- Esnaf

Sahne, etrafında birkaç sokağın bulunduğu bir meydandır ve bu meydanın bir köşesinde Sodâger'in evi ile mağazası yer alır. Mağazanın kapısı, yarı açıktır. Tüccarın iki tezgâhtarı ellerinde birkaç kâğıt parçasıyla, mağazanın iki yanında bağırlarlar:

- Tüm milletin dikkatine! Her şey ucuz, hatta bedava. Şeker, pirinç, un, çay, petrol, gaz... Her şey bedava! Bundan sonra hiç kimse, bir lokma ekmeğin derdine düşmeyecek. Dernek, fakirlere ve yoksullara yardım edecek.

Oyunu birinci perdesinde, yaşlı bir kadın, mağazaya doğru gelir ve hiçbir şey söylemeden adamlara doğru bakar. Tezgâhtarlar, aynı şekilde bağırmaya devam edip kadını mağazanın içine girmesi ve o kuponlardan alması için teşvik ederler. Yaşlı kadın, hiç tepki vermeden sadece onlara bakar. Sonra genç ve dul bir kadın da, mağazanın yanına gelir ve tıpkı yaşlı kadın gibi tezgâhtarlara bakar. Ardından kasap, elinde bıçağı ile sahneye girer. İki tezgâhtar korkarlar ve susarlar. Ortam tamamen sessizleşir. Tüccarın karısı iki tezgâhtara:

- Ne oldu, neden sesiniz gelmiyor? Diye seslenir.

Ardından tezgâhtarlar, yine aynı şekilde yüksek sesle duyuruya devam ederler. Bu defa da kasap elindeki bıçakla, meydanın ortasına atılır ve:

- Hırsızlar, hırsızlar, diye bağırmaya başlar.

Bu esnada tacir, öğretmen, fotoğrafçı, terzi, bakkal ve fırıncı meydana gelirler. Arkalarında da iki polis memuru vardır. Esnaf, bu durumdan şikâyete başlar ve polisler, tüccarı yakalayıp mahkemeye götürürler.

İkinci perdede, insanlar mahkemeye gelmeden önce hâkim, kendi adamlarıyla konuşur. Çünkü hâkim, pek çok yere borçludur ve hâkimlikten atılmaması için bu duruma bir çözüm yolu bulması gerekmektedir. Bir süre sonra şikâyetçi olan insanlar, sesli bir şekilde mahkeme salonuna girerler. Konuyu, hâkime anlatırlar. Hâkim, tüccara:

- Ne zaman milletin parasını geri vereceksin? Ne zaman faizini ödeyeceksin? Tarzında sorular sorar.

Tüccar ise hiç kimseye borçlu olmadığını söyleyerek şöyle devam eder:

- Ben, hiç kimseyi zorlamadım, kendileri istediler. Ne zaman param olursa o zaman bunların parasını vereceğim. Ben bir tüccar olarak, işimde kazanç elde etmeyi düşünürüm ve bunun için kendimi daha fazla önemserim.

Hâkim, tüccarın zeki biri olduğunu anlar. Şikâyetçi olanlara hitaben:

- Tüccar, bir gece hapisanede kalsın, sonra size neticeyi haber veririm, der.

İnsanlar, tüccar cezasını aldı diye mutlu olurlar. Hâkim ve tüccar ise, sabaha kadar iki eski arkadaş gibi olayları konuşurlar. Tüccar hâkime:

- Ben, sizin probleminizi hallederim. (Milleti kastederek) Bizim büyük bir madenimiz var hatta size daha fazlasını da verebiliriz, der. Bir süre birbirlerinin yüzüne bakarlar ve perde kapanır.

Üçüncü perdede, yeni temizlenip yıkanan meydanda herkes toplanır. “*İyi ve güzel günler geliyor!*” diyerek kuru yemiş yiyip, mutlu bir şekilde konuşurlar. Ara ara bir polis memuru gelip gider. Adamlar ve yaşlı kadınlar, birbirleriyle dalga geçip gülerler. Tâcir ise, sinirli bir şekilde meydana gelip, insanları etrafına toplar ve konuşmaya başlar:

- Hiç bir şey değişmeyecek, yine eskisi gibi olacak.

Ancak tâcirin bu sözlerine kimse itibar etmez hatta onunla dalga geçerler. Bu arada tüccarın tezgâhtarları ve taraftarları gelirler ve bağırarak tanıtıma başlarlar:

- Bitti, her şey bitti. Artık fakir kimse kalmayacak, yoksul kimse kalmayacak!

Meydanda bulunan halk, hızlı bir şekilde koşar ve işçiler, nüfus sahibi olanlar ve keyfine bakanlar olarak üç gruba ayrılıp sıraya girerler. Tâcir, onlara bakar ve gülümser.

Oyunun dördüncü perdesinde, hâkimle arası iyi olan tüccar, hâkimin vekili olur. İki tezgâhtarını yanına almıştır ve birlikte yeni planlar yaparlar. Tezgâhtarlar, tüccar ne söylerse aynen yapacaklarını söylerler. Bir süre sonra bir memur gelir:

- Bir grup insan şikâyet için geldi, içeri girmek istiyorlar, der. Tüccar, hâkimin bakmasını ister ancak memur, hâkimin yerinde olmadığını söyleyince:

- Gelsinler, der.

Mahkemeye üstü başı perişan halk, kucaklarında bir çanta ile bağırarak girerler. Tüccarın huzurunda ellerini açıp:

- Yardım edin, yardım edin, şikâyetçiyiz! Diye feryat eder.

Hâkim:

- Ne oldu, kimden şikâyetçisiniz?

Yaşlı kadın:

- İki başlı yılandan, der.

Tüccar, memura adamı getirmesini söyler. Tüccar, taciri karşısında görünce:

- Bu mu iki başlı yılan! Der.

Öğretmen:

- Hakkımızı istiyoruz. O bir göz boyayan, o bir büyücü. Bizi kandırdı. Paramızı geri istiyoruz. Bize bu kâğıtları sattı, der ve bir avuç beyaz kâğıdı tüccarın önüne koyar. Diğerleri de çantalarında beyaz kâğıtları çıkarırlar, mahkemenin her yerine bu kâğıtlar saçılır. Tüccar da geriye yaslanıp kâğıtlara uzun uzun bakar. Bu beyaz kâğıtların üzerinde, hiç bir şey dahi yazmamaktadır. Tacire, bu kâğıtları kendisinin mi sattığını sorar. Tacir:

- Evet, ben sattım, der.

Tüccar:

- Peki, ne işe yarıyor bu kâğıtlar?

Tacir:

- Ne işe yarar bilmiyorum. Onlar kendileri isteyerek satın aldılar ne işe yaradığını onlara sorun, der.

Tüccar, bir süre daha tacirle konuşur ve:

- İkimiz de ticaret adamıyız. Önce kendi menfaatimizi düşünmeliyiz, der.

Öğretmen bunun üzerine:

- Her şeyi anladım, şimdi biliyorum kanun nedir ve kimin yolu doğrudur. Bunca yıl hakkıma göz yumdum. Artık hiçbir şey istemiyorum, gerçeği anladım diyerek mahkemeden kaçar. Dışarıdan tüccarın tezgâhtarlarının sesleri gelir:

- Ey millet, ey çaresiz ve aç millet. Artık sıkıntı ve yoksulluk devri bitti. Çaresizler, kıtlık çekmişler, zulüm görmüşler, diye bağırlar. Bu sesler gittikçe yükselir ve halkın dudaklarında gülümseme meydana gelir. Ayağa kalkarlar, yeni bir ümit doğmuştur. Halk, seslerin yaklaşmasıyla da daha mutlu olur. Sanki son kurtuluş yolunu kendilerine çeker gibi öne doğru gelirler ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Sâidî, bu oyunda, tüccarlık mesleği üzerinden çeşitli tabakalara ayrılan halkın, sömürülüp kandırılmasına değiniyor. Toplum, her yönden aldatılmakta ve yoksulluğa itilmektedir. Bu nedenle de cahillikten kurtulamamaktadır. Çünkü ekmek bulmak, kendilerini geliştirmekten daha önemlidir. Oyun, toplumu tanıyan ve inceleyen bir gözle, topluma hâkim olan adaletsiz iklimi, yönetimin görevlendirdiği kişilerin hileli işlerini, insanı düşünmeye iten bir şekilde açıklıyor. Oyundaki asıl eleştiri konusu, halkın yoksulluğunu daha da artıran çıkar grupları ve buna sesini çıkarmayan yönetimdir. Halk bu duruma ister istemez rıza gösterir çünkü kimi kime şikâyet edecektir, hak arayacakları merciler halkı sömüren kişilerin yeri olmuştur. Toplum, kulağına hoş gelen her şeye inanır ve hiç sorgulamadan da peşinden gider.

2.1.7. Çûp be Desthâ-yi Verzîl (Elleri Sopalı Verzilliler)

Kişiler:

- Meşd Gulâm
- Muharrem
- Esedullah
- Karakol komutanı
- Avcılar
- Verzil köyü ahalisi

Sahne Verzil köyünün meydanıdır. Karşı tarafında bir mescid, sağ tarafında temiz duvarlı bir sokak, sol tarafında da virane duvarlı bir sokağın yer aldığı ve iki boş

evin karşılıklı birbirine baktığı bu meydana, akşama doğru Meşd Gulam, sağ taraftaki sokaktan gelir. Meydanda bulunan taş tezgâhın üzerine çıkar ve:

- Hey Verzilliler, Hey Verzilliler! Bir çare bulalım. Köye domuzlar saldırıyor, her gece tarlalara zarar veriyorlar! Herkes buraya toplansın, bir fikir versin, belki bir çare buluruz, der.

Muharrem'in başı, sol taraftaki virane duvarlı sokaktan görünür. Sanki köy halkına küs gibi, suratı asıktır. Çünkü dün gece, domuzlar onun tarlasına girmiştir. Bütün tarlayı dağıtmışlardır. Muharrem, diğerlerinin tarlasına domuz girmediği için durumdan memnun olduklarını düşünür bu yüzden, virane duvarlı sokak tarafına gidip kendi haline üzülmemektedir. Önce köy ağası, ardından köy ahalisi meydana gelir. Yaşanan sorunla ilgili bir çözüm yolu bulmaya çalışırlar. Ancak hiç kimseden iyi bir fikir çıkmaz. Yine de, konuşmaya devam ederler. Settar:

- Domuzlar, iki yıldır buralarda yaşıyorlar fakat hiç tarlalara saldırmamışlardı. İki yıl içinde, kışın tarlada ürün yoktu, geçen yıl hasat sonrası tarlalara girdiler ama bu yıl, nedense bu şekilde yaptılar, der.

Esedullah da:

- Keşke köyün yakınındaki dağ olmasaydı. Gündüz domuzlar, dağda yaşıyorlar gece olunca da bizim köye geliyorlar. Bilmiyorum bizim ne suçumuz var ki Allah bize bunu verdi? Kime ne zulüm yaptık ki şimdi böyle oldu? Der.

Esedullah, başka bir çare bulur ve:

- Domuzları, gece sesle korkutalım, mescidin davulunu alalım, köyün dışında gürültü yapalım. Belki domuzlar korkarlar ve buraları ter ederler, der.

Gece olunca toplanıp, mescidin davulunu almaya giderler. Fakat davulun yerinde olmadığını görürler, birisi davulu çalmıştır. Bu arada domuzların sesi işitilir, adamlar ellerinde ağaçtan sopalarla, sahneyi terk ederler. Bu arada da Muharrem, sol taraftaki virane sokaktan çıkar ve elindeki feneri söndürür.

Sabah vakti, Nemâti mescidin önünde üzgün bir halde oturur çünkü domuzlar önceki gece onun tarlasına girmiştir. Muharrem, yalnız kendi tarlası mahvolmadığı için çok mutludur. Davulu mescidden alan, Muharremdir. Daha önce bu olayı yaşamış iki

kişi, Verzil köyüne gelir. Davulu Muharrem'den alıp tarlalarda denerler. Ancak domuzların sese tepki vermediklerini söylerler.

Başka bir köye giden Verzilliler, bu sorunun çaresini öğrenirler ve köy ağasına anlatırlar:

- Falan köyde, domuzları barut ve ateş dumanı ile uzaklaştırmışlar. Bu nedenle de domuzlar, bizim köyün yakınlarına gelmişler. Biz de, askeriyeye gittik belki silah ve kurşun alırsanız diye komutan, avcılarının yanına gitmiş. Biz de askeriye'nin arabasıyla komutanın peşine gittik. Komutanla beraber 15 avcı vardı. Avcılarla görüştük. Bu avcılar, para almadan sadece yemek ve uyumak için bir yer karşılığında domuzları öldürecekler, derler.

Gece olunca avcılar gelir. O gece gelen domuzları öldürürler ve öğlene kadar uyurlar. Avcılar uyandıklarında, türlü türlü yemekler isterler. Sonra da komutan gelir, ölü domuzları arabasına koydurup götürür. Bu olay, her gece tekrar eder. Sonunda avcılar, tüm domuzları öldürürler ancak köyden bir türlü gitmezler. Aynı şekilde, gönüllerince yemeğe ve uyumaya devam ederler. Avcıların zararı, domuzların verdiği zararı geçer. Çünkü köylüler, köyde ne varsa her şeyi onlara pişirirler.

Avcılar, sanki işlerini bitirmişler de tatile çıkmışlar gibi sefa sürmektedirler. Bu durumdan rahatsız olan köy halkı, konuyu komutana iletir. Komutan, köylülere bu işin çaresi olarak, köye başka avcılarını getirmelerini, onlar için başka bir ev ayarlamalarını tavsiye eder. Köylüler de, köye başka iki avcı getirirler. İlk önce gelen iki avcı, sonradan gelen silahlı iki avcıyı görünce korkar. Ancak sonradan gelen avcılar, yemek yedikten sonra sağ taraflarında bulunan eve silahlarıyla ateş ederler. O evdeki, ilk gelen iki avcı uyanır. Sonra da silahlı dört avcı, silahlarıyla Verzil halkına doğru nişan alırlar. Meydanda bulunan herkes, korkudan mescide kaçar. Halk feryat ile bağırır ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun on beş perdeden oluşur ve köye saldıran hayvanlar mı daha tehlikeli yoksa eli silahlı insanlar mı sorusunun cevabını verir. Yine güç karşısında boyun eğen, cesaretsizlik ve cahillikten dolayı ne söylenirse yapan bir toplum konu edilir. Eleştirisi, yine halkın cahilliğine, yönetimin baskısına, yöneticilerin ehil kişiler olmamasına

karşıdır. Zalimler yine eli silahlı olanlardır ve buna göz yumanlar hatta onlarla işbirliği yapanlar, yönetimin oralarda görevlendirdiği kişilerdir.

2.1.8. Bihterîn Bâbâ-yi Dünyâ (Dünyanın En İyi Babası)

Kişiler:

- Ali Baba
- Hâdi
- Hodâ
- Hâdi ve Hodâ'nın babası
- Fettâh

Tren yolunun yanında bahçeli, iki odalı ve geniş balkonlu bir ev vardır. Bahçenin bir tarafında ağaçlar, küçük bir havuz ve diğer tarafında da bir köpek kulübesi yer alır.

Ali Baba, yatakları balkona hazırlar. Hâdi ve Hodâ ile yataklarının içinde hem oyun oynarlar hem de Ali Baba, onlara hikâyeler anlatır. Ali Baba'nın hikâyesi, Hodâ'nın büyümesi, evlenmesi üzerine kuruludur. Ancak Hodâ, birden Ali Baba'ya:

- Babam ne zaman gelecek, ben büyüyene kadar gelecek mi? Diye sorar.

Ali baba, çocuklara:

- Babanız, sizin için iki büyük saray hazırlayıp öyle gelecek. Bir sürü hizmetçiniz olacak. Sizin babanız dünyanın en iyi babasıdır, der.

Ali Baba, çocuklara anlattığı tüm hikâyelerinde, babalarını güçlü ve zengin gösteriyordu. Bu yüzden çocukların gözünde babaları bir kral gibiydi.

Bir gece Ali Baba, saat 10 trenini bekler. Balkondan trenin geliş düdüğünü işitince aceleyle evden çıkar ve çocuklara:

- Kapıyı üzerime kilitleyin ve hiç kimseye kapıyı açmayın, der.

Çocuklar, Ali Baba gittikten bir süre sonra, Fettâh'ın ıslık sesini işitirler. Fettâh, çocuklardan kapıyı açmalarını ister. Ancak çocuklar, Ali Baba'ya söz verdikleri için kapıyı açmazlar ve onu tren yoluna, Ali Baba'nın yanına gönderirler. Sonra çok

geçmeden tekrar kapı çalınır. Çocuklar, kapıdaki adamı hem tanımadıkları için, hem de Ali Baba kapıyı kimseye açmayın dediği için, kapıyı açmazlar. Adam, kapıda çok yalvarır ancak çocuklar kapıyı açmazlar. Derken Ali Baba gelir, kapıdaki adamla birlikte eve girer. Adam, uzun sakallıdır, üzerindeki kıyafetler eskidir, elinde de eski bir valiz vardır. Adam, çocuklara sarılmak ister ama çocuklar, adamdan korkup geriye çekilirler. Çocuklar, bir türlü adamın evde varlığını kabul etmezler, onunla sözlü kavgaya girerler.

Oyunun ikinci perdesinde vakit akşamüstüdür. Baba, balkonda oturur valizini açar. Çocuklar için bir sürü oyuncak çıkarır. Çocuklar, oyuncakları kabul etmezler ve:

- Bizim babamız, bu oyuncaklardan daha güzellerini bize getirecek, sen kimsin, neden bizim evimize geldin? Biz, seni hiç sevmedik, derler.

Ardından yine çocuklar:

- Senin hiç çocuğun var mı? Diye adama sorarlar.

Adam:

- Evet. İki tane çocuğum var. Biri kız, diğeri erkek. Kızımın adı Hodâ, oğlumun adı Hâdi, der.

Çocuklar adama:

- Sakın bizim, senin çocukların olduğumuzu söyleme! Derler.

Hodâ:

- Bizim babamız, senin gibi değildir. Kıyafetleri eski değildir. Şehirden gelecek ve bizi de kendisiyle birlikte şehre götürecektir. Babamız, bize güzel oyuncaklar alacak. Senin getirdiklerin eski oyuncaklar. Ali Baba bize, babamızın bir kahraman olduğunu söyledi, der.

Babaları çocuklara başından geçenleri anlatmaya başlar:

- Sizin ve ailemin geçimini devam ettirebilmek için hırsızlık yaptım ve hapisaneye girdim, der.

Ancak çocuklar bir türlü babalarının hırsız bir adam olduğunu kabul etmezler ve babalarına:

- Yalan söylüyorsun, yoksa bizi de mi hırsız yapmaya geldin? Derler.

Oyunun üçüncü perdesinde Ali Baba ve çocukların babası, evde değildirler. Çocuklar, Fettâh'ın yardımıyla eski valizi açıp, içine bakarlar. Valizden keskin bir bıçak çıkar. Hâdi, kendi kendine *“bu adam babamızın zengin olduğunu biliyor ve babamızı bıçakla öldürecek sonra paraları alıp gidecek”* diye düşünür. Ali Baba'nın gelmesi ile çocuklar, aceleyle valizi kapatırlar.

Ali Baba ve çocukların babası, bahçede sohbet ederken çocuklar evin dışında Fettâh ile oyun oynarlar. Baba, Ali Baba'ya:

- Çocukları benim hakkımda böyle düşünmeye nasıl inandırdın? Diye sorar.

Ali Baba:

- Çocuklara sürekli hikâye anlattım. Hayal dünyaları gelişti. Çocukların sana inanması için, nasıl isterlerse öyle davranacaksın. Bir keresinde ben, çocuklarla oynarken “keçi” rolünü bile kabul etmişim. Sürekli hikâyelerden yardım aldım. Başka çarem yoktu, sen yoktun ve çocukların annesi de vefat etmişti. Tek yapabileceğim, onlara hikâye anlatmaktı. Hikâyenin, çocukların hayatında önemli bir yeri var. Sen hikâyeye başla ve sonunu çocuklara bırak! Hatta senin hikâyenin içinden, daha güzel bir hikâye bile çıkarıyorlar, der.

Çocuklar eve girerler ve adama tekrar *“kim olduğunu”* sorarlar. Adam bu defa çocukların hayal dünyasına göre davranmayı dener ve:

- Babanız beni gönderdi. Sizi alıp götürmek için geldim, ama babanızın da gelmesini bekliyorum, der.

Hâdi, daha evvel olduğu gibi kendi kendine *“adam babamızı öldürmeye gelmiş, paramızı alıp gidecek”* diye düşünür.

Dördüncü perdede, vakit akşama doğrudur. Ali Baba ve çocukların yatakları balkonda, çocukların babasının yatağı ise köpek kulübesinin yanına hazırlanmıştır. Hâdi, Hodâ ve Fettâh'a dün geceki rüyasını anlatır:

- Rüyamda babamın geldiğini gördüm. Yemeğini yedi, sonra uyumaya gitti. Bu adam, birden köpek kulübesinden çıktı ve bir taşla, babamın başını ezdi. Çok korktum. Sonra da babamın yatağına yattı. Bu adamı evden atalım, der.

Hâdi'nin bu sözleri üzerine Fettâh gülümser ve:

- Eğer bu evden gitmezse onu öldürürüm, der. Fettâh'ın şimdiye kadar kedi ve köpek öldürmüşlüğüne olduğu, çocukların zihninden geçer.

Ali Baba işten gelir, çocukların yanına gider. Fettâh'ı evine gönderir ve çocuklara:

- Ben o adama çok kızdım. Ağlamaya bile başladı ve çok üzüldü. Şimdi valizinden aldığımız bıçak ve parayı yerine bırakın. Adama yazıktır bir evi, çocuğu bile yok, öyle söyledi. Sizinle arkadaş olmaya çalıştı, ama başaramadı. Şimdi de tren yolunda ağlıyor. Gelin ona bir oyun yapalım. Biraz ip alalım, oraya gidelim ve ipi adamın boynuna bağlayıp köpek gibi eve getirelim, der.

Çocuklar bu oyunu kabul ederler ve adamın haline üzüldükleri için onu almaya giderler.

Bu arada Fettâh geri gelir. Evde kimse yoktur, içeri girer ve valizde bıçağı arar ancak bulamaz. Sonra büyük bir taş alıp köpek kulübesinin yanındaki yatağın başına gider. Fettâh elindeki taşla birlikte köpek kulübesinin içine girip gizlenir.

Ali Baba, çocuklar ve babaları, gülererek evin içine girerler. Baba, köpek rolündedir ve Hodâ, onun sırtında oturur, Hâdi ise iple babasını çeker. Sonra saz çalıp eğlenirler, dördü de çok mutludur. Bu şekilde perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun hikâyelerin, çocukların hayal dünyasındaki etkilerini konu alır. Çocuklar bir yetişkinden dinledikleri hikâyelerle kendilerine bir dünya oluşturmuşlardır. Dünyalarında oluşturdukları baba karakteri, gerçeği ile hiç uyuşmamaktadır. Ancak yine doğru kurgulanan bir hikâye ile çocuklar, istenilen davranışa yöneltiler. Bu oyunda annesini kaybetmiş, yıllarca babalarını görememiş ve dinledikleri hikâyelerle hayal dünyalarındaki babalarını bekleyen iki çocuk konu edilir. Çocukların yaşadıkları tüm olumsuzluklara rağmen, mutlu bir dünyaları vardır. Bu iki çocuktan ziyade sorunlu olan çocuk, arkadaşları Fettâh'tır. Oyunun sonu izleyiciye bırakılmakla birlikte Fetah'ın şiddete meyilden bahsedilir. Yatağı kulübenin yanında olan babaya elindeki taşla zarar verme ihtimali yüksektir. Oyunda verilen mesaj ise şu şekildedir; Her insanın zihni tıpkı çocukların ki gibidir. Ne ile doldurursan o doğrultuda işlev görür.

2.1.9. Agâ-yi bî Külâh, Agâ-yi bâ Külâh (Külâhsız Bey, Külâhlı Bey)

Kişiler:

- İhtiyar adam
- İhtiyar adamın kızı
- Doktor
- Balkondaki adam
- Mühendis
- Mühendisin annesi
- Taksi şoförü
- Gazeteci
- Polis memuru
- Bekçi
- Metruk evden çıkan yaşlı kadın
- Okulun hademesi
- Mahalle sakinleri

Kentin yakınında, yeni kurulmuş bir mahallede vakit gece yarısıdır. Mahallede birkaç evin gece lambası, sadece balkonlu evin de ışığı yanmaktadır. Ay ışığı altında önce yaşlı bir adamın sonra da genç bir kızın başı görünür. Her ikisi de korkmuştur. Kız babasını ısrarla eve sokmaya çalışır ancak ihtiyar adam, sokaktaki terk edilmiş eve birilerinin girdiğini söyler ve eve girmez. Kızına komşulara haber vermeleri gerektiğini söyleyerek kızından, penceresinden ışık süzülen evin kapısını çalmasını ister. Kız çok korkar ve oraya kadar gitmeye cesaret edemez. Babası da:

- Çabuk git! Senin yaşındayken büyüklerimizin her dediğini yapardık. Git, yoksa seni yarından itibaren eve kapatırım, dışarı adım atamazsın, der.

Kız, korkarak gider ve bir evin kapısına vurur ve hızlı bir şekilde geri döner. Fakat yanlış evin kapısını vurmuştur, babası çok öfkelenir.

Kapısı çalınan evden bir adam çıkar ve:

- Kim o? Diye bağıırır.

İhtiyar adam, terk edilmiş evi işaret ederek:

- Aşağıya in, hırsız var! Der.

Ardından ihtiyar adam, kız ve diğer adam, hep bir ağızdan:

- Hırsız var, hırsız var! Diye bağırılmaya başlarlar.

Sesleri duyan mahalle sakinleri, birer birer sokağa dökülür. Önde doktor, teknisyen, okul hademesi, arkalarında da teknisyenin annesi pijamalarıyla, ihtiyarın ve kızın yanına gelirler. Balkonlu evden bir adam da, balkona çıkar. Doktor yaşlı adama:

-Ne oldu? Diye sorar.

Yaşlı adam:

- Hırsız var, der.

Doktor:

- Nereye girmiş, kimin evine girmiş, ne çalmış? Diye sorar.

İhtiyar adam, tekrar terk edilmiş evi gösterir ve:

- Sokaktan birisi, belki bir hırsız değildi, bir hayalet, bir caniydi. Sallana sallana geçip o eve girdi, der.

Doktor ihtiyar adamın kızına:

- Sen de gördün mü? Diye sorar.

Ancak kızı, babasının gördüğü şeyi görmemiştir. Bu nedenle de mahalleli adama inanmakta zorlanır. Tam mahalleli, ihtiyarın yanıldığını düşünürken, balkonlu evdeki adam:

- Onu ben de gördüm, o terk edilmiş eve girdi, der.

Ancak balkondaki adam, sarhoştur ve mahalleli onun sözüne itibar etmekte tereddüt eder. Son çare olarak, o eve gidip bakmayı önerirler. Fakat eve bakmaya kimse cesaret edemez. Bunun üzerine, arabayla gidip karakola haber vermeyi düşünürler. Mahallede tek arabası olan doktordur ve doktor:

- Şoför şehre gitti, anahtar da bende değil, diyerek arabasını vermek istemez.

Teknisyen:

- Ben anahtarsız çalıştırırım, der.

Bunun üzerine doktor, arabasının bozuk olduğunu söyler.

Mahalleli, tek çarelerinin o eve girmek olduğunu, adam ya da adamlar varsa onları kendilerinin yakalamaları gerektiğini düşünür. Bu esnada bir araba sesi işitilir. Mahalleli yolu açar ve bir taksi sokağa girer. Şoför dışarıda toplanan halkı görünce durur ve:

- Ne var, ne oldu? Diye sorar.

İhtiyar adam terk edilmiş evi göstererek:

- Bir hırsız ya da bir hayalet oraya girip saklandı, der.

Şoför:

- Eve girin ve çıkarın!

İhtiyar adam:

- Olmaz silahı var, der.

Mahalleli şoförden karakola gidip kendileri için yardım çağırmasını rica eder. Şoför de bunu kabul eder ve oradan uzaklaşır.

Şoförün ardından, balkondaki adam mahalleliye hitaben:

- Ne malum bu adamın yardım getireceği, ne malum hırsızla işbirliği yapmadığı, der.

Mahalleli bu sözler üzerine yine tartışmaya başlar. Kargaşayı yine balkondaki adamın, terk edilmiş eve bakarken ki sözleri böler:

- İçeride bir gölge, var başını sallıyor, der.

Bu sözler işiten mahalleli iyice tedirgin olur ve:

- Silah bulmalıyız, derler.

Mahallede sadece bir adamın av tüfeği vardır, adam silahını evinden alıp getirir. Balkondaki adam da sürekli olarak metruk evdeki gölgenin hareketlerini mahalleliye tarif eder.

Silah getirilince, mahallede yeni bir tartışma konusu da başlamış olur “*Silahu kim kullanacaktır?*”. Hiç biri silahı kullanmak istemez. Bu kargaşada tekrar araba sesi duyulur. Şoför, sokağa tekrar gelir, bu defa yanında bir gazeteci vardır.

Şoför mahalleliye:

- Polis geliyor. Biz önden geldik. Bu bey gazeteci, fotoğraf çekip olayın haberini yapacak, der ve gider.

Gazeteci olayla ilgili sorular sorar ve notlar alır. Sonra hızlı hızlı sokağın, evlerin ve köşelerin fotoğraflarını çeker. Metruk eve giren kişiyi ilk gören ihtiyar adamın, o evin önünde fotoğrafını çeker. Gazeteci mahalleliye döner ve:

- Hepinizle tek tek röportaj yapacağım. Yarın herkes mahallenizi biliyor olacak, der.

Sonra hepsiyle tek tek konuşur. Teknisyen röportajında kendisinden bahseder, doktor ise mahallenin sorunlarını ve ihtiyaçlarını dile getirir.

Bir süre sonra bir polis memuru, bir bekçi ile sokağa gelir. Polisin ne oldu sorusuna gazeteci cevap verir:

- Mahalleli ne olduğu belli olmayan bir yaratığın şu terk edilmiş evde saklandığını iddia ediyor, der.

Polis:

- Eve girmek için sahibinden veya savcıdan izin alınması gerekir. Artık sizler evlerinize girebilirsiniz. Biz gerekli önlemleri alıyoruz, der.

Polis ve gazeteci mahalleden ayrılır. Bekçi de mahalleliye:

- Hadi şimdi evlerinize gidin, der.

Bu sırada metruk evden sesler işitilir. Balkondaki adam:

- Uyandı, aşağıya iniyor, der.

Herkes evine kaçar, bekçi de bir köşeye gizlenir ve silahıyla metruk evi nişan alır. Metruk evin kapısı açılır. Kapıdan elinde oyuncak bir bebekle, yaşlı bir kadın çıkar. Kadın, bebeği yere bırakıp kapının önüne oturur ve koynundan bir parça ekmek çıkarıp yemeğe başlar. Balkondaki adam, elinde içki kadehi ile kadına hitaben:

-Nene onları iyice korkuttun, der ve gülmeye başlar. Halk şaşkın bir halde yaşlı kadını seyreder.

Oyunun ikinci perdesi açıldığında, saatler gece yarısını geçmektedir ve herkes evinde uyumaktadır. İhtiyar adam, prostat rahatsızlığından dolayı idrara kalkar ve birkaç eşkiyanın ayakuçlarına basarak metruk eve doğru gittiklerini görür. Sokağa çıkıp herkese haber vermek ister. Ancak kızı:

- Baba yeter artık! Tüm mahalleye rezil olduk, der ve ihtiyar adamın kolundan tutarak ona engel olmaya çalışır. İhtiyar adam, kızını var gücüyle iter ve evden dışarı çıkar. Balkondaki adam, ihtiyara:

- Şişt, yavaş yavaş, der.

Balkondaki adam da eşkiyaları görmüştür. Önce ihtiyar adam, ardından balkondaki adam bütün güçleriyle:

- İmdat yardım edin, hırsız var hırsız var! Diye bağırmaya başlarlar.

Bütün mahalle yine dışarıya dökülür. Ancak bu defa ihtiyar adama hiç inanmazlar, balkondaki adama da sarhoş diye itibar etmezler. İhtiyar adamın kızı da, daha fazla rezil olmamak için sürekli babasını eve doğru çeker. İhtiyar adam, hem kızına direnmeye hem de mahalleliyi ikna etmeye daha fazla dayanamaz ve yere yığılır. Herkes çok korkar, doktor ihtiyar adamın yanına gelip muayeneye başlar. İhtiyar adamdan dilini çıkarmasını, elini uzatmasını, 20'den geriye üçer üçer saymasını ister. Doktor muayenesinin sonucunda ihtiyar adamın 'psikoz' olduğunu söyler. Doktor, evine gidip ihtiyar adam için uyku ilacı getirir ve ilacı zorla ona içirirler. Zavallı ihtiyarı, mühendis ve okul hademesi yerden kaldırıp evine götürürler. Ardından mahalle sakinleri, doktora:

- Biz de bu olaylardan sonra uyuyamayız. Bize de uyku ilacı ver, derler.

Doktor da tüm mahalleliye uyku ilacından verir, bir tane de kendisi içer ve herkes evine çekilir.

Tüm mahalleli derin bir uykuya dalar. Mahallede tek uyanık kişi, balkondaki adamdır, tek ışığı yanan ev de onun evidir. Sokaktaki o metruk evden, sağ ellerinde bıçak, sol ellerinde bir sürü anahtar olan eşkiyalar çıkarlar ve mahalledeki balkonlu evin dışındaki tüm evlere, ellerindeki anahtarlarla girerler. Ardından da bütün kente dağılıp gece baskını yaparlar ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun, köylerden kente göçlerin çok yaşandığı bir dönemde oluşan mahalle yapısını konu alır. Mahallede kimse kimseyi tanımamakta, kim hırsız kim katil bilinmemektedir. Tahsil görmüş kişilerin, doktorun dahi yer aldığı mahallede yaşayan halkın cahilliği eleştirilir. Bir diğer eleştiri konusu da devletin vatandaşa, güvenlik hizmeti başta olmak üzere hiçbir hizmeti sağlamamasıdır. Oyun dönemin genel toplum yapısını önemli ölçüde gösterir. Köylerden şehirlere göçün doğurduğu sonuçları ve yoksulluğun artması üzerine hırsızlık, eşkiyalık olaylarının artmasını yazar, mizah yeteneğini kullanarak oldukça güzel ifade etmektedir.

2.1.10. Kelâte Gul (Gül Köyü)

Kişiler:

- Köy ağası Mehdi
- Mehdi'nin eşi Peri
- Peri'nin ağabeyi Doktor Yakup
- Dadı
- Hizmetkâr Keşver
- Haberci Ahmet Bey
- Kadir Amca
- Haşemzâde
- Askerler
- Köylüler

Oyunun birinci perdesinde; Mehdi, eşi Peri ve Peri'nin ağabeyi Doktor Yakup, Kelâte Gul'e gelirler. Mehdi'nin evine giderler. Dadı, heyecanla Keşver'i uyandırır ve:

- Geldiler, geldiler, diye bağırır.

Mehdi, Peri ve Yakup'u dadısıyla ve hizmetkâr Keşver'le tanıştırır. Dadı eşyalarını odalarına yerleştirdikten sonra onlara çay getirir ve Kelâte Gul hakkında sohbe başlarlar.

Mehdi:

- Bahçe, hiç değişmemiş. Her zamanki gibi sarı güllerle dolu, der ve Peri'ye dönerek:

- Bir iki gün sonra çıkar dolaşırız. Bahçeleri, bağları görürüz. Çınar Tepe'ye gidip anne ve babamın mezarını ziyaret ederiz. Oradaki kırmızı gülleri de görürsün. Kelâte Gul'ün gülleri çok özeldir, hiçbir yerde böyle güller ve doğa bulunmaz, der.

Peri, şehirde bazı ruhsal sorunlar yaşar ve köy hayatının ona iyi geleceğini düşünürler. Mehdi ve Peri, köy hayatını aynı derecede sevdikleri için, ömürlerinin sonuna kadar köyde yaşamaya söz verirler. Doktor Yakup, onların köyde yaşama fikrini eleştirir:

- Siz iki mecnûn âşık, köyde yaşamak istiyorsunuz. Köylüler, yılda iki ay çalışırlar, on ay kahvehanede otururlar. Şehirde ise canlılık vardır. Burada yaşamak istiyorsunuz ya pes! Der ve gülerek odasına çekilir.

Bir süre daha Mehdi ve Peri sohbet ederler. Peri birden ağlamaklı olur ve:

- Ben buradan asla gitmek istemiyorum. Ancak sanki birisi kulağıma "*burada kalamazsınız, yarın gidersiniz, yola düşersiniz, burada misafirsiniz*" diyor, der ve kardeşi Yakup gelir ve yol yorgunu olduğunu söylediği kardeşini odasına götürür.

Aradan bir süre geçer. Mehdi ve Doktor Yakup, odada yine Kelâte Gul'e yerleşme konusu üzerine konuşurlar. Bu esnada Mehdi'nin habercisi Ahmet Bey gelir. Hal hatır ettikten sonra cebinden bir mektup çıkarır ve Mehdi'ye verir. Mektubu okuyan Mehdi'nin rengi kaçır. Doktor Yakup:

- Ne oldu, ne yazıyor? Diye sorar. Mehdi mektubu Yakup'a uzatır ve:

- Bir de sen oku, belki gözlerim yanılmıştır, der.

Yakup mektubu okur. Mektupta, Mehdi'nin köyünün, Huzistan bölgesinden üç parça verimli toprak karşılığında elinden alındığı yazmaktadır. Mehdi:

- Böyle bir şeyi kabullenemem. Annemin ve babamın mezarları buradadır, büyük babamın ve büyük annemin ruhları bu bahçelerdedir. Bu köy halkı nereye gider? Der.

Mehdi, hemen bir çare aramaya başlar. Asla köyünden vazgeçmeyecektir. Ahmet Beye döner ve:

- Şimdi git, yarın gel. Bu mektuba cevap yazacağım, der.

Doktor Yakup, Mehdi'ye:

- Bu karara direnmenin faydası yok. Başına bir iş gelir hatta hayatından olursun. Peri'yi düşün, yanlış yapıyorsun! Diyerek bağırır.

Oyunun ikinci perdesinde, Mehdi ve Doktor Yakup arasında hep bu mevzu konuşulur. Sürekli gizli gizli bu konuyu konuşurlar. Peri, yanlarına gelince susarlar. Peri, bu durumdan rahatsız olur ve Mehdi'ye kendisinden ne sakladıklarını sorar ancak Mehdi, ondan hiçbir şey saklamadığını söyler ve onu ikna eder.

Peri, tüm köy halkını bahçede toplayıp onlar için bir yemek ve eğlence tertip etmeyi ister. Mehdi önce hava kararınca güç olur diye düşünür fakat Peri, ay ışığı var deyince o da razı olur. Peri, hazırlıklara başlar, tüm köy halkına haber gönderir.

Eğlence günü, kadınlar, çocuklar ve çalgıcılar bahçededirler. Mehdi ve Yakup, odada oturmaktadırlar. Ahmet Bey aceleyle yanlarına gelir ve:

- Geliyorlar, geliyorlar, diye bağırır.

Mehdi ayağa kalkar. Pencereden bakar, gözlüklü bir adam ve dört askerin geldiğini görür.

Yakup, Mehdi'ye:

- Rica ederim sakın ol! Der.

Birlikte dışarı çıkarlar. Yakup gözlüklü adama:

- Hoş geldiniz, der.

Gözlüklü adam:

- Mehdi Herem Bey ile mi görüşüyorum? Diye sorar.

Mehdi araya girer ve:

- Buyurun benim, der.

Gözlüklü adam:

- Adım Haşemzâde. Emlak idaresi memuruyum. Neden dolayı burada olduğumuzu biliyorsunuz, der.

Mehdi:

- Hayır, tam olarak bilmiyorum, size bir mektup yazmıştım. Cevabını mı getirdiniz? Der.

Haşemzâde:

- Biz mektup cevabı getirmeyiz. Biz emri uygularız. Şimdi köyü boşaltmak zorundasınız. Eğer karşı koyarsanız, emrimde askerler var! Sizi tutuklatmak zorunda kalırım, der.

Mehdi, adamın sözlerine itiraz eder. Zaman zaman da asabîleşir. Yakup hem onu hem de Haşemzâde ve askerleri sakinleştirmeye çalışır. Ahmet Bey, Haşemzâde'ye sert yanıtlar verince Haşemzâde ona sandalye fırlatır. Askerler de olaya karışır. Yakup ise olayın büyümesine engel olur. Mehdi:

- Siz de vicdan yok mu? Sizin evinize gelip eşinizi, çocuklarınızı dışarı atsalar ne yaparsınız? Diye serzenişte bulunur.

Bu sözleri işiten Haşemzâde, daha da sinirlenir ancak Mehdi, bu şekilde konuşmaya devam eder ve sonunda Haşemzâde'nin vicdanına biraz olsun ulaşır ve henüz hiçbir hazırlık yapmadıklarını gerekçe göstererek Haşemzâde'den sabaha kadar süre almayı başarır.

Haşemzâde ve askerler, arabaya binip oradan uzaklaşırlar. Bu arada bahçeden eğlence ve el çırpma sesleri gelmektedir. Henüz hiç kimsenin hiçbir şeyden haberi yoktur.

Yakup, Mehdi'ye:

- Yaptıkların saçmalık. Sonunda hayatına mal olacak. Köylülerin istediği bir ekmektir, onu da her yerde bulabilirler, der.

Mehdi ise Yakup'un konuşmasına tahammül edemediğini belirterek:

- Artık sus ve git üç telli sazını da al ve eğlenceye katıl, Peri'ye da hiçbir şey söyleme, der.

Bir ara Mehdinin yanına dadısı gelir, neden üzgün olduğunu sorar ve Peri'nin yanına gitmesi gerektiğini söyler, ancak Mehdi:

- Şimdi eğlenceye katılamam, işim var. Ahmet Bey'e söyle, yanıma gelsin, der.

Mehdi, Ahmet Bey'den köyün tüm erkeklerini yanına getirmesini ister. Doktor Yakup, bahçeden döner ve Mehdi'ye:

- Yarın sabah gideceğimizi Peri'ye söylemelisin, der.

Mehdi, Yakup'a kızgın bir ifade ile:

- Yalvarırım sus! Yarı sabah gitmeyeceğiz. Bir saat sonra, belki de bir buçuk saat sonra gideceğiz, der. Yakup çok şaşırır ve

- Nasıl yani? Diye sorar.

Mehdi:

- Yeter artık doktor, sazını da al git, der ve Yakup yanından ayrılır.

Ahmet Bey, bir süre sonra köyün tüm erkekleri ile Mehdi'nin yanına gelir. Mehdi durumu onlara anlatır. Bir çare düşünmeleri gerektiğini söyler. Köylüler kalıp onlara karşı mücadele verelim derler. Ahmet Bey:

-Çocuklarımı da kendimi de onların önüne koyup feda ederim, der.

Bir süre köylülerin fikirlerini dinleyen Mehdi:

-Köy suyuna zehir koyup hepsini zehirleyelim, der. Ancak köyün ileri gelenlerinden Kadir Amca:

- Bu zalimlik olur, der.

Bunun üzerine Mehdi, adamlara:

- Evvela çocukları ve kadınları hemen arabaya bindirip köyden uzaklaştırın. Çocuklara ve kadınlara durumu anlatmayın, zelzele geliyor veya ejderha geliyor diye söyleyin. Sonra evlerinizin önündeki çitleri yıkın, evleri viraneye çevirin. Her şeyi ateşe verin, böylece onlar Kelâte Gul'e geldiklerinde görsünler ki her şey yanıp kül olmuş ve gül bahçeleri kuru toprak olmuş, der.

Köylülerden biri:

- Peki, sonra nereye gideceğiz? Diye itiraz eder. Ancak Kadir Amca derhal onu susturur ve:

- Ne pahasına olursa olsun, Kelâte Gul'ü onlara vermeyeceğiz, der.

Köylüler derhal planı uygulamaya koyulurlar. Gerekli eşyalarını toplayıp kadın ve çocukları arabalara bindirirler.

Ahmet Bey, hizmetkâr Keşver'i ve dadı Nene'yi durumdan haberdar eder, birlikte eşyaları toplarlar.

Son olarak olayı öğrenme sırası Peri'ye gelir. Mehdi Peri'ye:

- Bir saat sonra köyü terk ediyoruz, eşyalarımızı toplamalıyız, der.

Peri:

- Neden gidiyoruz? Yemin etmiştik ölene kadar burada kalacaktık. Ben gitmek istemiyorum, der ve ağlamaya başlar. Yakup kardeşini, bir şeyler söyleyerek sakinleştirmeye çalışır ancak Mehdi, Yakup'u susturur ve:

- Buradan gitmeliyiz. Artık Kelâte Gul bizim malımız değil, der.

Gerekli eşyalar toplanıp arabalara konulur. Yakup, sürekli ağlayan Peri'ye sarılır ve evden dışarı çıkarlar. Köyden alevler yükselmeye başlar ve Mehdi, Ahmet Bey'i kendi ailesini de hazırlaması için evine gönderir. Ardından benzin bidonunu getirttikten sonra Keşver ve Nene'ye arabaya binmelerini söyler.

Mehdi, yüksek sesle:

- Ne güzel bir gece, ne aydınlık bir gece! Son darbeyi indirdiğim ve gönlümü boşalttığım bir gece. Öfke ve kin olmasaydı, insan olmanın ne değeri olurdu? Anne, baba beni affediniz! Der.

Sonra benzin döktüğü komidin ve sandalyeyi, kibritle tutuşturur. Alevler her yere dağılır. Mehdi:

- Allah'a ismarladık Kelâte Gul, Allah'a ismarladık Kelâte Gul diye bağırarak sahneden çıkar.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun Şah dönemindeki toprak reformuna bir eleştiri olarak kaleme alınmıştır. Yazar bir sol düşünür olarak köylülerin toprak sahibi olmasından taraf olmalıdır. Ancak 1953 yılından itibaren sağ ve sol görüşün birlikte hareket ederek Şah'ı düşürmeyi amaçlaması nedeniyle yazar toprak reformunu, toprak sahiplerinin lehine eleştirir. Şah'ın halkla kendisi arasında engel olarak gördüğü köy sahiplerini aradan kaldırıp topraklarını, topraksız köylülere verme girişimi, köy ağaları tarafından tepki ve direnişle karşılanmıştır. Şah da bu uygulamayı zor kullanarak gerçekleştirmiş, bazı yerlerde de oyunda yer alan olaya benzer direnişler yaşanmıştır. Toprak reformu, oyunda da gerçek yaşamda da Şah'ın beklentisinin aksine köylünün aleyhine olmuştur. Çünkü köy halkı, ya oyundaki gibi ağalarıyla birlikte ya da daha sonra topraklarını işletemedikleri için köylerini terk etmek zorunda kalmışlardır.

2.1.11. Agıbet-i Gelem Fersâyî (Tükenen Kalemim Sonu)

Kişiler:

-Yazar

-Hizmetkâr Şaban

-Dilenci

Yazar, kenarı köşesi dağınık, ortasında büyük bir çalışma masasının yer aldığı, penceresi bahçeye açılan, her tarafında eski dergi ve tozlu kitapların bulunduğu, duvarında da elini çenesine koymuş bir halde yazarın resminin asılı olduğu bir odada, bir sonbahar günün öğleden sonrasında masanın başında oturur.

Yazar, yarına kadar bugünün neslinin yaşam tarzına uygun, intikam, cinayet ve heyecan duygularını barındıran bir hikâye yazmak zorundadır. Hizmetkârı Şaban, tam karşısında durmaktadır. Şaban'dan kendisine ilginç bir şeyler anlatmasını ister. Ancak Şaban, yazarın bu isteğine bir anlam veremez ve:

- Neden size ilginç bir şey anlatayım? Diye sorar.

Yazar Şaban'a sinirlenerek:

- Ben ne iş yapıyorum sence, yediğimiz ekmek nereden geliyor! Diye sitem eder.

Çünkü Şaban, yazarın ne iş yaptığını bilmemektedir.

Ardından kendi şehrinde yaşanan bir olayı anlatır. Olayda evli bir adam, bir kıza âşık olur ve eşini bırakıp o kızla evlenir. Yazar olayı dinlerken heyecanlanır, mutlaka sonunda bir dram yaşanır diye düşünür. Ancak Şaban, olayın sonunda karısının bu duruma razı olduğunu ve hiç kimsenin rahatsızlık duymadan yoluna devam ettiğini söyler. Yazar, çok öfkelenir ve Şaban'a:

- Senin yaşadığın yerde garip olaylar olmaz mı? İnsanlar orada ne yapar? Diye sorar.

Şaban:

- Bahçede çalışırlar, tohum ekip ekin biçerler. Yemek yerler ve uyurlar, diye yanıt verir.

Şaban'dan işine yarar bir hikâye konusu elde edemeyeceğini anlayan yazar, onu odadan dışarı çıkarır. Ardından patronunu arayarak hikâyenin teslim süresini uzatmasını rica eder. Fakat patron, süre vermez ve yarın hikâyeyi getirmezse derginin o köşesinin hem boş kalacağını hem de yazarın parasal açıdan zarar edeceğini söyler.

Bir müddet sonra yazar, dışarıdan sesler işitir. Pencereyi açıp Şaban'a:

- Kim o? Diye sorar.

Şaban da kendisine:

- Dilenci geldi, diye cevap verir.

Yazar, dilenciden ilginç hikâyeler çıkacağını düşünür ve Şaban'a dilenciye yukarı getirmesini söyler. Dilenci, çekingen bir vaziyette elinde bir kovayla, odaya gelir ve kendisine yardım edeceğini düşündüğü yazara:

- Allah rızası için bu dilenciye yardım edin, ne muradınız varsa Mevlâ versin, der.

Yazarın niyeti dilenci ile sohbet etmek olduğu için dilenciye oturtur, bir bardak meşrubat doldurur ve Şaban'a, onun için yiyecek bir şeyler getirmesini söyler. Dilenci yemek yerken yazar da onu konuşurmak ister ve:

-Sen, bizden çok yaşamışsın. Kim bilir bu duruma gelene kadar başına ne işler gelmiştir. Hiç ilginç bir maceran yok mu? Bir tane anlatsana, diye sohbeti başlatır.

Dilenci, bir müddet düşünür ve sonra:

- Bundan 10, 20 ya da 30 yıl öncesiydi, tam hatırlayamıyorum. Yanımda iki arkadaşım vardı. Birisi bize parasız içki vermişti ve bu içkiyi nerede içelim diye kararlaştırmaya çalışıyorduk. Ben ve arkadaşım Ali, harabe ve kuytu bir yere gitmeyi önerdik. Ancak diğer arkadaşım Abbas, *“40 yılda bir içki buluyoruz, onu da harabede mi içeceğiz”* dedi ve bizi ovada bir bahçeye götürdü. Hepimiz iyice sarhoş olana kadar içtik. Abbas, bu bahçenin yukarısında üç kız kardeşin yaşadığı bir ev olduğunu ve kendisinin bu üç kız kardeşle de aşk yaşadığını söyledi. Hatta sık sık kızların evine gittiğini, kızların onun kıyafetlerini değiştirip onun için sofralar kurduğunu, evden çıkarken de yine eski kıyafetlerini giydirdiklerini ve sepetine, orta ve büyük kız kardeşlerin para, küçük kız kardeşin ise gül bıraktığını söyledi, der ve susar.

Yazar dilenciye:

- Neden durdun, anlatsana! Der.

Dilenci, ağzındaki kocaman lokmayı yutar ve:

- Bütün bunları bedava mı anlatacağım? Der.

Uzun bir pazarlığın ardından yazar, dilenciye 40 tümen verir ve dilenci anlatmaya devam eder:

- Abbas, yine bir gün kızların evine gittiğini, büyük kızın, kendisini bodrum kata götürdüğünü ve bunlar el ele dudak dudağa iken, küçük ve ortanca kız kardeşlerin gelip ablalarını dövmeye başladıklarını ve Abbas'ın da kardeşlerin arasının bozulmaması için diğer iki kızla da yakınlaştığını anlattı. O an öyle bir anlattı ki canımız o eve gitmek istedi. Abbas'a, sen önden git, evdeler mi bak dedik. Abbas gitti, ancak evde bulunan üç erkek üstü başı kötü olan Abbas'ı hırsız sanmışlar ve onu kovalamaya başlamışlar. Biz bahçede onu bekliyorduk. Abbas'ın dövüldüğünü görünce hemen oradan kaçtık, der.

Yazar:

- Peki, sonra ne oldu? Diye sorar.

Dilenci de:

- Ne olacak! Abbas'ın tüm söylediklerinin yalan olduğunu anladım. Bir daha da Abbas gibi adamlarla içki içmedim, diye söyler.

Yazar olayın sonundan hiç memnun kalmaz. Dilenci:

- 40 tümene bu kadar olur, der.

Yazar, dilenciye öfkelenir. Dilenciye para vermiştir, onun için sofrayı kurdu muştur hatta kebab bile getirtmiştir. Yazar, yerinden kalkar ve ona 'hırsız ve dolandırıcı' diyerek dilenciye dışarı çıkarır. Patronundan süre istemekten başka çaresi kalmayan yazar, tekrar patronuna telefon açar ve ek süre ister. Ancak netice yine değişmez ve hikâyeyi yarın teslim etmek zorundadır. Yazar çaresiz bir durumda, dilenciden arta kalan pideyi yemeye başlar. Bu arada Şaban'ın sesi duyulur. Yazar'a seslenmektedir. Ne olduğunu soran yazara:

- Dilenci kovasını istiyor.

Yazar:

- Al götür!

Şaban bir süre durur ve şöyle der:

- Dilenci, sizin iyi birisi olduğunuzu, konuk sever olduğunuzu, ekmeğinizi yediğini ve bu yüzden de eğer 100 tümen verirsiniz, hikâyenin geri kalanını anlatabileceğini söylüyor.

Ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyunda, yazarın içinden geldiği gibi değil de kendinden istenildiği gibi yazmaya mecbur edilmesi eleştirilmektedir. Sanat yeteneği sınırlandırılan yazar, geçimini de sağlamak zorundadır. İçindeki sanat ruhuyla değil, belirli standartlara oturtulmuş kalıplarla eser üretmesi beklenen yazar, her önüne çıkandan ilham almaya çalışır. Yazarın güncel konularda hikâye üretememesi, toplumdan kendini soyutladığını

da gösterir. Şöyle ki; yazar eğer toplumla haşır neşir olan birisi olsaydı, var olan sanat yeteneği, gözlem ve tecrübeleriyle birleşip istenilen eseri hiç kimseye ihtiyaç duymadan üretmesini mümkün kılardı. Kısaca oyunda yer alan yazar karakteri, hem sanat yeteneği sınırlandırılan hem de kendini toplumdan uzak tutan ya da toplum tarafından dışlanan bir şahsiyettir.

Mâcerây-i Nâmus Perestân (Namus Düşkünlerinin Macerası):

Kişiler:

- Eymânî
- Fermânî
- Yardıma gelen adam
- Fermânî'nin kızı
- Eymânî'nin oğlu

Her tarafı toz toprak içinde, duvarında ıvır zıvır dolu rafları olan, bir kenarında erzak çuvallarının yer aldığı, ortasında maden bir masa ve etrafa dağılmış vaziyette sandalyelerin olduğu bir depoda iki kişi pusu kurmuş bekler. Eymânî, yanında bir çalışanı olan Fermânî'ye:

- Ben, bu müşkül durumumda bir gözlemci olman ve engin tecrübelerinden istifade etmem için seni buraya, saunadan apar topar getirdim, der.

Eymânî, oğlu ile ilgili bir meseleden dolayı Fermânî'yi de alıp bu depoya gelmiştir ve ikisi olacakları beklerler. Beklerken de gençlik sorunları üzerine sohbet ederler. Fermânî:

- Gençliğimizde biz de hatalar yaptık. Mesela merdivenlerden parmak uçlarımızla çıkardık ve ambardan reçel çalardık. Ne yazık ki keyfince yaşayamadan gençlik yılları geçip gitti, der.

Eymânî ise:

- Gençlerin hatalarına göz yumulmamalı. Öğüt ve nasihatler işe yaramazsa, kollarından tutup çekilmeli, der.

Fermânî:

- Kızgın ve öfkeli görünüşlü babaların karşısındaki çocuklara içim yanıyor, der.

Eymânî:

- Çocuklara değil bize için yansın, diyerek ona tepki verir.

Sohbet ilerledikçe, çocukların tehlikeli bir duruma düşmemesi için gece gündüz ebeveynleri tarafından takip edilmesi gerektiği konusunda hem fikir olurlar. Hatta Fermânî, eğer çocuklar bir gece, iki gece, üç gece, beş gece takip edilirse hiç kimsenin onlara yaklaşıp zarar vermeye cesaret edemeyeceğini söylerler. Her ikisi de kızlarını köpek soylu bir gencin yoldan çıkarıp ahlaksız yapmasından, oğullarının da işe yaramaz bir kız tarafından kandırılıp önünde diz çöktürmesinden korkmaktadırlar. Bu gibi durumlarda ebeveynlerin kusuru nedir diye konuştuktan sonra, ‘çocuklar ve ebeveynler birbirine zaman vermeli’ görüşüne varırlar. Ardından da, *“patron ve işçisi işi gücü bırakmış, kirli bir ambarda saatlerdir otursun ve çocukların kendi tuzaklarına düşmelerini beklesin, bundan daha iyi zaman mı verilir”* diye kendilerine laf söylerler.

Eymânî:

- İki yıl önce, gece yarısı evde bazı sesler duydum. Oğlum, telefonda konuşuyordu. Diğer telefonda konuşmalarını dinledim. Kız, ‘şimdi yanında olsam, başımı omzuna yaslasam ve parmaklarımı göğsündeki tüylerde dolaşırsam’ diyordu, der.

Fermânî, derin bir ah çekerek:

- Bir kızdan böyle sözler duymak için ömrümün yarısını verirdim, der.

Eymânî, bu sözlerinden sonra ona:

- Köpek soylu, diyerek ona kızar.

Ardından dışarıdan bir ses işitirler. İkisi de yerinden kalkar ve kapının deliğinden bakarlar. Bu esnada Eymânî, Fermânî’nin omzuna dokunur. Ansızın Fermânî korkar ve geriye doğru bir tekme atar, Eymânî’nin dizine isabet eder. Fermânî durumu fark edince yanlışlıkla olduğunu belirtip özür diler. Bu arada ses, kimseye ait değildir, gelen giden yoktur. Eymânî, depoda bulunan şaraptan ikram eder ve birlikte şarap içerler. Bir süre sonra tekrar sesler işitirler ve yine kapı deliğinden dışarıya bakmak için kalkarlar. Bu defa da Fermânî, hemen önünde olan Eymânî’nin omzuna dokunur.

Eymânî de, Fermânî'nin tekmesine misilleme olarak bir tekme ile onu yere devirir. Ardından kimsenin gelmediğini anlarlar ve şarap içip sohbet etmeye devam ederler. Bu sefer sohbetin konusu eşlerinin, çocuklarla ilgili meselelere yaklaşımlarıdır. Eymânî 'annelerin çocuklarla ilgili meseleleri dikkate almadıklarından' dert yanar.

Fermânî ise:

- Aksine anneler saldırgandırlar. Hatta bir bilim adamı, bir annenin, oğlunu elinden alan kıza karşı saldırma isteği taşıdığını, bu yüzden onun gözlerini bile oyabileceğini, söyler.

Eymânî, böyle bir şeye ihtimal vermediğini belirtir ve:

- Sen böyle bir şeyi gördün, duydun ya da okudun mu? Diyerek tepki gösterir.

Fermanî:

- Bilginleri yalanlıyorsunuz, siz bilgin misiniz?

Eymânî, Fermânî'nin bu sözüne sinirlenir, bir bardak daha şarap doldurur ve içer. Sonra, raftan bir bıçak alır ve:

- O soysuz kız, oğlumla buraya gelirse onu yersiz yurtsuz yaparım, der.

Fermânî:

- Onu öldürecek misin? Diyerek şaşkınlığını dile getirir.

Eymânî:

- Hayır, kıyma kıyma yapacağım, der.

Fermânî:

- Sen kasap mısın?

Eymânî:

- Hayır, kasap parça parça yapar, der ve ardından bıçağı Fermânî'ye doğrultur. Fermânî önde, Eymânî arkada deponun içinde bir süre koşarlar. Fermânî korkmuştur. Sonra Eymânî, onun peşini bırakır ve şarap doldurur, kaş göz işaretiyle Fermânî'ye de içmesini söyler. Bu esnada dışarıdan tekrar sesler gelir. Her ikisi de kapıya doğru ilerler. Sesler, birbirleriyle sohbet eden bir kız ve erkeğe aittir. Kapı deliğinde sürekli bakan

Eymânî'dir. Fermânî ise, ne olup bittiğini ondan öğrenir. Eymânî, kapı deliğinde gördüklerini:

- Şimdi kıza sarılıyor, kız bluzunu çıkarıyor, şimdi de kızı öpüyor, öpüyor diye anlatır.

Fermânî, delikten bir kere de kendisinin bakmasını ister ve:

- Bunda ayıp yok, bir kere de ben bakayım, der.

Eymânî de, 'yaşından başından utan' der ve bakmak için her yeltendiğinde omzundan tutup, ona engel olur.

Fermânî, depodan çıkıp diğer odaya geçer. Bir kibrit yakar ve pencerenin perdesinin altından dışarıya işaret verir. Ardından da depoya döner, raftan bir bıçak alır ve kapının arkasında beklemeye başlar. Fermânî:

- Ben ne yapayım? Diye sorar.

Eymânî:

- Sen hiçbir şey yapma, burada bekle! Der.

Dışarıdan 'onu tuttum beyim, onu tuttum beyim' diye ses gelir. Eymânî, dışarı çıkar ve kıza hitaben:

- Seni kötü soylu, demek benim oğlumu yoldan çıkaracaksın, diyerek kıza bağırmağa başlar.

Ardından oğlu:

- Baba onu bırak, der.

Ancak Eymânî, oğluna aldırış etmeden kıza bağırmağa devam eder. Fermânî, daha fazla içeride kalamaz ve dışarı çıkar. Eymânî'nin hiddetle bağırıldığı kıza bakar ve o kızın kendi kızı olduğunu görür. Depodaki raftan diğer bıçağı alır ve dışarıda yardıma gelen adama, Eymânî'nin oğlunu göstererek:

- Yakala! Der.

Fermânî, elindeki bıçakla gence saldırmaya başlar. Genci yakalayan adama:

- Sıkı tut, sıkı tut!

Ardından elinin altındaki gence:

- Sana iyi oldu. Seni utanmaz, seni işe yaramaz, benim kızımı ahlaksız kızlardan mı yapmayı düşündün? Kör olasın! Der ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Sâidî'nin, toplumsal sorunlara değindiği oyunlarından biridir. Çocuk yetiştiren ailelerin karşılaştığı problemlerden birini, gençlerin karşı cinsle münasebetini ve ailelerin buna bakış açısını konu alır. Oyunda, genç çocukları olan ve çocukları hakkında yanlış yollara sapacaklar ve karşı cins tarafından yoldan çıkarılacaklar diye endişelenen iki baba karakteri vardır. Toplumda karşı cinsle münasebet, meşru zeminde olmadığı zaman 'namussuzluk' olarak nitelendirildiği için iki baba da namuslarına zeval gelmemesini isterler. Babalardan biri çocuğunu takip etmiş ve 'onu yoldan çıkaracak' diye korktuğu kızla yüzleşmek için, başka bir babayla gençlerin buluşacakları yere gelir. O babanın seçilmesi, belki de ilk baba tarafından bilinçli olarak kızın babası olduğu için gerçekleşir, bu mevzu oyunda net değildir. Sonuçta namusuna düşkün iki adam, çocuklarının gizli buluşmasına ve toplum tarafından hoş karşılanmayan davranışlarda bulunmasına şahit olurlar. Her iki baba da kendi çocuğunu yoldan çıkardığını düşündüğü karşı tarafa saldırır. Bu şekilde kendilerince namuslarına düşkünlüklerine göstermektedirler. Ayrıca, 'öfkeli babaların karşılarındaki çocuklara üzülyorum' diyen kızın babası, bu olayda eleştirdiği babalar gibi öfkeli davranıyor, kızının yanındaki gence saldırıyor.

2.1.12. Reg ve Rîşe-i Derbederî (Perişanlığın Nesep ve Kökü)

Kişiler:

-Evin hanımının ablası Meryem Nene

-Hizmetkâr Milmil

-Evin hanımı

Ivır zıvır eşyaların dağınık gösterdiği odanın sağ tarafında bir kapı vardır. Odanın tam ortasında üzerine telefon konulmuş bir masa ve etrafında dağınık birkaç sandalye, odanın bir tarafında büyük bir koltuk, başka bir tarafında da her iki tarafında

birer komidinin yer aldığı küçük bir koltuk ve odanın bir duvarında perdeli bir pencere bulunmaktadır.

Meryem Nene, büyük koltuğa oturmuş ve dizlerinin üzerine koyduğu ip yumağını sarmaktadır. Meryem Nene, evin hanımının kız kardeşidir. Yürüyüşünden, dizlerinin ağrıdığı anlaşılan hanımın çocuklarının dadısı Milmil, Meryem Nene'ye doğru yaklaşır ve hanımın nereye gittiğini sorar. Ancak gözünde gözlüğü ile ip sarmakta olan Meryem Nene, onun sorusunu sanki işitmemiş gibi:

- Bir dakika önce onu yedim, der.

Milmil, yine ısrarla:

- Neredeler, diye sorar.

Meryem Nene, ısrarla yediği un kurabiyelerinden bahseder. Milmil ise, evin un kurabiyesinden başka şeylere ihtiyacı olduğunu, mutfakta erzak kalmadığını söyler. Hanımdan önceki gün, bir tane tavuk getirmesini istediğini onun bir paket karınca yiyen getirdiğini söyler. Dün de, salatalık ve patlıcan istediğini onun başörtüsü getirdiğini söyler. Bibi Meryem ise, en son dört ay önce doktora gittiğini, doktorun yine aynı reçeteyi yazdığını ve ne baş dönmesinin gittiğini ne de iyileştiğini söyler ve:

- Şimdiki doktorlar birbirinden kötü, eski doktorlar çok iyiydi, der.

Ardından Milmil'e, dün gece merhûm eşi Hacı Mahmut beyi rüyasında gördüğünden ve bu nedenle sabah çok mutlu uyandığından bahseder.

Milmil, ip çilelerini gergin bir şekilde ve yukarı kaldırarak tutar ve Meryem Nene de onları makasla keser. Bu olay uzun bir süre tekrarlanır. Sonra Milmil, dışarı çıkar. Meryem Nene, uyuklamaya başlar. Bir ekmek parçasıyla içeri giren Milmil, omzunu sallayarak:

- Gündüz uyuyorsun gece de uyuyamıyorsun, der. Ardından ekmek isteyip istemediğini sorar. Meryem Nene:

- Doktor, şekerin var dedi ve ekmeği yasakladı, der. Ancak ekmeği Milmil'in elinden alıp dizlerinin üzerine koyar ve kesilen ipleri düğümlemeye başlar ve:

- Her şekilde bugün birini bitirmeliyim, insan çalışmak için yaratılmıştır. Tembellik çok kötüdür, der.

Milmil:

- Neden ipleri düğümlüyorsun? Diye sorar.

Meryem Nene:

- Düğüm yapmayı seviyorum, diye cevap verir. Sonra, masaya dayanmış olan uzun bastonunu alır, doğrulur ve yürümeye başlar. Milmil, kanepede uzanmış ekmek yemektedir. Meryem bastonuyla Milmil'in dizlerine vurur ve bu akşam ne yiyoruz der.

Milmil:

- Dizlerimin ağrıdığını bildiğin halde neden vurdun? Diye sorar.

Sonra Meryem Nene, Milmil'e saati sorar. Milmil, saatin dördü yirmi geçtiğini söyler. Meryem Nene, Hanımın neden şimdiye kadar gelmediğini merak etmeye başlar ve Milmil'e:

- Hamam tüm gün mü sürüyor? Kalk, tembellik yapma, nerede kaldı diye kız kardeşime bak! Der.

Milmil, Meryem Nene'nin sözlerine aldırış etmez. Meryem Nene'ye:

- Bu akşam ne yemek istiyorsunuz. Bu gün et de alamadık, der.

Meryem Nene, ona cevap vermez ve komidinin çekmecesinden ilaç şişesini çıkarır ve hapları saymaya başlar. Onuncu hapının eksik olduğunu görür ve:

- Kim aldı, diye sorar. Fakat Milmil, ilaçları tekrar sayar ve onu sakinleştirip ilaç şişesini çekmeceye koyar. Milmil diğer çekmecedenden de katlanmış ve deste halinde kâğıtlar çıkarır. Meryem Nene, kâğıtları hışımla Milmil'in elinden çeker. Gözlüğünü takar ve içlerinden birini okumaya başlar. Mektup, küçük erkek kardeşi Rıza'nın hal hatır sorup ailesinden haberler verdiği bir mektubudur. Meryem Nene, mektubu okuduktan sonra yırtar ve yere atar. Milmil de söylene söylene yerden kâğıt parçalarını toplar.

Meryem Nene, tekrar saati sorar ve saatin beşi on geçtiğini Milmil'den öğrenir. Bir süre sonra iki yaşlı kadın, kapının önünden bir takım gürültüler işitirler. Meryem Nene, 'çocuklar kapının önünde yına yaramazlık yapıyordur' der ve dışarıya doğru:

- Şimdi çocuklarım gelir ve sizin gözlerinizi oyar, diye bağırır.

Her ikisi de, bir zamanlar bu evde neşenin olduğunu, eve gidip gelenlerin olduğunu, konuşanların ve gülenlerin olduğunu hatırlarlar ve her ikisinin de gözleri dolar.

Milmil, hem korkudan hem de sürekli Meryem Nene'ye hizmet etmenin verdiği yorgunluktan dolayı kanepeye uzanır. Meryem Nene, dışarıdaki seslerin kesildiğini fark edince Milmil'e döner ve:

- Korkma! Kalk biraz tuz al, der.

Milmil:

- Ben acı çekiyorum bu yüzden de ilaç içiyorum. Acı çektiğim halde kalkıp yürüyorum. Senin her hizmetini yapıyor, hanıma da göz kulak oluyorum. Ben acı çekmek, ilaç içmek ve konuşmak istemiyorum, diye feryat eder. Ancak yine dayanamaz ve kalkar Meryem Nene'ye de bir şey isteyip istemediğini sorar.

Ardından Meryem Nene, oğlu Sait'in gelmediğinden bir süre dert yanar ve sonra:

- Allah şu doktorları rezil etsin! Et yeme, yağlı yeme, ekmek yeme dediler. Ben, et yemek istiyorum, ekmek yemek istiyorum, ilaç içmek istemiyorum, der.

Milmil de ona:

- Sinirlenme, ben şimdi sana lezzetli bir şeyler hazırlarım, der.

Meryem Nene:

- Kurban olayım çok getir! Diye söyler.

Bu esnada saçı başı dağınık, bitkin ve yorgun bir halde evin hanımı gelir. Meryem:

- Kurban olayım kardeşim sonunda geldin! Der.

Milmil ise:

- Tavuk aldın mı? Diye sorar.

Ardından Meryem Nene:

- Geceleri uyuyamıyorum, uyku hapımı aldın mı? Der.

Hanım da:

- Yine beni bırakmadılar ki gidip alayım! Yalnız beni değil hiç kimseyi bırakmadılar. Tekme tokat atarak bu odadan o odaya ittiler. Ne yapılabilirdi ki! Diye söyler.

Ardından hanım, dışarıdan getirdiği sepeti alır ve dizlerinin üzerine koyar. Sepetten bir çift çorap ve bir miktar iç çamaşırı çıkarıp masanın üzerine bırakır. Meryem Nene ve Milmil, gözlerini onlara dikip bakarlar. Sonra hanım, sepetten bir paket elma çıkarır ve Milmil'e uzatır ve:

- Al bunları buzdolabına götür! Der.

Milmil elmalara bakar ve Hanım' hitaben:

- Bu elmalar evdeki elmalar, bunları götürüp geri mi getirdin! Der.

Bu arada Meryem Nene, masanın üzerine boş bir tencere getirip koyar. Üç kadın da önce birbirilerine ve sonra boş tencereye bakarlar ardından ağlamaya başlarlar ve oyunun perdesi kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun dönemin en büyük sorunu olan yoksulluğu konu edinir. Bir evde üç kadın hem kimsesiz, hem de yoksul bir halde yaşarlar. Evin Hanım'ı, muhtemelen psikolojik sorunlar yaşamakta ve alış verişe gidip erzak alma yerine değişik şeyler almaktadır. "Tekme tokat atıldı" ifadelerinin geçmesi de, toplum içinde yaşanan şiddete işaret etmektedir. Meryem Nene'nin, doktora istediği sıklıkta gidememesi ve ilaçlarını dahi saymaya kalkması sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamadıklarını gösterir. Toplumun yoksul tabakasının, o günün şartlarında nasıl yaşadığını ve aile fertlerinin dağılıp, yaşlıların yalnızlığa ve çaresizliğe itildiğini gösteren oyun, bu yönüyle de sosyal bir mesaj vermektedir.

2.1.13. Kârbâfekhâ der Senger (Hendekte Hileli İşler)

Kişiler:

- Maden sahibi Celâl
- Celâl'in karısı Meryem
- Maden işçisi Jerez
- Celâl'in yardımcısı İbrahim
- Celâl'in annesi Sârâ
- Evin hizmetkârı Betül
- Kamyoncu
- Celâl'in arkadaşı Davut
- Saber ve babası
- İşçiler
- Jandarma

Kuzey sahillerinde, zümrüt madenlerinin sahibinin evi bulunur. Evin ikinci katında büyük bir oda ve odada ovaya doğru açılan bir pencere, pencerenin önünde de küçük bir balkon vardır.

Oyunun birinci sahnesinde, evin hizmetkârı Betül, pencerenin kenarında su sürahisine buz doldurur. Evin önünden bir araba sesi duyulur. Maden çalışanlarından Jerez, aceleyle arabadan iner ve evin kapısını çalar. Telaş içinde, evin sahibi Celâl Bey'i sorar. Hizmetkârdan “yok” cevabını alınca hemen geldiği gibi aceleyle giderken, cebinden yere bir kâğıt parçası düşürür.

Bir süre sonra evin hanımı Meryem gelir. Uykudan yeni uyanmıştır. Havanın çok sıcak olduğunu söyler. Meryem, yakın bir zamanda çocuğunu kaybetmiştir ve Celâl Bey de onunla yeterince ilgilenmemektedir. Sürekli işleriyle meşgul olmaktadır. Meryem geç uyandığı için Betül, hanımına öğlen yemeği hazırlar. Meryem kendisini iyi hissetmemektedir. Kapının sesi duyulur, Meryem eliyle dağınık saçlarını toplar. İşçilerden birisi gelir. İşçi, Betül'ü baştan aşağı süzer ve sohbe başlar. Betül'e kamyonu caddenin kenarına koyduğunu, bir saat sonra onu istediği her yere

götürebileceğini söyler. Betül kararsızdır. Bu arada Meryem, onlara doğru yaklaşır ve ayak seslerini duyan adam, kapıdan uzaklaşır. Meryem, Betül'e:

- Ne yapıyorsunuz diye, sorar.

Betül:

- Sadece konuşuyorduk, diye yanıt verir.

Meryem, biraz sinirli bir şekilde:

- Utanmıyor musunuz? Diye Betül'e çıkışır, aralarında münakaşa yaşanır ve Betül kapıyı çarpıp evi terk eder ve kamyoncu ile gider. Meryem ise yatak odasına çekilir.

Akşam Celâl Bey, yakın arkadaşlarından Davut'u, eve misafir olarak getirir. Meryem'e seslenir. Meryem, bitkin bir halde gelir, Celâl Bey, 'yakın arkadaşım' diyerek onu Davut ile tanıştırır. Sonra Meryem, yatak odasına istirahate çekilir. Celâl, kendine ve arkadaşına birer viski doldurur. Sohbet ederler. Davut'a yanlarında çalışabileceğini söyler. Davut, gezmeye geldiğini söyleyip kabul etmez. Bir süre sonra pencere tarafından bir araba sesi duyulur. Celâl doğrulup kim diye bakar, gelenin İbrahim olduğunu görür. Ona da bir bardak içecek doldurur. İçeri buyur eder. İbrahim, birkaç gün sonra gerçekleşecek zümrüt madeni ocağı açılışı ile ilgili her şeyin tamamlandığını söyler. Jerez'in de mücevher sahtekârlığı yaptığını ve bunu belgelerle ispat ettiğini söyler. Celâl Bey de, İbrahim'e güveninin tam olduğunu söyler, kendisini şirketin sorumlusu yapar ve tüm imza yetkilerini ona verir. İbrahim, iyi akşamlar diyerek çıkar.

Bir süre sonra dışarıdan "Reis Bey" diye bir ses gelir. Celâl Bey, dışarıdaki sese hitaben:

- Ne oldu? Diye sorar. Seslenen kişi, "*motorlu bir grubun evin önünde toplandığını*" söyler.

Seslenen kişi:

- Siz dışarı gelseniz iyi olur, der.

Celâl Bey:

- İbrahim'e haber verin, der.

Seslenen kişi:

- İbrahim Bey'in arabasının önünü kestim ancak beni fark etmedi, der. Bunun üzerine Celâl Bey ve Davut, aceleyle işçilerle konuşmak için dışarı çıkarlar.

Oyunun ikinci perdesinde Davut, Celâl'in iş yerinde tek başına oturur. Jerez, telaşla içeri girer ve Celâl Bey'i sorar. Celâl Bey'in olmadığını görünce Davut'a:

- İbrahim'i görürseniz onun hile ve oyununu ortaya çıkaracağımı söyleyin, der ve çıkar. Ardından "*Kimse yok mu?*" diye bir ses gelir, ses Celâl Bey'in annesi Sara'ya aittir. Yaşlı kadın, Davut'a kim olduğunu sorduktan sonra:

- Seni bir yerden tanıyorum ancak çıkaramıyorum, der. Sonra da dışarı çıkar ve oradan uzaklaşır.

Bir süre sonra Celâl ve Davut, Celâl'in ofisinde maden işçiliği ve deniz işçiliği hakkında konuşmaktadırlar. O esnada yanlarına Sârâ gelir ve Celâl'e:

- Ne umutlarla çocuğu görmeye geldim, ancak acı gerçeği öğrendim. Meryem'le daha fazla ilgilenmelisin, neden onu ihmal ediyorsun? Diye kızar ve Celâl'in evine gider.

Ofis penceresinin arkasından Sabir ve babası, yaklaşır. İçeri girmek için izin isterler, Celâl de onları içeri buyur eder. Celâl'in, Sabir ve babası ile açılışı yapılacak olan maden ocağıyla ilgili davalıdır. Sabir ve babası bu davadan kaynaklanan zararlarının tazminini isterler. Celâl bir dereceye kadar zarar tazminini kabul eder ancak konuşmaları, tartışma ile neticelenir ve aralarında uzlaşma sağlanamaz. Celâl öfkeyle:

- Hepinizden şikâyetçi olacağım, der.

Saber ve babası da:

- Eğer şartlarımızı kabul etmezsen, maden ocağının açılışını yapamayacaksın! Derler.

Celâl bu sözlerinin üzerine çok hiddetlenir ve onları ofisten kovar. Ardından Sârâ ve Meryem ofise gelirler. Meryemin halinin iyi olmadığını gören Sara, bununla alakalı olarak Celâl'e bir müddet kızdıktan sonra Meryem'in moralinin biraz düzelmesi için onu ailesinin yanına götürmesini önerir. Celâl:

- Evet, iyi olur. Açılıştan sonra birlikte gideriz. Orada dolaşır ve hasret gidermiş olur, der.

Bir süre sonra ofise İbrahim gelir. Celâl Bey, Saber ve babasının gelişinden bahseder ve İbrahim'e:

- Bu davanın bu duruma gelmesine nasıl müsaade ettin? Diye sorar.

İbrahim, Celâl Bey'e:

- Onların her zaman ki halleri... Siz onlara karşı elinizden geleni esirgemeyin, der.

Ardından Celâl Bey, İbrahim'e:

- Bu saate kadar nerdeydin? Diye sorar.

İbrahim, trafikte inceleme yapıldığını bu yüzden trafiğin tıkalı olduğunu söyler. Cebinden çıkarıp madenin açılış programını gösterir, her şeyin yolunda olduğunu söyler. Celâl, açılıştan sonra karısını ailesinin yanına götüreceğini söyler; kendisine güvendiğini ilave ederek, İbrahim'den işlere göz kulak olmasını ister.

İbrahim:

- Baş üstüne, der.

Bir süre sonra da İbrahim:

- Yol açılmıştır ben müsaadenizi istiyorum, çok işim var, der.

Ardından Sârâ, Davut, Celâl sohbete koyulur; Meryem ise bitkin bir halde oturur.

Üçüncü Perdede, açılışın yapılacağı salonda, bir adam mikrofon için deneme yaparken Sârâ içeri girer ve adama:

- Hala hazır değil misin ki alıştırma yapıyorsun! Diye bağırır. Celâl, içeri girer ve annesine sakin olmasını söyler ve ondan eve gitmesini ister. Annesi ise:

- Ben açılışı bekliyorum, hatta açılışı kendim yapacağım, der.

Celâl, karşı çıkar ancak annesi ısrar etmektedir. Sârâ Davut'u, Celal'i ve çalışanlardan birini karşısına alır. Onlara bir şey söylemek istediğini söyler. Celal Bey, bir hizmetçiyi de gelen olursa haber vermesi için kapıya gönderir. Sârâ, Celâl, Davut ve

çalışanın sabrını taşırır ve hiç bir şey söyleyemedi çalışanın, ‘gelen var’ der. Celâl doğrudur, Saber, babası ve onların çevresinden bir grubun geldiğini görür. Celâl, sinirli bir şekilde:

- Sizi kim davet etti? Çıkın gidin! Der.

Saber ve babası, kendilerini İbrahim’in davet ettiğini söylerler. Celâl, İbrahim’in nerede olduğunu sorar. Cevap veren Saber olur ve:

- O gelmeyecek gitti, der.

Celâl o anda çok büyük bir hata yaptığını anlar. İbrahim’e güvenmiştir ve ona tüm imza yetkilerini vermiştir. Celâl diğerleri ile bir süre tartışır, onları dışarı atmaları için çalışanlara emir verir. Tam o esnada jandarma içeri girer, Davut’u ve hizmetkâr olarak çalışan adamı göstererek onların tutuklanacağını söyler. Celâl Bey:

- Ne sebeple? Diye sorar.

Jandarma:

- Kaçakçılık ya da...

Celâl Bey, jandarmanın sözünü keser:

- Bu işte bir yanlışlık var. Mutlaka iftiradır, der.

Jandarma:

- Yanlışlık yok, diyerek Celâl’i susturur.

Sârâ, şemsiyesini açıp babaya vurur. Jandarmalar Davut’u, hizmetkârların ikisini, Celâl’i ve Sârâ’yı araca koyup götürürler. Saber’in babası, beraberinde gelenlere:

- Çok teşekkür ederim, der.

Saber de:

- Çok iyi oldu, oturun yorulmayın, der ve ardından herkes bir sandalye alıp oturur.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun, varlıklı bir ailenin hazin sonunu sahneye taşımaktadır. Oyunda, toplumda menfaatleri için birilerine kolayca ihanet edebilen insanlardan örnekler verilir. Güven her işte mutlaka çok önemlidir ancak ticarete daha da büyük öneme sahiptir. Çünkü insanlar bir aldatmaca ile tüm varlıklarını kaybedebilir. Öte yandan oyunda aile bağlarının önemi ve eşlerin birbirlerine alaka göstermesi üzerine vurgu yapılır.

2.1.14. Mâ Nemîşenevîm (Biz İşitmiyoruz)

Kişiler:

-Hasta Genç

-Askerler

-Hoparlör takan memurlar

Bir kilimin ve bir yatağın bulunduğu odada, duvarda paslı bir çiviye bir kot ve şalvar asılıdır. Yatakta da, hasta bir genç adam yatar. Odanın bir tarafında birkaç kitap, gazete ve bir deste zarf, dağınık bir şekilde durur. Birden sokaktan askeri marş sesi işitilir. Genç, yatakta sağa sola döner, yastığı kulaklarına kapatır ancak marş sesini, hâlâ çok yüksek bir şekilde işitmektedir. Genç, sese dayanamaz yatağından kalkar ve kot pantolonunun cebinden bir avuç hap çıkarır, biraz su ile haplardan birkaç tane içer.

Bir süre sonra marş sesi kesilir. Genç adam da, odasının penceresini açar ve etrafı seyretmeye başlar. Kerpiç evlerin iç içe girdiği sokakta birkaç çocuk oynamakta ve yaşlı bir adam da sokaktan geçmektedir. Askerî bir cip, sokağa girer ve yavaşça geçip gider.

Ansızın Şah'ın meşrutiyet sonrası yeniliklerini anlatan, halkın direncini kırmaya yönelik olan ve yeni düzenin huzuru, refahı ve milli serveti artırması için halkın canla başla çalışmasını teşvik edici bir konuşma sesi tüm sokakta yankılanır. Ses, genç adamın evinin karşısındaki direğe asılı olan bir hoparlörden gelmektedir. Genç korkuyla irkilir. Bir süre gözlerini hoparlöre diker, sonra sokağa inip bir süre dolaşır. Ardından da odasına girer. Sonra tekrar hızlı bir şekilde dışarıya çıkıp kiremit parçaları toplar. Topladığı kiremit parçalarını da odasına, penceresinin önüne getirip koyar. Pencereyi açtıktan sonra da, topladığı kiremit parçalarını birer birer hoparlöre doğru

atar. Hâlâ hoparlörden ses gelmeye devam eder. Sonunda hoparlör sokağın ortasına düşer ve sesi kesilir. Genç adam, sokağa çıkar ve bir süre şüpheli gözlerle etrafa baktıktan sonra parçaladığı hoparlörü yerden alıp küçük bir kilere koyar.

Genç adam, tekrar odasına çıkar ve ardından yatağa uzanır. Bir süre sonra kilerdeki hoparlörden yine sesler gelmeye başlar. Sanki hoparlörün sesi duvarın içine işlemişçesine genç adamın kulağına gelir. Yataktan kalkıp bir tekme ile kilerin kapısını açar ve parçalanmış hoparlörü alıp, sokağı kontrol ettikten sonra dışarı çıkar.

Bu kez hoparlörden marş sesi gelmektedir. Genç adam, ses biraz olsun kesilsin diye eliyle hoparlörün ağız kısmını kapatır. Ses azalmaz, bu defa da sert bir şekilde yere vurur. Hoparlörün sesi yeniden kesilir. Genç adam, eline aldığı parçalanmış hoparlörle koşar ve bir sokaktan, daha geniş bir sokağa girer. Birden durur, kalbi hızlı hızlı atmaya başlar çünkü askerî bir cip kendisine doğru yaklaşmaktadır. Genç adam, duvara yaslanır ve elindeki hoparlörü arkasına saklar. Cip, gencin yanından geçip biraz uzaklaştığı anda hoparlörden “başlıyorum” diye bir ses gelir. Genç adam hoparlörün ağız kısmını duvara kapatır bu defa da hoparlörden öksürme sesi gelir. Cip, gelen sesler üzerine durur, askerler bir süre genç adama bakarlar. Şüpheli bir duruma benzetemedikleri için askerler araçlarıyla sokağın kıvrımından kaybolurlar.

Genç, askerlerin şokunu atlatamadan hoparlörden tekrar marş sesi gelir. Genç adam, yerden bir taş alır ve hoparlöre vurup onu iki parçaya ayırır. Ancak hala her iki parçadan da ses gelmeye devam eder. Hoparlör parçalarının ikisini de, daha küçük parçalara ayırır ve toprağın altına gömer. Sesi kesilir. Arkasına bakarak uzaklaşmaya başlar. Fakat yeniden hoparlörden marş sesi gelmeye başlar. Genç adam da toprağın altından hoparlör parçalarını çıkarır ve bu defa onları taşla iyice ezer. Ve artık ses, tamamen kesilir. Genç adam, bir süre daha parçaların başında bekler, sesin kesildiğinden emin olunca da evinin yolunu tutar.

Evinin olduğu sokağa geldiğinde durur. Evinin tam önünde, askerî bir cipin durduğunu görür. İki iri yapılı memur, onun evinin karşısındaki direğe büyük bir hoparlör takmaktadırlar. Bir süre durup şok yaşadıkdan sonra kendisine gelir. Etraftan irili ufaklı taşlar toplar ardından da taşları, memurların başından aşağı yağdırmaya başlar ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyun Meşrutiyet dönemini konu almaktadır. Eserdeki genç karakteri halkı, hoparlör de yönetimi temsil etmektedir. Halk, meşrutiyeti ve getirdiklerini dinlemek istememektedir. Ancak oyunda adeta kişileştirilen hoparlör, ısrarla meşrutiyeti anlatır hem de gücün simgesi askerî bir marş eşliğinde. Susturulan hoparlörün yerini daha büyüğü alır. Halk, direnç gösterse de kulaklarını kapatsa da söylenenleri dinlemek zorundadır.

2.1.15. Şebân Ferîbek (Gençlik Aldatmacası)

Kişiler:

-Nâsır

-Mübârek

-Ev sahibi

-İki polis memuru

İki öğrenci, dört köşeli ve alçak tavanlı bir odada kalmaktadır. Bu odanın caddeye açılan iki penceresi vardır. Odada biri Nâsır'ın, diğeri de Mübârek'in olan iki demir karyola bulunur.

Saat gece yarısı 00.30'u göstermektedir. Nâsır yatağında uyumaktadır. Mübârek'in yatağı ise boştur. Odanın kapısı yavaşça açılır ve Mübârek, yavaşça içeriye girer. Elini duvarda gezdirir ve elektrik düğmesine basarak ışığı yakar. Bu esnada Nâsır uyanır ve yine sarhoş olan Mübârek'i görür. Sert bir üslupla ona çıkışır. Mübârek, Nâsır'a aldırmadan:

- Sigara içmek istiyorum, der.

Nâsır:

- Her gece sarhoşsun. Yeter artık! Senin bu halin yüzünden kaç yerden kovulduk, hiç itibarımız kalmadı, diye ona bağırır.

Mübârek:

- Ben sadece bir yudum içtim, der ve odada yerde uzanıp şiddetli bir şekilde öksürür.

Nâsır ses tonu biraz daha yumuşak bir halde:

- Seninle dört yıldır birlikteyiz, seni çok iyi tanıdım. Sürekli boş boş geziniyorsun ve bir köşede sarhoşsun. Derdin ne, sıkıntın ne? Annenin gönderdiği her kuruşu meyhanelere veriyorsun. Bu dört yılda 10 -15 ev değiştirdik. Bu son olsun artık! Nâsır bir süre durur ve ardından:

- Bu gece yine o kızı görmeye mi gittin? Sarhoşluk, sigara, kokain hepsi sende var. Sana kim kızını verir ki? Der.

Mübârek alaycı bir şekilde:

- Ben kokain sevmem, der.

Nâsır ise, kinayeli bir şekilde:

- Tabi sen kokain sevmezsin, sigara içmezsin, sarhoş olmazsın, der.

Mübârek, odanın zemininde uzanmakta ve hâlâ çok kötü öksürmektedir. Bir ara:

- Bir çiviyle, göğsümde bir delik açmak istiyorum, der.

Nâsır, ona dönerek:

- Saçma sapan konuşma! Uykum da gitti zaten, ama yine de uyumaya çalışacağım. Yeter artık sus, diyerek tepki gösterir.

Mübârek:

- Çok iyi biliyorsun ki bütün bunlar özellikle de o kız, benim sadece gençlik aldatmacaları. Beni nereye götürür, bilmiyorum, der.

Nâsır:

- Ben, seni dinlemek istemiyorum. Susuyor musun? Der.

O anda kapının önünden ayak sesleri duyulur. Kapı açılır, içeriye kilolu ve yaşlı bir adam olan ev sahibi ile iki polis memuru girer. Ev sahibi çok sinirlidir ve polislere, yerde uzanmış yatan Mübârek'i göstererek:

- İşte bu, der.

Ardından da iki gence döner ve:

- Hemen evimi terk edin! Evimin barkımın şerefini iki paralık ettiniz, diyerek odadan çıkar.

Polislerden biri, yerde yatan gence döner ve:

- Mübârek sen misin? Diye sorar.

Nâsır:

- Ne oldu memur bey? Diye sorar. Bu esnada Mübârek şiddetli bir şekilde öksürmektedir.

Polis memuru:

- Hakkında şikâyet var, der.

Nâsır:

- Kim şikâyetçi olmuş? Diye sorar.

Polis memuru:

- Haberiniz yok mu? Arkadaşınız, bir teneke parçasıyla yaşlı bir adamın başını yaralamış, der.

Nâsır, şaşkın bir ifadeyle:

- Bir yanlışlık olmalı memur bey. Görüyorsunuz kendisi hem sarhoş, hem de verem hastası. Bunu yapmış olamaz, der.

Polis memuru:

- Maalesef yapmış Karakola şikâyet etmek için bir kız ve annesi geldi. Hastaneye adamın yanına gidip ifadesini aldık. Hayatî tehlikesi yok, ancak adresinize kadar verip şikâyetçi oldukları için verilen emir gereği onu tutuklamamız gerekiyor, der.

Nâsır, polis memurlarını ikna etmek için ısrarla dil döker. Mübârek'in çok hasta olduğunu, bu halde oralarda kalmayacağını sürekli tekrar eder. Ancak işe yaramaz. Bu esnada Mübârek öksürür ve masanın üzerine balgam tükürür. Son çare polislere:

- Biraz dışarıda konuşalım, der.

Polislerden biri:

- İkimiz birden dışarı gelemeyiz, birimizin kaçmaması için onunla kalması gerekir, der.

Ardından Nâsır, polis memurlarından birini alıp dışarıya giderken, diğer polis memuru da Mübârek'in yanında kalır. Mübârek, karyolada sırtını yaslamış bir halde oturur. Tekrar şiddetli bir şekilde öksürür ve bu kez çarşafın üzerine balgam tükürür. Polis memuru Mübârek'e:

- Ne pis adamsın! Neden hasta halinle içiyorsun, neden tedavi olmuyorsun, ilaç içmiyorsun? Der.

Mübârek de:

- Evet haklısın. İlaç içmeliyim, der ve cebinden bir şişe çıkarır.

Polis:

- O nedir? Diye sorar.

Mübârek:

- Bu benim ilacım, diye cevap verir.

Polis memuru:

- Peki, o ilacın adı ne? Diye sorar.

Mübârek ise, önce şişeden sarı renkli billur parçalar çıkarıp ağzına atar, bir miktar su ile hepsini yutar. Ardından da polis memuruna döner:

- Adı siyanür. Bu ilaç bana iyi gelecek, öksürüğümü kesecek, der. Sonra yere uzanır.

Polis memuru da:

- İnşallah! Der.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyunda, genç yaşta kötü alışkanlıklar edinen ve hem kendi hayatını hem de çevresindekilerin hayatını tehlikeye atan bir genç konu edilir. Kötü alışkanlıkları genci, felaketlere ve hastalıklara sürükler, toplum tarafından da dışlanır. 'Gençlik aldatmacaları' diyerek hayatını karartan genç, kötü alışkanlıklarından ve

neticelerinden kurtuluş yolu olarak “ölüm”ü seçer. Ailesi okumasını beklerken, sahipsiz ve denetimsiz kalan genç, düştüğü uçurumdan çıkamaz.

2.1.16. Peyâm-i Zen-i Dânâ (Bilgin Kadının Mesajı)

Kişiler:

- Birinci Arap
- İkinci Arap
- Birinci kadın
- İkinci kadın
- Üçüncü kadın

Sahnenin tam ortasında, büyük bir hurma ağacı yer alır. Birinci Arap kişi, sahenin sağ tarafından, ikinci Arap kişi de sahenin sol tarafından gelirler ve sahenin ortasında karşılaşılır. Birinci Arap, selam verdikten sonra:

- Nereye gidiyorsun? Diye sorar.

İkinci Arap da:

- O büyük nehrin kıyısına gidiyorum, der.

Birinci Arap:

- Yine ne oldu da, buralara geldin, der.

İkinci Arap:

- Evet, uzun bir aradan sonra buralara geldim, der.

Ancak halini hiç iyi görmeyen birinci Arap:

- Çok sıkıntılı görünüyorsun, der.

İkinci Arap ise:

- Görmüyor musun elim boş geri dönüyorum! Der.

Birinci Arap ise:

- Bir şey mi aradın da bulamadın? Der.

İkinci Arap:

- Evet, bir şey için geldim, bulamadım, der.

Birinci Arap:

- Ne istiyorsun ki bulamadın? Der.

İkinci Arap:

- Şeyh'in kendisi için kadın bulmaya gelmişim, der.

Birinci Arap:

- Kadın mı bulamadın! Buralara ilk gelişin değil, daha önce de buralara bu amaçla gelmiştin, der.

İkinci Arap:

- Evet, ama bu defa başka bir kadının peşine geldim, bilgin bir kadının peşine geldim. Bu defa Şeyh benden, onu görünce kendisinden korkmayan, cesur ve aynı zamanda onun sohbetinden bir şeyler öğreneceği bir kadın istedi. Ben böyle bir kadın bulamadım, der.

Birinci Arap:

- Bilgin kadını nasıl anlayacaksın ve onu nasıl götüreceksin?

İkinci Arap:

- Ben, daha önce kadınlara bir tuzak kurup zorla götürüyordum. Erkekler işlerinden dönmeden, bir duvar kenarına oturuyordum. Ney çalıyordum. Kadınlar evlerinden dışarı çıkıyorlardı. Bende onların en iyisini seçiyordum. Sonra onu, abamın altına alıp iple bağlayıp götürüyordum, der.

Birinci Arap:

- Kolaymış, der.

İkinci Arap:

- Kolay görünüyor, ancak asıl problem bundan sonra başlıyor. Ağlamalar, korku ve zayıflıklar. Şeyh de bu korkmuş fare gibi kadınları ne yapacağını bilmiyordu, der.

Birinci Arap:

- Yani Şeyh ölmüş fare gibi bir kadın mı istiyor, der.

İkinci Arap:

- Bilgili ve cesur olacak. Eğer o kadın kendi isteğiyle benle gelirse o kadın cesurdur, der.

Birinci Arap:

- Peki, seninle korkmadan kendi isteğiyle geldi, cesur olduğunu anladın. Peki, bilgili olduğunu nasıl anlarsın, der.

İkinci Arap:

- Bilgili kadının elinden her iş gelir. Çok tecrübelidir, der.

Birinci Arap:

- O zaman hemen gitme! Bilemezsin, Allah burada ne akıllı ve cesur kadınlar yaratmıştır, der ve yere bir tekme vurup gider.

İkinci Arap, hurma ağacının altında bir gölgeye oturur düşünceye dalar, bir yandan da hafiften ney çalar. Bir kadın ona bakar ve:

- Nereden geldin? Diye sorar.

İkinci Arap:

- Büyük nehir tarafından geldim, der.

Kadın:

- Ne iş yapıyorsun, ne amaçla geldin? Der.

Arap:

- Şeyh'e hizmet ediyorum. Güzel ve korkusuz bir kadın bulup, şeyhe götürmek için geldim, der.

Kadın çığlık atarak kaçır. İkinci bir kadın gelir ve ne için geldiğini sorar.

Arap:

- Kendi isteğiyle benimle nehir tarafına gidecek bir kadın bulmak için geldim, der. İkinci kadın:

- Onu götürüp Şeyh'e satmak istiyorsun öyle mi? Der.

Arap:

-Hayır, hayır. Şeyh, bilgili ve korkusuz bir kadın istiyor. Eğer razıysan seni götüreyim, der.

İkinci kadın, 'hayır, hayır' diyerek oradan uzaklaşır.

Arap, tekrar düşünceye dalar ve ney çalmaya başlar. Üçüncü bir kadın gelir.

Üçüncü kadın:

- Ne istiyorsun ey adam? Diye sorar.

Arap:

- Ben, Şeyh için bilgili ve cesur bir kadın bulmaya geldim. Şeyh onu, hareminin gözdesi yapacak, der.

Üçüncü kadın:

-Yoksa Şeyh, kendi haremi için kadın seçemiyor mu? Cesur bir kadın bulup onunla yola düşmeye cesareti yok mu? Cesur bir kadına nasıl tahammül eder? Der.

Arap:

- Asil hanımefendi, Şeyh hiçbir zaman kendisine kadın bulmak için yola düşmez. Diğer kadınları da ben buldum. İşte bu iple ellerini, ayaklarını, ağızlarını bağlayıp onları Şeyhin huzuruna götürürüm. Ama bu defa hile yapamayacağım. Çünkü cesur kadın, kendi yolunu kendisi seçer, der.

Üçüncü kadın:

- O zaman seninle gelen her kadın cesurdur öyle mi? Der.

Arap:

- Evet, benimle gelmeye hazır olmayan kadın korkaktır, benimle gelen kadın kesinlikle cesurdur, der.

Üçüncü kadın:

- O halde ben Şeyhten de, sarayından da, hiçbir şeyden de korkmuyorum ve seninle geliyorum. Çünkü bana göre hiçbir şey korkutucu değildir, der.

Arap çok sevinir ve:

- Asil hanımefendi, sen sadece cesur, bilgili ve güzel değilsin. Aynı zamanda sen bir meleksin çünkü benim alın yazımı değiştirdin. Beni ölümden kurtardın, der.

Üçüncü kadın:

- Seninle gelirim ancak elinde tuttuğun ip benim midemi bulandırıyor, der.

Arap'ın elinden ipi alır. Arap da:

- Ne kadar mutluyum, der.

Ancak üçüncü kadın ipi alır, adamın ve hurma ağacının üstünden geçirir, adam ise kadının ne yaptığına aldırmadan söylediklerine kulak verir. Üçüncü kadın:

- Bilgili ve cesur kadın, adamı bilgin yapmaz sadece ne kadar bilgisiz olduğunu gösterir. Cesur ve bilgili bir kadınla karşı karşıya olmak, çok umut verici bir durum değildir, der ve ardından başını, hurma ağacına bağladığı adamın omzuna yaklaştırıp şöyle der:

- Bilge kadın, adama ciddi bir davranışta bulunur ancak adam şaka yaptığını düşünür. Bilge kadın, esir etmenin günahını, esir olmanın azabına tercih eder.

Bedeni, el ve ayakları hurma ağacına tamamen bağlanmış olan adam, bu sözler üzerine kendisine gelir ve:

- Ne yapıyorsun hanımefendi, ne yapıyorsun? Diyerek kendini kurtarmaya çalışır.

Bu esnada Arap'ın etrafını, elinde kırbaç olan bir grup kadın sarar. Üçüncü kadın eline kırbacını alır ve:

- Ey adam bilgin kadının kırbaç darbelerine hazır ol! Seni özgür bıraktıktan sonra nehir tarafına gideceksin. Eğer Şeyh sana bilgin kadın nerede diye sorarsa; omzundan abanı indirip omuzlarını şeyhe göster ve de ki; bugün yarın bilgin kadının, kırbaçıyla hareme gireceği anlaşıldı, der ve kırbacını havaya doğru kaldırır, ilk darbeyi indirir.

Diğer kadınlar da, adamı kırbaçlamaya başlarlar. Kırbaç darbelerinin uğultuları ve adamın feryatları arasında sahnenin perdesi kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Toplumun ileri gelen şahsiyetlerin davranışlarının kısmen eleştirildiği oyunda asıl vurgulanmak istenen, kadının toplumdaki yeridir. Oyunda zeki ve cesur karakterde verilen kadın, kendisinden istenilen yerde değil, yalnız kendisinin olmak istediği yerde olacağını vurgulayarak güçlü bir kadın profili çizer. Kadınların güçlü olduğu bir toplumda da, yetişen nesiller dolayısıyla da tüm toplum güçlü olur.

2.1.17. Vây ber Mağlûb (Yenilene Vay)

Kişiler:

- Evin hanımı
- Hanımın kızları Sudabe ve Susen
- Evin merhum beyinin amcasının oğlu

Büyük bir evde, evin hanımı, Sudabe ve Susen isimli iki kızı ve Sakine ve Hatice adında iki yaşlı hizmetçisi ile birlikte yaşar.

Evin beyi rahmetli olunca, evin hanımı delirir. Kızları, annelerine karşı son derece ilgisizdirler, sürekli kendileriyle alakadar olurlar ve akılları bir karış havadadır. İki yaşlı hizmetkâr da, evin hanımından artık bıkmışlardır.

Bir gün eve genç bir adam gelir. Bu genç adam, kendisini hanımın merhum eşinin amcasının oğlu olarak tanıtır. Beraberinde de kendi babası tarafından yazıldığını söylediği bir mektup getirir. Mektubu evin hanımına takdim eder. Hanım, konakta kendini yalnız hissettiğinden, genç adamın kendisiyle birlikte bu büyük evde yaşamasını rica eder. Bu arada evin kızları onların yanına gelirler ve genç adamı görür görmez âşık olurlar. Tıpkı anneleri gibi kendileriyle yaşamasını isterler, onları bırakmaması için adeta yalvarırlar.

Genç adam, bir gün evin hanımını kendi evine götürür. Hanım da, genç adamı orada öldürür.

Oyuna Dair Dikkatler

Oyunun hikâyesi sürükleyici ve dinamiktir. Kişiler her an değişik durumlara girebilmektedir. Evin hanımında ve kızlarında görülen büyük bir yalnızlık duygusu

vardır. Hepsi, bu yalnızlık duygusunu evlerine gelen yabancı genç sayesinde gidermeye çalışırlar. Oyun, Yazar'ın sosyal ve psikolojik içerikli oyunları arasında yer alır.

2.1.18. Perdedâran- i Ayine Efruz

Kişiler:

- Hoca Borzû
- Hoca Abbas
- Hoca Gulâm Huseyn Gulbeçe
- Cemal
- Cemal'in babası
- Cemal'in annesi
- İsmail
- İsmail'in babası
- İsmail'in annesi
- Saticı
- Mehdi olduğunu iddia eden kişi

Oyunun ilk sahnesinde hikâyeci olan hocalar, perdenin önünde oturup gerçekleri anlatmaktan, savaşın ne olduğundan ve dünyanın en pahalı malzemelerinin silahlar olduğundan bahsederler. Tabancaların isimleri ve nasıl çalıştıkları üzerine konuşurlar. El bombasının ne olduğunu ve nasıl gökyüzünden gümüş bir kuş gibi aşağıya inip binlerce kişiyi öldürdüğünü açıklarlar. Gerçekte perdedâranlığın (hikâyeciliğin) perde arkasında olan biteni anlatmak olduğunu söylerler.

Oyunun ikinci perdesinde ışıklar, virane olmuş şehrin duvarlarını ve yıkılmış evlerin kenarlarında oturmuş çocukları ve yaşlı kadınları gösterir. Sahnenin bir köşesinde cenazelerinin başında oturan insanlar görünür. Sahnenin diğer köşesinde elleri, ayakları bir tarafa dağılmış cesetlerle dolu savaş sahnesi yer alır.

Hikâyeci:

-Savaş mücadeledir. Mücadele eden çok cesur ve kahramandır. Pek çok savaş çeşidi vardır hatta diğer insanların gerçek olduğunu düşündükleri gerçek olmayan savaşlar vardır. Savaş Allah'ın bir nimetidir ve savaşa gitmeyen kimse Allah'ın nimetlerine küfr etmiş sayılır. Havadan bombalarla, yerden mayınlarla fethe kadar savaşıcağız. Şehit olmanın anlamının bilinmediği ülkenin ekonomisi de dağılmak üzeredir. Haftanın günleri dahi savaş için isimlendirilmiştir, bu günlerde dua ve oruç farzdır, der ve sahnenin perdesi kapanır.

Oyunun üçüncü sahnesinde hikâyeciler, İran ile viran arasında tek bir harf farkı olduğunu, İran krallarının tek başlarına ülkeyi yönetmeleri için savaşın ve savaş malzemelerinin gerekli olduğunu söylerler. Kadınların dövülmesinin Hz.Adem'in Hz. Havva'yı dövmesinden beri süre geldiğinden, Habil ve Kabil kardeşlerden birinin diğerini öldürdüğünden ve ölen kardeşini ne yapacağını düşünürken bir karganın cevizi toprağa gömmesini taklit ederek kardeşini toprağa gömdüğünden ve bu davranışın sünnet olarak uygulanan bir davranış haline geldiğinden, kılıcın renginin kandan görünmemesinden bahsederler. Peygamberlerin de savaştıklarından ve kan damlayan yerden, kanın nişanesi olan lale çiçeği çıktığından söz ederler.

Dördüncü perdede, hikâyeciler İran'ın savaşlarda nasıl direndiğini, milletin bomba ve kurşun karşısında dayandığını, binlerce kişinin vefat etmesinden dolayı ülkenin "lâlezârlık" adını aldığını söyleyerek İran-Irak savaşlarını anlatmaya başlarlar.

Beşinci perdede, savaştan kurtulan bir adam kucağına aldığı bir çocukla arabaya biner ve virane bir yere gelir. Sonra kucağındaki çocuğun başka bir dilde konuştuğunu ve kendi çocuğu olmadığını anlar. Çocuk Ermenidir ve adam kendi çocuğu diye yanlışlıkla o çocuğu almıştır. Sonra sahnede bir köy ve bir şehir görünür. Şehre bombalar yağmaya başlar ve şehirdeki zengin insanlar köye sığınır. Köylüler de fırsattan istifade onlara çobanlık ve çiftçilik yaptırırlar ve akşamları onlara ayran ekmek yedirirler. Dünya her zaman aynı yönde dönmez, savaşta olduğu gibi bazen tersine de döner.

Oyunun altıncı perdesinde, İran-Irak savaşından dolayı insanlar aklını kaybederler, bir an gülerler ardından ağlarlar, kendi kendilerine konuşurlar. Sahnede savaş meydanında can çekişen insanlar görünür. Çoğunluğu inkılâp yanlısı gençlerdir ve şehit olmak arzusu ile savaşa gitmişlerdir. Ailelerin çoğu ise inkılâp karşıtıdır ve

çocuklarının savaşa gitmelerini istemiyorlardır. Savaş meydanında beyaz bir kıyafet ile at üstünde dolaşip Mehdi olduğunu iddia eden bir kişi gençlere şehâdet şerbeti içirir. Şehadet şerbetini içen gençler de şehitlik mertebesi için adeta yarışlar. Bu kişilerden bir tanesi Irak askerleri tarafından esir alınır. Daha sonra 124 kişi oldukları ve savaş meydanlarında Mehdi rolü aynadıkları kendisine itiraf ettirilir.

Oyunun yedinci sahnesinde, Hoca Gulbece İran-Irak savaşından bir hikâye anlatır. Hikâyede İran'ın kuzeyinde 16 yaşında Cemal adında oğulları olan bir aile vardır. Babası, Cemal'i zorla savaşa göndermek istemektedir. Annesi ve Cemal buna karşıdır. Annesi çocuğu kaçırmayı planlar ancak çocuk memurlar tarafından yakalanır ve savaşa gönderilir. İsfahan şehrinden bir genç olan İsmail de ailesinin karşı çıkmasına rağmen kendi isteğiyle savaşa gider. Bu iki genç savaş sırasında tanışır. Bir gün Cemal ailesine bir mektup yazar. Her şeyin iyi olduğundan ve on gün sonra geleceğinden bahseder. Cemal'in anne ve babası onu evlendirmeye karar verirler ve nişan hazırlıklarına başlarlar. Zaman geçer ve askerleri taşıyan helikopter alana iner. Herkes dışarı çıkar. Oğullarını sevinçle bekleyen Cemal'in ailesi, helikopterden indirilen bir tabutu karşılarında bulunca kahrolurlar. Annesi öfkeyle Cemal'in babasına kızar ancak nafiyledir. Nişan mutlulukları yasa dönüşmüş, Cemal artık şehit olmuştur. Cemal'in cenaze törenine yabancı bir aile gelir. Aile, kendi çocuklarının cenazesi ile Cemal'in cenazesinin karıştığını söyler. Bir süre bu konu üzerine konuştuktan sonra Cemal'in kabrinin başına giderler. Kabri açarlar ve bu senin oğlunun kolu, bu benim oğlunun ayağı diyerek ceset parçalarını paylaşırlar. Ancak ne yazık ki bu defa da Cemal'in cenazesinin yanında beş kulak vardır. Yine bir gün başka bir aile gelir ve kendi oğullarının cenazesinin parçalarının Cemal'in cesedinin yanında olduğunu kendilerine haber verdiklerini ve onları almak istediklerini söylerler. Tekrar Cemal'in kabrinin başına giderler ve kabirdeki ceset parçalarını paylaşırlar. Cemal'in babası bu olup bitene çok üzülür sanki oğlunun kabri tamamen boşalmaktadır. Her gelen bir parça alır, Cemal'den geriye bir şey kalmamaktadır. Hikâyenin sonunda Hoca Gulbece, İran-Irak savaşında insanların boşu boşuna öldüğünden, artık savaşın bitmesini istediklerinden bahseder ve "*barış, barış*" diye haykırır. Sahnenin arkasından da "*barış, barış, savaş yeter!*" sesleri gelir ve sahnenin perdesi kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

Bu oyunda hikâye anlatan üç hoca her sahnede yer alan farklı manzarayı bir ayna üzerinden anlatırlar. Hikâyenin konusu, uzun yıllar iki ülke arasında süregelen İran-İrak savaşı ve bu savaşın İran'da oluşturduğu yıkım ve can kayıplarıdır.

2.1.19. Otello der Zimine-yi Acayip (Otello Acayip Bir Yerde)

Kişiler:

- Otello
- Dezdemâna
- Yagu
- Ameliya
- Kasio
- Bianka
- İslam İrşad Bakanı Molla
- Mehmelçi ve Huruş Hocalar (Tiyatro hocaları)
- Ajanlar
- Dini abla
- Yönetmen

Sahne, tiyatro oyunlarının pratik alanı olarak düzenlenmiştir. Kalabalık ve dağınık bir alan ve bir köşede bulunan masanın üzerinde sigara izmaritleri, peçete ve oyun metinleri bulunmaktadır. Otello, Yagu, Kasio ve Amelya sahneler, Dezdomana bir köşede oturmuş örgü örmektedir. Yagu, kendi kendine oyun sahnelerini çalışmaktadır. Otello, ayaklarını masanın üzerine koymuş gözleri kapalı sigara içer ve Amelya da sigara küllerini çöpe atmaktadır. Otello, sigarasını söndürür, Kasio ise sandalye üzerinde uzanmıştır. Sonra hepsi kendi oyun sahnelerini çalışmaya koyulurlar. Bu esnada kapı açılır ve oyunun yönetmeni içeri girer. Oyunculara hitaben:

-Kazandık, oyunumuzu sahneleme izni aldık, der ve elindeki izin kâğıdını okumaya başlar. Uymaları gereken kurallar vardır, sahnede bazı kelimeleri

söylemeyeceklerdir, kadın erkek yan yana durmayacaklardır ve oyunlarını sahnelenmeden önce bakan olan molla, ajanlar ve din ablası tarafından izlenecektir.

Bir saat sonra molla ve beraberindekiler oyunu izleyip hatalarını söylemek için salona gelirler. Kadın oyuncular hemen örtünürler. Ajanlar oyuncuların birbirlerinden uzak durmalarını isterler. Molla, oyun hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Hatta Shakespeare kimdir ve bu oyunun onunla bağlantısı nedir bilmemektedir. Tiyatro hocaları mollaya konuyu biraz anlatır. Ancak molla, oyunun konusunu şeriaten değerlendirmektedir ve tüm oyunu hatalı bulmaktadır. Din ablası da kadınları ağır sözlerle eleştirir ve erkeklerden uzak durmalarını ister. Bakan olan molla, dini açıdan olayı izah etmeye başlar ki oyunun konusu ile yaptığı açıklamanın alakası yoktur. Kadın ve erkeğin sahnede kesinlikle birbirinden uzak durması gerektiğini sadece gerçekte evli iseler yaklaşabileceklerini söyler. Tiyatro hocaları da molların sözlerine karşı hiçbir şey söyleyemez ve aynen tasdik etmek zorunda kalır.

Molla, oyuncuları oyunlardaki diyaloglar nedeniyle kadın düşkün, inkılâp karşıtı olarak itham eder ve hapse atılmalarına hüküm verir. Oyunun sonunda Otello, Yaguya karşı sözlerini söylerken Yagunun kılıcını alır ve mollayı öldürmek için mollaya doğru yönelir. Tam bu esnada sahnenin ışıkları söner ve perde kapanır.

Oyuna Dair Dikkatler

İran'da İslam Devrimi zamanında profesyonel olarak çalışan bir tiyatro bulunmamaktadır, çünkü rejim tiyatro ve benzeri faaliyetlere izin vermemektedir. Tiyatro grupları maruz kaldıkları baskılardan dolayı kapanmışlar, oyuncular ve yönetmenler pek çok işkenceye maruz kalmışlardır.

İslam Devrimi sonrası İran'da bir oyunun sahnelenmesi iki aşamadan geçerek mümkün olmaktadır. Birinci aşama, oyun metninin bakanlık onayından geçmesi ve ikincisi de oyun sahnelenmeden önce yetkili makamlar tarafından izlenmesiydi. İkinci aşama en zor olan aşamaydı çünkü oyunda yer alan tüm unsurlar İslama ve yönetime uygun olmak zorundaydı. İkinci aşamanın kuralları çok ağırdı.

“*Otello der Zemini Acayip*”, sahne trajedisinden ziyade İran'daki mevcut düzende yaşamın trajedisini sahneye koyan bir oyundur. Oyundaki Otello, herkes gibi sıradan bir insandır ve Shakespeare'in oyunlarında can bulduğu gibi İran'da da sahnede

hayat bulmak gayesindedir, ancak sanatın evrenselliği ilkesi rejim yanlılarının zihniyetleriyle dar çerçeveye oturtulmaya çalışılır.

2.1.20. Pîgmâlyon

Kişiler:

-Heykeltraş Pîgmâlyon

Pîgmâlyon bir heykeltıraşın adıdır. Bir gün bu heykeltıraş, kendisine bir kadın heykeli yapar. Yalnızlığını onunla gidermek ister. Zamanla yaptığı heykele âşık olur. Venüs'ten heykele can vermesini ister, heykel canlanır ve heykel Pîgmâlyon'un eşi olur.

Oyun, yazarın engin hayal gücünün bir eseridir. Anlatımı oldukça sadedir. Toplum tarafından dışlanmış bir sanatkârın yalnızlık duygusuyla, kendi hayal dünyasında oluşturduğu bir hayatı yaşamasını konu edinir. Yazarın psikolog kimliği ile çok iyi bildiği yanılsamaların ve hallüsinasyonların görüldüğü psikolojik bir eserdir. Heykeltraş, kendi yalnızlığını, elleriyle yaptığı kadın heykeliyle gidermek ister. Yaptığı heykele âşık olunca da, heykeli tıpkı yaşayan bir kadın gibi yani hayat arkadaşı gibi görür.

2.1.21. Dahhâk

Kişiler:

Dahhâk - Arap asıllı yeni Emir

Cemşîd - Eski Emir

Aşçı – Dahhâk'ın aşçısı

Ernevâz - Cemşîd'in kızkardeşi

Şehrinâz – Cemşîd'in kızkardeşi

Soylular – Cemşîd'i indirip yerine Dahhâk'ı getirenler

Kâhinler – Soyluların, Dahhâk'ı kandırmaları için saraya getirdikleri falcılar

Tellâl – Oyunun her perdesinin açılışında davuluyla sahneye gelen ve kekeme bir şekilde halkla konuşan

Eski emir soyluların desteğiyle devrilince yerine Araplardan güçlü ve kuvvetlibir şahsiyet olan Dahhâk, emir olarak saraya getirilir. Eski Emir Cemşîd sarayda tutsaktır. Yeni Emir Dahhâk yemek yemeye düşkündür. Ülkedeki en maharetli aşçıların saraya getirilmesini ve en maharetli olanının kendisi için yemekler pişirmesini emreder. Saraya pek çok kişi aşçılık yapmak üzere gelir, ancak Dahhâk içlerinden en iddiasız ve en tuhaf olanını seçer. Bu arada soylular, ülkedeki kâhinleri bir araya toplamışlar ve yeni Emire asla kötü bir şey hakkında kehanette bulunmamalarını tembih etmişlerdir. Dahhâk, kâhinlerle soylular arasındaki konuşmaları işitir ve onlara tuzak kurmak için işe koyulur.

Dahhâk sarayda tutsak olan eski Emirin kız kardeşleri Ernevâz ve Şehrinâz'ın kendisine ilgi göstermemesinden şikâyet eder ve yeni aşçının önerisiyle iki kız kardeşi yemeğe çağırır. Saraya korkarak gelen kız kardeşler saraydan bir daha çıkamaz ve onlar için işkenceli günler başlar.

Aşçı, Dahhâk için ilginç yemekler hazırlar ve Dahhâk bu yemekleri kız kardeşlere de tattırmak ister. Kızlar direnç gösterdikçe de onları korkutur. Öldüğüne inandıkları ağabeyleri Cemşîd'i kendilerine gösterir ve bunun üzerine kız kardeşlerin korkusu daha da artar.

Soylular ve kâhinleri dinleyen Dahhâk, kâhinlerin yardımıyla eski emiri deviren soylulardan kurtulmak için onları oyuna getirir. Soyluların, kâhinlerden Dahhâk'a sarayda bir çift yılan var diye söylemelerini istemeleri üzerine Dahhâk, soyluları kâhinlerin kehanetleri vasıtasıyla birer birer bertaraf eder. Kâhinler de korkudan sarayı terk ederler.

Aşçı, kız kardeşleri ve soyluları mutfağın kanalizasyonunda perişan ve şuursuz bir hale getirir. Dahhâk, saraydaki zehirli bir çift yılanın varlığıyla sürekli halisünasyonlar görür. Dahhâk'ın bu tavırlarından rahatsız olan aşçı, daha evvel kendisini hiç terk etmemeye söz vermesine rağmen sarayı terk etmeye karar verir. Dahhâk artık tümüyle yalnız kalır ve sahnenin otasına gelerek oluşturduğu korku yönetiminden kimsenin kurtulamadığını haykırır.

Oyuna Dair Dikkatler

Dahhâk, Sâidî'nin hayali kahramanlar üzerinden kaleme aldığı eserlerindedir. Oyunda Arapların İslamiyet sonrası İran yönetimini ele geçirmeleri eleştirilmekte ve

Emir, hiç doymayan, paranoya sahibi, kimseye güvenmeyen, şiddet yanlısı bir kişi olarak işlenmektedir. Oyunda hâkim olan duygu korkudur. Dahhâk, kendinden ve yılandan, diğerleri ise Dahhâk'tan kormaktadırlar. Herkesin korkusu oyunun sonunda kişilerin akıbetini hazırlar ve oyun, dramatik bir şekilde son bulur.

2.1.22. Gîcî ve Tenâb (Makas ve İp)

Kişiler:

-Birinci adam

-İkinci adam

-Üçüncü adam

Birinci adam, omzunda bir heybe ile sahneye gelir. Sonra sebilden su içer. Ardından vahşi görünüşlü ve büyük ağızlı olan ikinci adam gelir. Sağ elinde bir makas, sol elinde ise bir ip vardır. Sahneye bitkin ve yorgun bir halde üçüncü adam gelir. Çok susamıştır, su içmek ister ancak ayağı bağlıdır ve suya ulaşamaz.

Ellerini uzatır ve ikinci adamdan makası ister. İkinci adam, elindeki makası açıp kapatır, elindeki ipten birkaç parça keser, sonra üçüncü adamın yanına gidip makası onun yanağına sürter ve güler. Üçüncü adam, makası almak için hamle yapar ama ayağındaki ip ilerlemesine engel olur ve adam yere düşer. Bunun üzerine diğer iki adam üçüncü adama bakıp gülerler. Üçüncü adam, yalvarırcasına makası ister, yaptığı her hamle ayağının yaralanmasına ve kanamasına sebep olur. İkinci adam, makası havaya atar ve makas yere düşer. Üçüncü adam da, uzanıp makası alır ancak makası açar açmaz makas iki parçaya ayrılır. Bu duruma yine diğer adamlar bakıp gülerler.

İkinci adam, sebilden bir tas su alıp içer ve eliyle de nefis işareti yapar. Birinci adam da, bir tas su alır, içer ve o da eliyle lezzetli işareti yapar. Ardından suyu üçüncü adama yaklaştırırlar, adam eliyle kâseyi tutmak ister fakat müsaade etmezler. Üçüncü adam, suya doğru dudaklarını uzatır bu kez de ikinci adam, suyu yere döker. Üçüncü adam, yere dökülen sudan içebilmek için ileri atılıp yüzünü yere sürter. Onun bu haline, ikisi birlikte bakıp gülerler.

Birinci adam, heybesinden iki parça ekmek çıkarır, bir parçasını ikinci adama verir ve birlikte yemeye başlarlar. Üçüncü adama da, ekmekten çok küçük bir parçayı,

yüzüne bakıp gülererek verirler. Bunun üzerine üçüncü adam, ekmeği tükürerek ağzından çıkarır.

Birinci adam bu kez heybesinden bir gül çıkarır. Gülü koklar ve eliyle çok mis (güzel) işareti yapar. Gülü üçüncü adama koklatmaya çalışır ama adam, koklamak istemez ve kafasını çevirir. Birinci adam gülü alıp su kâsesinin içine atar, ardından üçüncü adama bakıp acı acı gülerler.

Birinci adam, tekrar heybesine yönelir ve heybesinden bilyeli bir oyuncak çıkarıp ikinci adama verir. İkinci adam, oyuncuğu üçüncü adama verir ancak üçüncü adam oyuncuğu alır ve uzağa atar. Birinci ve ikinci adam, üçüncü adama bakıp uzun uzun gülerler.

Birinci adam, heybesinden bu defa da büyük bir makas çıkarıp makası ikinci adama verir. İkinci adam, makası üçüncü adamın önüne atar. Üçüncü adam ürkek bir şekilde durur, diğer iki adam üçüncü adama, el işaretleriyle makası al derler. Ancak adam, onlara güvenmemektedir, sonunda tereddüt ederek makası alır ve ayağına bağlı ipleri keser. Artık özgürdür. Gözünü su kâsesine ve adamlara diker ancak iki adama da hala güvenmemektedir. Doğrulur, ayakları titremektedir. Ani bir hareketle geriye döner ve kaçmaya başlar. Bu esnada birinci adam heybesinden bir tabanca çıkarır ve üçüncü adamı işaret ederek, ikinci adama verir. İkinci adam, silahı ateşler ve üçüncü adam yere düşer. Adamlar, uzun bir süre keyifle gülerler. Gülmeleri bitince, her iki adam yüzlerinde pişmanlık benzeri bir ifadeyle üçüncü adamın yerde yatan cesedine bakıp öylece kalırlar.

Oyuna Dair Dikkatler

Yukarıda sadece birinden örnek verilen Sâidî'nin Pantomim eserleri, Saidî'nin boş ve yasak olan bir şeyi ustaca anlatmada kullandığı bir tarzdır. Pantomim, sahnede çok az bir ses eşliğinde tamamen sözsüz hareketlerden oluşan bir anlatım sanatıdır.

Pantomim, abartısız olarak Saidî'nin hayal gücünün ürünü olan, iyi işlerinden bir parçadır. Saidî'nin her pandomimi, hırçınlığın ve acımasızlığın oyunda dalgalandığı uğursuz bir kâbustur. Bu kâbuslar, hem Sâidî'nin şahsî kâbusları, hem de çevresinde cereyan eden olayların ondaki yansımalarının ürünü olan kâbuslardır.

Saidî, pantomim oyunları aracılığıyla eserlerindeki derin temayı ve ders alınacak hususları, korkuları ve ürkeklikleri okuyucunun ve izleyicinin gözleri önüne serer. Bu oyunlarda bekleyiş, ümit ve aşkla ilgili yapacak bir şey yoktur ve bu bir faciadır. Facia ise korkudan kaynaklanmaktadır. Sâidî, bu oyunlarda bekleyişi gülleye bağlar, ümidi kurak toprağa bırakır, aşkı ise ağıt ve ağlama dalgalarına teslim eder.

Bu oyunlarda teslimiyet ve rızadan başka bir kurtuluş yolu bilmeyen sıradan insanlar konu edilir. Fakirlikten ve cahillikten oluşan her bir çalışmasının, Sâidî'nin kendisinin aksine nötür olduğu söylenebilir. Sâidî'nin pantomim eserleri diğer eserleriyle de benzerlik gösterir. Bu eserler Sâidî'nin ruhi bunalımlarını yansıtmakla birlikte, dönemin olaylarına tanıklığının da bir göstergesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAİDÎ'NİN DAHHÂK ADLI OYUN ESERİNİN ÇEVİRİSİ VE TAHLİLİ

3.1. DAHHÂK

“*Dahhâk*” 1968 yılında kaleme alınan ve 1970 yılında uygulanan sansür nedeniyle yazarın yayınlanamayan, sansüre uğrayan ilk eseridir. Şah zamanında kaleme alınmıştır. Oyun eseri beş perdeden ve kırk iki sahneden oluşur. 1998 yılında Bih Nigâr yayınları tarafından Tahran’da yayınlanmıştır.

Oyunda yer alan karakterler:

Dahhâk - Arap asıllı yeni Emir

Cemşîd - Eski Emir

Aşçı – Dahhâk’ın aşçısı

Ernevâz - Cemşîd’in kızkardeşi

Şehrinâz – Cemşîd’in kızkardeşi

Soylular – Cemşîd’i indirip yerine Dahhâk’ı getirenler

Kâhinler – Soyluların, Dahhâk’ı kandırmaları için saraya getirdikleri falcılar

Tellâl – Perde açıldıktan sonra sahneye davulu ile giren ve kekeleyerek karşısındaki topluluğa hitap eden kişi.

BİRİNCİ PERDE

Sahne, merdivenlerin, yükseltelerin ve sekilerin olduğu yüksek bir duvarın önünde büyük bir meydandır. İki taraftan iki sıra merdiven gelir ve ortada birleşip kaybolur. Dört köşeli sekilerin yer aldığı her bir basamak sırası, erkek oyuncuların tiyatro oyunu oynadığı yüksekliği az bir duvardır. Genel olarak dekor, sanki bir merasim yerinden ya da iç içe girmiş eski bir sarayın iç ve dış kısmından bir bölümdür.

Duvarın üzerindeki oymalar, eski bir mücadeleyi hatırlatır. Dekor, bir zindanın parmaklıkları gibi, yüksek demirli bir pencere gibidir. Bir hapisane ya da zindanı anımsatan ve her taraftan bütün yapının ağırlığına tahammül eden küçük, karanlık evin kapısı açıktır.

GİRİŞ

Davulcunun zarif sesi dışarıdan işitiliyor. Bir süre sonra güler yüzlü tellal, bir soytarı kıyafeti ve şapkasıyla, boynunda davulu asılı bir şekilde sahneye giriyor. Sahnenin önüne gelip ve aptalca gülüyor, şapkasını başına yerleştiriyor ve tekrar davula vuruyor. Sonra şiddetli bir kekemelle konuşmaya başlıyor.

Tellal davula vurarak:

- İ...i...i... insanlar, e...e...emirlerin emiri, ö...ö...önderlerin önderi, Zi...Zi...Dahhâk, onun fermanına kulak vermenizi buyurdu. (Tekrar davula vurur). E...e...emirlerin emiri bütün aşçıları sa...sa...saraya davet ediyor. O iyi bir aşçı istiyor. (Tekrar davula vurur ve seyircilere bakarak). Sizin aranızda aşçılık işini bilen kimse varsa yarın sabah sarayda hazır olsun! (Davula vurur) Unutmayın! Der ve davulcu geri döner, sahnenin diğer tarafından dışarı çıkar.

Birinci Sahne

Üç Zerdüş kâhin ve üç soylu sahnededirler. Zerdüş kâhinlerin duruşundan, oraya ilk kez geldikleri anlaşılmalıdır. Soylular ise rahat ve sakin bir halde, onlara ev sahibinin resmini gösterirler.

Birinci soylu kişi:

- Bu gün çok mübarek bir gün... Siz Zerdüş kâhinler tekrar saraya girmenin yolunu buldunuz. Deli Cemşid'in yıllardır sizin, bizim ve halkın arsında oluşturduğu mesafe, ortadan kaldırıldı. Hepimiz çok mutluyuz. İşte bu gün sizler güneş gibi her yeri aydınlatacaksınız ve Deli Cemşid'in zehirli fikirlerinin etkisini yeryüzünden temizleyeceksiniz. Yeni Emir Dahhâk, biz asillere ve siz kâhinlere karşı çok iyi bir bakış açısına sahiptir. Yeni Emir Dahhâk, Zerdüş kâhinlerin en bilgililerine sarayın ibadethanesinde yer vermemizi buyurdu. Bu nimet, siz büyüklere nasip oldu.

İkinci soylu kişi:

- Şimdi ki durumda, bizim fazla bir işimiz yok. O hürmet sahibi Emir, kendi ülkesini bırakmış ve yabancı bir ülkenin yönetimini üstlenmiştir. Bununla birlikte, bizim hepimizin yeni durumun korunmasında pek çok çalışma yapmamız gerekir. Eğer onun isteğine göre hareket edersek, o da her işinde bizim arzumuza göre hükmedecek.

Fakat böyle yapmazsak, kendi üslubunu öne atacak ve kendi ülkesinin sistemini uygulayacak, biz de yine karışıklıklara ve perişanlıklara mübtela olacağız.

Birinci kâhin:

- Yoksa ortaya böyle bir söz ve karar mı atıldı?

Üçüncü soylu kişi:

- Evet, o ısrarla biz soyluları, askerleri ve ülkenin büyüklerini çağırdı, böyle bir mesuliyeti kabul etti ve biz de çaresiz, onun tek bir şartına razı olduk.

İkinci kâhin:

- Onun seçiminin sizden taraf olmasının sebebi nedir?

Birinci soylu kişi:

- O kendi ülkesinde, Arapların arasında işbirirliliği ve gücüyle tanındı. İlaveten soylular ve ruhaniler onun makamında yüksek bir hürmet ve mertebeye sahiptiler. Sıradan insanların ve halkın, sokak ve pazarda zelil ve hakir sayıldığı bir durumda bütün bunlar birer haslet idi ve biz Cemşid'in yerine, böyle bir Emir'i istedik.

Üçüncü kâhin:

- Bizim ülkemizi, kendi ülkesine tercih etmesi için onu nasıl ikna ettiniz?

Üçüncü soylu kişi:

- O, bizim talebimizi işittiği zaman uzun bir süre düşündü, bu duruma şüpheyile yaklaşıp bizim hepimizle tek tek sohbet etti ve binlerce soru sordu. Sanki gücü yoktu veya karar vermek istemiyordu. Tam bu esnada, Arapların zayıflama durumu ortaya çıktı. Sonunda da yüzündeki şüphe ve tereddütü attı ve bizim önerimizi kabul etti.

İkinci soylu kişi:

- Onun, gece ve gündüzün her saatinde sizin varlığınıza ihtiyacı olmasının yanında, açık bir dille ve sade bir sözle, onun gönül rızasını nasıl alacağınız sizin gücünüze kalmaktadır.

Üçüncü soylu kişi:

- Bu manada, ona her zaman aydınlık gelecekten, ümitlerin çokluğundan bahsedin. Kendisine takdim edilecek olan, onun yüceliği ve mutluluğuyla dolu, gelecek günler hakkında kehânetlerde bulunun.

Birinci soylu kişi:

- Hiçbir zaman karanlık günlere, üzüntüye ve ümitsizliğe dair bir şey söylemeyin.

İkinci soylu kişi:

- Hatta eğer gökler ve yıldızlar, onun için karanlık bir geleceği gösterse dahi.

Üçüncü soylu kişi:

- Çünkü yalnız ümit, onu yönetime alakalı yapabilir.

Birinci soylu kişi:

- Şimdi hazırsınız, o bir süre sonra gelecek, der ve soylular dışarı çıkarlar.

İkinci Sahne

Sahne boştur. Zerdüşt kâhinler kendi etraflarına bakarlar. Bir mertebe birbirleriyle konuştuktan sonra birbirlerini öpmeye başlarlar. Birbirlerini kucaklayıp gıdıklarlar. Yukarı aşağı zıplayıp neşelenirler.

Üçüncü kâhin:

- Çok eğilmediğimden ve yere oturmduğumdan bütün eklemlerim katılaştı. Şimdi artık her şey zulüm oldu, ey Allah'ım, ey Allah'ım, ey Allah'ım.

Kâhinler tekrar sohbet edip neşelenirler.

İkinci kâhin:

- Dinleyin, bir dakika sakın olun! Bir kere daha soyluların söylememizi istediklerini tekrar edelim ki aklımızdan gitmesin ve bir rezalet ortaya çıkmasın.

İkinci kâhin:

- Evet, çok iyi söyledin. Tekrar edelim, tekrar edelim.

Üçüncü kâhin:

- Soylular, pek çok şey söylediler. Hepsi tekrar edilmez.

Birinci kâhin:

- Dinleyin, dinleyin. Büyükler, onun için mutluluktan, ümitten ve bu tarz şeylerden bahsetmemizi söylediler.

İkinci kâhin:

- Karanlıktan ve kötülükten asla söz etmemizi (söylediler).

Üçüncü kâhin:

- Sonra?

Birinci kâhin:

- Hatta eğer gezegenler ve yıldızlar onların zıddını gösterecekler dahi. Tamam, şimdi sen tekrar et diyerek ikinci kâhine döner.

İkinci kâhin heyecanla:

- Evet, mutluluk ve ümit, karanlık ve kötülük... İlk önce zikredilenleri söylüyoruz, ikinci zikredilenler söylemiyoruz.

Birinci kâhin, üçüncü kâhine hitaben:

- Ve sen?

Üçüncü kâhin:

- İlk baştakileri söylüyoruz, ikinci sıradakileri söylemiyoruz.

Her üç kâhin de konuşma, neşe ve mutlulukla meşgul olurlar.

Üçüncü Sahne

Dahhâk yavaş yavaş merdivenleri çıkar. O bir süre üç kâhinin sohbetine kulak vermiştir. Kimse onu fark etmez, Dahhâk ıslık çalar. Zerdüş kâhinler geriye dönerler ve onu görünce yere eğilirler. Dahhâk önlerine gelir, üzerinde beyaz bir kıyafet ve belinde de uzun bir kılıç vardır. Başlarını önlerine eğmiş olan kâhinlerin tam önünde durur ve ayağının sivri ucuyla üçüncü kâhinin başına vurur.

Dahhâk:

- Hey, başını kaldır bakayım. (Üçüncü kâhin, başını kaldırır) Hayır, hayır en iyisi bu şekilde kal, ne çirkin bir surat! (Ayağıyla üçüncü kâhinin başını yere indirir).

Sen, sen! (İkinci kâhinin başına vurur) Sen! (İkinci kâhin, başını kaldırır) Hayır, hayır, hayır, en iyisi senin iri beynin, bu şekilde yere baksın! (İkinci kâhinin başını yere yapıştırır) Ve sen, hepsinden daha haydut olan sen, başını kaldır bakayım! (Birinci kâhin, başını kaldırır. Dahhâk şüpheyle ve küçümsemeyle ona bakar) Sanki sen diğerlerinden daha tahammül edilebilirsin. Evet, evet kalk! (Birinci kâhin, kalkar) Sizler kimsiniz?

Birinci kâhin:

- Biz, size hizmet etmek için hazırlanmış kâhinleriz.

Dahhâk:

- Sizin memleketinizde kâhinler daha hoş görünüşlüdür, sizin kâhin olduğunuz görünüşlerinizden anlaşılıyor.

Birinci kâhin:

- Fakat kurban, bizi tecrübelerimizin ve bilgilerimizin fazlalığı itibarıyla seçtiler.

Dahhâk:

-Bilgi mi, neyin bilgisi?

Birinci kâhin:

- Geçmişte olmuş ve gelecekte olacak olanlar hakkındaki bilgiler.

Dahhâk:

- Geçmiş geçmiştir, fakat gelecek, gelecekte beklenmedik ne olacak?

Birinci kâhin, sanki dersini ezberden tekrar eder:

- Yeni Emir'in hayatındaki mübarek ve kutlu günleri...

Dahhâk elinin içiyle kâhinin ağzını kapatır ve:

- Sus! (Ardından da ikinci kâhinin başına gider) Kalk bakayım, iri beyin! (İkinci kâhinin kafasına vurur, kâhin de kalkar) Gelecekte ne olacak?

İkinci kâhin:

- Yıldızlar işaret etmektedir ki...

Dahhâk:

- Hangi yıldızlar?

İkinci kâhin:

- Burç yıldızları...

Dahhâk eliyle onun ağzını kapatır ve:

- En iyisi, bu etli borunun içinden konuşma! (Bu defa da tekme ile üçüncü kâhinin kafasına vurur) Hey, ayağa kalk bakayım!

Üçüncü kâhin kalkarken:

- Bizim, bereket yönünden geniş ülkemiz...

Dahhâk:

- Sus, sus! Kimse sana bir şey sormadı. (Hepsine hitaben) Şimdi dinleyin!
(Merdivenlerin üzerine oturur) Soylular size ne söylediler?

Birinci kâhin:

- Bizim ülkemize nasip olan eşsiz nimet ve bereketten sohbetler ettiler.

Dahhâk:

- Başka?

İkinci kâhin:

- Emir'in liyakatından, işbirirliliğinden, sonsuz güç ve kudretinden bahsettiler.

Dahhâk:

- Başka?

Üçüncü kâhin:

- Deli Cemşid yönetimi zamanının karışıklığını ve perişanlığını yalnız sizin düzene sokacağınızı söylediler.

Dahhâk:

- Sizin hakkınızda, sizin vazifeniz hakkında ne söylediler?

Birinci kâhin:

- Gece gündüz size hizmet etmeye hazır olmamız gerektiğini söylediler.

Üçüncü kâhin:

- Ve tüm gücümüzle size, tatlı ve iyi bir gelecek hakkında ümitli konuşmamızı.

Dahhâk:

- Başka?

Üçüncü kâhin:

-Başka bir şey söylemediler.

Dahhâk:

-Nasıl söylemediler? Bunlar söylemenizi istedikleri şeyler, peki ya söylememenizi istedikleri! (Kâhinler kekelerler) Sizlere, şüpheyeye, ümitsizliğe ve karamsarlığa dair bir şey söylemeyin dediler, doğru mu? (Kâhinler başlarıyla onu onaylarlar) Yani yapabildiğiniz kadar bana yalan söyleyin, değil mi?

Birinci kâhin:

-Yalan mı? (diğerlerine bakar) Yalan mı?

Dahhâk:

- Yani yaklaşması muhtemel olan ve benim haberdar olmam gereken gerçekleri ve tatsız olayları söylemekten sakının! (Emir verircesine) Böyle olmadı mı?

Birinci kâhin korku ve titremeyle:

- Evet kurban.

Dahhâk:

- Çok iyi, çok iyi.(Samimi bir şekilde) Elbette bütün bunlar sizin merhametinizin delilidir, çünkü benim incinmemi istemiyorsunuz ve beni incitmeye hazır değilsiniz, değil mi?

Birinci kâhin:

- Evet kurban. Bizim tek amacımız size hizmet etmektir.

Dahhâk:

- Fakat aklınızda olsun ki eğer böyle yaparsanız sizin işiniz yapay (sahte) olur.

İkinci kâhin:

- Biz yediği tuzu bilenler...

Dahhâk:

- Yediği tuzu bilenler mi? Sizler henüz benim tuzumu yemediniz.

Üçüncü kâhin:

- Kastımız şudur ki biz can feda edenler hiçbir zaman ve hiçbir şekilde kendi veli nimetimize ihanet etmeyeceğiz.

Dahhâk:

- İhanet mi? (Güler) Yoksa yapabilir misiniz?

Birinci kâhin:

- Hiçbir zaman yalan söylemeyeceğimizi kastediyoruz.

Dahhâk:

- Doğrusu cesaret edebilir misiniz? Eğer sizler yalan söylemek isterseniz, emin olun kendi kendinize yalan söylemiş olursunuz. Eğer ihanet ederseniz de kendinize ihanet etmiş olursunuz, anladınız mı?

Her üç kâhin:

- Evet, kurban, evet kurban...

Dahhâk, hayli samimi bir şekilde:

- Bana sizin ülkenin en iyi kâhinler olduğunuzu söylediler. Bu doğru mudur?

Birinci kâhin:

-Evet, kurban. Bu konuda herkes aynı fikirdedir.

Dahhâk:

- Yani herkes sizin her şeyi herkese haber verdiğinizine inanmaktadırlar, öyle mi?

Her üç kâhin:

- Evet, kurban, evet kurban...

Dahhâk:

- Tamam, tamam. Çünkü ben kendim tecrübe edip inanana kadar, diğerlerinin görüşüne itibar etmem. Bununla birlikte, işte şimdi herkesin, hakkınızda ilim ve bilgi sahibi olduğunuz konusunda hemfikir olduğu siz üç kâhin, iyice benim görünüşüme, yüzüme ve endamıma bakın ve benim genel olarak en çok hoşuma giden şeyi söyleyin. İlk önce sen! (Birinci kâhini işaret eder)

Birinci kâhin:

- Emir'in çehresinden, doğruluk ve dürüstlüğe her şeyden daha çok ehemmiyet verdikleri anlaşılıyor.

Dahhâk, ikinci kâhine döner ve:

- Ve sen.

İkinci kâhin:

- Emir'e yalan söylenilmemesi ve ihanet edilmemesi.

Dahhâk, üçüncü kâhine hitaben:

- Son olarak sen...

Üçüncü kâhin:

-(Çevresindeki insanların) Kendi işinde ve davranışında tam bir sadakat içinde olmaları...

Dahhâk:

- Üçünüz de aynı şeyi söylediniz!

Birini kâhin, mutlu bir şekilde:

- Evet, kurban. Doğrusu da, kâhinlerin her zaman ve her an aynı ya da benzer şeyler söylemeleridir.

Dahhâk:

- Bu meseleleri nereden anladınız?

İkinci kâhin:

- Gezegenler ve burç yıldızlarının işaretleri...

Dahhâk:

- Sus, sus, sus. Sebepsiz yere gezegenleri ve yıldızları beceriksizlikle suçlama, bu konuyu bizzat kendim sana söylemişim, değil mi?

İkinci kâhin, korku ve titremeyle:

- Doğrudur kurban.

Dahhâk:

- Fakat doğruluk ve sadakat, benim çok fazla hoşuma giden şeyler değildirler. Anladınız mı? Şimdi daha iyi düşünün. (Kâhinler, düşünceli ve sıkıntılı bir haldedirler) Öyleyse siz üç kâhin ve âlim, ilim ve fennin bütün esrarıyla benim en çok hoşlandığım şeyi anlayamıyorsunuz.

Birinci kâhin, mutlu bir şekilde:

- Ben anladım kurban, ben anladım. (Duygusal bir şekilde) Siz, mülayim bahar rüzgârından ve güllerin kokusundan...

Dahhâk:

- Asla, asla, asla... Ben mülayim bahar rüzgârından ve güllerin kokusundan şiddetle nefret ederim.

İkinci kâhin:

- Makamlı sözden ve güzel şiiirden...

Dahhâk:

- Asla, asla. Durumumu bozdun. (İkinci kâhinin konuşmasını taklit eder) Makamlı söz ve güzel şiiir.

Üçüncü kâhin:

- Siz, temiz Arapların soyundan olduğunuz için, hiçbir şey asil ve soylu bir Arap atı kadar...

Dahhâk:

- Ne? At mı? Attan mı hoşlanıyorum? Eğer attan hoşlansaydım şimdi sen, mal meydanında satılıyor olurdun, burada değil! (Güler) At! Onlar da soylu ve asil birer Arap atı.(Üç kâhin de sessiz ve başları öne eğiktir) Bakayım, doğrusu bu defa nasıl oldu da her üçünüz, ayrı ayrı kâhinlik ettiniz? Ha! Bu defa gezegenler ve yıldızlar, sizlere

başka başka mı söylediler? Evet, görüyorsunuz ya onlara (eliyle gökyüzünü gösteriyor) fazla güvenilmiyor. Fakat hiç mühim değil, şimdi ben, kendim size en çok hoşlandığım şeyi söylüyorum. Hiçbir şey, yemek yemek kadar benim hoşuma gitmez. Ben, her şeyi yemeği severim. Yenilen ve yenilmeyen her şeyi yerim. Sizler bu konuyu biliyor muydunuz?

Üçüncü kâhin:

- Yıldızlar bir ölçüye kadar...

Dahhâk el işaretiyle onu susturur ve:

- Bakın, tadını kaçırmaktasınız. Bizim kararımız aklınızdan gitmiş gibi, ne oldu? (Hepsi susar ve başlarını öne eğerler) Tamam, o halde boş kafalı olmadığınız anlaşıldı. Elbette ben, bu açıdan sınırsız ölçüde mutluyum. Mutluyum, çünkü üç aptal kâhin benim hizmetimdedir. Ne benim geçmişimi bilen, ne de benim geleceğimi okumada gücü olan üç kâhin. Ben ise, hem kendi geçmişimi biliyorum hem de gelecekte ne yapacağımı biliyorum. Hepsinden daha önemlisi, benim geleceği değiştirmeye muktedir olmamdır. Fakat bu şekilde sizler benim yanımda olacaksınız, sizin aklınız bir şeye ermediği için çaresiz ben, kendim kâhinlik yapacağım ve sizler diğerlerinin huzurunda onları semavi gezegenlerin ve yıldızların dilinden açıklayacaksınız. Anladınız mı? Şimdi çekilebilirsiniz. (Kâhinler dışarı çıkarlar)

Dördüncü Sahne

Dahhâk, sahenin sol tarafına gitmiş ellerini birbirine vurur. Birinci asilzade, sahneye girer.

Dahhâk:

- Nasıl oldu?

Asilzade:

- Hepsi hazır kurban... Ordu komutanları sol taraftaki salonda, memleketin ileri gelenleri sağ taraftaki salonda sizin teşriflerinizi beklerler.

Dahhâk:

- Aşçıları soruyorum!

Asilzade:

- Aşçılar? Evet, evet. Dünden itibaren yaklaşık bin tane aşçı size hizmet etmek için sarayın dışında toplandılar.

Dahhâk:

- Bin aşçı mı? Ne iyi, ne iyi... Bakayım hangisi diğerlerinden daha hünerli!

Asilzade:

- Hepsini imtihan etme fırsatı henüz olmadı kurban.

Dahhâk:

- Hepsinden daha iddialı olan kim?

Asilzade:

- Hepsi kurban, hepsi aşçılıkta kimsenin kendi eline su dökemeyeceğini iddia ediyor.

Dahhâk:

- Hiçbir iddiası olmayan kim?

Asilzade:

- Görünüşü iyi olmayan, elinde eski bir sepetle gelmiş ve ilk sırada yer almış zayıf görünümlü bir adam. Herkes onun bir deli olduğunu düşünüyor.

Dahhâk:

- Deli mi? Nereden belli deli olduğu?

Asilzade:

- Bir çeşit garib kurban. Sürekli mutluluktan sallanıyor. Herkes onun saraya girmesine imkân olmadığını biliyor ancak o kendisinden fevkalade emin ve ümitli.

Dahhâk:

- Neden onun saraya girmesine imkân yok?

Asilzade:

- Alışılmışın dışında bir vaziyet var kurban. Sepet, garip ve tuhaf çöplerle dolu... Beklemekte olduğu saatler boyunca, topladığı bir avuç gül ve otları oynuyor.

Dahhâk:

- Herkesi salın gitsinler, o deliyi benim yanıma gönderin.

Asilzade:

- Hepsini serbest kırakalım ve onu sizin yanınıza mı gönderelim?

Dahhâk:

- Evet.

Asilzade:

- Fakat kurban, o kesinlikle bir deliden başka bir şey değildir.

Dahhâk:

- Daha iyi.

Asizade:

- Fevkalade kirli.

Dahhâk:

- Hiç sorun değil.

Asizade:

- Fakat kurban, ben onun kesinlikle aççılığı bilmediğini düşünüyorum.

Dahhâk:

- Sen nereden biliyorsun? Onu, sen imtihan etmedin ki.

Asilzade:

- Fakat...

Dahhâk, ciddi bir şekilde:

- Hepsini götür yalnız onu, benim yanıma getir.

Asilzade:

- Baş üstüne. (Bekler) Emirler ve büyükler için ne buyurursunuz kurban?

Dahhâk:

- Emirler ve büyükler, salonlarda beklesinler.

Asilzade:

- Ne zamana kadar kurban?

Dahhâk:

- Ben onları sebest bırakana kadar. (Asilzade geri geri giderek dışarı çıkar)

Dahhâk, merdivenlerin arkasından gözden kaybolur.

Beşinci Sahne

Aşçı, içeri giriyor. Sahnenin ortasında durup etrafına bakıyor. Başını bu tarafa ve o tarafa çeviriyor. Ayaklarının uçlarının üzerinde yükselip başını uzatıyor) Hey! Neredesin? Hey! Gittin mi, saklandın mı? Ha ha! (Güler) Seni ortaya çıkaramayacağımı mı sanıyorsun? Ha! Şimdi görürsün. (Sepeti sahnenin ortasına bırakıyor, ayakkabılarını çıkarıyor ve yavaş yavaş ayaklarının ucuna basarak merdivenlerin tarafına doğru gidiyor. Dahhâk çıkıyor ve başka bir köşeye gizleniyor) Burada mısınız? Hayır. (Diğer tarafa doğru gidiyor. Dahhâk da, oradan çıkar başka bir köşeye geçiyor.) İşte şimdi seni yakalarım. Seni ortaya çıkarırım, şimdi, şimdi, şimdi görürsün! (Zıplar ve yere düşer) Cam değilsin, tamam. (Merdivenleri yukarı çıkıyor ve tekrar aşağı iniyor) Hey! Neredesin? (Dahhâk, gizlendiği yerden çıkıp ayaklarının ucuna basa basa aşçının sepetine yaklaşıyor, sepetten bir adet havuç çıkarıyor ve havucu ısırıyor, yavaşça geçip başka bir köşeye gizleniyor) Hey, hey! (Merdivenleri yukarı doğru çıkıyor ve başını bir deliğe sokup bağılıyor) Hey! (Sonra merdivenlerin üzerinden gözden kayboluyor, bir süre sonra başı bir delikten dışarı çıkıyor ve şiddetli bir şekilde gülüyor) Neredesin? Ha neredesin? (Tekrar sahneye giriyor ve gözünü demir bir kapıya dikey) Düşünmüş! (Yavaş yavaş yaklaşıp parmaklık demirlerine asılı olan davulu alıyor ve çekiyor. Cemşid parmaklıkların arkasından ortaya çıkıyor.)

Altıncı Sahne

Aşçı- Cemşid

Aşçı:

-Bu sen değil misin?

Cemşid:

- Kim?

Aşçı:

- Doğru söyle!

Cemşid:

- Burada senden ve benden başka kimse yok.

Aşçı:

- Öyleyse nereye gizlenmiş. Tuhaf bir kurnazlık, söyle bakayım sen burada ne iş yapıyorsun? Ha! Neden cevap vermiyorsun? Ha! Sen Cemşid değil misin? Doğru mu?

Cemşid:

- Nasıl?

Aşçı:

- Mahkûm musun, yoksa değil misin? (Cemşid başını sallar) Canın sıkılmış, evet. Cevap vermiyorsun. Konuşmak sana zor mu geliyor, yoksa kahırdan mı böylesin? Tamam. Ben onu bulmaya gidiyorum.(Demir kapıyı kapatır)

Yedinci Sahne

Aşçı- Dahhâk

Dahhâk, arkadan yaklaşır aşçının gözlerini kapatır.

Aşçı, mutlu bir şekilde:

- Seni buldum, seni buldum.

Dahhâk:

- Hayır, beni bulamadın, beni bulamadın. Ben kendim ortaya çıktım.(Aşçının gözlerini bırakır. Her ikisi karşı karşıya dururlar, gülerler, birbirlerini gıdıklarlar.)

Aşçı:

- Neredeydin?

Dahhâk:

- Buralarda.

Aşçı:

- Yalan söylüyorsun.

Dahhâk:

- Neresi yalan!

Aşçı:

- O halde ben, seni neden göremedim?

Dahhâk:

- Ben, büyücülük yapıp görünmez olduğum için.

Aşçı:

- Seni yalancı, büyücülük yapmışmış.

Dahhâk:

- Öyleyse ne yapmışımdır?

Aşçı:

- Bir köşeye gizlenmiştin.

Dahhâk:

- O zaman neden beni bulamadın?

Aşçı:

- Bulamadım mı? Şimdi seni buldum. Şimdi seni buldum.

Dahhâk:

- Hayır, değil. Ben seni buldum.

Aşçı:

- Hayır, ben seni buldum.

Dahhâk:

- Hayır, ben kendim seni buldum.

Aşçı:

- Be... ben, ben...

Dahhâk:

- Hayır, ben kendim, kendim, kendim... (Birbirleriyle şakalaşır, birbirlerini gıdıklarlar. Kendilerinden geçinceye kadar gülerler. Bir süre sonra gülmeleri sona erer ve karşılıklı dururlar. Dahhâk, aşçıya)

- Sanki biz tanışıyor muyuz?

Aşçı:

- Evet, sanırım.

Dahhâk:

- Seni nerede gördüm?

Aşçı:

- Vallahi bilmiyorum, tam olarak aklımda değil.

Dahhâk:

- Söyle bakayım, sen babamın yanında çalışmıyor muydun?

Aşçı:

- Hayır, hiç değil.

Dahhâk:

- Benim yanımda çalışmış mıydın?

Aşçı:

- Sanmıyorum.

Dahhâk:

- Görünüşün bana çok tanıdık.

Aşçı:

- Sen de aynı şekilde.

Dahhâk:

- Sanırım biz, bir vakit karşılaştık.

Aşçı:

- Evet, biz birkaç defa daha karşılaştık.

Dahhâk:

- Öyleyse biz bu hesaba göre önceden tanışıyoruz.

Aşçı:

- Elbette tanışıyoruz.

Dahhâk:

- Seni görmekle mutlu oldum.

Aşçı:

- Ben de öyle.

Dahhâk:

- Çok, çok mutluyum!

Aşçı:

- Ben, senden daha fazla, senden çok daha fazla!

Dahhâk:

- Seni seviyorum.

Aşçı:

- Ben de aynı şekilde, ben de aynı şekilde.

(Tekar şakalaşırlar ve birbirlerini gıdıklayıp gülerler. Sonra tekrar ciddi bir hal alırlar.)

Dahhâk:

- Benim yanımda kalmaya geldin, değil mi?

Aşçı:

- Evet.

Dahhâk:

- Her zaman bu şekilde benimle kalacağına söz veriyorsun, değil mi?

Aşçı:

- Sen de söz verirsen, söz veririm.

Dahhâk:

- Söz veriyorum.

Aşçı:

- Cidden, söz mü?

Dahhâk:

- Ciddi, ciddi. (Bir süre bekler) Bakalım senden nasıl bir verim ortaya çıkacak.

Aşçı:

- Hangi konuda diyorsun?

Dahhâk:

- Sonuçta sen, aşçı olarak saraya girdin.

Aşçı:

- Gönlün rahat olsun, senin için aşçılık da yaparım.

Dahhâk:

- Neyi bilirsin, neyi yaparsın?

Aşçı:

- Her şeyi. Ben seni, yeni yemeklere alıştırdım.

Dahhâk:

- Ciddi mi söylüyorsun?

Aşçı:

- Şimdi görürsün.

Dahhâk:

- Yani sen, şimdi benim yemem için, bir şey mi yapmak istiyorsun?

Aşçı:

- Neden yapmamayım?

Dahhâk:

- Doğru mu söylüyorsun?

Aşçı:

- Evet, senin canın sağolsun!

Dahhâk:

- Bak!

Aşçı:

- Neye?

Dahhâk:

- O iki kızın, benimle olmasını istiyorum.

Aşçı:

- Hangi kızlar?

Dahhâk:

- Şehrinâz ve Ernevâz. Cemşid'in kız kardeşleri. (Demir kapıyı gösterir)

Aşçı:

- Ne kadar iyi...

Dahhâk, bir çocuk misali suratını asmış bir halde:

- Fakat onlar benden hoşlanmıyorlar.

Aşçı:

- Neden?

Dahhâk:

- Bilmiyorum, hiçbir zaman bana iyi davranmıyorlar.

Aşçı:

- Bunun sebebi ne?

Dahhâk:

- Belki çok çirkin olduğum içindir.

Aşçı:

- Çirkin mi? Kim demiş? Sen asla ve asla çirkin değilsin. Bir parça ağzın büyük, o da kusur değildir.

Dahhâk:

- Benden korkuyorlar.

Aşçı:

- Ne iyi.

Dahhâk:

- Fakat bu şekilde bir faydası yok.

Aşçı:

- Ben, her şeyi hallederim, sen hiçbir şey yapma! Onları bu akşam, yemeğe davet et. O zaman her şey yoluna girer, tamam mı?

Dahhâk:

- Tamam.

(Aşçı ıslık çalarak merdivenleri yukarı doğru çıkar.)

Birinci perdenin sonu.

İKİNCİ PERDE

GİRİŞ

Davul çalan tellâl, dışarı çıktığı taraftan sahneye giriyor. Ayakuçlarına basa basa ilerliyor ve çok hafif ve kısa darbelerle davula vuruyor. Sahnenin önüne gelip topluluğun karşısında duruyor. Davul çalıyor. Bir süre sonra davul sesi kesiliyor, tellal, kekeleyerek konuşmaya başlıyor.

Tellâl:

- Di... di... di... dinleyin! (Davula vurur) Bu... bu... bu... gece, sa... sa... sa... sarayda misafir var.(Davula vurur) İki tane güzel kız, sarayda misafirler. (Davula vurur) Ya... ya... yani Emir'in misafirleri oluyorlar. (Davula vurur) Hi... hi... hiç kimsenin sa... sa... saraya yaklaşmaya hakkı yoktur.(Davula vurur) Ha... ha... ha... hatta sarayın etrafında olmaya bile.(Davula vurur) Eğer canınızı seviyorsanız, eğer ca... ca... ca... canınızı seviyorsanız,(davula vurur) ka... ka... kalkın ve kaçın! (Davula vurur) Ça...ça...çabuk kaçın. (Davula vurur) Emir, ye... ye... ye... yeni yemek yemek istiyor.(Davula vurur) Ya... ya... ya... yani yemeğini yemeğe başlasın. (Davula vurur) Ya...ya...ya...yani kendisini güçlendirsin. (Davula vurur) Ya... ya... ya... yani yemekle meşgul olsun. (Davula vurur) Be... be... be... benden söylemesi, si... si... si... sizden dinlemesi. (Davula vurur) So... so... so... (Kekemeliği daha da şiddetlenir ve konuşamaz. Davulcu, sahnenin diğer tarafından dışarı çıkar.)

Sekizinci Sahne

(Şehrinâz ve Ernevâz sahnededirler.)

Şehrinâz:

- Burada bizim işimiz ne?

Ernevâz:

- Akşam yemeği için davetliyiz.

Şehrinâz:

- Hayır, akşam yemeği bahanedir. Onun bir planın olduğunu düşünüyorum.

Ernevâz:

- Malumdur. Bizi sebepsiz davet etmemiştir.

Şehrinâz:

- Yani doğru mu gerçekten mümkün mü?

Ernevâz:

- Nasıl mümkün olur?

Şehrinâz:

- Bizim hakkımızda başka nasıl bir düşüncesi olabilir?

Ernevâz:

- Elbette, hiç de uzak değil.

Şehrinâz:

- Ernevâz, bizim üzerimizden elini çekmesi için ne yapılabilir diyorum.

Ernevâz:

- Ben, ben bilmiyorum.

Şehrinâz:

- Ben korkuyorum.

Ernevâz:

- Korkunun faydası yok! Sana hiçbir yardımı olmaz.

Şehrinâz:

- Kaçarım, kurtulurum.

Ernevâz:

- Kaçar mısın? Nereye kaçarsın?

Şehrinâz:

- Kendimizi kurtarırım, kaçarım ve onun pençesine düşmem.

Ernevâz:

- Nasıl kaçarsın? Seni bırakırlar mı? Etrafını görmüyor musun? Bütün bu bekçileri, bütün bu muhafızları atlatıp, onların elinden nasıl kaçarsın? Yeni yüksek duvarları ne yapacaksın?

Şehrinâz:

- Artık ben ondan nefret ediyorum.

Ernevâz:

- Benim ondan çok hoşlandığımı mı sanıyorsun?

Şehrinâz:

- Yuvarlak yüzü ve büyük ağzı beni korkutuyor.

Ernevâz:

- Sadece yuvarlak yüzü ve büyük ağzı mı? Biz ondan daha çirkin insanlarla bir araya geldik, fakat hiçbir zaman da korkmadık.

Şehrinâz:

- Artık bu çok nefret verici...

Ernevâz:

- Evet, o bizim erkek kardeşimizin katili.

Şehrinâz:

- Ortaya çıktığı her an, karşıma 'ölüm' ortaya çıktı sanıyorum.

Ernevâz:

- Fakat ben onu, olduğu haliyle görüyorum.

Şehrinâz:

-Şimdi ne şekilde olursa olsun, bizim halimize bir çare düşünmemiz gerekir.

Ernevâz:

- Ne çaresi?

Şehrinâz:

- Özetle şimdilik onun elinden kurtulmamız hiçbir şekilde mümkün değil, bir şekilde onunla yan yana olduğumuzu düşünürsen.

Ernevâz:

- Yan yana mı olalım?

Şehrinâz:

- Artık başka bir çaremiz yok!

Ernevâz:

- Ne şekilde yan yana olalım?

Şehrinâz:

- Onun bize karşı sevecen, şefkatli olacağı ve eziyet etmeyeceği bir iş yapmayı kastediyorum.

Ernevâz:

- Bize karşı şefkatli mi olsun? Bu iş için önce bizim, ona karşı sevecen davranmamız gerekir.

Şehrinâz:

- Benim de kastettiğim işte bu.

Ernevâz:

- Gerçekten mi? Tamam...

Şehrinâz:

- O halde sen de benimle hemfikirsin, değil mi?

Ernevâz:

- Ben mi? (Alaycı bir şekilde güler) Asla!

Şehrinâz:

- Fakat başka bir şey yapamıyoruz. Bütün bu ızdıraplardan ve yürek çarpıntılarından kurtulmamız için gerekli ki...

Ernevâz, onun sözünü keser ve:

- Onunla yan yana gelelim ve ona itaat edelim, öyle mi? Ben, ben yapamam!

Şehrinâz:

- Öyleyse ne yapacağız?

Ernevâz:

- Ben, böyle bir şeye hazır değilim. Gücüm yettiği kadar karşı koyacağım.

Şehrinâz:

- Bize eziyet eder.

Ernevâz:

- Biliyorum.

Şehrinâz:

- Bize işkence eder.

Ernevâz:

- Bunları ben de biliyorum.

Şehrinâz:

- Fakat ben istemiyorum. Ben, hazır değilim.

Ernevâz:

- Madem öyle, sen de kendi yolunda git!

Şehrinâz:

-Sen ne yapacaksın?

Ernevâz:

- Ben de, kendi yolumda giderim.

Şehrinâz:

- Hayır, hayır beni yalnız bırakma! Ben yalnızlıktan korkuyorum. Rica ederim, rica ederim. (Ernevâz'ın eteğine yapışır.)

Dokuzuncu Sahne

Şehrinâz- Ernevâz- Dahhâk

(Dahhâk, elinde iki tabakla merdivenlerin üzerinde ortaya çıkar.)

Dahhâk:

- Ne iyi, ne iyi... Hoş geldiniz, hoş geldiniz. (Şehrinâz, kendini Ernevâz'ın arkasına gizler.) Benim güzel misafirlerim.(Merdivenlerden aşağı iner bir halde) Şimdi neden bütün bu şeylerin, bütün bu beğenilen ve hoş giden şeylerin olduğunu anlıyorum. Sanki iki tane ay, sarayımızı aydınlattı. Güzel, güzel, güzel.(Merdivenlerin sonuna iner) Neden ayaktasınız? Neden oturmuyorsunuz? Siz, buraya (sağ elinin tarafındaki sekiyi Ernevâz'a gösterir) ve siz de, buraya (sol elinin tarafındaki sekiyi Şehrinâz'a gösterir). Oturun, oturun çünkü sizin için yemek getirdim. (Kızlar, iki sekiye karşılıklı otururlar) Bu akşam benim aşçım, fevkalade lezzetli bir yemek yaptı. Doğrusu, ben kendim de ona yardım ettim (güler). Elbette sizin hatırladığınız için (tabaklardan birini Ernevâz'ın önüne, diğerini Şehrinâz'ın önüne bırakır). Şimdiye kadar böyle bir yemek yediğinizi sanmıyorum. Ümitsizlik ve halsizliği alan ve mutluluk ve neşe getiren, en iştahsız adamların bile ondan yemeğe doyamadığı bir yemek. Tamam, şimdi her sohbetten ve her işten önce yemek yemek gerektiğini düşünüyorum. Evet, o halde yiyin artık, yiyin! (Kızlar, kımıldamazlar.) Neden yemiyorsunuz? Neden sakın oturuyorsunuz?

Ernevâz:

- Ben yemiyorum.

Dahhâk:

- Yemiyor musun? Neden yemiyorsun?

Şehrinâz:

- Bizim, bizim iştahımız yok.

Dahhâk:

- Eğer yerseniz, iştahımız gelir.

Şehrinâz, tabağına gözlerini dikmiş bir halde:

- Biz, şimdiye kadar böyle bir şey yemedik.

Dahhâk:

- Biliyorum, ben kendim de size söyledim.

Şehrinâz, tabağını göstererek:

- Bunlar ne?

Dahhâk, şefkatle yaklaşır ve:

- Hangileri?

Şehrinâz:

- Bunlar, bu yuvarlaklar.

Dahhâk, güler ve parmağıyla Şehrinâz'ın tabağından bir parçayı kaldırır ve:

- Evet, bunlar serçeler. (Kaldırdığı parçayı yer.)

Şehrinâz, korkuyla kendini geri çeker ve

- Ne? Serçe mi?

Dahhâk:

- Evet, bunlar serçeler, serçe eti ve serçe yemeği. Yiyin, yiyin. (Başka bir parça kaldırıp yer.)

Şehrinâz:

- Hayır, hayır ben yapamam, yapamam!

Dahhâk:

- Bir zerre tat.

Şehrinâz:

- Hayır, hayır, hayır... (Yerinden kalkar ve Ernevâz'ın yanına gider.)

Dahhâk, Ernevâz'a doğru giderek:

- Sen, ne diyorsun? Sen de mi yemiyorsun? (Şehrinâz, Ernevâz'ın yanından ayrılıp kendi yerine döner.)

Ernevâz:

- Hayır!

Dahhâk:

- Hatta ben, çok ciddi senden rica etsem de mi?

Ernevâz:

- Ben yemiyorum.

Dahhâk, sahnenin ortasına gelir ve:

- O halde hiç biriniz yemiyor musunuz? Benim akşam yemeğimi kabul etmiyorsunuz, benim misafirim olmayı reddediyorsunuz. Ha! Çok iyi, çok iyi... (Başını yukarı kaldırır ve bağırır) Baba, baba!

Onuncu Sahne

Şehrinâz- Ernevâz- Dahhâk- Aşçı

(Aşçı, elbiselerini değiştirmiş, başına bir kasket koymuş bir şekilde merdivenlerin üzerinde görünür.)

Aşçı:

- Ne baba?

Dahhâk:

- Bunlar yemiyorlar.

Aşçı:

- Yemiyorlar mı? Nasıl yemiyorlar? (Yavaş yavaş merdivenlerden yukarı çıkar.)

Dahhâk:

- Bunları yemeğe hazır değiller.

Aşçı, Şehrinâz'a:

- Hazır değil misin? (Şehrinâz, yerinden kalkıp Ernevâz'ın yanına gider)

Şehrinâz:

- Biz, bu yemeği sevmiyoruz.

Aşçı, Dahhâk'a:

- Tamam. Madem bunları sevmiyorlar, biz de onlar için başka bir şey hazırlarız. (Dahhâk'a bir gözünü kırpar ve kızlara döner.) Tamam, hanımlar ne seversiniz? Hâ! Ne, ne seversiniz? At eti mi? İnek eti mi? Koyun eti mi? Kuş eti mi ya da sürüngen eti mi?

Ernevâz:

- Biz, hiçbir zaman et yemeyiz.

Dahhâk:

- Fakat siz, önce bu yemeklerin etten yapıldığını anlayın, ondan sonra hazır olmazsanız yemeyin.

Şehrinâz:

- Benim, benim o zaman iştahım yoktu.

Dahhâk, Ernevâz'a hitaben:

- Sen, sen ne diyorsun?

Ernevâz:

- Ben, bir şey yememeye karar verdim.

Dahhâk:

- Yemiyor musun? Neden yemiyorsun?

Ernevâz:

- Bizi buraya zorla getirdiler, ben de en azından, bir şey yemeyi ya da yememeyi seçeyim.

Dahhâk:

- O halde yememeye önceden mi karar verdin?

Ernevâz:

- Evet.

Dahhâk:

- Kararında ciddi misin?

Ernevâz:

-Evet.

Dahhâk:

- Ne zamana kadar?

Ernevâz:

- Burada olduğum sürece.

Dahhâk:

- O halde sen açlıktan ölmeye karar verdin, değil mi? (Ernevâz cevap vermez)

Aşçı, Ernevâz'a:

- Neden diye sormuyor musun? Ha! Sormuyor musun?

Dahhâk:

- Madem sormuyor, ben kendim ona söylerim. (Ernevâz ve Şehrinâz'a) Siz, ikiniz ömrünüzün sonuna kadar saraydan dışarı çıkmayacaksınız.

Şehrinâz:

- Ne? Ne? Ömrümüzün sonuna kadar mı?

Dahhâk:

- Evet, ömrünüzün sonuna kadar...

Şehrinâz:

- Neden, neden?

Dahhâk:

- Ben böyle istediğim için. (Ernevâz kalkıp sahnenin ortasına gelmiştir.)

Şehrinâz:

-Nasıl mümkün olur, nasıl mümkün olur? Ben kalamam, biz kalamayız, biz gitmek istiyoruz.

Aşçı:

- Gitmek mi? Nereye gidiyorsunuz? Kendi bahtınıza tekme mi atıyorsunuz?

Şehrinâz:

- Ben kalamam, ben korkuyorum, biz korkuyoruz.

Dahhâk:

- Korkuyor musunuz? Kimden? Neyden?

Şehrinâz, Ernevâz'ın arkasına sığınır bir halde:

- İşte bu yüzden, işte bu yüzden...

Aşçı:

- Evet, doğru. Fakat korkunuzu atmak ve buradaki her şeye alışmak için çabalayın.

Şehrinâz:

- Alışmak mı? Neye alışmak?

Aşçı:

- Her şeyden önce sarayda hazırlanan yemeklere...

Şehrinâz:

- Fakat biz, hiçbir zaman bu şeylerden yemedik.

Dahhâk:

- Biz de, serçe etine yeni başladık.

Aşçı, Ernevâz'ın tabağından bir parçayı kaldırır ve:

- İşte serçe, serçe...

Dahhâk da, Şehrinâz'ın tabağından bir parça alır:

- Böyle küçük ve zarif bir varlık görmediniz mi? (Aşçı, Dahhâk'ın peşinde, her ikisinin yemek parçası elinde Şehrinâz'a doğru giderler. Şehrinâz, korkuyla Ernevâz'ın etrafında döner ve Ernevâz, sakin bir şekilde durur, her üçü de Ernevâz'ın etrafında dönerler.)

Aşçı:

- Nasıl uçuyor?

Dahhâk:

- Nasıl oturuyor?

Aşçı:

- Nasıl kalkıyor?

Dahhâk:

- Başı, fındık gibi o tarafa bu tarafa dönüyor.

Aşçı:

- Fuzuli ve...

Dahhâk:

- Her yeri tut!

Aşçı:

- Sabah kalkıyor ve gürültü yapıyor.

Dahhâk:

- Ses çıkarıp gürültü yapıyor.

Aşçı:

- Herkesin uykusunu bölüyor.

Dahhâk:

- Eziyet!

Aşçı:

- Yüzsüzdür!

Dahhâk:

- Hiç kimseden korkmuyor!

Aşçı:

- Hiçbir şeye aldırılmıyor!

Dahhâk:

- Bin defa kanat çırpıp gider, sonra tekrar gelir.

Aşçı:

- Fakat yine gitmekten vazgeçmez.

Dahhâk:

- İşte bu sebeple...

Aşçı:

- Onu yemeliyiz.

Dahhâk:

- Eğer serçeden başlarsanız, yavaş yavaş alışsınız...

Aşçı:

- Daha önemli ve daha büyük bir şey yemeye (alışsınız).

Dahhâk:

- Şimdi ağzınızı açın!

Aşçı:

- Açın ve yiyin.

Şehrinâz:

- Hayır, hayır yemiyorum. Ben yemiyorum. (Kaçıp kaldırımların altına gizlenir.)

Dahhâk:

- Yemiyor musun? Çok iyi. (Aşçıya döner) Boş ver! (Aşçı ve Dahhâk ellerindeki parçaları yerler.) Çok iyi oldu.(Gülerler.) Sonunda, benim arzuladığım bir iş oldu. Ben seçimimi yaptım. (Şehrinâz'a döner) İlk sıra senin.

Şehrinâz:

- Benim sıram mı?

Dahhâk:

- Evet, senin sıran...

Şehrinâz:

- Ne sırası?

Dahhâk:

- Yukarıya ilk önce seninle gidiyorum.

Şehrinâz, yukarıya doğru bakar:

- Yukarıya mı? Nereye?

Dahhâk, Şehrinâz'a doğru gider:

- Yatak odasına.

Şehrinâz:

- Hayır, hayır, hayır... Ben yiyorum, ben yiyorum. (Tabaktan ağır ağır birkaç parça alıyor ve yutuyor, perişan bir hal ona musallat oluyor. Dahhâk duruyor ve bir süre aşçıyla birlikte gülüyorlar.)

Dahhâk, Ernevâz'ın tarafına doğru:

- Sen, sen ne diyorsun? Yemiyor musun?

Ernevâz:

- Hayır, ben yemiyorum.

Dahhâk:

- Hiçbir vesile ile de mi?

Ernevâz:

- Hayır.

Dahhâk:

- Tamam. Şimdi imtihan yapıyorum.(Hapishane tarafına gidiyor ve kapıyı açıp ipi alıyor ve çekiyor. Cemşid parmaklıkların arkasından ortaya çıkıyor.)

Onbirinci Sahne

Şehrinâz- Ernevâz- Dahhâk- Aşçı- Cemşid

(Şehrinâz ve Ernevâz, Cemşid'i görünce feryat ediyorlar ve parmaklıklara doğru koşuyorlar. Fakat Dahhâk, onların önünü kesiyor.)

Şehrinâz:

- Cemşid, Cemşid!

Ernevâz:

- Cemşid, kardeşimiz!

Dahhâk:

- Evet, Cemşid.

Şehrinâz:

- Öyleyse sen hapissin ha, hapissin!

Dahhâk:

- Gördüğünüz gibi hapis.

Ernevâz:

- Halk senin öldürüldüğünü sanıyor.

Şehrinâz:

- Herkes senin için matemde, ağlıyorlar.

Ernevâz:

- Durumlar tamamen karıştı, hiç kimse korkudan senin adını ağzına alamıyor.

Şehrinâz:

- Herkes sana eziyet ediyor.

Ernevâz:

- Soylular ve Zerdüş'tin din adamları tekrar işin başına geçtiler.

Şehrinâz:

- Bizi buraya sürdüler(zorla getirdiler).

Ernevâz:

- Sukut ve ümitsizlik her yeri kuşatmış.

Şehrinâz:

- Ben korkuyorum, biz korkuyoruz. Bir şey yap... Bir şey yap!

Dahhâk, yüksek sesle ve aşçıyla birlikte güler:

- Kimden yardım istediğinize bakın! (Kızlara) Bu bahtsızın elinden hiçbir iş gelmez. Eğer yapabilseydi, kendisi için yapardı. İşte şimdi onun ölmesi ve yaşaması sizin elinizdedir.

Aşçı, Ernevâz'ın omzuna vurur:

- Onun kastettiği sensin, anladın mı?

Ernevâz:

- Benim elimde mi?

Dahhâk:

- Evet, senin elinde... (İpi çekmeye başlar.)

Ernevâz:

- Ben, ben ne yapabilirim?

Dahhâk:

- Sen, yemek yiyene kadar, ben bu ipi çekerim ve olacak olanlardan sen sorumlu olursun. (Cemşid'in boynuna sarılı olan ve parmaklıklara sıkışmış olan ipi çeker.)

Ernevâz:

- Yapma, yapma onu bırak!

Dahhâk:

- Birkaç saniyeden daha fazla vakti yok, görüyorsun, gördüğün gibi. (Cemşid'in gözleri yerinden çıkacakmış gibi, boğulmak üzeredir.)

Ernevâz:

- Onu bırak, onu bırak! (Yemek tabağının tarafına doğru gidiyor ve birkaç parça yutuyor. Dahhâk ve aşçı yüksek sesle gülüyorlar. Dahhâk, hapishanenin kapısını kapatıyor. Perişan bir halde olan Ernevâz, merdivenlerin duvarına yaslanıyor.)

Onikinci Sahne

Şehrinâz- Ernevâz- Dahhâk- Aşçı

Dahhâk, Ernevâz'a yaklaşır:

- Tamam. Lezzetli mi yoksa değil mi?

Aşçı, Ernevâz' doğru gider:

- Şimdiye kadar yediğin şeylerden daha lezzetliydi. Yoksa değil mi?

Dahhâk:

- Gördüğünüz gibi bir şey yokmuş. Bu, beni çok rahatlattı.

Aşçı:

- Ve insan çabucak alışıyor.

Dahhâk:

- Elbette yemek yemeyi kastetmedim. Kastım itaattir. Şimdi gidebilirsiniz. (Şehrinâz koşa koşa merdivenlerden yukarı çıkar ve merdivenlerin ortasında durur, Ernevâz'ı bekler. Ernevâz sakince merdivenleri çıkar, Şehrinâz Ernevâz'ın elini tutmaya çalışır fakat Ernevâz ona aldırış etmeden merdivenleri çıkıp gözden kaybolur.)

On üçüncü Sahne

Dahhâk- Aşçı

Dahhâk, üzgün bir şekilde oturur:

- Neden bu şekilde olması gerekiyor?

Aşçı:

- Ne şekilde?

Dahhâk:

- Neden benden korkmaları gerekiyor?

Aşçı:

- Daha iyi, ne kadar iyi...

Dahhâk:

- Onlar, benden nefret ediyorlar.

Aşçı:

- Senin nefret etmemen daha önemli...

Dahhâk:

- Fakat ben bu şekilde olmasını istemiyorum.

Aşçı:

- Tesadüfen böyle olması daha iyidir.

Dahhâk:

- Daha iyi olan ne?

Aşçı:

- Evvela göz zehrini onlardan aldın.

Dahhâk:

- Tamam.

Aşçı:

- Sonra da onları iyice tanıdın.

Dahhâk:

- Onları tanıdım mı? (Düşünür) Evet onları tanıdım.

Aşçı:

- Onlardan hangisi, sana daha çekici geldi.

Dahhâk:

- Ernevâz.

Aşçı:

- Neden?

Dahhâk:

- O daha az korkuyor.

Aşçı:

- Fakat diğèrinin aksine, daha çok karşı koyuyor.

Dahhâk:

- Ben çabuk teslim olan kişilerden nefret ederim.

Aşçı:

- Fakat onun, teslim olmaktan başka çaresi yok.

Dahhâk:

- O halde, bu durumda hiçbir şeyin faydası yok.

Aşçı:

- Faydası yok mu? Nasıl faydası olmaz? Her şey faydalıdır. Sen, hala faydaların çeşitlerini ve kısımlarını bilmiyorsun. Bir bakayım, sen yorgun musun?

Dahhâk:

- Evet.

Aşçı:

- Sen açsındır da?

Dahhâk:

- Hemen hemen.

Aşçı:

- Yorgunluğun ve açlığın sebebi birdir. Kalk, bir zerre asık suratlılığı bırak, bir zerre gül. Şimdi senin için yemek getirmeye gidiyorum. Ümitsizliği ortadan kaldırıp güzellik ve neşe getiren bir yemek... Anlaştık mı?

Dahhâk:

- Anlaştık.

Aşçı:

- Şimdi ben geri dönünceye kadar git ve asık suratlı bu adamı, keyfini kaçırmaması için bırak!

(Aşçı dudak altından mırıldanarak, Ernevâz'ın ve Şehrinâz'ın tabaklarını kaldırır, çevik ve hızlı bir şekilde merdivenlerden yukarı çıkar.)

Ondördüncü Sahne

Dahhâk- Cemşid

(Dahhâk, gidiyor ve demir kapıyı açıyor, ipi alıp çekiyor.)

Dahhâk:

- Hey! Bir dakika parmaklıkların arkasına gelmen mümkün mü? (Cemşid görünüyor.) Karanlıktan çok mu hoşlanıyorsun?

Cemşid:

- Hayır, fazla hoşlanmıyorum.

Dahhâk:

- O zaman neden, hep arkalara gidiyorsun?

Cemşid:

- Bağlı olduğun zaman, her yer karanlık açısından aynı.

Dahhâk:

- Kapı açık olduğu zaman nasıl?

Cemşid:

- O zaman, hapsedildiğimi anlıyorum.

Dahhâk:

- En azından buradan dışarıyı görebilirsin.

Cemşid:

- Dışarıyı ne için göreyim? Seni mi? Senin işçini ya da senin çirkinliğini mi?

Dahhâk, sinirlenir:

- Sen, çok cesursun.

Cemşid:

- Biliyorum.

Dahhâk:

- Benden korkmuyor musun?

Cemşid:

- Asla.

Dahhâk:

- Seni öldürmenin, benim için su içmek gibi olduğunu biliyor musun?

Cemşid:

- Eminim.

Dahhâk:

- Bu yüzden benden, yani ölümden korkmuyor musun?

Cemşid:

- Gördüğün gibi.

Dahhâk, bir süre Cemşidin yüzüne doğru gözlerini dikiyor ve:

- Fakat senin görünüşün, çok üzgün olduğunu gösteriyor.

Cemşid:

- Kendim için değil.

Dahhâk:

- Ne için?

Cemşid:

- Planlarım işe yaramadığı ve yaptığım işler yarım kaldığı için.

Dahhâk:

- Ne tür işler yapmak istiyordun?

Cemşid:

- Sen, onları anlayamazsın.

Dahhâk:

- Yani ben, tamamen salak mıyım?

Cemşid:

- Hayır, sen salak değilsin. Sadece benim dünyamı bilmiyorsun.

Dahhâk:

- Ben, kendi dünyamla nasılım?

Cemşid:

- Kendi dünyana elbette aşinasın.

Dahhâk:

- Öyleyse aramızda bir fark yok...

Cemşid:

- Neden, birçok fark var... Sen, her şeyi kendisi için isteyen bir canavarsın, senin tek hedefin kendini beslemek.

Dahhâk:

- Sen, yoksa böyle yapmadın mı?

Cemşid:

- Hayır, ben aşırı şişmanlıktan nefret ederim.

Dahhâk:

- Sen, ne yapmak istiyordun?

Cemşid:

- Her şeye şekil vereyim, yeni bir terkinin peşinde olayım istiyordum.

Dahhâk:

- Yoksa ben, böyle yapmıyor muyum?

Cemşid:

- Hayır, sen her şeyi şeklinden çıkarıyorsun.

Dahhâk:

- O halde nasıl oldu da yapamadın, bu hale ve bu zamana düştün?

Cemşid:

- Birincisi, fazla umutlanma benim işimi yıktı.

Dahhâk:

- Umutlandın mı, neye?

Cemşid:

- Dünyanın, sağlam ve yeni olan her şeyi çok rahat kabul etmesine...

Dahhâk:

- İkincisi?

Cemşid:

- Başkalarına güvenmek.

Cemşid:

- Kimlere güvenmek?

Dahhâk:

- Gece gündüz kelebek gibi etrafımda dolaşanlara...

Cemşid:

- Bunlar kimlerdi?

Cemşid:

- Şimdi senin etrafında olanlar. Soylular ve Büyükler.

Dahhâk:

- Soylular ve Büyükler mi?

Cemşid:

- Evet, onlar. Her bir işte benimle birlikte olduklarını düşünüyordum.

Dahhâk:

- Sen ne zaman düşman olduklarının farkına vardın?

Cemşid:

- Tam olarak, kapı duvarı yıkıp beni ele geçirdikleri zaman.

Dahhâk:

- Ondan önce sana karşı davranışları nasıldı?

Cemşid:

- Şimdi sana davrandıklarına benzer davranırlardı.

Dahhâk:

- Onlardan kaç tanesine güvendin?

Cemşid:

- Hepsine.

Dahhâk:

- Hiç birinden şüphelenip, kuşkulanmadın mı?

Cemşid:

- Hiç birinden.

Dahhâk:

- Onlardan birinin, sana ihanet edebileceğini düşünmüyor muydun?

Cemşid:

- İhanet etmeleri için bir sebep görmüyordum.

Dahhâk:

- İçlerinden, sana daha yakın olan kimdi?

Cemşid:

- Büyük asilzade.

Dahhâk:

- Büyük asilzade mi?

Cemşid:

- Evet, benim ellerimi ilk bağlayan da o idi.

Dahhâk:

- Seni yakaladıklarında ne yaptılar?

Cemşid:

- Bana karşı onların davranışları öyle değişmişti ki kâbus gibi bir rüyada olduğumu sandım.

Dahhâk:

- Sonra?

Cemşid:

- Beni, zindana koydular, benim Allah'ın izni ile öldürülmem için her yere tellal çıkardılar ve sonra sevinçli bir şekilde (katlim için) buyruk çıkardılar.

Dahhâk:

- Kimlere?

Cemşid:

- Halka ve kendilerine... Benim dışarıdan haberim yoktu. Fakat sarayın içinde bir süre, sürekli çalıp oynadılar ve sonra kâhinler, falcılar, askerler ve soylular sarayı doldurdular, ben dans ve alkış seslerinden başka bir ses işitmiyordum. Geceleri havayı fişekli askeri törenler yapıyordu, fişeklerin sesiyle dünyayı ateşe verdiklerini sanıyordum.

Dahhâk:

- Öyleyse seni, neden öldürmediler?

Cemşid:

- Bu kurbanı, senin için beklettiler.

Dahhâk:

- Söyle bakayım, sana göre asıl kusurlu kimdi?

Cemşid:

- Kendim.

Dahhâk:

- Neden?

Cemşid:

- Ben ki, kendim böyle olmadığım halde, bir yılan yığını ile yaşıyordum.

Yılanların arasında yaşadığın zaman, yılan olamıyorsun.

Dahhâk, bir süre durur ve düşünür:

- Eğer seni özgür bırakırsam ne yaparsın?

Cemşid:

- Aynı yolda, kendi yolumda devam ederim.

Dahhâk:

- Önceki gibi, aynı şekilde mi?

Cemşid:

- Hayır, bu defa ümit olmadan ve güven olmadan.

Dahhâk:

- Söyle bakayım, şimdi senin en büyük düşmanın kim?

Cemşid:

- Sen.

Dahhâk:

- Ben mi?

Cemid:

- Evet sen. Sen, onları koruyan ve bunun karılığında onların da korudukları kişisin.

Dahhâk:

- Aramızdaki düşmanlığın yerini, dostluğun almasını ister misin?

Cemşid:

- Böyle bir şey mümkün değil!

Dahhâk:

- Madem mümkün değil, o halde bu virane yerde kal! (Hapishanenin demir kapısını kapatır.)

On beşinci Bölüm

Dahhâk- Aşçı

(Dahhâk, şüpheyle etrafını kolları bir halde, sekinin üzerinde oturuyor. Ansızın merdivenlerin üzerinden gülme sesleri yükseliyor.)

Dahhâk, yerinden sıçırıyor:

- Kim o?

(Aşçı, başının üzerinde büyük bir leğenle, elinde de bir miktar ince ve sert çeşit çeşit çatalla merdivenlerin yukarısında görünüyor.) Ve:

- Benim ben, akşam yemeği getirdim. Çeşit çeşit yemekler, hepsi iyi, hepsi lezzetli. Hepsi sana göre. (Merdivenlerden aşağı iniyor ve leğeni Dahhâk'ın önüne koyuyor ve çatalları eline alıyor.) Tamam, başlayalım.(Dahhâk'ın çehresinin değiştiğini fark ediyor.) Sen, yine suratını astın. Ne oldu?

Dahhâk, kalkıyor ve sanki bir sırrı ifşa eder gibi bir ahenkle:

- Her yer dolu.

Aşçı:

- Dolu mu? Ne ile dolu?

Dahhâk:

- Düşmanla.

Aşçı:

- Tamam, bu bilinen bir şey, yeni bir haber değil.

Dahhâk:

- Hepsi hain, hepsi...

Aşçı:

- Tabî ki ihanet ettikleri zaman...

Dahhâk:

- Nihayet ediyorlar, ben eminim ki ihanet ediyorlar.

Aşçı, ayağa kalkıp etrafına bakıyor:

- Ne oldu?

Dahhâk:

- Her yer yılan dolu. (Eliyle sağ taraftaki salonu gösteriyor.) Bunların hepsi. (Ve sol taraftaki salonu gösteriyor.) Bunların hepsi. Onların hepsi tehlikeli...

Aşçı:

- Sana kim dedi? (Kapıyı göstererek) Sana o mu dedi?

Dahhâk, kendi kendine:

- Bir yığın yılan arasında yaşadığın zaman, yılan olmazsın.

Aşçı:

- Elbette elbette, bu sözler tamamen doğru.

Dahhâk, ciddi bir şekilde:

- Şimdi ben, ne yapayım?

Aşçı:

- Madem öyle, sen de yilandan daha güçlü olmaya çabalarsın.

Dahhâk:

- Yilandan mı? Nasıl olur? Nasıl mümkün olur?

Aşçı:

- Bu, bir şey değil, yol ve çaresi bendedir.

Dahhâk:

- Ne yapabilirsin?

Aşçı:

- Sen, bilirsin ki benim her işe gücüm yeter.

Dahhâk, önce tereddüt ediyor fakat sonra güçlü bir şekilde ona inanıyor:

- Biliyorum... Biliyorum, biliyorum...

Aşçı:

- Öyleyse benim sözümü dinle. Otur ve yemeğini ye.(Dahhâk, oturuyor ve aşçı, çatala yemekten alıp kaldırıyor.) Ben, seni öyle güçlendiririm ki hiçbir engerek yılanı, senin üzerinde etkili olmaz. Şimdi ağzını aç. (Yemeği, Dahhâk'ın ağzına koyuyor.) Bu, senin bedenini kuvvetlendirmek için. (Yemekten başka bir parçayı alıp Dahhâk'ın ağzına koyuyor.) Bu, kıvrak bir zekâ ve düşünce gücü için. (Yemekten yine bir parça alıp Dahhâk'ın ağzına koyuyor.) Bu da, mutluluk ve neşe için.

Dahhâk:

- Artık yeter, yeter yemiyorum.

Aşçı:

- Hayır, hayır yemelisin.

Dahhâk:

- Yiyemiyorum, yiyemiyorum.

Aşçı:

- Fakat benim sözümü dinleyecektin!

Dahhâk:

- Artık iştahım yok.

Aşçı:

- Tamam, bu son lokma... (Çatalla, yemekten bir parça daha alır.) Söylediğim işte bu, ona iyi bak, ne gördüğünü söyle bakayım.

Dahhâk:

- Birbirine karışmış siyah ve beyaz taneler.

Aşçı:

- Evet, mucizeyi yapan işte bu lokmadır.

Dahhâk:

- Mucize mi?

Aşçı:

- Evet, ağzını aç! (Dahhâk lokmayı yer ve tadını almaya çalışıyor.) Tadı, iyi mi yoksa değil mi?

Dahhâk:

- Biraz garip.

Aşçı:

- Hoşuna gitti mi?

Dahhâk:

- Evet, çok.

Aşçı:

- Acı ve keskin, değil mi?

Dahhâk:

- Evet yakıyor.

Aşçı:

- Şimdi, tüm kalbin ısındı.

Dahhâk:

- Evet, evet.

Aşçı:

- Kendini, sağlam ve güçlü hissediyorsun.

Dahhâk:

- Sanki koltuk altlarımdan tutmuşlar, beni yukarı kaldırıyorlar. Her yeri, apaçık ve ayrıntılı görüyorum. Boynumun iki tarafından, iki sıra yukarı çıkmakta... Evet, (elini başına koyuyor) başımın tamamı ısındı, doldu.

Aşçı:

- Ne ile? Ne ile doldu?

Dahhâk:

- Yumuşak bir şeyle ya da sıcak bir şeyle...

Aşçı:

- Evet, evet. İki tane siyah ve küçük yılan...

Dahhâk, yerinden sıçırıyor ve:

- Ne? Yılan mı? Siyah yılan mı?

Aşçı:

- Evet, yoksa sen istemiyor muydun?

Dahhâk:

- Benim kafamın içinde mi?

Aşçı:

- Gelişebileceği en iyi yer.

Dahhâk:

- Onlar, benim beynimi yiyorlar.

Aşçı:

- Sen de diğerlerinin beynini yiyorsun.

Dahhâk:

- Onlar, beni yok ediyorlar.

Aşçı:

- Onlar, seni yokluktan kurtarıyorlar.

Dahhâk, Aşçının olduğu tarafa doğru hamle yapıyor ve:

- Ben istemiyorum, ben istemiyorum. Ben korkuyorum, ben dayanamıyorum.

Şimdi, şimdi seni boğarım. Çabuk ol, çabuk ol, beni kurtar!

Aşçı:

- Çaresi çok kolay... Ağzını aç. (Bir parça yemek alıyor.) Bunu yersen düzelir.

(Dahhâk, hırsıyla yemeği yutuyor.) Tamam. Ne hissediyorsun?

Dahhâk, duvara yaslanmış ve gözleri kapalıdır:

- Ne hissediyorum? Evet, sakinleşmekteyim, serinliyorum. Kafam boşalmakta, boşalıyor.

Aşçı:

- Artık sinirli değil misin?

Dahhâk:

- Hayır, artık değilim.

Aşçı:

- Hala beni boğmak istiyor musun?

Dahhâk:

- Hayır, artık istemiyorum.

Aşçı:

- Sakinleştin ve rahatladın, değil mi? Yaşlı kadınlar gibi. (Dahhâk, cevap vermiyor ve aşçı sofrayı topluyor, leğeni başının üzerine koyuyor.) Şimdi sen, oturduğun yerde yiyenin diye, tarlada birçok sıkıntıyla çalıştılar. (Merdivenlerde yukarı doğru çıkıyor.) Etrafındaki yılanlara dikkat et! (Merdivenlerin sonuna ulaşıyor.)

Dahhâk, bakışıyla onu takip ediyor ve sonra kalkıp ilerliyor. Aşçı gözden kaybolmadan önce:

- Hey! Baba, baba!

Aşçı, geri dönüyor ve bakıyor:

- Ne!

Dahhâk:

- Bir dakika aşağıya gel.

Aşçı:

- Ne istiyorsun?

Dahhâk:

- Bir parça... Ondan bir zerre daha...

Aşçı, şaşırarak:

- Nasıl oldu?

Dahhâk:

- Gevşeme hissediyorum. Başım boş ve temiz, rica ediyorum. (Merdivenlerden birkaç basamak yukarı çıkıyor.)

Aşçı, birkaç basamak inerek:

- O halde, fikrini mi değiştirdin?

Dahhâk:

- Rica ediyorum, rica ediyorum.

Aşçı:

- Artık korkmuyor musun?

Dahhâk:

- Hayır, hayır artık korkmuyorum.

Aşçı:

- Şimdi ağzını aç. (Leğeni yere bırakıyor, çatalla yemekten bir parça alıp Dahhâk'ın ağzına koyuyor. Dahhâk, yemek parçasını yutuyor, bir süre birbirlerine bakıyorlar ve her ikisi de yüksek sesle gülüyorlar. Aşçı, leğeni kaldırıp aceleyle merdivenlerden yukarı doğru çıkıp gözden kayboluyor.)

On Altıncı Sahne

Dahhâk

(Dahhâk, etrafına bakıyor ve ağır ve güçlü adımlarla merdivenlerden aşağıya iniyor, sanki sağ ve sol salonlarda olmayan bir toplulukla konuşuyor.)

- Şimdi ben güçlüyüm, hiçbir korku ve kuruntu olmadan sizlerin arasında yaşıyorum. (Kapıyı gösterir) Fakat sizin soy ve nesebinizden olan o, yapamadı. Artık hiç kimsenin gücü bana erişemez, bana hiçbir şey yapamazsınız, benim gözlerim açık, benim iki tane muhafızım var, ben kendimi koruyorum. Ben Cemşid değilim. Ben Dahhâk'ım.

İkinci perde sona erer.

ÜÇÜNCÜ PERDE

GİRİŞ

Tellal, ihtiyatlı bir şekilde sahneye giriyor, parmak uçlarına basa basa ilerliyor, her birkaç adımda bir parmağının ucunu, davulun üzerine sürüyor. Sahnenin önüne ulaşıyor, etrafına bakıyor ve tekrar davula birkaç kere vuruyor:

- Si...si...si...siz de du...du...duydunuz mu? Du...du...duymadınız mı? (Davula vuruyor ve etrafına bakıyor) Bü...bü...bütün şehrin haberi var. He...he...herkes biliyor. Si...si...siz nasıl bilmiyorsunuz? (Davla vuruyor.) İ..i..i. iki tane siyah yılan o.. o.. ortaya çıkmış.(Davula vuruyor ve ihtiyatla etrafına bakıyor.) İki tane teklikeli yılan. (Davula vuruyor.) He...he...hey, a...a...ayağınızın altında olmasın. Yok, A...A...Allah'a şükür. (Davula vurur.) Ce...ce...ceblerinize bakın. Di...di...dikkatli olun. Bi...bi...bir 1...1...1sırır, orada kaskatı kalırsınız.

On Yedinci Sahne

Kâhinler- Dahhâk

(Üç kâhin, aceleyle ve nara atarak sahneye girerler.)

Üç kâhin:

- Tehlike! Tehlike! Tehlike! (Tellalın, eli ayağına dolaşır ve kaçır, sahneden dışarı çıkar.) Tehlike! Tehlike! (Dahhâk, sersemlemiş bir şekilde sahneye girer.)

Üç kâhin:

- Tehlike! Tehlike kurban!

Birinci kâhin:

- Çok ciddi bir tehlike...

Üçüncü kâhin:

- Dikkat edin, kendinize dikkat edin kurban.

Dahhâk korkuyla:

- Ne oldu? Haber ne? (Kâhinlerin üçü de, aceleyle onun tarafına doğru hücum ederler. Dahhâk, korkup kılıcını çeker.) Gelmeyin, gelmeyin. (Kâhinlerin üçü de, yerlerinde dona kalırlar.) Ne oldu?

Birinci kâhin:

- Çok tehlikeli bir durum kurban, sizi tehdit ediyor.

Dahhâk:

- Beni tehdit mi ediyor?

İkinci kâhin:

- Evet, kurban, her yeri dolaşmalı, her yerin altını üstüne getirmeli.

Üçüncü kâhin:

- Bütün sarayı, bütün delikleri...

Dahhâk:

- Neden? Ne sebeple?

Birinci kâhin:

- Mümkün olduğu kadar çabuk onları ortaya çıkarmalı.

İkinci kâhin:

- Ve onları, ele geçirmeli.

Üçüncü kâhin:

- Onları, yok etmeli.

Dahhâk:

- Kimleri? Kimleri ele geçirmeli ve yok etmeli?

Kâhinlerin üçü:

- Yılan, yılanları kurban...

Dahhâk:

- Ne? Yılan mı?

Birinci kâhin:

- Evet, kurban, iki tane siyah yılan...

Dahhâk:

- İki tane siyah yılan mı?

Kâhinlerin üçü birden:

- Evet kurban.

Dahhâk, daha da yaklaşarak:

- Nerede bu iki yılan?

Kâhinlerin üçü:

- Sarayın içinde, sarayın içinde...

Dahhâk:

- İki tane siyah yılan sarayın içinde mi?

Kâhinlerin üçü heyecanla:

- Evet, kurban, mümkün olduğu kadar onları çabuk ortaya çıkarmalı ve onları yok etmeli.

Dahhâk:

- Ne zaman haberdar oldunuz?

Birinci kâhin:

- İşte şimdi, tam da şimdi anladık.

Dahhâk:

- Kendiniz mi gördünüz?

Birinci kâhin:

- Hayır, kurban, hayır biz görmedik.

Dahhâk:

- Birinden mi işittiniz?

İkinci kâhin:

- Hayır, hiç kimseden işitmedik.

Dahhâk:

- O halde nasıl anladınız?

Birinci kâhin:

-Akrep burcu yıldızları...

Dahhâk, bağırarak:

- Sus! (Kâhinler susarlar, Dahhâk, onların tarafına doğru gidiyor ve kâhinler de geriye doğru gidiyorlar. Dahhâk dönüyor, kâhinler onun kılıcının ucunu fark ediyorlar. Yavaş yavaş kâhinlerin üçünü de, kılıcıyla sahnenin gerisine sürüyor ve kılıcının ucunu Birinci kâhinin kalbinin üzerine koyuyor. Kuvvetli, tok, kesin ve mutlak bir ses tonuyla) Dinle! Ben her şeyi iyi biliyorum, eğer yalan söylersen elim titremez, bu kılıcın uzun ve keskin ucu titremez. Söyle bakayım, size bu konuyu kim söyledi?

Birinci kâhin:

- Büyük asilzade.

Dahhâk, şaşırarak:

- Büyük asilzade mi? (Birkaç adım geriye gider.)

Birinci kâhin:

- Evet kurban.

Dahhâk:

- Size ne söyledi?

Birinci kâhin:

- Biz, uyurken geldi ve sarayın içinde iki tane siyah yılan ortaya çıkmış diye bizi uyandırdı. Mümkün olduğu kadar çabuk size haber vermemiz konusunda ısrar etti.

Dahhâk:

- Emin misin?

Birinci kâhin:

- Evet kurban.

Dahhâk:

- O halde bana haber vermeye neden kendisi gelmedi?

Birinci kâhin:

- Biz üç kişinin sözünü, daha çabuk kabul edeceğinizi düşünüyordu.

Dahhâk:

- Fakat siz ne için kabul ettiniz?

Birinci kâhin:

- Sizi kurtarmak için bu işi üstlenmeyi kabul ettik.

Dahhâk:

- Beni kurtarmak için mi?

Kâhinlerin üçü birden:

- Evet, evet kurban...

Dahhâk:

- Öyleyse neden yalan söylediniz?

Birinci kâhin:

- Yalan mı?

Dahhâk:

- Neden yine yıldızları ortaya attınız? (Susuyor) Cevabınız yok mu? Hayır mı?

Tamam. Şimdi söyleyin bakayım, onun kendisi yılanları görmüş mü?

Birinci kâhin:

- Hayır... Hayır, kurban.

Dahhâk:

- Birinden mi işitmiş?

Birinci kâhin:

- Hayır, kurban. Hayır sanmıyorum.

Dahhâk:

- O halde bunu bir şekilde kendisi anlamış, öyle mi?

Birinci kâhin:

- Be be belki... Evet, kesinlikle böyledir.

Dahhâk, kendi kendine:

- Böyle kendi kendine... (Şüpheyile etrafına bakıyorr.) Söyleyin bakayım, size göre bu yılanlar nereden gelmiştir?

İkinci kâhin:

- Nereden mi? Bilmiyoruz. (Kâhinler birbirlerine bakıyorlar.)

Dahhâk:

- Yani birinin, onları getirdiğini ya da kendilerinin geldiğini düşünüyorsunuz.

Birinci kâhin:

- Ben, ben birinin onları getirmiş olduğunu sanıyorum.

İkinci kâhin:

- Ben de öyle.

Üçüncü kâhin:

- Evet, ben de.

Dahhâk:

- Tamam. Bugün ve yarın burada bir toplantı tertipleylim ve sizler bu toplantıda kâhinlik yapın, bu işi kimin yaptığını ortaya çıkarın.

Birinci kâhin:

- Fakat kurban, bu bizim bilgimizin sınırlarının dışında.

Dahhâk, Birinci kâhinin sözlerine aldırış etmeden:

- Bu toplantıda burç yıldızları, bu işin büyük asilzadenin işi olduğunu söyleyecek.

Kâhinlerin üçü de, şaşkınlık ve korkuyla:

- Büyük asilzade mi? Büyük asilzade mi?

Dahhâk:

- Şimdi gidin ve bekleyin. (Kâhinlerin üçü birlikte, sahnenin sağ tarafından dışarı çıkıyorlar.)

On Sekizinci Sahne

Dahhâk- Cemşid

(Sahnenin önüne geliyor, demir kapıyı açıyor ve ipi alıp çekiyor.)

Dahhâk, fevkalade mutlu bir şekilde:

- Hey! Hey! Neredesin? Uyuyor musun? Kalk gel, kalk gel! Fevkalade bir haber, iyi bir müjdem (var). (İpi ağır ağır çekiyor.) Çabuk ol, çabuk ol kımılta. (Cemşid yorgun ve üzgün bir şekilde parmaklıkların arkasından ortaya çıkıyor.) Onlardan biri, bir iş yaptı.

Cemşid:

- Nasıl bir iş yapmış?

Dahhâk:

- Eğer söylersem, mutluluktan deli olursun. Şimdi tahmin et, ben kimi bekliyorum?

Cemşid:

- Kimi?

Dahhâk, sanki bir sırrı ifşa eder gibi:

- Büyük asilzadeyi.

Cemşid:

- Büyük asilzadeyi mi?

Dahhâk:

- Evet, evet sevindin mi? Hayır mı? Söyle, mutlu olduğunu söyle.

Cemşid:

- Mutlu mu? Ne için?

Dahhâk:

- Senin asıl düşmanın yok olacağı için.

Cemşid:

- Benim asıl düşmanım mı?

Dahhâk:

- Evet, senin asıl düşmanın.

Cemşid:

- Benim asıl düşmanım büyük asilzade değil.

Dahhâk:

- Nasıl değil? Yoksa o, seni tutuklamadı mı? Yoksa senin elini ilk o, bağlamadı mı?

Cemşid:

- Tabî ki.

Dahhâk:

- O halde, senin asıl düşmanın odur.

Cemşid:

- Fakat onun yok olmasıyla, benim durumum değişmiyor.

Dahhâk:

- Değişmiyor mu? Ne değişmiyor?

Cemşid:

- Asıl düşmanın ölümü, bana bir şey vermiyor.

Dahhâk:

- Sana bir şey vermiyor mu? Yoksa birinin ölümü, bir başkasına bir şey mi veriyor!

Cemşid:

- Onun ölümünün, beni özgür bırakmadığını kastediyorum.

Dahhâk:

- Bu iki şeyin ilişkisi ne? Ha! Onun ölümünün ve senin özgürlüğünün.

Cemşid:

- Eğer, daima bu zindanda kalırsam, dışarıdaki herkesin benim dostum ya da düşmanım olması, benim halimi değiştirir mi?

Dahhâk:

- Hayır, değiştirmez. Sabret! Ben, bu konuyu başka bir şekilde ele alırım. Sen özgürlük ve kurtuluştan önce, sana bir şey sağlasın ya da sağlamasın sadece izle.

Cemşid:

- Sadece izleyeyim mi?

Dahhâk:

- Evet, bu zindanda kaldığın sürece, bir mahkûm olduğunu farz et, bir tahta içinde karanlıkta dünyaya gelen, bir yaratık olduğunu farz et. Fakat kimse senin alın yazına büyük asilzade kadar karışmamıştır. Şimdi senin için, benim gibi iyi bir dost ortaya çıktı. Eğer benimle işbirliği yaparsan, seni tutarım ve gönlünü ferahlatırım. Acaba, sen bu gelişmeden dolayı mutlu değil misin?

Cemşid:

- Onun ölümü bir şeyi, nasıl değiştirir. Üstelik mutlu olunacak bir mevzu da yok!

Dahhâk:

- Bir mevzu yok mu?

Cemşid:

- Hayır. Eğer sen benim yerimde olsaydın mutlu olur muydun?

(Dahhâk, düşünmeye başlıyor ve Cemşid de yavaş yavaş gözden kayboluyor. Dahhâk geri dönüyor ve zindanın kapısını kapatıyor.)

On Dokuzuncu Bölüm

Dahhâk Yalnız

(Sahnenin ortasına gelip düşünceye dalmıştır.)

Dahhâk:

- Bana ne? Ben mutlu olur muydum? (Göğsüne vuruyor ve kendi kendine soruyor.) Sen mutlu olur muydun? (Kararlı bir şekilde) Evet, elbette... Elbette olurdu, ben mutlu olmalıyım. (Zindana doğru dönüyor.) Sen, darbe yedin ve bütün işin bozuldu, fakat benimle ilgili tehdit söz konusu. Şimdiden başlamış, önce bir söylenti sonra da... Niyetleri ne? Kimden işittiler? (Etrafına bakıyor.) Önemli değil, hiçbir önemi yok, kimden işittirlerse işitsinler, niyetleri ne olursa olsun. Önemi yok, mühim olan mesele benimle ilgili olması, bununla birlikte ben önce, delillerin ve gizlenenlerin peşinde olup, her şeyin önünü almalıyım. (Zindan tarafına doğru bağılıyor.) Evet, ben mutlu olurdu. Ben ve sen farklıyız, sen mahkûmsun ben özgürüm. Senin artık kaybedecek bir şeyin yok, benimse tam tersi. Büyük asilzadenin ölümü beni bir tehdit ihtimalinden kurtaracak. (Geri dönüyor.) Tamam, ben kararımı verdim.

Yirminci Sahne

Dahhâk- Aşçı

(Aşçı, merdivenlerin üzerinde görünüyor.)

Aşçı:

- Hey!

Dahhâk, korkarak geri dönüyor:

- Kim o? Ne oldu? (Aşçıyı fark ediyor.)

Aşçı:

- Kellen benimdir.

Dahhâk:

- Sen, hep kendini düşünüyorsun. Bense açlıktan ölüyorum.

Aşçı, eğilip yiyecek leğenini yukarı kaldırıyor:

- Tesadüfen bu defa seni düşünüyorum. (Aceleyle merdivenlerden aşağıya iniyor.)

Dahhâk:

- Benim için ne getirdin?

Aşçı:

- Canın ne istiyorsa... (Leğeni sekinin üzerine bırakıyor.)

Dahhâk:

- Evvela iyice yemek yemek istiyorum, sonra da kızlarla olmak istiyorum

Aşçı:

- O halde gel ye, gel ye. Sen hazır olunca, ben kızları aşağıya gönderirim.

Dahhâk, eğilip leğenden bir parça yiyecek alıyor:

- Bunlar, bunlar ne?

Aşçı, merdivenlerden yukarı doğru çıkıyor:

- Beyin, beyin. (Gözden kayboluyor, Dahhâk, eline aldığı parçayı ağzına koyuyor ve hemen yutuyor.)

Yirmi Birinci Sahne

Dahhâk- Şehrinâz- Aşçı

(Şehrinâz, merdivenlerden aşağıya iniyor, Dahhâk, sınırsız şefkat ve mutlulukla onun yanına geliyor.)

Dahhâk:

- Ernevâz nerde?

Şehrinâz:

- Gelmedi.

Dahhâk:

- Gelmedi mi? Neden gelmedi? Her ikinizin de gelmesini söylemiştim.

Şehrinâz:

- Buna rağmen gelmedi.

Dahhâk:

- Sen neden gelmediğini bilmiyor musun?

Şehrinâz:

- Hayır, bilmiyorum.

Dahhâk:

- Şimdi o yukarıda ne yapıyor?

Şehrinâz:

- Bir köşede sakince ve kımıldamadan oturuyor.

Dahhâk:

- Kımıldamıyor mu? Neden? Belki, bir şeyden korkmuş olabilir mi?

Şehrinâz:

- Belki.

Dahhâk:

- Neyden? Kimden? Benden korkuyor olmasın?

Şehrinâz:

- Hayır, senden korkmuyor.

Dahhâk:

- Öyleyse neyden korkuyor, sarayda korkutucu bir şey yok.

Şehrinâz:

- O, sarayda iki tane korkutucu siyah yılan olduğunu düşünüyor.

Dahhâk:

- İki tane siyah yılan mı? Sarayda mı?

Şehrinâz:

- Evet, iki tane siyah yılanın ortaya çıktığını söylüyor.

Dahhâk:

- Kendisi mi görmüş?

Şehrinâz:

- Hayır, kendisi görmemiş.

Dahhâk:

- Kimden işitmiş?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Sarayda olduğu süre içinde neler yaptı?

Şehrinâz:

- Sürekli yatağın içindeydi.

Dahhâk:

- Onun yanına kimse geldi mi?

Şehrinâz:

- Hayır, ben görmedim.

Dahhâk:

- Kendisi, kimsenin yanına gitti mi?

Şehrinâz:

- Sanmıyorum.

Dahhâk:

- Sen hep onun yanında mıydın?

Şehrinâz:

- Evet, çoğu zaman...

Dahhâk:

- Sen, ona bir şey söyledin mi?

Şehrinâz:

- Ben mi? Ne hakkında?

Dahhâk:

- Yılanlar hakkında.

Şehrinâz:

- Ben, hiç bu konuda bir şey söylemedim.

Dahhâk:

- Tamam, tamam. Peki, söyle bakayım, yılanlardan başka, nelerle ilgili konuşuyor.

Şehrinâz:

- Bazı zamanlar, bana serzenişlerde bulunuyor.

Dahhâk:

- Ne zamanlar?

Şehrinâz:

- Benim korktuğum zamanlar.

Dahhâk:

- Ne söylüyor?

Şehrinâz:

- O, korkunun işleri daha çok bozduğu görüşünde.

Dahhâk:

- Sen de kabul ediyor musun?

Şehrinâz:

- Evet. O konuştuğu zaman, kabul edilmiyor.

Dahhâk:

- Sana göre, senin hayır ve iyiliğin içi mi konuşuyor?

Şehrinâz:

- Aynı şekilde düşünüyorum.

Dahhâk:

- Sen, onunla çok ilgili misin?

Şehrinâz:

- Evet, her zamankinden çok...

Dahhâk:

- Yılanlar hakkında ne düşünüyorsun?

Şehrinâz:

- Yılanlar mı?

Dahhâk:

- Evet, ona göre bu konuşmalar ne anlama geliyor?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Seni korkutmak istediğini düşünüyor musun?

Şehrinâz:

- Beni korkutmak mı?

Dahhâk:

- Evet, yoksa seni yılanla mı korkutuyor?

Şehrinâz:

- Nasıl, ben korkuyorum, çok korkuyorum.

Dahhâk:

- Ha! O halde o, bir taraftan sana korkmaman gerektiğini söylüyor, diğer taraftan da seni korkutuyor, ne yapmayı düşünüyor?

Şehrinâz, düşünceli bir şekilde:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Fakat ben biliyorum.

Şehrinâz:

- Ne yapmak istiyor?

Dahhâk:

- Bir şekilde, seni aradan çıkarmak istiyor.

Şehrinâz:

- Nasıl olur?

Dahhâk:

- Çünkü kendisi, saraydaki tek kadın olsun diye. Buraya geldiği günden itibaren böyle bir düşüncesi var, sen nasıl bu şüpheli durumun farkına varmadın? (Yukarıya doğru sesleniyor.) Baba! Baba!

Aşçı, görünüyor ve:

- Ne, baba!

Dahhâk:

- Ernevâz'ı aşağıya getir.

Aşçı:

- Tamam. (Gözden kayboluyor.)

Dahhâk:

- Peki, ona dikkat et. Her şeyi, (şimdi) anlıyorsun.

Yirmi İkinci Sahne

Dahhâk- Şehrinâz- Ernevâz

(Ernevâz, gururlu bir şekilde merdivenlerden aşağıya iniyor ve Dahhâk, şefkatli ve saygılı bir şekilde onun yanına gidiyor.)

Dahhâk:

- Merhaba Hanımefendi. (Eğilir ve Ernevâz'ın elini öpüyor.) Umarım iyisindir, nasıl oldun? Neden dolayı, hep üzüntülü ve kederlisin? Bir şey mi oldu?

Ernevâz:

- Hayır, bir şey olmadı.

Dahhâk:

- Nasıl, nasıl, kesinlikle bir şey olmuş. Gözlerin çukurlaşmış, yüzünün rengi kaçmış, yaşadığın korku ve vahşet bakışlarından anlaşılıyor. Evet, doğrusu sizin iki tane yılandan bahsettiğinizi işittim.

Ernevâz:

- Yılan mı? Yılan mı? (Korkuyla geriye doğru gidiyor ve Dahhâkla rasındaki mesafeyi açıyor.)

Dahhâk:

- Evet, yılan. Doğru mu, kendiniz mi gördünüz ya da biri mi size söyledi? Söylemek istemiyor musunuz? Tamam, sorun değil, tesadüfen gerçek bir haber oldu. Bizim sarayda, iki tane yılan ortaya çıktı. (Şehrinâz'ı işaret ediyor ve yavaşça) Evet, asıl yılan kızkardeşin, o bir süredir, gece gündüz senin dedikodunu yapıyor, anladın mı? (Şehrinâz'a doğru gidiyor.) Görüyor musun, sana nasıl bir kinle bakıyor! (Ernevâz'a doğru gidiyor.) Şimdi, senin yılan söylentisi ile tüm sarayı karıştırmak istediğini bana haber verdi.(Şehrinâz'a doğru gidiyor.) Örtüsü açıldıktan sonra, nasıl bir halin ortaya çıktığını görüyor musun? (Ernevâz'ın tarafına doğru gidiyor.) Hey, seni gözden düşürmeye, başına bir bela getirmeye ve saraydaki tek kadın olmaya çabalıyor. (Sahnenin ortasına geliyor.) Evet, yılanın varlığı hakikattir ve ben her ikinize de kendinize göz kulak olmanızı tavsiye ediyorum, anlıyor musunuz? Kendinizi

koruyunuz, artık gidebilirsiniz. (Şehrinâz ve Ernevâz düşmanca gözlerini birbirlerine dikerler ve ayrı merdivenlerden yukarı çıkarak gözden kaybolurlar.)

Yirmi Üçüncü Sahne

Dahhâk- Aşçı

(Aşçı gülerek, ortadan koybolduğu köşeden sahneye atlar.)

Aşçı:

- Çok iyi oldu, çok iyi oldu. Fevkalade oldu.

Dahhâk, gülerek:

- Hoşuna gitti mi?

Aşçı:

- Benzersizdi.

Dahhâk:

- Ciddi mi söylüyorsun?

Aşçı:

- Tabiki ciddi söylüyorum. Ağzını aç. (Dahhâk'ın ağzına bir lokma koyar, her ikisi de bir sebep olmadan birbirlerini kucaklayıp sahnede dönerler. Dahhâk, birden bire durur.)

Dahhâk:

- Hey, biliyor musun ben nasıl bir hata yaptım?

Aşçı:

- Ne yaptın?

Dahhâk:

- Ben onlarla birlikte olmak istiyordum, fakat unuttum.

Aşçı:

- Olsun, onun yerine daha mühim bir iş yaptın. Her bir işe kudretinin olduğunu, hatta iki kişideki muhabbet ve alakayı bir bakışınla bozup düşmanlık ve kine

dönüştürebileceğini anladın. Bütün bunlardan daha önemlisi sen, daha sonraları ne işler yapabileceğini ve diğerlerine, birlikte olsalar da senin işinin önünü kesemeyeceklerini gösterdin, İnsanlar bir arada olduğu sürece senin işinin ilerlemez, onların arasında tefrika, kin ve küçük sorunlar olması, senin gücünü yüzlerce kat artırır.

Dahhâk:

- Evet, evet bu çok daha mühim, kendimi fark ettim, benim her şeye gücüm yeter, şimdi başka bir oyuna başlıyorum. Sen, sen çabuk ol git, git.

(Aşçı, gülerek leğeni kaldırıp merdivenlerin üzerinde gözden kayboluyor. Dahhâk, eliyle üstünü başını düzeltiyor ve somurtkan bir tavırla sahnenin sağ tarafına gidiyor.)

Yirmi dördüncü Sahne

Dahhâk- Kâhinler

(Dahhâk, ıslık çalıyor. Üç kâhin, ellerinde cam küre, kitap, asa, ateş mangalı ile resmi kıyafetli olarak, sahneye giriyorlar ve başlarını eğip selamladıktan sonra, bir sırada saf tutuyorlar).

Dahhâk, ciddi bir şekilde:

- Kâhinler, büyük falcılar! Çok önemli bir iş ortaya çıktı ve sizin varlığınızı zorunlulu kıldı. Bütün ilim ve bilginizi ortaya koyup, bu tatsız olayın failini bize tanıtmalısınız.

Birinci kâhin, elindeki cam fanusa gözlerini dikeyor ve aceleci bir tarzla:

- Görünüşte size yakın ve rütbe sahibi bir adamdır.

Dahhâk, ansızın samimi bir uslupla:

- Yavaş, yavaş, Ne diyorsun, beyanına başlamadan evvel bir dakika sabret. Yavaş yavaş ve tane tane konuşun. Sakince ve tam bir metanetle, tüm kuşkuları belirterek, anladınız mı? (Sahnenin diğer tarafına gidiyor ve ıslık çalıyor. Soylular aceleyle sahneye giriyorlar).

Yirmi Beşinci Sahne

Dahhâk- Kâhinler- Soylular

(Soylular, sahneye giriyorlar ve sonra saygı ve tevazu ile saf tutuyorlar.)

Dahhâk:

- Şüphesiz kavmin önderleri olarak bilinen büyükler ve asiller, bu önemli iş için hazırlandılar, değil mi? Bilgilendirildiler mi? (Soylular şaşkın bir şekilde birbirlerine bakarlar. Dahhâk, sahte bir hayret ve şaşkınlık gösterir.) Bilgilendirilmediler mi?

Birinci asilzade, kekeleyerek:

- Elbette bizim gönlümüzün arzusu tek tek sizin hizmetkârınız olmak, her gün ve her saat şereflen...

Dahhâk, onun sözünü keserek:

- Tamam, anlaşıldı, bana göre de böyle olmalı. Fakat bu gün ve saatteki hazırlıktan kastın, özellikle sizin gönlünüzün arzusunu yerine getirmek için olmadığı mutlaklıdır.

İkinci asilzade:

- Askerler ve ülkenin ileri gelenleri, bitişik salonda izin verilmesi için beklemektedirler ki...

Dahhâk:

- Hayır, böyle bir niyetim yok.

Üçüncü asilzade:

- Her zamanki bilinen yönleme uygun ayrıntılı bir kamu işi niyetiyle, ferdi ve toplumsal adalet genelgesi hakkında olması mümkündür.

Dahhâk:

- Asla, asla. Mesele, bunlardan çok daha mühim... Mesele, memleketin çıkarları hakkında...

Birinci asilzade:

- Yani bizim aziz memleketimizi ciddi bir tehlike mi tehdit ediyor?

Dahhâk:

-Elbette memleketin kendisini değil, memleketin çıkarlarını.

Asilzadeler:

- Biz, memleketin çıkarlarından tehlikeyi bertaraf etme yolunda her türlü çalışma ve fedakârlığa...

Dahhâk, işaret parmağıyla onları susturur:

- Malum, eğer böyle olmasaydı sizleri buraya çağırmazdım. Tamam, önce bizim mevzuyu tamamen aydınlatmamız gerekiyor. Birincisi, hainlik eden suçlunun cezalandırılması, ikincisi bu ihanet, size göre memleket çıkarlarına aykırı mı yoksa değil mi. Evvela bu meseleyi açıklığa kavuşturalım. Size göre memleketin çıkarlarına aykırı iş yapan kişinin cezası nedir?

Birinci asilzade, hassas ve güçlü bir şekilde:

- Ölüm!

Dahhâk, ikinci ve üçüncü asilzadelerin yüzüne bakarak:

- Size göre?

İkinci asilzade:

- Ölüm!

Üçüncü asilzade de, hiç ara vermeden:

- Ölüm!

Dahhâk, şaşırarak:

- Ölüm mü? Ölüm ağır bir cezadır, hiçbir hafifletme yapamaz mısınız?

Birinci asilzade, katı bir şekilde:

- Asla, asla!

Dahhâk:

- Mesela, onu uzak bir yere gönderelim, ya da en fazla Cemşid gibi, onu zindana atalım.

Birinci asilzade:

- Hiçbir kurtuluşu yoktur kurban, böyle bir kişinin cezası en az ölüm olmalı, sadece ölüm!

İkinci ve üçüncü asilzadeler:

- Sadece ölüm!

Dahhâk:

- İnsafsızlık değil mi?

Asilzadeler:

- Asla, asla!

Dahhâk:

- Tamam, şimdi ikinci mesele, bilinmeyen biri saraya bir çift siyah yılan bırakmış ve bu iki yılan gece gündüz sürekli bana pusu kurmuşlar. Yani hem bana pusu kurmuşlar hem de diğerlerine.

Asilzadeler:

- Yılan mı? Siyah yılan mı?

Dahhâk:

- Sizler bu konuda bir şey işittiniz mi?

Asilzadeler, şaşkın şaşkın birbirlerine bakarlar ve ikinci asilzade:

- Hayır, hayır.

Dahhâk:

- Evet, iki tane siyah ve tehlikeli yılan ki, sarayın içinde özgürce yemek yiyorlar ve dolaşıyorlar. İzdırıp sebebi oldular. Ben onları bazen kendi yatağında, yastıkların üzerinde ve bazen de mutfakta, merdivenlerin başında, hollerde ve çoğunlukla, başımı bu tarafa ve o tarafa çevirdiğim her zaman görüyorum. Uygun bir fırsat bulduklarında vazifelerini yerine getirecekleri, onların davranışlarından ortaya çıkıyor.

Birinci asilzade:

- Eğer bu şekildeyse, kâhinler Şimdi o iki tehlikeli Engerek yılanının sarayın neresinde olduğunu söyleyebilirler.

İkinci kâhin, bir adım öne gelir, gözleri kapalı ve başı yukarıdadır:

- Yıldızlar, o ikisinin Şimdi küçük ve karanlık bir kutuda gizlenmiş olduklarını ve parlak gözleriyle etrafı gözlediklerini gösteriyor.

Birinci asilzade:

- Küçük ve karanlık bir kutu mu?

İkinci kâhin:

- Evet, sedeften bir sandığa benzer, bir kutu.

Dahhâk:

- Sandık mı? Sedeften sandık mı? (Şüpheyle, ikinci kâhin'e ve birinci asilzade'ye bakıyor. İkinci kâhin, korkuyla geri geri gidiyor. Dahhâk, elini alınaya sürüyor ve düşünmeye başlıyor.) Tamam, Şimdi yılanların yeri ve barınağı bizim için söz konusu değil. Önce bu meseleyi aydınlatalım ki acaba, yılanların getirilmesi ve serbest bırakılması, memleketin iyiliğine mi olmuştur yoksa memleketin iyiliğinin aksine mi?

Asiller:

- Memleketin iyiliğinin aksinedir.

Dahhâk:

- Öyleyse yılanları saraya getiren kimse, cezalandırılmalı mı cezalandırılmamalı mı?

Birinci asilzade:

- Mümkün olduğu kadar çabuk öldürülmeli.

İkinci asilzade:

- Adalet böyle hükmediyor.

Üçüncü asilzade:

- Bu hain, yılanlarından daha tehlikelidir.

Dahhâk:

- Doğru mu? Neden?

Birinci asilzade:

- Evet, kurban. Yılanlar yakalanıp ortadan kaldırılır fakat eğer, yılanları getiren canlı kalırsa, tekrar başka yılanları getirir.

Dahhâk:

- Fakat bu güç bir iş, çünkü biz, bu şahsı tanımıyoruz.

Birinci asilzade:

- Sağlam adımlar atılmalı ve mümkün olduğu kadar çabuk yakalanmalı.

İkinci asilzade:

- Askeri güçler ve devletin kuvvetleri, mümkün olduğu kadar çabuk işe el atmalılar.

Üçüncü asilzade:

- Haini yakalamak için umumî silahlar lazım.

Dahhâk:

- Fakat biz böyle bir işi kimin yaptığını kanıtlayamayız.

Birinci asilzade:

- Burada, her biri ülkenin en seçkin falcısı olan kâhinlerin varlığından istifade etmek gerekir.

İkinci ve üçüncü asilzade mutlu bir şekilde:

- İyi, çok iyi bir fikir...

Birinci asilzade Dahhâk'a:

- Kurban, sizin bu üç bilgin adama itimadınız tam mı?

Dahhâk:

- Sizin sözünüze itibarla, evet...

Birinci asilzade, kâhinlere:

- O halde bu şekilde yalnız siz, haini ortaya çıkarıp bize tanıtabilirsiniz.

Dahhâk:

- Neyi bekliyorsunuz? Başlayalım.

Birinci kâhin, cam fanusu çıkarır. İkinci ve üçüncü kâhinler onun yanında yer alırlar ve üçü de, fanusa gözlerini dikerler.)

- Sarayda iki Engerek yılanının varlığı tamamen açıktır. Ben dört tane keskin ve yeşil gözü, çok açık görüyorum. (İkinci ve üçüncü kâhinlere hitaben) Değil mi?

İkinci ve üçüncü kâhinler:

- Evet, evet dört tane keskin ve yeşil göz...

Birinci kâhin:

- Fakat biz geçmişe bakıyoruz. (Her üçü, iyice açtıkları gözleriyle fanusa bakarlar ve birinci kâhin, kesik kesik ve yavaşça konuşur.) Bir gece yarısı, ay henüz gitmemiş, herkes uykudadır. Bir adam yavaş yavaş köşeden kaybolup ilerliyor. Kararnlık, adamın etrafını kaplamış, bekliyoruz ve adam aydınlığa giriyor.

İkinci kâhin:

- Üzerindeki elbiseler ne kaliteli!

Birinci kâhin:

- Eline küçük bir sandık almış, etrafını kontrol edip ihtiyatlı davranıyor ve ilerliyor, geliyor, sarayın kapısına ulaşıyor. Bekçiler, onun için yolu açıyorlar.

Dahhâk:

- Ne?

Üçüncü kâhin:

- Bekçiler onun için yol açıyorlar.

Birinci kâhin:

- Ve o adam, saraya giriyor. Kimse yok, herkes uykuda. O, ihtiyatlı bir şekilde yukarı çıkıyor.

İkinci kâhin:

- Tereddütlü ve ihtiyatlı bir şekilde...

Birinci kâhin:

- Yatak odasına yaklaşmış oturuyor, sandığın kapısını açıyor ve...

Kâhinlerin üçü:

- İki tane siyah yılan...

Birinci kâhin, heyecanla devam ediyor:

- Sandıktan dışarı çıkıyorlar ve yatak odasına doğru sürünüyorlar, şimdi karanlıktalar ve görünmüyorlar. (Kâhinlerin üçü de, şaşkın bir şekilde Dahhâk'ın yüzüne bakarlar.)

Dahhâk:

- O adam, o adam.

Birinci kâhin, eli ayağına dolaşarak:

- Ha! O adam... O adam sandığı kaldırıp yola düşüyor, acele ediyor.

Üçüncü kâhin:

- Kaçmak istiyor.

Dahhâk:

- Gitmesine izin vermeyin, koşun, koşun. Önünü kesin, kim olduğuna bakın.

Birinci kâhin nefes alır:

- Biz üçümüz aceleyle koşuyoruz. (Kâhinlerin üçü de nefes nefese kalırlar.)

Koşuyoruz ve önünü kesiyoruz. (Kâhinlerin üçü korkmuş bir şekilde fanusa bakarlar.)

Kâhinlerin üçü:

- Vay, vay, vay!

Dahhâk:

- Kim? Ha! Kim?

Birinci kâhin:

- Cesaret edilecek gibi değil! (Fanus elinden yere düşüyor.)

Dahhâk:

- Onu tanıyor musunuz? (Kâhinlerin üçü de gözlerini Birinci asilzadeye dikerler.)

Birinci kâhin:

- Büyük asilzade.

Birinci asilzade:

- Kim? Kim? Ben mi?

İkinci ve üçüncü kâhinler:

- Eveti siz.

Birinci asilzade:

- Yanılıyorsunuz, yanılıyorsunuz.

Birinci kâhin:

- Fanusun içindeki sizsiniz.

Birinci asilzade:

- Karıştırdınız, bir kere daha bakınız.

Birinci kâhin:

- Artık geçti.

Birinci asilzade:

- Hayır, geçmedi. Ben değildim. Ben böyle bir işi yapamam, ben böyle bir iş yapmadım.

Dahhâk:

- Rahatsız olmayın, kâhinler yalan söylemezler.

Birinci asilzade:

- Fakat bunlar yalan söylüyorlar.

Dahhâk:

- Yalan mı söylüyorlar? Siz, kendiniz bunları seçtiniz ve bunların varlığından istifade edilmesini de siz kendiniz söylediniz.

Birinci asilzade:

- Fakat...

Dahhâk:

- Artık fakata gerek yok. (Başını yukarı doğru kaldırır.) Baba! ... Baba!

Yirmi Altıncı Sahne

Dahhâk- Kâhinler- Soylular- Aşçı

(Aşçı, merdivenlerin üzerinde görünür. Elinde birçok büyük çatal vardır ve önüne önlük bağlamıştır, yemek pişirmekle meşgul olduğu anlaşılmaktadır.)

Aşçı:

- Ne?

Dahhâk:

- Hazır.

(Aşçı, dudak altından mırıldanır bir ses çıkararak mutlu bir şekilde merdivenlerden aşağıya iner.) Hangisi?

Dahhâk:

- Bu. (Büyük asilzadeyi gösteriyor.)

Büyük asilzade:

- Bana ne yapacak? (Geri geri gidiyor.) Bana ne yapacak? Ben itiraz ediyorum. Bu, hakikat değil, ben açıklamak istiyorum. Ben her şeyi aydınlatmak istiyorum, ihanet edildi, ihanet.

Dahhâk:

- Öncelikle açıklamaya ihtiyaç yok, her şey açık. Ondan sonra boşuna korku ve panik yapma, yukarı git, git.

Aşçı:

- Yukarı gel, gel. (Büyük asilzadenin bileğini tutup onu merdivenlere doğru çeker.)

Büyük asilzade:

- Fakat ben olayın ne olduğunu söylemek istiyorum.

Dahhâk:

- Bu sözlerin faydası yok, yukarı git, korkma, bir şey yok.

(Aşçı, güleç ve şefkatli bir tavırla, sanki bir çocukla konuşur gibi.) Gel artık, gel babacığım gel. (Çeke çeke onu yukarı götürüyor, merdivenlerin ortasında duruyor ve Dahhâk'a) Eğer çok acıktıysan acele edeyim mi?

Dahhâk:

- Hayır, çok aç değilim, sabredebilirim. (Aşçı ve birinci asilzade, gözden kayboluyor, Dahhâk diğerlerine doğru) Çok müteşekkirim, çok müteşekkirim. (İkinci asilzadenin tarafına döner) Şimdi siz büyük asilzade oldunuz. Çekilebilirsiniz. (Birinci kâhin, fanusu yerden kaldırır ve hepsi gitmek isterler. Dahhâk elini, ikinci kâhinin omzuna koyar ve göz kırparak kalmasını işaret eder. İkinci kâhin hariç hepsi dışarı çıkarlar.)

Yirmi Yedinci Sahne

Dahhâk- İkinci kâhin

Dahhâk:

- Sen, şimdiye kadar neden kendini bana göstermedin?

İkinci kâhin:

- Her zaman sizin hizmetinizdeydim kurban.

Dahhâk:

- Senin fevkalade akıl ve şuurunun söylüyorum.

İkinci kâhin:

- Akıl ve şuur mu?

Dahhâk:

- Evet, sen arkadaşlarından çok farklısın, kendin de bunu biliyor muydun?

İkinci kâhin:

- Çok farklı mıyım?

Dahhâk:

- Evet, o iki siyah yılanın sedefli bir sandıkta olduğunu yalnız sen anladın. Sahi nereden anladın?

İkinci kâhin mutlu bir şekilde:

- Nahid yıldızı uzaktan, halelerle...

Dahhâk:

- Şimdi olmadı, doğrusunu söyle, sana kim söylemişti?

İkinci kâhin:

- Hiç kimse kurban...

Dahhâk:

- Kılıca ve duvar köşesine ihtiyaç var mı?

İkinci kâhin korkarak:

- Hayır yok, hayır yok kurban.

Dahhâk:

- O halde nereden anladın?

İkinci kâhin:

- Kendiliğimden söyledim.

Dahhâk:

- Nasıl olur?

İkinci kâhin:

- Doğrusu bu, ben kendim uydurdum.

Dahhâk:

- Büyük asilzade sana yavaşça söylemedi mi?

İkinci kâhin korkuyla:

- Asla, o hiçbir zaman benimle konuşmadı.

Dahhâk:

- Her şekilde sen, gerçeği söyledin. Evet, o iki Engerek yılanı, sedefli bir sandık içindeydiler. (İhtiyatlı bir şekilde yaklaşıyor) Nereden biliyordun? İstiyorsan sana göstereyim mi? Buradalar. (Kendi kafasına vurur.) Bunun içindeler.

İkinci kâhin:

- Sizin kellenizin içinde mi?

Dahhâk:

- Evet, benim kellemin içinde.

İkinci kâhin:

- Şaka yapıyorsunuz.

Dahhâk ciddi bir şekilde:

- Şaka yapmıyorum.

İkinci kâhin korkuyla:

- Bu nasıl olabilir?

Dahhâk, samimi bir şekilde:

- Bu benim için de açık olmayan bir sır. Çok garip, değil mi?

İkinci kâhin:

- Garip mi? (Tereddütlüdür.)

Dahhâk:

- İçinde lezzet de var.

İkinci kâhin:

- Lezzetli mi? (Hala tereddütlüdür ve Dahhâk'ın bakışıyla karşı karşıya gelir.)

Evet, evet çok lezzetlidir.

Dahhâk:

- Fakat aklında olsun, bu sırrı kimseye ifşa etme, tamam mı?

İkinci kâhin:

- Emin olun.

Dahhâk:

- Hatta semavi burçlara, göklere ve yıldızlara bile. Onlar, sizi bir şeyden haberdar etmedikleri zaman siz de onlar gibi olun, tamam mı? (Yukarıya doğru) Baba! ...Baba!

Yirmi Sekizinci Sahne

Dahhâk- İkinci kâhin- Aşçı

(Aşçı, merdivenlerin üzerinde görünüyor ve elinde çok uzun bir bıçak vardır.)

Aşçı:

- Birkaç dakikalık iş var, sabredebilir misin?

Dahhâk:

- Bir dakika aşağıya gel.

Aşçı aşağıya iner:

- Tamam mı?

Dahhâk, ikinci kâhini gösterir:

- Bak, işine yarar mı?

Aşçı, hopyaya zıplaya ikinci kâhinin etrafında döner:

- Hey, fena değil. (İkinci kâhine dönüyor) Yola düş bakayım. (Kâhin korkuyla birkaç adım gidiyor.) Şimdi dur. (Kâhin geri dönüyor. Aşçı bıçağını yere atıyor.) Bunu kaldır, elime ver. (Kâhin yere eğilir, bıçağı aşçının eline verir.) Ağzını aç bakayım. (kâhin ağzını açıyor.) Tamam, öksür. (Kâhin öksürüyor.) Bir daha. (Kâhin tekrar öksürüyor.) Bir daha. (Kâhin öksürüyor ve aşçı Dahhâk'a dönüyor.) Tamam.

Dahhâk:

-Öyleyse götür.

İkinci kâhin:

- Nereye?

Aşçı:

- Mutfağa.

İkinci kâhin:

- Mutfağa mı? Bana ne yapacaksın?

Aşçı:

- Mutfakta ne iş yaparlar küçüğüm! (Kâhinin elini tutuyor ve merdivenlere doğru çekiyor.)

İkinci kâhin:

- Ama... Ama ben...

Dahhâk:

- Bir şey mi açıklamak istiyorsun? Bir şeyi mi aydınlatmak istiyorsun?

İkinci kâhin:

- Ben asla... (Dili tutulur.)

Aşçı:

- Yukarı gel. Bir zerre benden korkma. (Onu çeke çeke merdivenlerin üzerine götürüyor.)

Dahhâk:

- Hazır olduğunda, beni uyandır tamam mı?

Aşçı:

- Olur. (Aşçı ve ikinci kâhin gözden kayboluyor. Dahhâk sekilerin üzerinde uzanıyor ve horlama sesi yükseliyor.)

Üçüncü Perdenin Sonu.

DÖRDÜNCÜ PERDE

GİRİŞ

Tellal, sahneye giriyor, ağır ağır hareket ediyor ve yavaşça davula vurarak sahnenin önüne ulaşıyor:

- He...he...(etrafına bakar)her şeyi anladınız mı? (Davula vuruyor.) He...he...her zaman böyle başlar. Ö...ö...önce biri, sonra da diğerleri o...o...onun önünü alamadı, bi...bi...biliyor musunuz neden? (Davula vuruyor.) He he her zaman bir büyük asilzade var olduğu için, yani o o onu şüphelendiren bir kişi olduğu için. (Davula vuruyor.) O...o...ondan sonra bu bu bu şekilde yalnız kalıyor. (Davula vuruyor.) Ve o...o...ondan sonra yok olur. (Davula vuruyor.) Ba...ba...başka bir şey daha söyleyeyim. (Etrafına bakıyor ve yavaşça davula vuruyor.) He...he...her şeye inanmayın, ta ta tamam mı? (Davula vuruyor.) Gö...gö...gördünüz ki çocuklar bahane yapıyorlar. E...e...evet hatırlımda mı? (Davula vuruyor.) A...a...annelerinden halı almak için gö...gö...gönül derdini ve sı...sı...sıkıntısını bahane ediyorlar. (Davula vuruyor.) Sı...sı...sıkıntı ve bu türlü şeylere de inanmayın, ta...ta...tamam mı? (Davula vuruyor ve sahneden dışarı çıkıyor.)

Yirmi Dokuzuncu Sahne

Aşçı- Dahhâk- Ernevâz

(Aşçı ihtiyatlı bir şekilde, salon tarafından sahneye giriyor. Mutludur ve acele etmektedir, merdivenlerden yukarı çıkmak isterken Dahhâk, bir köşeden ortaya çıkıyor.)

Dahhâk:

- Hey!

Aşçı, geri dönüyor ve Dahhâk'ı görüyor:

- Hey! Hey! (Dahhâk'a doğru gider.)

Dahhâk, suçlu bir kişinin edasıyla:

- Nereden geliyorsun?

Aşçı:

- Ne olup bitiyor diye bir bakayım dedim.

Dahhâk:

- Ne olup bitiyor diye mi? Nereye?

Aşçı:

- Salonlara, büyüklerin ve soyluların arasına...

Dahhâk:

- Sana bunu yapmanı kim söyledi?

Aşçı:

- Hiç kimse, ben kendiliğimden yaptım.

Dahhâk:

- Neden?

Aşçı:

- Vaziyetten çıkan kararı ve haberi alayayım diye.

Dahhâk:

- Peki, haber ne?

Aşçı:

- Tuhaf ve garip bir haber...

Dahhâk:

- Mesela.

Aşçı:

- Mesela hepsini bir korku almış.

Dahhâk:

- Kimleri?

Aşçı:

- Bütün büyükleri, emirleri ve asilzadeleri...

Dahhâk:

-Kimlerle konuştun?

Aşçı:

- Hiç kimseyle.

Dahhâk:

- Hiç kimseyle konuşmadın mı?

Aşçı:

- Hayır, hiç kimse konuşmaya hazır değildi, hepsi bir şeyin ortaya çıkmasından korkuyordu.

Dahhâk:

- Yoksa bir iş mi yapmışlar?

Aşçı:

- Bilmiyorum, ama sanki hepsi suçlu gibiydiler.

Dahhâk:

- Sadece bunu mu anladın?

Aşçı:

- Hayır, hayır, başka şeyler de anladım.

Dahhâk:

- Mesela.

Aşçı:

- Asilzadelerin salonuna gizlice girip onların gelmelerini bekledim.

Dahhâk:

- Seni görmediler mi?

Aşçı:

- Hayır, bir sütunun arkasına gizlenmiştim.

Dahhâk:

- Ne yaptılar?

Aşçı:

- Üç kişiydiler, üçüncü asilzadeyi de getirmişlerdi. Önce kapıyı sıkıca kapattılar, etraflarında hiç kimsenin olmadığından emin oldular ve konuşmaya başladılar.

Dahhâk:

- Ne konuştular?

Aşçı:

- Evvela birbirlerine karşı vefalı olacaklarına dair yemin ettiler.

Dahhâk:

- Sonra?

Aşçı:

- Sonra üçüncü asilzadeyi razı etmeye başladılar.

Dahhâk:

- Razı mı?

Aşçı:

- Evet, evet. O, korkuyordu ve yeni bir makamı kabul etmeye hazır değildi.

Fakat sonunda ikna oldu.

Dahhâk:

- Benim hakkımda, benimle ilgili ne konuştular?

Aşçı:

- Çok ihtiyatlı konuştular. Büyük asilzade, Cemşid'i görevden uzaklaştırmanın doğru bir iş olduğunu, seni göreve getirmenin ise yanlış bir iş olduğunu söyledi.

Dahhâk:

- Sen kendin mi bunları işittin?

Aşçı:

- Evet, evet.

Dahhâk:

- Yanlış anlamadığına emin misin?

Aşçı:

- Yüzde yüz.

Dahhâk:

- İkinci asilzade ne dedi?

Aşçı:

- O da onayladı.

Dahhâk:

- Kesin mi?

Aşçı:

- Evet, evet.

Dahhâk:

- Diğerleri, diğerleri ne söyledi.

Aşçı:

- Senin eline hiçbir bahane vermemeleri gerektiğini söylediler.

Dahhâk:

- Bahane mi?

Aşçı:

- Evet, onlar kendileri, hoşnutluk ve mutluluk içinde sana itaat etmeyi kararlaştırdılar.

Dahhâk:

- Benim aleyhime hiçbir iş yapmayı istemediler mi?

Aşçı:

- Senin aleyhine mi? Şimdilik sabretmeyi ve seninle büyüklerin arasında bir ihtilafın ortaya çıkmasını beklemeyi kararlaştırdılar.

Dahhâk:

- Benim ve onların arasında bir ihtilaf mı? Benim ve onların arasında bir ihtilaf mı? (Etrafına bakar ve elini kılıcının üzerine koyup bağırarak) Onların hepsinin içini çıkarayım!

Aşçı:

- Şişt! Yavaş, onların ellerini güvenilir yaptıktan sonra. Şimdi çok aldırış etmemelisin. Senin anladığını fark etmemeliler.(Dahhâk, düşünceye dalıp sakince bir sekinin üzerinde oturur.)

Dahhâk:

- Onlara mühlet vermemek gerekir. Hilelerini ortaya çıkarmalı.

Aşçı:

- Fazla da aceleye gerek yok. Şimdi hepsi korku ve vahşet içinde, hiç kimse hiçbir iş yapamaz.

Dahhâk:

- Diğerleri ne düşünüyor?

Aşçı:

- Diğerleri mi? Diğerlerinden kastın sıradan halk mı? (Birden ayak sesleri duyulur, her ikisi de dönüyorlar ve öylesine bir köşeden çıkan ve bir tarafa doğru gitmekte olan Ernevâz'ı görüyorlar. Dağınık bir hali vardır, çökmüş ve sararmış, hiçbir şeye ilgisi yoktur. Aşçı Ernevâz'a doğru) Hey! Ernevâz. (Ernevâz duruyor.) Buraya gel. (Ernevâz öne doğru geliyor.) Yere otur. (Ernevâz oturuyor.) Şimdi kalk. (Ernevâz kalkıyor.) Şimdi git.(Ernevâz, merdivenlerden yukarı doğru çıkıyor ve aşçı Dahhâk'a) Hepsi bu şekilde oldular. (Dahhâk, yavaş yavaş kendine dalıyor ve bağdaş kurup başını dizlerinin arasına koyuyor. Aşçı şaşırıyor ve ne yapacağını bilmiyor. Etrafına bakıyor ve Dahhâk'a yaklaşıyor.)

Aşçı:

- Hey, hey! Ne oldu? (Dahhâk, cevap vermez.) Bana bak, söyle bakayım rahatsızlandın mı? Evet, bak baba! Küstün mü? Neden cevap vermiyorsun? Sinirlendin mi? (Dahhâk'ı sarsar.)

Dahhâk ansızın:

- Bana dokunma! (Kendini kenara çeker.)

Aşçı, sırtarak gülüyor ve:

- Aha, anladım. Senin tahammülün kalmadı, malum senin yerine kim olsa bu şekilde olur, tahammülü kalmaz, yoksa öyle değil mi? Ben, kimin kusurlu olduğunu biliyorum, hepsi sana iyi bakamadığım için benim suçum. Tamam, tamam, şimdi seni kendine getiririm, Şimdi seni, bu durumdan çıkaracak bir iş yaparım. Konuş ve gül, mutlu ol.(Merdivenlerden yukarı çıkmaktayken) Ve hepsini unut, keyiflen. (Gözden kayboluyor.)

Otuzuncu Sahne

Dahhâk yalnız

(Kalkıp, şüpheli bir vaziyette sahnenin ortasına geliyor.)

Dahhâk:

- Ne iş yapmaya gitti? Benim halimi ne şekilde değiştirmek istiyor? Beni bu durumdan çıkaracak mı? Yine benim için bir yemek, et ve iç yağı leğeni mi? Ve sonra bir yığın hayalet ve uykusuzluk mu? Sonra da garip ve tuhaf fısıltılar mı? Hayır, artık bu defa yemiyorum, artık bu defa yemiyorum. (Aşçının gülüşü ve sesi işitiliyor. Dahhâk, bir köşeye gizleniyor.)

Otuz Birinci Sahne

Aşçı- Şehrinâz- Ernevâz- Dahhâk

(Aşçı, kızların elini tutmuş, fevkalade mutlu bir şekilde merdivenlerden aşağıya iniyor, sanki dans eder gibi yürümektedir. Dudak altından bir şey mırıldanıyor, ara ara kızlara göz kırpmıyor ve gülüyor. Merdivenlerin sonuna ulaşıyor.)

Aşçı:

- O yok. (Etrafına bakıyor ve bağılıyor.) Hey, baba! Baba!

Şehrinâz:

- Nereye gitmiş.

Aşçı:

- Her neredeyse ortaya çıkar.

Şehrinâz:

-Bizimle ne işi var?

Aşçı:

- Onun sizinle bir işiyok, bu defa sizin onunla bir işiniz var.

Şehrinâz:

- Bizim mi?

Aşçı:

- Evet, sizin. Onun keyfini yerine getirmelisiniz, onu mutlu edecek bir şey yapmalısınız. Her şeyi unutsun.

Şehrinâz:

- Ne tür bir iş yapacağız?

Aşçı:

- Ben ne bileyim. Sizler kadınsınız, bir iş yaparsınız. Çalın, dans edin, onun nazını çekin, onu gıdıklayın, onunla sevişin.

Şehrinâz:

- İkimiz birlikte mi?

Aşçı:

- Evet, evet. Bunda ne sorun var?

Şehrinâz:

- Ancak bu nasıl olur, (Ernevâz'ı gösteriyor) onun artık benimle işi olmaz.

Aşçı:

- Nereden biliyorsun?

Şehrinâz:

- Çünkü uzun zamandır, benim yatak odama gelmiyor.

Aşçı:

- Bu da, yatak odasına gitmedi, biliyor musunuz (mahrumane bir şekilde) onun hali iyi değil. Yani ne şekilde onun tahammülü kalmadığını, yorgun olduğunu biliyorsunuz, sizler bir zerre yüzünüz olmalısınız.

Şehrinâz:

- Ben korkuyorum.

Aşçı:

- Korkuyor musun? Yine neden korkuyorsun?

Şehrinâz:

- Ya bizimle kavga etmek isterse!

Aşçı:

- Ben izin vermem, sen merak etme.

Şehrinâz:

- Canının sıkılması mümkün...

Aşçı:

- Hayır, hayır ben buradayım, canı sıkılmaz. (Ernevâz'ı fark ediyor.) Hey kız! Bu şekilde durma, bir zerre asık suratlılığı bırak, güler yüzlü ol. Bir zerre bunun gibi ol.(Şehrinâz'ı gösteriyor.) Bu görünüşünle onun halini daha da bozarsın, anladın mı? (Birden geri dönüyor ve Dahhâk'ın gülen yüzünü, tam arkasında görüyor.) Hey, baba! Bunlar geldi.

Dahhâk:

- Neden geldiler?

Aşçı:

- Seninle... Seninle sevişmek için.

Dahhâk:

- Sevişmek mi?

Aşçı:

- Oh, evet bunlar, senin keyfini yerine getirmek istiyorlar.

Dahhâk:

- Nasıl olur ki?

Aşçı:

- Bir parça mutlu olman ve keyiflenmen için.

Dahhâk:

- Keyifleneyim mi?

Aşçı:

- Evet, yani halin iyi olsun.

Dahhâk:

- Bunlar yoksa bu işi yapabilirler mi?

Aşçı:

- Elbette yaparlar, çok da iyi yaparlar.

Dahhâk:

- Tamam, eğer yaparlarsa benim söyleyecek sözüm yok.

Aşçı, sınırsız bir mutlulukla:

- Tamam, tamam, öne doğru gelin, gelin. Beklemeyin, barek Allah, barek Allah.
(Şehrinâz ihtiyatla, Ernevâz kayıtsız olarak Dahhâk'ın tarafına doğru giderler.)

Dahhâk:

- Tamam, hala neden bekliyorsunuz? Sevişmek lazım. Faydalı ve mühim... Halimi iyileştirin, o halde başlayalım. (Şehrinâz, ona doğru yaklaşıyor ve Dahhâk, Şehrinâz'a) Aklında olsun ki beni gıdıklama, eğer gıdıklarsan dayak yersin. Hadi çabuk ol. Elimden başla. (Şehrinâz, Dahhâk'ın elini tutar.) Hayır, hayır elimi değil. Ayağımı ayağımı ov. (Şehrinâz, Dahhâk'ın ayağını ovuyor.) Hayır, elime ayağıma dokunma, bana kötü geldi. Sen kenara çekil. (Ernevâz'ı fark ediyor.) Sen neden sakince oturuyorsun, artık adam mı oldun? Hadi öne doğru gel, gel, öne gel, beni öp, anladın mı? (Ernevâz, yaklaşıyor ve Dahhâk'ı öpmek istiyor.) Hayır, hayır öpme. (Avucuyla

Ernevâz'ı göğsünden itiyor.) Pis kokulu, git defol, gidin kaybolun. (Kızlar, ara verirler ve Dahhâk ayaktadır.) Neden böyle oldum? Kusur kimde? (Şehrinâz ve Ernevâz'a bakıyor.) Sıradan varlıklar! Ne kadar tiksindiricisiniz. Midem bulandı. Tıpkı iki fare gibi, ıslak iki fare... (Ani ve yüksek sesle) Neden duruyorsunuz, gidin artık kaybolun! (Kızlar kaçıyorlar ve gözden kayboluyorlar.)

Aşçı ihtiyatla:

- Hey...(Yaklaşıyor)

Dahhâk, aldırış etmeden ona:

- İki tane fare... İki tane fare, iki tane yılan! Bir avuç tuhaf ve garip hayvan, hep bunların arasında olmalıyım. Hepsi aşağılık, hepsi kirli, hepsi mide bulandırıcı, nasıl bir hale düştüm, nasıl bir sıkıntı, nasıl bir baş ağrısı, vay nasıl bir baş ağrısı buldum. Kellem gitmekte. Deliriyorum. Oh, oh. (Başını ellerinin arasına alıp) Baş ağrısı, baş ağrısı, ne yapayım?

Aşçı:

- Baş ağrısı mı? Baş ağrısı mı? Çaresi çok kolay...

Dahhâk, kendi etrafında döner:

- Ömekteyim, ölmekteyim.

Aşçı, Dahhâk'ın etrafında döner:

- Bir parça beyin, küçücük bir parça beyin...

Dahhâk:

- Beyin mi?

Aşçı:

-O... Evet, büyük asilzade.

(Dahhâk, bir süre donup kalıyor ve sonra kâhinlerin salonuna doğru gidiyor, ıslık çalıyor. Kâhinler görünmüyorlar. Dahhâk, aşçıya) Çabuk git onları bul. (Aşçı, aceleyle sahneden dışarı çıkıyor.)

Otuz İkinci Sahne

Dahhâk- Cemşid

(Dahhâk yalnızdır, kendi etrafına bakar. Korkmuş bir hali vardır. Sanki bir haber beklemektedir. Birden hapishaneyi fark ediyor ve sanki onun arkasından sesler işitmiş gibi kulak kabartıyor. Yavaşça ilerliyor birden kapıyı açıyor, Cemşid, parmaklıkların ardındadır.)

Dahhâk:

- Arkada ne yapıyorsun?

Cemşid, ümidvar bir şekilde:

- Seyre koyuldum.

Dahhâk:

- Bu kapalı kapının arkasında mı?

Cemşid:

- Oh, evet artık bu kapının açılmayacağını biliyorum.

Dahhâk:

- Dışarıda seyredilecek bir şeyin olmadığını söyleyen sendin.

Cemşid:

- Artık şimdi ortaya çıktı.

Dahhâk:

- Ortaya çıkan ne? Neyi seyretmek istiyorsun? Kız kardeşlerinin yok olmasını ve kirliliğini mi? Ya da etrafımızı sarmış olan bir yığın tuhaf ve garip hayvanları mı? (Eliyle sağ ve sol salonları gösterir.)

Cemşid:

- Hayır, hiç kimseyi, ya da başka bir şeyin yokluğunu değil.

Dahhâk:

- Başka bir şeyin yokluğunu mu? Başka bir şey mi? Neyle ilgili konuşuyorsun? Ne oldu? Neden bu şekilde bakıyorsun? Ne sebeple gülüyorsun? (Birden geri dönüyor. Sanki bir ses işitmiş gibi kapıyı kapatıyor ve kılıcını çekiyor. Gözleri sanki göz çukurlarından fırlamak istercesine yuvarlaklaşır, irileşir.) Kim o? Kim var orada? Ben senin soluk soluğa kaldığımı işitiyorum. (Tehdit eder bir halde, karanlık bir noktaya hamle yapıyor.) Dışarı çık! (Geriye dönüyor.) Ne istiyorsunuz? (Kendi etrafında dönüyor.) Ne istiyorsunuz? Hey, benim hiç birinizden korkum yok. (Yüksek sesle gülme sesi işitiliyor. Dahhâk, geri geri gidiyor.)

Otuz Üçüncü Sahne

Dahhâk- Aşçı- Kâhinler

(Aşçı, birinci ve üçüncü kâhinler arkasındayken sahneye giriyor. Birinci ve üçüncü kâhin, çükmüş, kanburu çıkmış ve zayıflamışlardır. Her ikisi de korkmuşlardır. Yüzlerini fazlasıyla kıvrım ve kırııklık bürümüştür. Her ikisinin elinde, kâhinlik techizatları bulunmaktadır. Yere diz çöküyorlar ve sonra tekrar kalkıyorlar.)

Dahhâk:

- Sallanmayın. (Aşçı ve kâhinler, yerlerinde kaskatı kesilirler. Dahhâk, saldırı halindedir.) Ne istiyorsunuz?

Aşçı, Dahhâk'ın halinin değiştiğini fark edip korkmuştur:

- Benim... Bunlar... Bunlar da...

Dahhâk:

- Bunlar kim?

Aşçı:

- Kâhinler, kâhinler kurban.

Dahhâk:

- Kâhinler mi? (İnanmamıştır.) Neden bu şekilde olmuşlar?

Aşçı:

- Onların bir şeyi yok, onların bir şeyi yok. Hem çok iyiler, hem de çok keyifliler.

Dahhâk:

- Değişmişler, küçülmüşler.

Aşçı:

- Hayır, hayır küçülmemişler, sadece... Sadece biraz yorgunlar.

Dahhâk:

- Kafaları neden titriyor?

Aşçı:

- Çok mutluluktan.

Dahhâk:

- Neden mutlular?

Aşçı:

- Tamam, anlaşıldı, anlaşıldı. Sizin huzuruza gelmelerinin sebebi, size hizmet etmeyi istemeleridir.

Dahhâk:

- Hizmet mi? Ne hizmeti?

Aşçı:

- Tamam, malum, malum kâhinlik etmek istiyorlar ve...

Dahhâk:

- Kâhinlik mi?

Aşçı:

- Evet, asilzadeler hakkında.

Dahhâk, bir an şaşırır ve birden kendine gelir:

- Kâhinler! (Aşçı, yavaş yavaş merdivenleri yukarı çıkıp dekorun sonuna oturur.)

Çok mühim bir iş ortaya çıkmış ve sizin varlığınızın zaruretini ortaya çıkarmıştır. Bütün ilim ve bilginizi kullanıp elim hadisenin failini ortaya çıkarıp bize tanıtmanız gerekir.(Kâhinler korkarak geri geri giderler.)

Otuz Dördüncü Sahne

Dahhâk- Kâhinler- Asilzadeler

(Dahhâk, ıslık çalıyor, bir süre sonra önceki iki asilzade, yeni üçüncü asilzade ile birlikte sahneye giriyorlar. Her üçü de perişan, çökmüş ve buruşmuşlardır. Saygı ve tevazu gösterdikten sonra bir sırada saf tutuyorlar.)

Dahhâk:

- Büyükler ve soylular, şüphesiz nasıl önemli bir iş için buraya çağırıldıklarını biliyorlar. (Asilzadeler, korkuyla geri geri giderler.)

Birinci kâhin, bir adım öne çıkar ve cam fanusa gözlerini diker. Üçüncü kâhin, onun arkasında yer alır. Birinci kâhin soluk soluğa:

- Sarayda, iki Engerek yılanının varlığı tamamen açıktır. Ben dört tane keskin ve yeşil gözü açık seçik görüyorum. Fakat biz geçmişe bakıyoruz. Gece yarısıdır. Ay henüz gitmemiş, herkes uykudadır. Bir adam, yavaş yavaş bir köşeden kaybolup ilerliyor. Onun etrafını, karanlıktan bir hale kaplamış, bekliyoruz, bir adam aydınlığa giriyor ve elinde küçük bir sandık vardır, etrafını kontrol edip ihtiyatlı davranıyor ve ilerliyor. Bekçiler, onun için yolu açıyorlar. O adam, saraya giriyor, ihtiyatlı bir şekilde yukarı çıkıyor, yatak odasının yanına yaklaşmış sandığı açıyor ve...

İkinci ve üçüncü kâhin:

- İki tane siyah yılan...

Dahhâk:

- Sonra?

Birinci kâhin:

- Büyük asilzade. (Büyük asilzade, yerde oturuyor.)

Aşçı, dekorun üzerinden:

- Geleyim mi?

Dahhâk:

- Hazır ol.

Aşçı ıslık çalarak aşağıya iniyor, Büyük asilzadenin elini tutuyor ve onu merdivenlere doğru çekiyor:

- Li li, li li, li li la. (Mırıldanarak onu merdivenlerden yukarı götürüyor, merdivenlerin ortasına ulaşıyor.)

Dahhâk, ikinci asilzadeye:

- Ve şimdi sen, büyük asilzadesin.

İkinci asilzade:

- Ben mi? Ben mi? ...Hayır! ...Hayır!

Dahhâk, aşçıya:

- Hey, baba!

Aşçı geri dönüyor:

- Ne baba!

Dahhâk:

- Unutma. Büyük asilzade. (Aşçı gülerek ve mırıldanarak birinci asilzadeyi kendi arkasından çekmekteyken merdivenlerden aşağıya iniyor, ikinci asilzadenin elini tutuyor ve hızlıca merdivenlerden yukarı doğru çıkıp gözden kayboluyor.)

Otuz Beşinci Sahne

Dahhâk- Birinci ve Üçüncü Kâhinler- Üçüncü Asilzade

Dahhâk, kâhinlere:

- Tamam, ağalar. Müteşekkirim, gerçekten müteşekkirim. (İlerleyip, bir alıcı edasıyla o ikisine bakar.)

Birinci kâhin:

- Bizim vazifemiz kurban.

Dahhâk:

- Biliyorum, size vazifenizi yerine getirdiğiniz için teşekkür ediyorum. Şimdi başka bir ricam var, küçücük başka bir rica.

Birinci ve üçüncü kâhinler:

- İtaat için hazırız.

Dahhâk:

- Şimdi lütfen kendi aranızda kura çekin.

Birinci kâhin:

- Ne yapalım?

Dahhâk:

- Kendi aranızda kura çekin ve ikinizden birini seçin.

Birinci kâhin kekeleyerek:

- Seçim mi? Ne için seçim?

Üçüncü kâhin:

- Ama biz ki...

Dahhâk, güleryüzlü bir şekilde:

- Sizler, sanki şimdiye kadar bu işlerden yapmadınız. Bir şey yok ki, çok basit.

Senin (Birinci kâhine) ya da senin (Üçüncü kâhine), ikinizden birinin seçileceği bir şey yapın.

Birinci kâhin:

- Seçilelim mi, nasıl olur ki?

Dahhâk:

- Hadi artık, sizden birinizi seçin.

Üçüncü kâhin:

- Ben korkuyorum.

Dahhâk, şaşkınlıkla:

-Korkuyor musun? Neden? Bunda korkulacak bir şey yok. Madem siz korkuyorsunuz, ben kendim bu işi sizin için yaparım. Birden ona kadar sayarım. Onuncu sayı kime gelirse o seçilmiş olur, tamam mı? Başlıyorum. Bir, iki, üç, dört,

(İşaret parmağıyla kâhinleri sırasıyla işaret ediyor.) beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on. Siz seçildiniz. (Birinci kâhini gösterir.) Hayırlı olsun, çok hayırlı olsun.

Birinci kâhin:

- Ben, ne oldum?

Dahhâk, gözlerini merdivenlerin üzerine dikmiş bir halde:

- Siz seçildiniz.

Birinci kâhin:

- Ona seslenmeyin kurban. Ona seslenmeyin, rica ediyorum, yalvarıyorum.

(Dahhâk'ın ayaklarına kapanır.)

Dahhâk:

- Neden böyle yapıyorsun? Tamam, ona seslenmiyorum. Kalk, kalk yukarı gidelim.

Birinci kâhin:

- Yukarı! Hayır, hayır.

Dahhâk:

- Nasıl hayır? Her şekilde yukarı gitmen gerekli...

Birinci kâhin:

- Ben, ben korkuyorum.

Dahhâk:

- Korkma. Seni kendim götürürüm. (Üçüncü kâhine ve üçüncü asilzadeye) Sizler, sizler şimdi çekilebilirsiniz. (Dahhâk birinci kâhinin elini tutup aşçının mırıldanmalarını çıkararak onu yukarı götürür.) Li li, li li, la la la, küçüğüm, küçüğüm, küçücüğüm.(Üçüncü kâhin ve üçüncü asilzade, büzülmüş bir halde gözlerini yukarıya diyorlar.)

Üçüncü kâhin ve asilzadeler nara atrak:

- Ejderhalar! Ejderhalar! Ejderhalar! (Her biri feryat ederek bir taraftan sahneden çıkıyorlar.)

BEŞİNCİ PERDE

GİRİŞ

Tellal, davul çalarak sahneye giriyor. Duruyor ve halkı seyrediyor, davula birkaç darbe vuruyor ve seyirciler doğru:

- Söyleyeceklerimin hi... hi...hiç birinden i...i...insanın ortaya çıkaracağı bir i...i...iyilik yok.(Davula vuruyor.) Bi... bi... bir vakit bü... bü... büyük asilzadenin gı... gı... gırtlığına yapıştıklarını gördün. (Davula vurur.) Ona bi... bi... bir iş yapılmıyor sen seçildin (Davula vuruyor.) O...o...onunla gitti. (Davula vuruyor.) Ba... ba... başka bir şey daha, yı...yı...yılanların a...a...artık ejderha olduklarından ha...ha...haberdasınız. (Davula vuruyor.) Ke... ke... kendiniz gördünüz. (Davula vuruyor.) Şimdi artık gi... gi... gitmeli. (Davula vuruyor.) Doğru işittiniz ki e...e...eğer ejderhalar yalnız kalırsa, v...v...ve bir şey yakalayamazsa, ö...ö...ölüyor mu? (Davula vuruyor.) İşitmediniz mi? (Davula vuruyor.) Ta...ta...tamam ben size söylerim e...e...eğer ejderhalar ya...ya...yalnız kalırlarsa, e...e...eğer insan eti yemezlerse...ölür. (Davula vuruyor.) Bu... bunun için onu, onlarla yalnız bıraktı... ve gitti. (Davula vurur.) Ve işte be... be...ben de gidiyorum. (Aceleyle sahneden çıkar.)

Otuz Aktıncı Sahne

Dahhâk

Alt üst olmuş bir görünüşle, dağılmış saç ve başla, elinde de kılıçla Dahhâk birden sahnenin ortasında görünüyor:

- Ejderha! Onu bulamıyorum, bir ejderha, sarayda. (Feryatla) Nerede? (Yavaşça) Biliyorum, nerede olduğunu biliyorum. (Gülüyor) Dün gece onu kendim gördüm... O duvarın üzerinde uyumuştun. Merdivenlerin üzerinde. Oradan, oraya kadar... (Dekorun üzerinden, merdivenlerin üzerine kadar olan yeri işaret eder.) Kaç tane ayağı vardı? Belli değildi. Ayakları geniş, büyük ve renkliydi. Derisi, tıpkı zümrüt gibi parlıyordu ve her yerini kırmızı lekeler kaplamıştı. Ne kadar iriydi. (Gülüyor.) Sanki onu şişirmişlerdi. (Gülüyor.) Dün gece hep bana bakıyordu. Benimle bir işi yoktu. (Şaşkın bir şekilde) Benimle bir işi yok muydu? O halde neden gündüzleri gizleniyordu? Neden saraya gelmişti? (Başka bir ahenkle) Gelmiş miydi? ...Hayır, hayır onu getirdiler. (Bağırarak) Bu işi kim yaptı? Kim buna cesaret etti? İşte şimdi onu ortaya çıkarıyorum. (Kâhinlerin

salonuna doğru yöneliyor ve ıslık çalıyor. Ses yoktur. Sol taraftaki salona doğru yöneliyor ve ıslık çalıyor. Hiç ses yoktur. Sahnenin ortasına geri dönüyor ve yukarıya doğru bağılıyor) Hey hey baba!

Otuz Yedinci Sahne

Dahhâk- Aşçı

(Aşçı, merdivenlerin üzerinde görünüyor.)

Dahhâk:

- Neden hiç kimse yok? (Aşçı merdivenlerden aşağıya doğru iniyor.) Hiç kimse cevap vermiyor, bu salona git. (Kâhinlerin salonunu gösteriyor.) Kimi görürsen, onu benim yanıma getir. (Aşçı aceleyle salona giriyor, Dahhâk bir köşede beklemektedir.) Ne oldu, neden korkuyorlar, neden titriyorlar? (Gülüyor.) Dişleri yer değiştirmiş. Tamam, tamam ben ne yapayım. (Birden tavrı değişiyor ve sahnenin ortasına geliyor. Aşçı, tek başına sahneye giriyor. Bir elinde, kâhinlerin üzerlerindeki elbiseler vardır.)

Aşçı:

- Hiç kimse yoktu. (Elbiseleri yere bırakır.)

Dahhâk:

-Git, diğer salona git, çabuk, çabuk, çabuk git. (Aşçı, soyluların salonuna gidiyor. Dahhâk pusu kuruyor.) Anlaşılmalı, bir dakika sabret, bir dakika sabret... Sabret. Acele etmiyor.) Şimdi onları getiriyor.

Aşçı, kolunun üzerinde elbiselerle içeri girer:

- Hiç kimse yoktu. (Elbiseleri yere bırakır.)

Dahhâk:

- Soylular, kâhinler?

Aşçı:

- Yoktular.

Dahhâk:

- Emirler, askerler?

Aşçı:

- Hiç kimseyi bulamadım.

Dahhâk:

- Fakat ben, burada olmaları için emir vermiştim.

Aşçı:

- Şimdi yoklar.

Dahhâk:

- Madem onlar yok, başka birini, başka birini bul.

Aşçı:

- Kimi bulayım?

Dahhâk:

- Kimi istiyorsan, bir asker, bir komutan, sıradan bir adam, bir bekçi, bekçi evet muhafız...

Aşçı:

- Hepsi gittiler, hiç biri yok.

Dahhâk:

- Bu etrafta, bir kişi dahi bulunmuyor mu?

Aşçı:

- Hayır, hiç kimse bulunmuyor.

Dahhâk:

- O halde ne yaparız? Artık bu işin sorumlusu ve suçlusu, tanınacak mı tanınmayacak mı? Gerekli kanun, icra edilecek mi edilmeyecek mi?

Aşçı:

- Elbette icra edilmeli.

Dahhâk:

- Hiç kimse olmadığı sürece nasıl olur? Ha! Kim yargılanmalı? Kim cezalandırılmalı? Sonuçta biri gerekiyor, kesinlikle biri gerekiyor. Bir kişi, evet bir kişi... (Bakışlarını aşçıya diker, özel bir düşünceyle onu süzer.) Evet, evet. (Aşçı geri geri gidiyor ve merdivenlerden birkaç basamak çıkıyor, Dahhâk, onu takip etmektedir.) Nereye? Nereye gitmek istiyorsun?

Aşçı:

- Gidiyorum... Yukarıya gidiyorum.

Dahhâk:

- Neden gidiyorsun?

Aşçı:

- Belki bir kişi bulurum.

Dahhâk:

- Sen, hiç kimsenin olmadığını söylemiştin. (Aşçının bileğine yapışıyor.)

Aşçı:

- Belki bir şey yapabilirim.

Dahhâk:

- Ne gibi mesela?

Aşçı:

- Belki bir kişiyi bulabileceğimi kastettim.

Dahhâk:

- Şimdi artık sensin. (Aşçıyı, aşağıya doğru çekiyor.) Şimdi gel, bir dakika burada otur. (Her ikisi de sekinin üzerinde oturuyorlar. Uzun bir sessizlikten sonra Dahhâk tavrını değiştiriyor. Sanki çok efkârlı gibi eli yakasındadır.) Onun sonunun ne olacağını bilmek istiyorum.

Aşçı:

- Onun sonunu mu? (Kaçma fırsatı doğar.) Onun sonu iyi olur.

Dahhâk:

- Yalnızlığı diyorum.

Aşçı:

- Oh, bu daha iyi (olacak).

Dahhâk:

- İyi mi?

Aşçı:

- Çok iyi. Düşündüğünden daha iyi...

Dahhâk:

- Neden iyi.

Aşçı:

- Tamam, sebebi malumdur, sen diğerlerinden çok farklısın. Onlar hep birbirleri gibi hiçbir zaman yalnız kalamazlar, fakat sen, sen hiç kimse gibi değilsin, bu delille...

Dahhâk:

- Yalnız kalmam mı gerekli?

Aşçı:

- Kastım şu ki kim, senin mevki ve makamına ulaşırsa böyle olur.

Dahhâk:

- Fakat rahat bırakmıyorlar. Hepsi düşman, hepsi hain...

Aşçı:

- Düşman mı?

Dahhâk:

- Evet, evet. Benim bazı zamanlar korkmam boşuna değil.

Aşçı:

- Korkuyor musun?

Dahhâk, sanki bir sırrı ifşa eder gibi alçak bir sesle:

- Evet, karanlıkta pusu kurmuşlar.

Aşçı gülüyor:

- Sana öyle geliyor.

Dahhâk, ciddi bir şekilde:

- Hayal kurmuyorum. Ben onları görüyorum, seslerini işitiyorum. Bazı zamanlar gülüyorlar, bazı zamanlar bir köşede konuşuyorlar ve küfrediyorlar.

Aşçı:

- Fakat...

Dahhâk'ın aklına, başka bir mesele gelir ve mutlu bir şekilde:

- Dün gece onu gördüm. Merdivenlerin üzerinde uzanmıştı. Tıpkı rengârenk bir perde gibi her yeri kaplamıştı. Burun deliklerinden iki tane de yeşil kıvılcım dışarı çıkmıştı.

Aşçı:

- Bunun sebebi, senin birkaç gündür ağzına hiçbir şey koymaman.

Dahhâk, aşçının sözlerine aldırmaz etmeden:

- Fakat çok sevimli, ben ondan korkmuyorum.

Aşçı:

- Tamam, öyleyse gördüğün gibi senin kimseye ihtiyacın yok.

Dahhâk:

- Neden, neden? Benim işlerimi yapması için bir yığın insana ihtiyacım var.

Aşçı:

- Senin işlerini ben yaparım.

Dahhâk:

- Hayır, hayır benim kâhinlere ve soylulara ihtiyacım var. (Birden, geriye doğru dönüyor ve aşçıyı süzüyor.) Doğrusu sen, sen ne zamana kadar, sadece aşçılık yapmak istiyorsun?

Aşçı:

- Şöyle ki...

Dahhâk:

- Hayır, hayır. Sen daha önemli bir iş yapmalısın, sen daha yukarılarda olmalısın. Sen artık aşçı değilsin, bundan sonra sarayın tüm işlerinin sahibisin(sorumlususun).

Aşçı:

- Fakat ben...

Dahhâk:

- Hayır, hayır. Sen bundan sonra sarayın kâhini ve soylususun.

Aşçı korkup yerinden kalkar:

- Fakat ben aşçılığı çok seviyorum.

Dahhâk da yerinden kalkar:

- Sen büyük asilzadesin, anlıyor musun? Büyük asilzade! (Aşçı, geri geri giderek merdivenlerden yukarı çıkıyor. Dahhâk, çok mutludur.) Her şey düzeldi. Dağılmış olan durum tekrar düzene girdi. Her şey yoluna girdi. Çok iyi, çok iyi... (Mutluluktan dolayı alkış yapıyor ve baygın baygın gülüyor.) Hey! (Aşçıya) Bak, şimdi gidip bir kişiyi getirmenin zamanıdır.(Aşçı, gözden kayboluyor.)

Otuz Sekizinci Sahne

Yalnız Dahhâk

(Sahnenin ortasına gelmiştir ve güler yüzlü bir duruşu vardır.)

Dahhâk:

- Şimdi eğer bir kişi getirirse çok iyi olur. Çok çok iyi olur. O zaman ben ne kadar mutlu olurum. Bir süre onunla oyun oynarım, baştan ayağa onu seyredirim. Ona git, kalk, koş, saygı göster, eğil derim, ellerini tutarım, onu sallarım, onu yuvarlarım ve yerde çekerim, onu gıdıklarım, yerde kendimi gıdıklatırım, ona şaka yaparım, onunla konuşurum, ona emirler veririm, onu tehdit ederim, onu korkuturum, onu güldürürüm,

sonra onu yargılarım ve onu mutfağa gönderirim. (Gülüyor ve hasretle) Eğer bir kişi getirirse çok iyi olur, çok çok iyi olur.

Otuz Dokuzuncu Sahne

Dahhâk- Ernevâz- Şehrinâz

(Dahhâk, başının arkasından sesler işitiyor ve geri dönüyor. Büzülmüş ve dağılmış Ernevâz ve Şehrinâz'ı görüyor ki onlar beyazlamış saçlarıyla, kırşmış ve buruşmuş yüzleriyle merdivenlerden aşağıya inmektedirler. Sanki birkaç asır yaşlanmış gibilerdir. Her ikisinin ellerinde, parçalanmış kemiklerle dolu çöpler vardır ve baştan ayağa kirlidirler.)

Dahhâk, şaşkın bir şekilde:

- Sizler hala yaşıyor musunuz?

Şehrinâz:

- Evet.

Dahhâk:

- Ne şekil olmuşsunuz, görünüşünüz birbirine girmiş! (Bekliyor ve hayret ve şaşkınlıkla o ikisi merdivenlerin sonuna ulaşınca kadar onlara bakıyor.) Size, buraya gelmenizi kim söyledi?

Şehrinâz, yukarıyı işaret ederek:

- O dedi.

Dahhâk:

- Bir adam bulamadı da mı, sizleri gönderdi?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk, onların etrafında dönüyor ve onlara bakıyor:

- Bu süre içinde neredeydiniz?

Şehrinâz:

- Yerin altında.

Dahhâk:

- Ne yapıyordunuz?

Şehrinâz:

- Yiyorduk.

Dahhâk:

- Ne yiyordunuz?

Şehrinâz:

- Mutfağın deliğinden aşağıya dökülen her şeyi...

Dahhâk:

- Öyleyse hep çöp ve pislik mi yediniz? O halde neden ölmediniz, telef olmadınız?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk, Ernevâz'ı fark eder:

- Bu da, hala az mı konuşuyor?

Şehrinâz:

- Artık hiç konuşmuyor.

Dahhâk:

- Sen?

Şehrinâz:

- Ben, bazen konuşuyorum.

Dahhâk:

- Neden bu kadar çirkin oldunuz?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Saçlarınız neden beyazladı?

Şehrinâz:

- Beyazlamış.

Dahhâk:

- Tabutun içinde uyumak için. Midem bulanıyor, ne pis koku veriyorsunuz, şimdi ben size ne yapayım?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Tekrar çöplüğe göndereyim mi?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Sizi, özgür bırakmamı ister misiniz?

Şehrinâz:

- Bilmiyorum.

Dahhâk:

- Seveceğiniz ne iş yapayım?

Şehrinâz:

- Hiçbir şey.

Dahhâk:

- Nelerden hoşlanıyorsunuz?

Şehrinâz:

- Hiçbir şeyden.

Dahhâk:

- Nelerden hoşlanmazsınız?

Şehrinâz:

- Hiçbir şeyden.

Dahhâk:

- Yine benden korkuyor musunuz?

Şehrinâz:

- Hayır.

Dahhâk:

- Yılandan ve ejderhadan?

Şehrinâz:

-Hayır.

Dahhâk:

- Ölümden?

Şehrinâz:

- Hayır.

Dahhâk:

- Eğer sizi öldürürsem ne olur?

Şehrinâz:

- Hiçbir şey.

(Dahhâk şiddetli bir nefretle daha geriye gidiyor ve o ikisine bakıyor.) Ne olmuşsunuz! (Onlara doğru geliyor ve kılıcının ucuyla onları dışarıya doğru sürüyor.) Sizler, her hastalıktan daha tehlikelisiniz, her kirlilikten daha kirlisiniz, en iyisi şimdi mezarınızda kaybolun. Bu köşeden, işte bu köşeden, çabuk olun, bu yol boyunca ilerleyin ve gidin. Başınızın arkasından da bana bakmayın, anladınız mı? (Ernevâz ve Şehrinâz'ı ileri doğru itiyor. O ikisi, bükülmüş ve duyarsız bir şekilde sahneden

çıkıyorlar. Dahhâk, bir süre onların arkalarından bakıyor, sonra perişan bir halde ve nefretle sahnenin ortasına geri dönüyor.) Keşke onları rahat ettirmemin kıymetini bilseydiler.

Kırkıncı Sahne

Dahhâk- Aşçı

Dahhâk, yukarıya doğru:

- Hey!

Aşçı, duvarın üzerinde görünür. Elbisesini değiştirip önceki elbiselerini giymiştir. Başında kasketi vardır ve sepetini kucaklamıştır:

- Ne?

Dahhâk:

- Kimseyi bulabildin mi?

Aşçı:

- Hayır.

Dahhâk:

- Benim yanıma gönderdiğin bu iki pislik neydi?

Aşçı:

- Onlardan başka kimse yoktu.

Dahhâk:

- Şimdi ben ne yaparım?

Aşçı:

- Biraz sabret, geceye bir şey kalmadı.

Dahhâk:

- Sen... Sen ne yapıyorsun?

Aşçı:

- Ben gidiyorum.

Dahhâk:

- Gidiyor musun? Nereye?

Aşçı:

- Başka bir yere.

Dahhâk:

- Ne için?

Aşçı:

- Bunda iyilik olduğunu düşünüyorum.

Dahhâk:

- Neden bunda iyilik olsun?

Aşçı:

- Çünkü burada durum değişiyor.

Dahhâk:

- Senin gitmeye hakkın yok.

Aşçı:

- Neden hakkım yok?

Dahhâk:

- Ben izin vermiyorum.

Aşçı:

- Ben kendi ayağımla gelmiştim ve kendi ayağımla gidiyorum.

Dahhâk:

- Sen, beni yalnız bırakamazsın.

Aşçı:

- Ben yeterince seninle oldum, artık kâfi olduğunu düşünüyorum.

Dahhâk:

-Neden kâfi?

Aşçı:

- Her şey artık tehlikeli oluyor.

Dahhâk:

- Rica ediyorum gitme!

Aşçı:

- Ben kararımda ciddiylim.

Dahhâk:

- Ben emrediyorum, emrediyorum!

Aşçı:

- Faydası yok.

Dahhâk:

- Eğer gitmek istersen seni öldürürüm. (Aceleyle merdivenlerden yukarı doğru çıkıyor.)

Aşçı:

- Öldürülmeden önce gitmek istiyorum. (Gözden kaybolur.)

Dahhâk:

- Nereye gittin? Sabret, sabret, senin gitmeye hakkın yok, beni bırakamazsın, rica ediyorum. (Ortadan kaybolur ve bir süre sonra dışarı çıktığı delikte koşar halde gelir.) Gitme, gitme, gitem, hiçbir iş yapman gerekmez, bir dakika sabret bak ki ne söylüyorum. (Gözden Kaybolur ve diğer merdivenlerin üzerinde ortaya çıkar.) Nereye gittin, bir dakika, temenni ediyorum, rica ediyorum. (Ortadan kaybolur ve bir süre sonra ağır adımlarla ve ağır başlı bir şekilde merdivenlerden aşağıya inerken görülür, sahnenin ortasında durur ve güler.) Bırak gitsin, nereye gidebilir ki, yine benim gölgemin altındadır, yoksa değil mi?

Kırk Birinci Sahne

Dahhâk- Cemşid

(Dahhâk, tereddütle sahnenin ortasına kadar gelir, bir kez daha yüzünde perişanlığın ve ızdırabın izleri vardır.)

Dahhâk:

- Yoksa değil mi? (Daha yüksek sesle) Evet, ya da değil mi?(Kulak kabartıyor.)
Bana cevap verecek hiç kimse yok. (Feryatla) Evet, ya da değil mi? (Gülme sesi işitiliyor, geriye dönüyor ve demir kapıyı fark ediyor. Kapıyı açıyor, Cemşid parmaklıkların arkasındadır. Dahhâk, Cemşid'e) Evet, ya da değil mi?

Cemşid:

- Değil.

Dahhâk:

- Öyleyse ben ne yaparım?

Cemşid:

- Ben hiç bilmiyorum.

Dahhâk:

- Fakat sen bilmelisin, sen benimle konuşmalısın, sen bana cevap vermelisin. Ben... Ben senin bütün düşmanlarını yok ettim, ben çok işler yaptım. Şimdi... Şimdi artık sarayda hiç kimse yok, sadece ben, ben ve ejderha. Sadece kendim. (Birden) Hey, dinle, işittin mi?

Cemşid:

- Neyi?

Dahhâk, çok mutlu bir şekilde ve gülerek:

- Onların ayaklarının sesini işittin mi? İlerlemekteler, hepsi mutlu, gülüyorlar, davul çalıyorlar. (Devriliyor) Fakat ben, ben kendime dikkat etmeliyim. Benim hiç kimseye itimadım yok, anlıyor musun, anlıyor musun? Hepsi hain, hepsi benim düşmanım. Benim hiç birine güvenim yok, anlıyor musun? (Şüpheyle Cemşid'e bakıyor.) Git kaybol. (Kapıyı sağlamca kapatıyor, rahat bir nefes alıyor ve sahnenin

ortasına geliyor, birden hızlı hızlı ellerini öpmeye başlıyor.) Müteşekkirim, müteşekkirim, müteşekkirim. (Şüpheyile ellerine bakıyor ve onları başının arkasına gizliyor, öne çıkmış göğsüyle ve haddinden fazla gururla ileriye doğru geliyor.)

Kırk İkinci Sahne

Dahhâk Yalnız

(Sahnenin önüne gelmiştir.)

O iki yılının kendi sedefli sandığına, çift olsunlar ve üresinler diye konulmasının üzerinden uzun bir süre geçmeden, her şeyin kesin olduğu anlaşılır. (Birden kılıcını çekip kendi arkasına doğru hamle yapıyor:

- Kim o? Sallanma.(Yavaşlayıp geriye dönüyor ve gülüyor.) Gitti, her zaman böyle, her zaman böyle oldu. Korku, benden her yeri ve herkesi aldı ve ben bütün gücümle gölgelerin ve karartıların arasında yaşıyorum. (Kulak kabartıyor, birkaç vahşi köpeğin havlama sesi, sarayın etrafından birkaç çakalın iniltisi işitiliyor.) İşittin mi? İşittin mi? Bütün bunlar benim yönetimimin gerçek zamanının, şu andan itibaren başladığının delilidir.

(Perde yavaş yavaş aşağıya iniyor ve uzaktan sürekli Cemşid'in adını tekrar eden aşırı bir uğultu kulağa geliyor ve perdenin kapanmasıyla 'Cemşid, Cemşid, Cemşid' sesleri yükselip sonsuzluğa ulaşıyor.)

Son.

3.2. DAHHÂK OYUN ESERİNİN İNCELENMESİ

3.2.1. Oyun Eserinin Şekilsel Olarak İncelenmesi

3.2.1.1. Tiyatronun Temel Unsurları

3.2.1.1.1. Kişiler

Beş perdeden ve kırk iki sahneden oluşan oyunda kalabalık bir şahıs kadrosu yoktur. Oyun birinci derecedeki kahraman Dahhâk eksenini etrafında oluşur. Yazar bu kahraman aracılığıyla yaşadığı zamanın yönetimini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir.

Birinci Derecede kişiler:

Dahhâk

Aşçı

İkinci Derecede Kişiler

Cemşid

Ernevâz

Şehrinâz

Birinci asilzade

İkinci asilzade

Üçüncü asilzade

Birinci kâhin

İkinci kâhin

Üçüncü kâhin

Tellâl

Dahhâk: Oyunun başkahramanı olan Arap asıllı Dahhâk, Fars asıllı soylular tarafından eski emirin yerine yeni emir olarak getirilen kişidir. Dahhâk oyunda yemek yemeye düşkün, çevresindekilere güvenmeyen, çirkin görünümünden dolayı beğenilmediğini düşünen ve herkesi kendisine korkuyla itaate mecbur bırakan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahhâk'ın davranışlarından ve konuşmalarından

sağlam bir ruhsal yapıya sahip olmadığı, iç dünyasında karmaşa ve korkular yaşadığı bu yüzden de çevresindekilere karşı aşırı şüpheli ve tehditkâr davrandığı görülmektedir.

Yemek yemeye düşkünlüğünden dolayı saraydaki ilk faaliyeti kendisi için iyi bir aşçı bulunmasını emretmektir. Esiri olan eski emirin kız kardeşlerinin kendisini beğenmedikleri ve kendisinden korktukları için onları zorla sarayında konuk eder ve yine zorla aşçısının pişirdiği yemeklerden yedirir. Eski emiri tahtından indiren soylulara karşı takındığı tavırla onların oyununu bozan Dahhâk, kâhinleri korkutup onların yardımıyla önce birinci asilzadeden sonra diğerlerinden kurtulur. Ardından da aynı akıbet kâhinlerin başına gelir. Özellikle oyunun sonlarına doğru Dahhâk'taki ruhsal bozukluk göze çarpmaktadır. İnsanları aşçısının işkence yöntemiyle garip bir hale getirmekte, sarayda var olduğuna inandığı yılanlarla adeta mücadeleye girmekte ve kafasının içine dahi yılanların ulaşabildiğine inanmaktadır. Çevresinde bulunan herkesi korkutan Dahhâk en sonunda kendisine en yakın hissettiği aşçısını dahi kaybeder ve oyunun sonunda kurduğu korku imparatorluğunda kendisini umursamayan Cemşid ile, artık ejderhaya dönüşen yılanlarla ve bomboş sarayla kalır.

Aşçı: Aşçı, hal ve hareketleri ile saraya ilk geldiği andan itibaren herkesin dikkatini çeken ve hayli ilginç yemekler pişiren biridir. Dahhâk, kendisini hiç görmeden ilginç tavrı nedeniyle onun aşçı olarak kalmasını diğerlerinin gönderilmesini emreder. Aşçı, Dahhâk'ın aşçısından ziyade yardımcısı rolündedir ve bazen onun buyruğunu yerine getirirken bazen de onu ne yapması gerektiği hakkında yönlendirir. Aşçı'nın tavırları kadar pişirdiği yemekler de ilginçtir. Öyle ilginç yemekler pişirir ki Dahhâk beyninin içinde yılanların dolaştığını zanneder.

Dahhâk'ın talimatıyla Şehrinâz'ı, Ernevâz'ı, birinci asilzadeyi, ikinci kâhini mutfaka götürüp kendine has yöntemle işkence yapar. Öyle ki; bir süre mutfakta kalan bu kişiler tanınmayacak bir hale gelirler.

Oyunun sonlarına doğru aşçı, Dahhâk'ın tavırlarından korkmaya başlar ve sarayı terk etme kararı alır. Zor da olsa sarayı terk eder.

Cemşid: Sarayın eski emiridir. Güvendiği adamları tarafından ihanete uğradığı için öfkeli. Artık Dahhâk'a ait olan sarayda zindanda esirdir. Dahhâk'tan korkmamaktadır ve bunu Dahhâk'a söyleme cesaretine sahiptir. Dahhâk'ın çevresindekilere karşı güvensiz oluşunun altında yatan sebeplerden biri de Cemşid'le

olan sohbetleridir ki Cemşid şu an Dahhâk'ın yanında olan ve onun her buyruğunu yerine getiren insanların bir zamanlar kendisine de böyle hizmet ettiklerini ardından da kendisini öldürme işini onun (Dahhâk'ın) eline bıraktıklarını söylemesidir. Cemşid'in bu konuşmaları Dahhâk'ı asillere karşı daha da temkinli yapmaktadır.

Cemşid ve kız kardeşleri Dahhâk'ın elinde tutsaktır. Dahhâk, Cemşid'e oyunun bazı sahnelerinde kurtuluş ümidi verir hatta kendisine onu bu hale düşürenlerin sonunun yakın olduğunu ifade eder. Ancak oyunun sonunda Cemşid hala zindandadır ve kız kardeşleri ile birlikte esaretin perişanlığına çoktan düşmüşlerdir.

Ernevâz: Cemşid'in kız kardeşlerindedir. Oyunun başlarında Cemşid'den korkmamakta, ondan ağabeyinin intikamını almayı istemekte hatta Dahhâk'ın yemek davetine katılmamayı düşünmektedir. Dahhâk'ı mutlu etmek için zorla davet edildikleri sarayda Dahhâk'ın esiri olmaktan üzüntü duymaktadır. Ernevâz konuşmama ve hiçbir şey yememe kararı alır. Ancak Dahhâk, kız kardeşleri ağabeyleri Cemşid ile tehdit edince yemek yemek zorunda kalırlar. Saraydaki ilk zamanlarında bir odada yaşayan Ernevâz, daha sonra kardeşiyle birlikte mutfağın kanalizasyon bölümüne atılır. Oyunun son sahnelerinde Ernevâz pislikten ve kokudan dolayı çok kötü bir hale gelir öyle ki Dahhâk onun kokusundan ve görüntüsünden rahatsız olduğunu belirtip yanından uzaklaştırır.

Şehrinâz: Kız kardeşine nazaran daha cesaretsiz görünen Şehrinâz, oyunun ilerleyen sahnelerinde Ernevâz'ın korkak, tedirgin ve ürkek haline karşın daha cesaretli ve konuşkan görünür. Ernevâz gibi o da Dahhâk'ın esaretinde olmaktan dolayı üzgündür ancak başka bir çarelerinin olmadığını da farkındadır. Dahhâk, Ernevâz ile Şehrinâz'ın arasını açmaya çalışır ve Şehrinâz'dan Ernevâz'ın yaptıkları hakkında bilgi alır. İki kız kardeş oyunun sonlarında birbirlerinden iyice uzaklaşırlar. Şehrinâz kardeşi Ernevâz gibi mutfağın kanalizasyon bölümünde kalmaktan bitkin ve pasaklı bir hale gelir.

Birinci asilzade: Eski emir Cemşid'i diğer asilzadelerle birlikte sarayda esir alıp Dahhâk'a teslim etmiştir. Yeni emir Dahhâk'ı asilzadelerin istekleri doğrultusunda yönlendirebilmek için saraya kâhinleri getirip Dahhâk'a ne söylemeleri gerektiği konusunda tembihler. Amacı kendi ülkelerini iyi bilmeyen Arap asıllı yeni emir Dahhâk'ı istediği doğrultuda yönlendirebilmek ve yönetimi kendi elinde tutabilmektir.

Dahhâk, asilzadelerin kâhinlerle olan konuşmalarına şahit olur. Kâhinleri huzuruna kabul ettiğinde kâhinleri iyice korkutan Dahhâk, sarayda iki tane yılan bulunduğu haberinin kâhinler aracılığı ile sarayda yayılmasının üzerine bunun birinci asilzadenin bir oyunu olduğunu anlar ve kâhinleri asilzadelere karşı kullanarak önce birinci asilzadeden sonra da diğer asilzadelerden kurtulur.

İkinci asilzade ve üçüncü asilzade: Birinci asilzade ile birlikte kâhinlere Dahhâk'a umutlu kehanetlerde bulunmalarını telkin etmektedirler ve birinci asilzade ile birlikte Dahhâk'ı korkutup kendilerine bağımlı hale getirmek için sarayda iki tane siyah yılan olduğuna inandırmaya çalışırlar. Dahhâk, kâhinleri kullanarak asilzadelerin planını ortaya çıkarınca korkarlar ve sarayı terk ederler.

İkinci kâhin: Asilzadeler tarafından Dahhâk'a iyimser ve umutlu kehanetlerde bulunmaları için diğer iki kâhinle birlikte saraya getirilmiştir. Ancak Dahhâk'ın asilzadelerle aralarında geçen konuşmayı dinlemesi üzerine diğer iki kâhinle birlikte gerçeği itiraf eder ve asilzadelere karşı korkularından dolayı Dahhâk ile işbirliği yapar. Dahhâk'ın talimatı ile diğer kâhinlerle birlikte saraya getirilen yılanlar hakkında kehanette bulunurken yılanların saraya sedef bir sandık içinde getirildiğini söyler. Bu bilgi doğrudur ancak Dahhâk kendilerine böyle bir şeyin varlığından bahsetmediği için ikinci kâhinin de işin içinde olduğunu düşünür ve onu aşçıya verip cezalandırır.

Birinci kâhin ve üçüncü kâhin: Asilzadeler tarafından saraya Dahhâk'a hizmet etmek ve iyimser kehanetlerde bulunmak üzere getirilirler. Dahhâk, asillerle olan konuşmalarına şahit olunca gerçeği itiraf ederler. Ancak yine asilzadelerin hizmetinde olan kâhinlerden birinci kâhin, birinci asilzade tarafından sarayda iki tane siyah yılanın varlığı hakkında kehanette bulunması için Dahhâk'ın yanına gönderilince, birinci kâhin kendilerine birinci asilzadenin bu işi yaptırdığını söyler. Bunun üzerine Dahhâk, kâhinlerle işbirliği yapar ve birinci kâhin Dahhâk'ın talimatıyla, saraya yılanları bırakan kişinin eşkâli olarak birinci asilzadeyi verir. Olaylar beklemedikleri şekilde gelişince sarayı terk ederler.

Tellâl: Oyunun her perdesi açıldığında elinde davulu ve kekeme konuşması ile Tellâl seyirciye hitaben ilk perdede Dahhâk'ın kendisi için saraya aşçı alacağını, ikinci perdede Ernevâz ve Şehrinâz'ın saraya yemeğe davetli olduklarını ilan eder. Diğer üç perdede ise sarayda meydana gelen tuhaf olaylardan, yılanlardan ve ejderhadan

bahseder. Seyirciye hitaben yaptığı konuşmalarında topluluğu heyecana ve korkuya sevk etmeye çalışır. Kekeleyerek konuşması da seyirciyi eğlendirmek içindir.

3.2.1.1.2. Oyunun Sahnelendiği Yer

Anlatma esasına bağlı eserlerin temel yapı unsurlarından birisi “mekân”dır. Mekân, söz konusu türlerde öncelikli olayların “sahnesi” olma fonksiyonuyla karşımıza çıkar. Bununla birlikte “mekân” sadece olayların ceryan ettiği sahne değil; aynı zamanda fikirlerin karakterlerini de belirleyen atmosferdir.⁷⁸

Dahhâk oyunu, yüksek bir duvarın önünde yer alan salon ve salonun her iki yanından inen merdivenlerden oluşan sahnede icra edilir. Salonda dört köşeli sekiler yer alır. Dekor, bir merasim yerinden bir bölüm veya eski bir sarayın iç ve dış kısmı gibidir. Yüksek duvarın üzerindeki darbeler orada bir mücadele yaşandığını göstermektedir. Sahnede kapısı açık küçük bir zindan da yer alır.

Sahnedeki saray, Dahhâk için devrik emir Cemşid’den sonra kendi hâkimiyetini sürdürdüğü, her an öfkeli, şüpheci, acımasız olması ve içinden düşmanlarını temizlemesi gereken, ejderha ve yılanlar ile dolu yerdir. Aşçı için ise saray, aşçılık yapmak üzere Dahhâk’ın hizmetini yerine getirdiği, Dahhâk’ın yanında yer ve makam elde edebileceğini düşündüğü yerdir. Eski emir için ise bir zamanlar saltanatını sürdürdüğü, şimdi ise esaret altında yaşamak zorunda olduğu, akıbetinin ne olacağını bilmeden atıldığı zindanın dip köşesine sindiği yerdir. Cemşid için bu saray, uğradığı ihanetin meskenidir, en büyük düşmanları burada yaşamaktadır. Cemşid’in kız kardeşleri için ise saray, başlangıçta öldürüldüğünü düşündükleri ağabeylerinin katillerinin yaşadığı yerdir. Sonraları ise Dahhâk’ın korkutucu varlığına katlanmak zorunda kaldıkları ve esaret altında yaşadıkları yerdir. Soylular için eski emiri devirip yerine kendi istedikleri kişiyi kendi menfaatleri için getirdikleri ve ülke üzerinde her türlü tasarrufu, her türlü planı uygulamaya koymayı düşündükleri yerdir. Kâhinler için önce soyluların isteklerini daha sonra da Dahhâk’ın istediklerini yerine getirdikleri yerdir. Sarayda var olduğu düşünülen iki siyah yılanın ve ejderhanın dolaştığı alandır. Sadece oyundaki kişiler üzerinden düşüncelerin sergilendiği bu mekânda aslında toplumun sosyolojik durumu yansıtılmaya çalışılmıştır.

⁷⁸ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara 1984, s.128.

Oyun eserinde varlığından bahsedilen ancak sahnede yer almayan mekânlar şunlardır: Kabul salonları, yatak odaları, mutfak ve sarayın dışı.

Eserde kabul salonları sağ ve sol tarafta olmak üzere iki tane olarak geçmektedir, Sol taraftaki salon askerlerin ve ülkenin ileri gelenlerinin kabul edildiği yer, sol taraftaki salon ise soyluların, kâhinlerin Dahhâk'a karşı plan yaptıkları ve Dahhâk'la görüşmelerini gerçekleştirdikleri yerdir.

Ernevâz ve Şehrinâz'ın saraya ilk getirildiklerinde, kendileri için tahsis edilen odaların olduğu diyaloglardan anlaşılmaktadır. Dahhâk'ın yatak odası, oyunda iki tane siyah yılanın saraya salındıktan sonra yerleşip orada yaşamaya başladığı yerdir. Oyun eserinde bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

Birinci kâhin, heyecanla devam ediyor:

- Sandıktan dışarı çıkıyorlar ve yatak odasına doğru sürünüyorlar, şimdi karanlıktalar ve görünmüyorlar. (Kâhinlerin üçü de, şaşkın bir şekilde Dahhâk'ın yüzüne bakarlar. (s. 81)

Oyunda sıkça bahsedilen ve en masumane bir mekân olan mutfak, aşçının Dahhâk'la bir araya gelmesinin dışında saray içindeki yaşam alanıdır. Aşçı, bu mutfakta Dahhâk için ilginç yemekler pişirir. Yemek yemeğe düşkün Dahhâk için ise mutfak, daha önce hiç tatmadığı lezzetlerin hazırlandığı yerdir. Aynı zamanda, Dahhâk'ın işaretiyle aşçının kişileri zorla götürdüğü yerdir. Ernevâz, Şehrinâz, birinci asilzade ve ikinci kâhinin işkenceye maruz bırakılıp çıktıklarında perişan ve pasaklı göründükleri yerdir. Bu mekân, adeta bir işkence odası görevi üstlenmektedir.

Sarayın dışı, bekçilerin beklediği, yılanların saraya sokulduğu ve oyunun sonunda köpeklerin havlama seslerinin, çakalların iniltilerinin işitildiği ve perde kapanırken 'Cemşid, Cemşid' seslerinin yükseldiği yerdir.

3.2.1.1.3. Zaman

Her yazarın zaman tasarrufu yahut zamana yüklediği anlam ve işlem farklıdır. Bu farklılığı tayin eden etken, yazarın dünya görüşü, tecrübesi, zihniyeti, olaylara bakış tarzı ile olayları yorumlama yeteneğidir.⁷⁹

Eserde, açık bir zaman ifadesi belirtilmese dahi olayların cereyan ettiği anların, belli bir sıraya göre verilmesinden dolayı, zaman kavramı içerisinde bir çerçeveye oturtulduğu anlaşılmaktadır. Her sahne kendisinden önce neyden gelen olaylar zincirinin takipçisidir.

Oyun, dönem olarak İslamiyet sonrası İran topraklarında hâkim kılınmaya başlayan Arap egemenliğinin dönemidir. Bu neticeye, saray soyluları tarafından güçlü ve kudretli gördükleri Arap asıllı Dahhâk'ın emirlik makamına getirilmesiyle ve emirlik makamının İran topraklarında Arap egemenliği sonrasında bulunması ile ulaşılmaktadır. Yazarın yaşadığı dönemde artık Arap egemenliğinden söz edilemez fakat yazar, mevcut yönetimin bir zamanlar Arapların elindeyken, oyunun kaleme alındığı tarihlerde başka güçlerin elinde olduğuna bir gönderme yapmak istemektedir. Çünkü oyunun kaleme alındığı tarihlerde İran'da yabancı ülkeler önemli derecede söz hakkına sahipti.

Oyun eserinde Dahhâk karakterinin astrolojiye, falcılara ve kâhinlere inanmadığını belirtmesi Dahhâk'ın Müslüman olduğunu gösterirken olayın İslamiyet sonrası döneme ait olduğunun da bir göstergesidir.

Oyun eserinde Dahhâk'ın yönetiminin başlangıcı ve bitişiyle alakalı bir tarih ve zaman aralığı verilmemiştir. Oyunun beş perdesinin açılışındaki tellâln davulla yaptığı duyurular gündüz saatlerine işaret etmektedir. İnsanların açılık yapmak için saraya gündüz vakitlerinde gelmesinin daha mümkün olduğu düşünülerek yine gündüz vakitlerine işaret edildiği sonucu çıkarılır.

Oyunda, Ernevâz ve Şehrinâz'ın saraya akşam yemeği için gelmeleri ile zaman olarak akşam vaktinin işaret edildiği şu diyalogta açıkça belirtilmektedir:

Şehrinâz:

- Burada bizim işimiz ne?

⁷⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul 2003, s. 12.

Ernevâz:

- *Akşam yemeği için davetliyiz. (s. 34)*

Yine aşçının, Dahhâk için akşam yemeği hazırlayıp getirmesinden oyunda zaman kavramı olarak akşam vaktin işaret edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum şu diyalogta ifade edilmektedir:

Dahhâk, şüpheyle etrafını kolları bir halde, sekinin üzerinde oturuyor. Ansızın merdivenlerin üzerinden gülme sesleri yükseliyor.

Dahhâk, yerinden sığıyor:

- *Kim o?*

Aşçı, başının üzerinde büyük bir leğenle, elinde de bir miktar ince ve sert çeşit çeşit çatalla merdivenlerin yukarısında görünüyor. Ve:

- *Benim ben, akşam yemeği getirdim. Çeşit çeşit yemekler, hepsi iyi, hepsi lezzetli. Hepsi sana göre. (s. 53)*

Birinci kâhini saraya yılanların gizlice gece yarısı getirildiği kehanetinde bulunması ile zaman kavramı olarak açık bir şekilde gece yarısı vakti belirtilmiş olmaktadır. Eserde bu ifade şu şekilde yer almaktadır:

Birinci kâhin:

-*Bir gece yarısı, ay henüz gitmemiş, herkes uykudadır. Bir adam yavaş yavaş köşeden kaybolup ilerliyor. Kararlılık, adamın etrafını kaplamış, bekliyoruz ve adam aydınlığa giriyor. (s. 80)*

Eserde gece yarısına işaret eden başka bir bölüm de oyunun son sahnesinde, dışarıdan köpek havalamalarının ve çakal iniltilerinin geldiğinin belirtilmesidir.

Eserde yer alan zaman kavramı oyunun geçtiği sahnelerle sınırlıdır. Eserde zaman belirtilmeyen sahneler de bulunmaktadır. Yazar zamanın akışını, tam bir tarih vermeden günle veya gün içerisindeki saatlerle kısa kısa değinerek anlatmaya çalışır.

3.2.1.1.4. Eserin Uslûbu

Beş perde ve kırk iki sahneden oluşan eser, günlük konuşma diliyle kaleme alınmıştır. Konuşma dilinde görülen kısaltmalar ve sadeleştirmeler belirgin bir şekilde eserde de görülmektedir. Günlük konuşma dilinde görülen deyimlere de yer verilen eser, kısa ve basit cümlelerin yer aldığı diyaloglardan oluşur.

Oyunun beş perdesi de sahneye davul çalarak halka hitap eden bir tellâlin konuşması ile açılır. Tellâl kekemedir ve bu, oyuna mizahi bir yön katmaktadır. Tellâlin kullandığı dil, günlük konuşma dilidir. Diyaloglar, kısa ve basit cümlelerden oluşur.

Eserde iki deyime yer verilmiştir. Birincisi, “nemek neşinas” yani nankör olmamak deyimidir. Diğeri ne oluyor bir bakmak anlamına gelen “ser u gûşî âb daden” deyimidir.

Eserde astroloji ile ilgili gezegen ve yıldız isimlerinin dışında bilimsel bir ifadeye yer verilmemiştir.

3.2.1.2. Eserde Kullanılan Anlatım Teknikleri

3.2.1.2.1. Anlatma-Gösterme Tekniği

Anlatma tekniği, bir olayın bir anlatıcı tarafından anlatılması veya olayın aracısız olarak canlandırılmasıdır.⁸⁰

Gösterme tekniği, bir olayı ya da durumu belli bir zaman ve içinde, genellikle kişiler arası diyalog ve eylem şeklinde okuyucuya veya seyirciye sunmaktır.⁸¹

Oyun eserinde yer verilen anlatma ve gösterme tekniğine örnek olarak aşağıdaki anlatım ve diyalog örnek verilebilir:

Dahhâk yalnızdır, kendi etrafına bakar. Korkmuş bir hali vardır. Sanki bir haber beklemektedir. Birden hapishaneyi fark ediyor ve sanki onun arkasından sesler işitmiş gibi kulak kabartıyor. Yavaşça ilerliyor birden kapıyı açıyor, Cemşid, parmaklıkların ardındadır.

Dahhâk:

⁸⁰ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I*, İstanbul 2011, s. 189.

⁸¹ Tekin, *Roman Sanatı I*, s.191.

- Arkada ne yapıyorsun?

Cemşid, ümidvar bir şekilde:

- Seyre koyuldum.

Dahhâk:

- Bu kapalı kapının arkasında mı? (s. 98)

3.2.1.2.2. Tasvir Tekniği

Tasvir, kurmaca bir dünyada oluşturulan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır. Tasvir etmek bir şeyi olduğu gibi aktarmak değildir. Tasviri yapılan şeyin en karakteristik yönleriyle, gerçekmiş hissini uyandırarak aktarılmasıdır. Tasvir, başka bir deyişle “tarif etme” sanatıdır.⁸²

İncelenen oyun eserinde hem mekân hem de kişiler belirgin özellikleri tarif edilerek kullanılmıştır. Eserdeki tasvir sanatına şu şekilde örnek verilebilir:

Asilzade:

- Görünüşü iyi olmayan, elinde eski bir sepetle gelmiş ve ilk sırada yer almış zayıf görünüşlü bir adam. Herkes onun bir deli olduğunu düşünüyor.

Dahhâk:

- Deli mi? Nereden belli deli olduğu?

Asilzade:

- Bir çeşit garib kurban. Sürekli mutluluktan sallanıyor. Herkes onun saraya girmesine imkân olmadığını biliyor ancak o kendisinden fevkalade emin ve ümitli. (s. 23)

Eserde yer alan başka bir tasvir ise şöyledir:

“Aşçı, birinci ve üçüncü kâhinler arkasındayken sahneye giriyor. Birinci ve üçüncü kâhin, çökmüş, kanburu çıkmış ve zayıflamışlardır. Her ikisi de korkmuşlardır. Yüzlerini fazlasıyla kıvrım ve kırıksıklık bürümüşdür.” (s. 100)

⁸² Tekin, *Roman Sanatı I*, s. 200.

3.2.1.2.3. Diyalog Tekniği

Diyalog iki veya daha fazla kişi arasında geçen konuşma anlamına gelmektedir. Diyalog ile gizli olan âşikâr kılınır, soyut olan somutlaştırılır.⁸³

İncelenen eserin bir tiyatro oyunu olması sebebiyle diyalog tekniğine oldukça fazla yer verilmiştir. Bu tekniğe eserden şu örnekler verilebilir:

Dahhâk:

- *Hey!*

Aşçı, geri dönüyor ve Dahhâk'ı görüyor:

- *Hey! Hey! (Dahhâk'a doğru gider.)*

Dahhâk, suçlu bir kişinin edasıyla:

- *Nereden geliyorsun?*

Aşçı:

- *Ne olup bitiyor diye bir bakayım dedim.*

Dahhâk:

- *Ne olup bitiyor diye mi? Nereye?*

Aşçı:

- *Salonlara, büyüklerin ve soyluların arasına...*

Dahhâk:

- *Sana bunu yapmanı kim söyledi?*

Aşçı:

Hiç kimse, ben kendiliğimden yaptım.

Dahhâk:

- *Neden?*

Aşçı:

⁸³ Tekin, *Roman Sanatı I*, s. 255.

- *Vaziyetten çıkan kararı ve haberi alayayım diye.* (s. 90)

3.2.1.2.4. İç Monolog

İç monolog, oyun eserlerinde okuyucuyu veya izleyiciyi kahramanın iç dünyasıyla tanıştıran, günlük konuşma dilinin kullanıldığı bir teniktir.⁸⁴ İncelenen oyun eserinde sadece Dahhâk'ın yalnız olduğu sahnelerde görülmektedir. Dahhâk'ın sahnede yalnız başına kalıp kendi kendine yüksek sesle konuştuğu sahnelerden biri şöyledir:

Dahhâk, etrafına bakıyor ve ağır ve güçlü adımlarla merdivenlerden aşağıya iniyor, sanki sağ ve sol salonlarda olmayan bir toplulukla konuşuyor.

- *Şimdi ben güçlüyüm, hiçbir korku ve kuruntu olmadan sizlerin arasında yaşıyorum. (Kapıyı gösterir) Fakat sizin soy ve nesebinizden olan o, yapamadı. Artık hiç kimsenin gücü bana erişemez, bana hiçbir şey yapamazsınız, benim gözlerim açık, benim iki tane muhafızım var, ben kendimi koruyorum. Ben Cemşid değilim. Ben Dahhâk'im.* (s.58)

3.2.2. Oyun Eserinin Tematik Açıdan İncelenmesi

İncelenen oyun eserinde yer alan temalar şunlardır:

3.2.2.1. Otorite ve Yönetim

Dahhâk isimli oyun eserinin ana teması yönetim ve otoritedir. Belli çıkar gruplarının yönetim üzerinde oynadığı oyunlar, bir yöneticiyi devirirken tavır ve tutumları, başka bir yöneticiyi seçerken kriterlerine yani yöneticinin ehil olmasına bakılmaması, tek kriterin güç olması oyundaki asıl eleştiri konusudur.

Fars asıllı Emir Cemşid, kendi adamları tarafından onların menfaatlerine ters düştüğü için tahtan indirilir. Soyluların oyunuyla güç ve kudretine güvendikleri, yanında hürmet ve değer göreceklere inandıkları Arap asıllı Dahhâk yeni emir olarak saraya getirilir. Emir makamına getirilen kişinin kapasitesi, hedefleri ve yönetim tecrübesi gibi hiçbir vasfa bakılmamıştır. Hatta ruhî problemler yaşadığı açıkça anlaşılan Dahhâk, ülkenin sorunlarından ziyade kişisel güç ve otoritesini sarsacak

⁸⁴ Tekin, *Roman Sanatı I*, s. 264.

olaylara yoğunlaşmıştır. Yönetimine talip olduğu yer, kendi ülkesi dahi değildir ve oranın yönetiminde nasıl bir hedefi ve ideali olabilir? Bu husus oyunun vurguladığı en önemli unsurdur. Dahhâk'ın sahip olduğu güç, sadece kendi bencil benliğinin menfaatlerine hizmet etmektedir ve tek düşüncesi yemek yemek olan kaba görünüşlü bir insandır. Etrafındaki herkesten ve her şeyden olumsuz etkilenebilmektedir. Eski emir Cemşid ile aralarında geçen şu diyalog bu durumu ortaya çıkarmaktadır:

Dahhâk, bir süre Cemşid'in yüzüne doğru gözlerini dikeyor ve:

- Fakat senin görünüşün, çok üzgün olduğunu gösteriyor.

Cemşid:

- Kendim için değil.

Dahhâk:

- Ne için?

Cemşid:

- Planlarım işe yaramadığı ve yaptığım işler yarım kaldığı için.

Dahhâk:

- Ne tür işler yapmak istiyordun?

Cemşid:

- Sen, onları anlayamazsın.

Dahhâk:

- Yani ben, tamamen salak mıyım?

Cemşid:

- Hayır, sen salak değilsin. Sadece benim dünyamı bilmiyorsun.

Dahhâk:

- Ben, kendi dünyamla nasılım?

Cemşid:

- Kendi dünyana elbette aşinasın.

Dahhâk:

- *Öyleyse aramızda bir fark yok...*

Cemşid:

- *Neden, birçok fark var... Sen, her şeyi kendisi için isteyen bir canavarsın, senin tek hedefin kendini beslemek.*

Dahhâk:

- *Sen, yoksa böyle yapmadın mı?*

Cemşid:

- *Hayır, ben aşırı şişmanlıktan nefret ederim.*

Dahhâk:

- *Sen, ne yapmak istiyordun?*

Cemşid:

- *Her şeye şekil vereyim, yeni bir terkinin peşinde olayım istiyordum.*

Dahhâk:

- *Yoksa ben, böyle yapmıyor muyum?*

Cemşid:

- *Hayır, sen her şeyi şeklinden çıkarıyorsun. (s. 49)*

3.2.2.2. İhanet

İhanet, oyunda ele alınan önemli temalardan biridir. İhanetin ilk mağduru, çevresinde hizmetinde olup güvenini kazanan kişiler tarafından tahtan indirilip esarete mahkûm edilen ve hayatı yeni emirin elinde olan Cemşid'dir. Cemşid, bu ihanetin ızdırabını karanlık zindanın en kuytu köşesinde yaşamaktadır. Etrafında olup bitenlere kayıtsızdır, zindanın kapısına dahi yaklaşmaktan kaçınmaktadır.

Sarayın birinci asilzadesi de Dahhâk'a hizmet etsinler ve onu kendi istediği doğrultuda yönlendirsinler diye saraya getirdikleri kâhinlerin ihanetine uğrar. Birinci asilzade, kâhinlere diğer asilzadelerle birlikte Dahhâk'a umut verici asla karamsarlığa

yönelmeyen kehanetlerde bulunmalarını söyler. Kâhinler ise bu planı Dahhâk'a açıklayarak, asillere karşı ilk ihanetlerini gerçekleştirirler. Kâhinlerin ikinci ihanetleri, saraya yılanların sokulması ile alakalı birinci asilzadeyi ele vermeleriyle olur.

Dahhâk'ın kız kardeşlerin arasına nifak sokma planı ile kız kardeşi tarafından ihanete uğrayan kişi Ernevâz'dır. Şehrinâz, kız kardeşinin odasında olup biten her şeyi Dahhâk'a anlatır ve Dahhâk, bu bilgileri Ernevâz'a karşı kullanır. Şehrinâz, Dahhâk'a anlattıkları yüzünden kız kardeşine ihanet eden konumuna düşer. Dahhâk, Ernevâz'a "*Şehrinâz seni bu sarayda istemiyor, saraydaki tek kadının kendisinin olmasını istiyor*" diyerek bir anlamda Şehrinâz'ın dürüstçe anlattıklarını çarpıtarak hem iki kız kardeşin arasını açar hem de Şehrinâz'a ihanet etmiş yani onun kardeşi ile ilgili söylediklerini ele vermiş olur.

3.2.2.3. Korku

Korku teması, oyunun en baskın temasıdır. Sarayda bulunan herkesin içinde bir korku vardır. Dahhâk'ın dışındakilerde hâkim olan korku ölüm korkusu iken Dahhâk, çevresindekilerin onu gafil avlamalarından, onu aciz yakalamalarından, beğanilmemekten ve yalnızlıktan korkmaktadır.

Ernevâz ve Şehrinâz, asilzadeler, kâhinler oyunun başından itibaren ölüm korkusunu yaşarlar. Ernevâz ve Şehrinâz oyunun son sahnelerinde işkenceden duyarsız bir hale gelip ölüm korkusu ve kurtuluş arzusu dâhil artık hiçbir duyguyu kendilerinde barındırmamaktadırlar. Aşçı, Dahhâk'a karşı yakın olması ve onunla işbirliği içinde bulunması nedeniyle ölüm korkusu ile oyunun sonunda Dahhâk'ı terk etme kararı alınca karşılaşır ancak bu korkuya rağmen yine de onu terk eder. Cemşid ise ölüm korkusu yaşamamaktadır, çünkü onun başına gelebilecek en kötü şey zaten gelmiştir; Kendi ülkesinde, kendi sarayında esirdir ve en yakınındakiler tarafından ihanete uğramıştır.

Dahhâk, sarayda kimsenin kalmamasından dolayı kimseyi yargılayıp cezalandıramamaktan endişelenmekte, birilerini bulup kendisine getirmesi için aşçıya talimat vermektedir. Dahhâk'ın bu arzusu, kendi kaba davranışları ve görünüşü nedeniyle etrafında hiç kimsenin kalmamasından duyduğu endişenin bir göstergesidir. Aşçı ile ilk başta kendisini terk etmeyeceğine dair söz verdirmesi, bu endişesinden kaynaklanmaktadır. Aşçının da en sonunda terk edip gittiği Dahhâk, yalnızlıktan çok

korkmaktadır ve geceleri ejderhadan korktuğu için uyuyamasa da sarayda ejderhanın varlığı, onu yalnızlıktan kurtaran tek şeydir. Çünkü ejderhadan korkmadığını dile getirirken ejderhanın görünüşünden, parlak derisinden ve gözlerinin güzelliğinden bahsetmektedir.

3.2.2.4. Güvensizlik

İhanet ve korkunun olduğu yerde kaçınılmaz olarak kendini gösteren güvensizlik oyunun bütününe hâkim olan temadır. Eski Emir Cemşid, uğradığı ihanetten dolayı, yeni emir Dahhâk, Cemşid'in başına gelenin kendi başına gelmesinden korktuğundan dolayı güvensizlik içindedir.

Ernevâz ve Şehrinâz, Dahhâk'ın yaptıklarından ve yapacak olduklarından ve birbirlerinden iyice uzaklaştıklarından dolayı güvensizlik duygusu yaşamaktadırlar.

Asilzadeler ve kâhinler birbirlerine itimatları kalmadığından ve Dahhâk'ın kendileri için nasıl bir akıbet planladığını bilmediklerinden dolayı çevrelerine artık güvenemezler. Asiller, Dahhâk'ın başa getirilmesinin iyi bir karar olmadığından farkındadırlar, bu durumdan zarar görmemek için de birbirlerine vefalı olmaya söz verirler. Bu söz ile aralarında güven temeli oluşturmayı isterler.

Aşçı:

- Asilzadelerin salonuna gizlice girip onların gelmelerini bekledim.

Dahhâk:

- Seni görmediler mi?

Aşçı:

- Hayır, bir sütunun arkasına gizlenmiştim.

Dahhâk:

- Ne yaptılar?

Aşçı:

- Üç kişiydiler, üçüncü asilzadeyi de getirmişlerdi. Önce kapıyı sıkıca kapattılar, etraflarında hiç kimsenin olmadığından emin oldular ve konuşmaya başladılar.

Dahhâk:

- *Ne konuştular?*

Aşçı:

- *Evvvela birbirlerine karşı vefalı olacaklarına dair yemin ettiler. (s. 91)*

Yukarıdaki diyalogta da görüldüğü gibi saraydaki güvensizlik atmosferi birilerini takip edip dinlemeyi dahi zorunlu kılmıştır. Konuşmaları dinleyen aşçıdır ve Dahhâk'ın talimatı olmadan bu dinlemeyi yapmaktadır. Dinleme işini kendisi için mi yoksa Dahhâk için mi yaptığı açık değildir. Birilerini gizlice dinleme işine kalkışan kişinin güvensizlik yaşadığı aşikârdır fakat aşçının asıl güvensizlik duygusu yaşaması, Dahhâk'ın korkutucu tavrını artık kendisi için de bir tehdit olarak algılaması ile olur.

3.2.2.5. Yalnızlık

Oyun eserinde ele alınan yalnızlık teması ihanetin, korkunun ve güvensizliğin kaçınılmaz bir sonudur.

Oyunda, ilk yalnız kalan kişi Cemşid'dir. Esaret altında tutulduğu zindanda, en karanlık köşede yalnızlığıyla yaşamaktadır.

Ernevâz ve Şehrinâz, Dahhâk'ın aralarında oluşturduğu fitne ile bir aradayken bile birbirlerinden uzak ve yalnızdırlar.

Birinci asilzadenin planı tutmaz ve diğer asilzadeler onu yalnız bırakırlar hatta yerine içlerinden biri birinci asilzadelik görevine getirilir. Birinci asilzade de işkenceye tek başına katlanmak zorunda kalır.

İkinci kâhin, kendi dili ile kendisini ele verir ve tıpkı birinci asilzade gibi arkadaşlarından ayrılmak ve işkence görmek zorunda kalır.

Aşçı, oyun boyunca en renkli ve hareketli kişilik olarak görünür fakat sarayda o da diğerleri gibi yalnızdır, onun da Dahhâk'ın dışında vakit geçireceği kimse yoktur.

Dahhâk, oyunun en son yalnız kalan karakteri gibi gözükür fakat başından itibaren en yalnız kalan kendisidir. Hem ülkesinden ayırdır hem de çevresinde olan hiç kimse güç ve kudreti sebebiyle yanına yaklaşmamaktadır. Dahhâk, Ernevâz ve Şehrinâz'ın kendisine ilgi göstermemesine sebep olarak çirkinliğini göstermektedir.

Dahhâk:

- *Belki çok çirkin olduğum içindir.*

Aşçı:

- *Çirkin mi? Kim demiş? Sen asla ve asla çirkin değilsin. Bir parça ağzın büyük, o da kusur değildir. (S. 30)*

Oyunun sonlarına doğru Dahhâk güvendiği aşçısı tarafından da terk edilir ve yalnızlığını dışarıdaki köpek ve çakal sesleriyle, saraydaki ejderhayla ve zindanda kendini tamamen sessizliğe vermiş Cemşid ile yaşar.

SONUÇ

Bu çalışmada İran Edebiyatında tiyatronun gelişmesine ve bu gelişmeyi etkileyen faktörlere kısaca değinildikten sonra, İran Edebiyatında özellikle oyun yazarlığında öncü kabul edilen şahsiyetlerden olan Gulam Huseyn Saidî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verildi. Gulam Huseyn Saidî'nin yazılı olarak temin edilebilen oyun eserleri özetlenerek kısaca oyunun neyi hedeflediğine değinildi. Çalışma konusu olan “*Dahhâk*” isimli oyun eserinin çevirisi yapılarak eserin dramatik ve tematik tahlili, edebiyat kurallarına uygun olarak yapıldı.

Edebiyatın her alanında eser üreten yazar, eserlerinde toplumsal sorunlara, özellikle de yönetim aleyhine olan eleştirilerine yer vermiştir. Öykülerine konu olan insan unsuruyla daha çok iç içe olabilmek ve eserlerinde konu çeşitliliği meydana getirebilmek için hekimlik mesleğini seçmiştir. Özellikle oyun eserlerinde karakterlerin psikolojik sorunlarını iyi analiz edip okuyucuya yansıtması yazarın, tıpta ihtisas eğitimini psikiyatri üzerine yapması ile ilişkilendirilebilir. Saidî'nin hayatını anlatırken “yaşadığım ilk kayıp” olarak nitelendirdiği babaannesi, yazarın ve kardeşlerinin hayatında önemli bir yere sahiptir. Annesi ile arasında çok az yaş farkının olduğunu, yazarın kendi ifadelerinden anladığımız üzere, annesinden ziyade çocuklarla ilgilenen babaannesidir ve yazar onu anne olarak benimsemiştir. Bu durumun eserlerine yansımaları olarak oyunlarında yer verdiği kadın karakterleri yaşlı ise; bir zamanlar güç sahibi ama sonra yalnız ve aciz, genç ise; ruhsal sorunlar yaşayan bir kişiliktir.

Oyun yazarlığına daha çok ağırlık vermesinin nedeni hikâyelerinde diyalogların ağırlıklı olarak yer alması, o günün şartlarında İran'da evlerde televizyon olmaması ve radyonun da sayılı insanların evinde bulunması nedeniyle halkı bilinçlendirmenin en iyi yolunun tiyatro sahneleri olması ile açıklanabilir. Saidî'nin halkın bilinçlenmesini amaçladığı, toplumu ve yönetimi eleştirdiği eserleri tiyatro vasıtasıyla amacına daha çabuk ulaşmıştır. Bununla birlikte yazar, her defasında yönetim tarafından da çok çabuk fark edilmiş, hapis ve zindan cezalarına, eserlerinin sansürlenmesi olaylarına maruz kalmıştır.

Yazarın eserlerinde kullandığı dil günlük konuşma dilidir. Cümleler kısa ve basit yapıdadır. Deyimler ve kalıplaşmış ifadeler de eserlerinde yer almaktadır.

Saidî, yaşam süresi içinde hem şah yönetimini hem de Humeynî'nin yönetimini görmüştür. Şah'ın zamanında eserleri ve köşe yazıları Şah aleyhine olurken aynı şekilde İslam devrimi sonrası Humeynî yönetimini eleştiren eserler üretilip, yazılar yazmıştır. Şah döneminde eserlerinin çoğunda, sol görüşlü bir yazar olarak halkın fakirliğini eleştirip ardından Şah'ın toprak reformunu eleştirmesi yazarın düşüncelerindeki tezatlığı da ortaya koymaktadır. Humeynî yönetimi zamanında ise her şeyi eleştirmekte ve baskıcı yönetimin her şeyi tümden yok etmeye çabaladığını düşünmektedir. Ancak Saidî için, bu iki dönemin en büyük farkı; memleket algısıdır. Çünkü Şah yönetimi sırasında ülkesinde yaşayabilirken, Humeynî yönetimi zamanında artık ülkesi onun ve onun gibi düşünenlerin yaşam alanı olmaktan çıkmış, cansız bedenlerinin dahi sığmadığı, düşlerinde hasretle yaşattıkları topraklar olmuştur.

İslam Devrimi sonrası Humeyni aleyhine yazılar yazan ve yönetimin icraatlerini çok sert eleştiren Saidî, ajanların kendisini araması, bu aramalardan doları ailesinin de zarar görmesi üzerine İran'ı terk etme kararı alır. Yalnızca üç yıl süren Saidî'nin Paris yaşantısı, ülkesinin özlemi ile ve her daim kendisine gurbeti unutturan yazılarıyla geçer. Yazar, Paris'te pek çok eserini hem sahneletme hem de yayınlama fırsatı elde etmiştir ancak bir o kadar eseri de yayınlanamamış veya yarım kalmıştır.

Bu çalışmanın son bölümünde çevirisi verilip incelenen “*Dahhâk*” isimli oyun eseri, yazarın sıra dışı olayları aktarmadaki gücünü gösterirken, oyunun kahramanı Dahhâk'ın gölgesinde tarihe ve yazarın yaşadığı zamanın yönetimine göndermeler de içermektedir. Oyun eseri iyi bir devlet yöneticisi nasıl olunur cevabını vermemektedir; ancak, bir devlet yöneticisi nasıl olmamalıyı açıkça göstermektedir. Eserin kaleme alındığı ve sahnelendiği dönemde Arap egemenliğinden bahsedilemez fakat yazara göre İran yurdu hala başka güçlerin elindedir, halk içeriden ve dışarıdan zulme uğramaktadır. Eser, tema olarak zengin değildir ancak birbirine bağlı ihanet, korku, güven ve yalnızlık temalarıyla olay örgüsü ilerlemektedir. Eserin pek çok sahnesinde gizem vardır. Yılanların nerede gizlendikleri, aşçının mutfakta kişilere neler yaptığı ve ejderhanın nerede olduğu ve ne zaman ortaya çıkacağı gibi konular okuyucu ve seyirci için merak duygusu uyandırmaktadır. Oyunun perdesi kapanırken açık bir son belirtilmemiş, verilenlerden yola çıkılarak sonuç kısmı izleyiciye ve okuyucuya bırakılmıştır.

Sonuç olarak; kaleme aldığı oyun eserleriyle toplumu aydınlatmayı, bilinçlendirmeyi kendisine amaç edinen Gulam Huseyn Saidi, kısa süren yaşamında ürettiğı eserleriyle İran Edebiyat tarihine adını yazdırmış şahsiyetler arasında yer almaktadır.

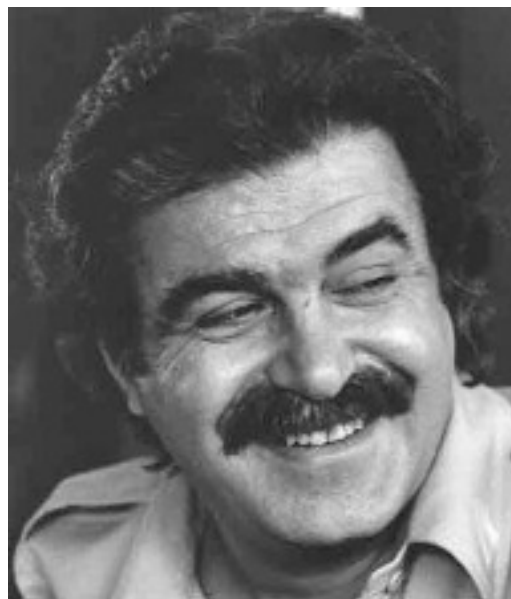
KAYNAKÇA

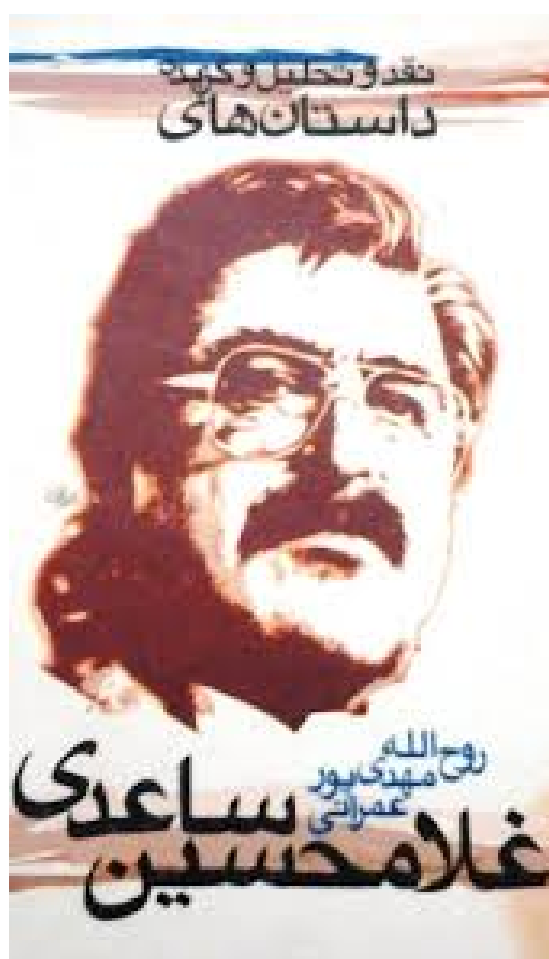
- Âbidînî, Hasan-i Mîr (çev.) Hicabi Kırlangıç, Ankara 2002.
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara 1984.
- Arif Keskin, *İran'ın Çağdaşlaşma Süreci*, Erişim Tarihi: 10.02.2006, <http://savalan.blogcu.com/arif-keskin-iran-in-cağdaslasma-süreci/450858>
- Âryanpur, Yahyâ, *Ez Nîmâ ta Ruzgâr-i Ma*, Tahran 1996.
- Gevher Murad, (çev.) Mehmet Kanar, *Külahlı Bey Külahsız Bey*, İstanbul 1996.
- İsmail Safa, Üstün, DİA, 'İran', c. 22, İstanbul 2000.
- Kanar, Mehmet, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul 1999.
- Kanun nevisendegân-i İran (der tebi'd), *Saidî be Ruyet Saidî*, Paris 1990.
- Marziye Câferî, *Sebk-i Gulam Huseyn Saidî*, Erişim Tarihi: 25.08.2011, <http://hafteh.ca/articles/culture/5045>.
- Mecâbî, Cevad, *Şihahtname-i Gulam Huseyn Saidî*, Tahran 2000.
- Saidî, Gulam Huseyn (Gevher Murad), Dahhâk, Tahran 1377.
- Sâidî, Gulâm Huseyn, *Ez Pa Neyoftâdehâ*, Tahran 1970.
- , *Gurghâ*, Tahran 1968.
- , *Nene Ensî*, Tahran 1968.
- , *Hânehâ râ Herâb Konîd*, Tahran 1969.
- , *Bâmhâ ve Zîr-i Bâmhâ*, Tahran 1968.
- , *Cânşîn*(Nil Yayınları, Tahran 1970.
- , *Dikte ve Zâviye*, Nil Yayınları, Tahran 1969.
- , *Pervârbendân*, Nil Yayınları, Tahran 1968.
- , *Çeşm der Berâber-i Çeşm*, Emir Kebir Yayınları, Tahran 1971.
- , *Mâr der Ma'bed*, Bih Nigâr Yayınları, Tahran 1993.
- , *Çup be Desthây-i Verzîl*, Tahran 1966.

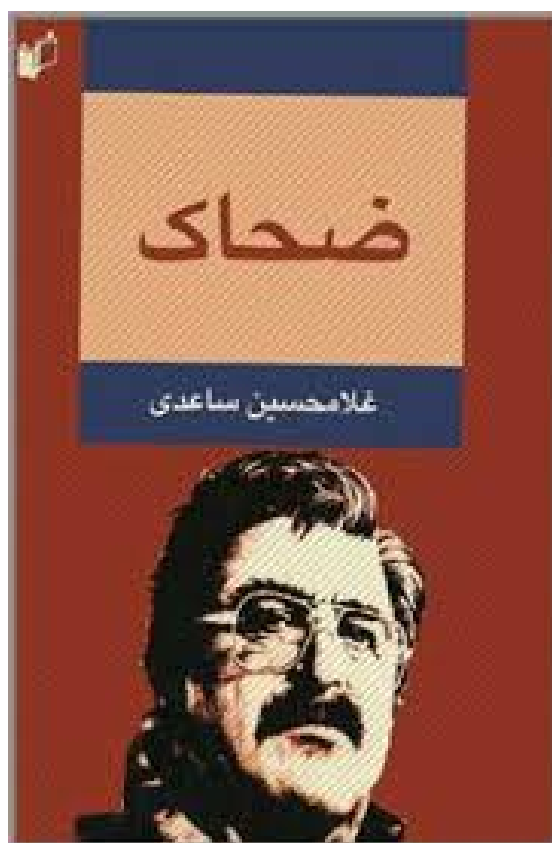
- , *Bihterîn Bâbâ-yi Dînyâ*, Tahran 1966.
- , *Âgâ-yi bî Külâh Âgâ-yi bâ Külâh*, Tahran 1968.
- , *Kelâte Gul*, Tahran 1962.
- , *Agîbet-i Gelem Fersâyî*, Âgâh Yayınları, Tahran 1975.
- , *Mâcerây-i Nâmus Perestân*, Tahran 1968.
- , “Reg ve Rîşe-i Derbederî”, *Elifba Dergisi*, Sayı: 2.
- , *Kârbâfekhâ der Senger*, Tahran 1969.
- , *Mâ Nemîşenevîm*, Tahran 1971.
- , *Şebân Ferîbek*, Tahran 1968.
- , *Peyâm-i Zen-i Dânâ*, Tahran 1968.
- , *Vây ber Mağlûb*, Tahran 1970.
- , *Perdedârân Ayine Efrûz*, Tahran 1968.
- , *Otello der Zemîne-yi Acayip*, Paris 1980.
- , *Pîgmalyon*, Tahran 1957.
- , *Gîcî ve Tenâb*, Tahran 1958.
- Sunshaddow.persian.ir/post/78/ Nigâh be Âsâr u Sebki Nevîsendegî Gulam Huseyn Saidî, Erişim Tarihi: 02.04.2009.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, İstanbul 2003.
- www. Balkon.ir, Nesri Sâlârî, *Gulam Huseyn Saidî*, Erişim Tarihi: 15. 10. 2001,
- www.Anthropology insan şinâsî ve ferheng, Gulam Huseyn Saidî, Erişim Tarihi: 25.08.2011, <http://www.ghabil.com/article.aspx?İd:292>.
- Zîheg, Ali Rıza, *Mahnâme Maral*, Sayı: 25, Tahran 2012.

EKLER

EK 1. GULÂM HUSEYN SÂİDÎ HAKKINDA BAZI GÖRSELLER

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nurdan KABAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Fatsa, 15.07.1977
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Ünive rsitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	Farsça, İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Sağlık Bakanlığı, Kamu Hastaneler Birliği
İletişim	
E-Posta Adresi	nurdankaban@hotmail.com
Tarih	08.07.2014